

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לראש השנה תשפ"ז

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי
נפתלי נוסבוים שליט"א רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק

– מפעל "משיב כהלכה"

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לראש השנה תשפ"ד..... 1

אספקלריא לראש השנה / ישראל אברהם קלאר 2

שורת הדין של בן המלך..... 2

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד ..... יט

עבודת ראש השנה..... יט

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,

מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק ..... כג

"לערב מצות מילה בשופר"..... כג

עיקר שופר במקדש..... כד

שופר - לקבל עול תורה שבע"פ..... כד

ליקוטים בענין ראש השנה שחל בשבת..... כו

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,

ירושלים ..... ל

מלך - שתהא אימתו עליך..... ל

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון' ..... לד

שם החג..... לד

הליכות עולם / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס

"תורת אמך" ..... לו

"ובמה בשופר" במשנתו של הבית הלוי..... לו

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגטשוב ..... לט

בירור מחלוקת הראשונים האם צריך לעשות ר"ה בארץ ישראל יום אחד

או שני ימים..... לט

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן

מלכים ושא"ס ..... מה

דרשה לראש השנה..... מה

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת

סופרים ..... מט

מדוע כשחל ר"ה בשבת אין תוקעין בשופר מחמת "חשש", ובכך מבטלים

מצוה התורה..... מט

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב ..... נה
מלוך על כל העולם בכבודך.....נה

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית (אלעד) ..... נט

כח התפילה בראש השנה.....נט

עצות לזכות בדין.....עג

ערב ראש השנה.....עו

תשובה בראש השנה.....עז

עבודת היום דר"ה.....עט

אכילת הסימנים בראש השנה.....פו

יראים וחרדים מאימת הדין - ובטוחים שיעשה להם נס.....פח

אימתי ועל מה הדין בראש השנה.....צב

הכרעת הדין ביום ראשון דר"ה או ביום שני.....צד

אבינו מלכנו.....צה

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף.....צה

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד).....קג

במעלת עשרת ימי תשובה.....קטז

מי הדעת / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית ..... קיז

תחילת דינו של אדם על תלמוד תורה.....קיו

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות

"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ..... קכא

הטלפון הישיר לבורא עולם.....קכא

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית ..... קכב

ראש השנה.....קכב

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח

החדשות', מודיעין עילית ..... קלו

בגדר יום ראש השנה - ממוצע בין השנים, וביאור המחלוקת אם שם צב-

אות קודש.....קלו

הדין בראש השנה - כבני מרון.....קלז

התקיעות במקדש וראש השנה שחל בשבת.....קלז

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס

..... קמ

אורי זה ראש השנה.....קמ

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי ..... קמה
סוף מעשה במחשבה תחילה! ..... קמה

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער ..... קמה
עבודת תקיעת שופר כשחל ר"ה בשבת ..... קמה

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה ..... קנה
עוברין כבני מרון ונסקרין בסקירה אחת ..... קנה
"ושבו מארץ אויב, וישבו בנים לגבולם" ..... קנו

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה ..... קנח
היחס למצוות שאינן מושלמות ..... קנח

**הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי
נפתלי נוסבוים שליט"א רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק**
 מפעל "משיב כהלכה" ..... קסא

ירח האיתנים תשפ"ד ..... קסב
הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א ..... קסב

חינוך ..... קעג

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
..... קעד
סימנא מילתא! ..... קעד

חידות ..... קעו

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה' ..... קעז
חידה בפרשת השבוע! ..... קעז
פתרון חידת 'פתשגן הכתב' ..... קעח

אספקלריא לדרך היומי ..... קעט

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת ..... קפ
הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב ..... קפ

סיפור..... קפד

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק..... קפה

“ומלכותו בכל משלה” - סיפור מיוחד לראש השנה..... קפה

סיפור / מתוך המדור החשוב 'מאיר לישראל' באספקלריא הנוכחי..... קצו

תשובת מרן הגר"ח קניבסקי לשאלה 'מתי ועד כמה עליי להשתדל לפרנסת

בני ביתי ומשפחתי?'...... קצו

אספקלריא לראש השנה תשפ"ד

אספקלריא לראש השנה / ישראל אברהם קלאר

שורת הדין של בן המלך

נהקדמה: להלן מאמר שמיישב בס"ד י"ג פסוקים או תפילות שבכולם נזכרת המלה "חוק" ובחלקם (או כולם) במושכל ראשון הפשוט נראה שאין מבואר דיו מה עניין "חוק" לכאן, ואחר הדברים פנים חדשות באו לכאן.

ואלו הם הפסוקים: א. ויקרא כו,מד-מו: וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלקים אני ה', אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה. ב. שמות טו,כה: שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו. ג. תהלים ב,ז: אספרה אל חוק ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך. ד. תהלים פא,ד-ה: תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב. ה. איוב יד,יג ואותי תביא במשפט עמך וגו' מי יתן וגו' תשית לי חוק ותזכרני. ו. בתפילת ר"ה ויו"כ: באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט וצדקנו במשפט המלך המשפט. ז. כי תביא חוק זכרון להפקד כל רוח ונפש. ח. בברכות ק"ש: אמת ואמונה חוק ולא יעבור, אמת שאתה הוא ה' אלקינו ואלקי אבותינו וכו'. ט. בברית מילה, ומקורו בשבת קלז,ב: וחוק בשארו שם וכו'. י. ישעיה לג,כב: כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו, ה' מלכנו הוא יושיענו. יא. כתבה על לוח אתם ועל ספר חוקה ותהי ליום אחרון לעד עד עולם, כי עם מרי הוא בנים כחשים. יב. לגבי יום הכיפורים, ויקרא טז,לד: והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה. יג. במוסף ליו"כ: יקיים עלינו אמרתו כחוק בתורתו, אשר כרת את אברהם ושבועתו. אמרו לאלקים, יועץ מישרים לחוק, יראיו לחיים לחוק, סולח לחטא למחוק, כנשמע לרועה מרחוק, ויעמידה ליעקב לחוק.].

*

ה' אמר אלי בני אתה

ברוך המקום ברוך הוא. ברוך אשר בחר בנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, ורוצה ואומר לברכנו בכל עת ובכל שעה.

לעת הפקידה של ראש השנה מתוודעים אנו ביתר שאת ויתר עז לאהבה הגדולה אשר אוהבנו ה', באשר חופף ומסוכך עלינו מפני כל המקטרגים. וזה לשון ר' יהונתן אייבשיץ בספרו הקדוש 'יערות דבש' (חלק ב דרוש ה), על פי מזמור ב' מתהלים:

"והחוק ליום ההוא [לראש השנה] שכל מלאכים מקטרגים על ישראל, שהם תכלית אדם, וכביכול הוא להקב"ה אשר בצרתנו לו צר נראה כאילו מקטרגים עליו (!) כי הוא חפץ טובתנו, ולכך כתיב (איוב א) 'ויהי היום' ודרשינן (זוה"ק ח"ג רלא) ראש השנה. ויבואו בני

* ויל"ע גם בשמות טו,כה, ויהושע כד,כה.

אלקים להתייצב על ה', על ה' דייקא, כי הקטרוג על ישראל ממש כביכול על ה', כי חפץ טובתינו ובצרתנו לו צר".

ומוסיף ר' יהונתן אייבשיץ לפרש בזה את מזמור 'למה רגשו גוים', למה רגשו המקטרגים: "וזהו מאמר דוד בריש תהלים על יום זה (תהלים ב) 'למה רגשו גוים', זהו על שרים למעלה וכו', והם 'נוסדו יחד על ה' ועל משיחו' היינו על ישראל שהם משוחים מה' בשמן משחת קודש, ו'על ה' כדכתיב 'להתייצב על ה'', וכל מגמתם לקטרג שה' יפר בריתו ויבטל הקשר האמ"ן אשר כרת אתנו, למען אשר לא הלכנו בתורתו והפרנו בריתו, וכהנה יתר קטרוגים ושנאה מעוררת מדנים להפר הברית ולבטל ולנתק הקשר החזק ואמיץ בינינו לבין הקב"ה, וזהו 'ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו' היינו הברית והקשר שיש בין ישראל להקב"ה, וזהו מחשבת כל השרים ומלאכי מעלה".

למה ולשם מה הם רוגשים, כלום סבורים הם שיועילו להם קטרוגיהם?! ריק הם הוגים! וכפי שמנמק שם:

"ולכן בניי ואחיי ביום מלחמה הבא [בראש השנה], עמדו חלוצים והסירו רוע לבכם, ובטחו בה' כי הוא ילחם לנו. וכמאמר דוד במזמור למה רגשו הנ"ל (תהלים ב) 'יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו' כי אין משגיח בכל קטרוג! ומהו שעושה? הוא: 'אז ידבר אלימו באפו ובחרונו יבהלמו'... הרצון שמעורר דין עליהם, ו'באש ה' נשפט', ועל ידי כן נבהלו מחרון אפו וכו' ולא יוסיפו לרגוש ולומר 'ננתקה מוסרותימו וכו'' וזהו 'בחרונו יבהלמו', אשר נבהלו ולא עצרו כח לקטרג עוד".

ואולם ממשיך שם ביערות דבש ומלמדנו, שאל לנו להיגרר ח"ו לשאננות עקב כך, רק אדרבה ואדרבה! נקח קל וחומר בנפשותינו: אם מלאכי מעלה יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, שמדבר אלימו באפו ובחרונו יבהלמו, כל שכן וקל וחומר אנו, קרוצי חומר...:

"וממנו נראה אם מלאכי מעלה יראים מדין איך לא נגור מאף ה' ובאמת כנסת ישראל זריזים וזהירים ליתן רוב צדקה לפני בוא יום הדין, והוא קלורין למאוד ומתן בסתר יכפה אף".

ובפרט בימינו אנו, שכל מלכי מזרח ומערב מנבחין הב הב, ואומרים לא יזכר שם ישראל עוד, עלינו לאחוז ביתר אומץ בחיזוק זה, כפי שכתב בהמשך דבריו המזוקקים:

"לכך אנו בימים אלו שאיזה שרים מאזיע"ן ואפריק"א [-מאסיה ואפריקה] קמים עלינו ומבקשים ח"ו לקעקע ביצתם, וכולם מקטרגים להשבית ח"ו זכרם, אנו אומרים התואר הזה: "מלך"! ואין מלך בלי עם, ואיך אפשר לעשות ח"ו כלה בישראל?!".

וממשיך המזמור מענין המלכת ה' בשופר:

---

² ראה בתהלות ישראל להמגיד מקו"ניץ ש'ננתקה את מוסרותימו' ר"ת אמ"ן, שהוא גימטריא צ"א, והוא היחוד שם הוי"ה באדנו"ת, שעולה כך בגימטריא.

"ולכך אמר הקב"ה (ר"ה טז) המליכוני עליכם ובזה לא יהיה פתחון פה לקטרג כי הם צורך עולם. ולכך אנו ממליכים בשופר ומזכירים מלכויות וזהו מאמר דוד: 'ואני' - כנסת ישראל - 'נסכתי מלכי על (הר) ציון הר קדשי', שאני תוקע בשופר להמליך מלך לה' בציון, ואם כן בזה בטלה רגשת הגוים, כי אין מלך בלי עם".

"ואמר 'אספרה אל חוק' היינו ראש השנה, שנאמר בו (תהלים פא) 'כי חוק לישראל הוא', וקודשא-ברוך הוא קבעו חוק, לפקוד בו כל יצורי קדם".

וממשיך שם לבאר במתק לשונו את מהות היום על פי המזמור כולו.

וראה גם ביהל אור (לצמח צדק) ש"אני היום ילדתיך" מרמו לראש השנה, שאז נברא אדם הראשון, וכן ש"אספרה אל חוק" מרמו לראש השנה שנקרא "חוק לישראל". ומבואר הענין גם ב'תהלות ישראל' להמגיד הקדוש מקו'ניץ זיע"א על המזמור הנ"ל.

למה רגשו המקטרגים

הוי אומר כי זה דבר המזמור: למה רגשו גוים - אלו המקטרגים. שמביאים חבילות של עוונות ואומרים "ננתקה את מוסרותימו וגו'", הם חפצים לנתק את הקשר בינינו לבין אבינו שבשמים, אולם ה' לועג להם ומדבר אליהם באפו, ודוחה את הקטרוג על ידי שאומר על עם ישראל "בני אתה אני היום ילדתיך". ומבואר ביהל אור: שעל ידי "היום" - בחינת התשובה - מתעוררת בחינת היותם בניס.

וזה שאמר "בני אתה אני היום ילדתיך", כדברי המלבי"ם, שלא זו בלבד שבני אתה, שאני אומן אותך כבן, אלא גם "אני היום ילדתיך", אתה לי כבן מלידה ממש. שבר"ה מתגלה שהוא "אלקי ישראל", המתייחס כלפי ישראל, ולא כרצון המקטרגים. והיינו שהמקטרגים באו לנתק את הקשר והשי"ת ילעג למו ועונה להם שזהו קשר שאין שייכת בו שום מציאות של ניתוק, וכפי שקשר של הורות האב לבנו אין שייך בו ניתוק.

^ג ראה להלן שעל ידי השופר.

^ד שמא יבואר העניין על פי התרגום "אני היום ילדתיך" □ אתה זכאי (נקי מעוונות) כאילו היום בראתיך, ובדומה בעץ הדעת טוב למהרח"ו. ומבואר הפסוק בהרבה ספרים שאפילו אם חטאתי מכל מקום אחרי שחזרתי בתשובה הריני זך ונקי כאילו היום נולדתי בלא חטא, ראה תהלת ה' (להר"ח מלמד), שערי הישר, שער בת רבים ועוד.

^ה ואמנם אין שייך אצלו ית' "בן" ממש כמובן, רק על דרך המשלה, "כמו" בן, ראה רד"ק השלם, ועי' יהל אור (צמח צדק). ובמדרש שוח"ט: כעבד שאומר לו רבו אני מחבב אותך כבני, וברס"ג (בפי' ד"פ ראשונים): בן חסותי, ובמאירי: הכוונה למושלם בצדקות שאומר לה' "אבי אתה" בכך שנוהר לכבדו כבן לאביו. והחיד"א מבאר: הכוונה כדרך שהתלמידים קרוים בנים, אולם יותר מזה, שבתלמידים זה יכול להשתנות אבל כאן "כאילו היום ילדתיך", באופן שאין שייך בזה מציאות של שינוי. נויש לרמוז דבר זה במה שמתפללים "היום תאמצנו" שהוא בדומה לאימוץ בן, רק שהוא באופן שאין משתנה.]

^י כך כתב המגיד הקדוש מקו'ניץ שם, שזהו "אספרה אל חוק", על שם "כי חוק לישראל הוא", שנחקק ומתגלה בראש השנה שהוא אלקי ישראל.

ה'חוק' ש'בני אתה'

ומבואר במצודות, ויסודתו בדברי חז"ל, במדרש שוחר טוב¹: ביאור "אספּרה אל חוק, ה' אמר אלי בני אתה וגו'", כלומר אספר את הדבר שכתוב בתורה, דהיינו שכתוב בתורה (שמות ד, כב) "בני בכורי ישראל".

והנה לדברי המצודות "חוק" הוא מלשון חקיקה וכתובה, והנה מצאנו "חוק" שעניינו² כלל בהנהגת טבע העולם שהוא ביסוד הבריאה עצמה ולכך אין שייך בו שום שינוי, וכמאמר "חוקות שמים וארץ לא שמתיו", ושמה יש לומר שגם מלת חוק בנוגע לחוקי הטבע נגזרת מכך שחוק טבע זה הינו חוק הכתוב בתורה, וכדאיתא בזה"ק (שמות [תרומה] קס"א, א, עי"ש) שכל חוקי הטבע והנהגת העולם מושתתים על חוקי התורה, שהתורה היא שיצרה את חוקים אלו, שהתורה קדמה לעולם ולא להפך, "אסתכל באורייתא וברא עלמא", וכמו כן לאידך גיסא, גם חוק במשמעות של מצוה וכדומה עצם מהותו היינו דבר שאין שייך בו שינוי, חוק ולא יעבור.

וכל עצמה של הבריאה היתה כמאמר חז"ל "בראשית" - בשביל ישראל שנקראו ראשית, ומחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר (בר"ר [בראשית] פרשה א, ד), וכנזכר במשלי (ח) "ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז וגו' בחוקו מוסדי ארץ", דהיינו שאת ה"חוק" הקבוע בתורה שישראל הם "בנו בכורו של מקום" כמאמר הכתוב "בני בכורי ישראל" החיל הקב"ה אחר כך בעולם המעשה בשעת בריאת העולם, שנברא העולם באופן זה שמחוקי הנהגת הטבע והבריאה הוא שישראל הם בנו בכורו והוא אלקיהם, שחפץ הטוב להטיב שברא את העולם באופן שתהיה בו ההטבה של ההנהגה עם ישראל באופן של בנים למקום³.

וכך אמר ירמיה (לא, לד-לו) "הנה ימים באים נאם ה' וכתתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה וגו' והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם וגו' כה אמר ה' נתן שמש לאור יומם חוקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' אם ימושו החוקים האלה מלפני נאום ה' גם זרע ישראל ישבותו מהיות גוי לפני כל הימים וגו'".

שורת הדין של בנים

ומעתה יובן שזו עצמה תשובת ה' למקטרגים: אתם מביאים עמכם צרורות של קטרוגים לאמור שעברו ח"ו על חוקי תורתנו, הנה אף גם זה חוק הוא בתורתנו, כשאר חוקי תורתנו, שכתוב בה "בני בכורי ישראל", ואם כאדם עברו בריתי ה' מביט לברית, שהנהגה עם

---

¹ לשון המדרש: "כבר מסופרין הן בחוקה של תורה וכו', כתוב בחוקה של תורה בני בכורי ישראל וכו'".
² מלבד לשון כתיבה כדברי המצודות. ושמה הם קשורים זה בזה ואינם שנים, שהחקיקה בספר התורה וקביעת המצוות יוצרת כפועל יוצא שכך יהיה חוק הנהגת טבע העולם.
³ וזהו גם מאחז"ל "בראשית" □ בשביל התורה שנקראת ראשית, בשביל ההטבה שבתורה, בבחי' וחי בהם, שממנה נשפעת חיות רוחנית לעולם וכדו', וההטבה הזו שתהיה לו ית' דירה בתחתונים.
⁴ לשון הושע ו.ז.

ישראל הינה בבחינה זאת, כבנים שרחמי האב ואהבתו העזה כלפיהם, ומסתתמים כל טענותיהם וקטרוגיהם, שעל כל פשעים תכסה אהבה (משלי י, יב).

ולשם כך עלינו לגשת לראש השנה "מיט אידן אין איינעם" כאיש אחד בלב אחד, וכפי שמאריך היערות דבש שם, ראה דבריו הנמלצים, שזו התשובה לשאלה הנוקבת "בהאיך אנפין יקומון קמי מלכא". שכאשר אנו יחד מתעוררת בחינת "בנים", שחלה על "כלל-ישראל".

השופר מעורר בחינת "בנים"

וזהו עניינו של השופר^{יא}, שבחינה זו של "בנים" מתעוררת על ידי תקיעת השופר, וכמובא בכמה סגנונות בספה"ק, שעניין קול השופר הוא קריאת הבן לאביו בקול רצוף געגועים ואהבת בן לאביו, ומעורר אהבת אביו אליו ביותר ועל ידי כך מתבטלים כל הקטרוגים וכלא היו, וזהו (במדבר כג, כא) "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו", שעל ידי התרועה^{יב} מתעוררת בחינת "ה' אלקיו עמו", שהוא אלקי ישראל ואנו בניו, ואז אינו מביט און ביעקב ולא רואה עמל בישראל, ונרמז במלת "תרועת מלך" לשון ריעות, כביכול המלך בעצמו מתרועע עמו, ושחוק ולעג הוא לאלו המקטרגים שבאים לקטרג על אהובו של מלך, בנו וממליכו^{יג}.

^{יא} ועל דרך: "סלח לנו מחל לנו כפר לנו, כי אנו עמך ואתה אלקינו, אנו בניך ואתה אבינו".
^{יב} רמ"ע מפאנו (מאמר חקור דין חלק ד, פרק ב): "לא יצדק התואר הזה (תואר 'בן') ב'עצם', זולתי על הכללות, כטעם בני בכורי ישראל (שמות ד, כב). ואף מה שאמר דוד המלך 'ה' אמר אלי בני אתה' ללמד על הכלל כולו יצא, ע"ש [ומבארים מפרשיו, שזאת כיון שלדוד היתה נשמה כללית, נשמת אדם הראשון]."
^{יג} בין יתר העניינים.

^{יד} ואמנם תרועה ותקיעה שני אופני ביטוי חלוקים הם, אולם לפי האמור שניהם שייכים להיותנו בנים.
^{טו} [השוואה ע"ד אפשר לולי דמיסתפינא: אעתיק לשון ה"בני יששכר" (מאמרי חודש תשרי, מאמר ג □ יום תרועה, דרוש ה): "והנה ביום הקדוש והנורא הזה, יום הר"ת עולם, אשר כל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון, המרחם על בניו ילודי שעשועים יהב עיט"א [עצה] למיתקע בשופר, יו"ם תרועה יהיה"ה לכ"ם להנאתכם ולטובתכם, כאשר יתעוררו [נראה שהוא כמו: יעוררו] ישראל קו"ל בלא דיבור" הוא משיכת הרצון קודם לדיבור כמש"ל, כביכול, באיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, ויסתמו פיות המקטרגים, בהתעורר הענין אשר ישראל על"ו במחשב"ה ורצון, ועל ידי שהם היו במחשבה ורצון העליון, כביכול, הי' בריאת כל העולמות, ואין מקום למציאת [נראה שהוא כמו: למציאות] כל בריה בזולת ישראל, ממילא מי הוא מהנבראים אשר יפצה פה לקטרג על עיקר המציאות מהנבראים, הנה בזולת העיקר ח"ו אין מקום לשום נברא, ואיך יקטרג הטפל על עיקר מציאותו, ואז קול שופר כי יעל מתעוררים רחמים על ישראל על עיקר המציאות בהתעורר הרצון העליון הקדום אשר ישראל עלו ברצונו. וזהו אשר"י הע"ם יודע"י תרועה, על ידי תרועתם מתעורר בחינת המחשבה הוא הדעת אשר הוא התגלות הרצון כביכול, וז"ש יודע"י תרועה (ויראתי להרחיב דיבור מזה מבלי קבלה) וזה שפירשו חכמינו ז"ל יודע"י לרצו"ת את בוראם בתרועה, על ידי התרועה מתעורר רצון בוראם הוא הרצון הקדום כביכול, אשר ישראל עלו ברצונו כביכול, לא עשה כן לכל גוי אשרי העם שככה לו, עכ"ל.

ראה שפת אמת (ר"ה תרמ"ב): "ושעל זה רומז השופר להיות מבוקש כל אחד לחזור העולם לתיקונו להתקיים כמו שעלה לפניו יתברך במחשבה הקדומה". ואולי כדי שיוכל הקטרוג להידחות על ידי התעוררות בחינת המחשבה הקדומה צריך שנגלה בדעתנו שרצונו שיתקיים כמו שעלה לפניו יתברך במחשבה הקדומה, ושנסכים להמליכו על כל איברינו.

ומצאנו שבחינה זו אכן דורשת להיות 'מיט אידן אין איינעם', ששייכת לכללות ישראל, ומצאנו שבעולם ההוא אין שום קטרוג, כדברי ה'נועם אלימלך' הידועים בפרשת דברים, ומגילוי המחשבה הזאת נמשכו הנשמות, והנשמות נקראו בחינת בנים כמ"ש בנים אתם (זוה"ק בראשית [לך-לך] סב, ב), שבני ישראל הינם חלק אלוך ממעל, וכדוגמת הבן הנמשך ממוח האב. ובעולם זה אין שייך שום פגם וקטרוג (אוה"ת משפטים א'רסח) אוה"ת פרשת בא עמוד רדע: "שהוא הגילוי מבחינת אדם דבריאח בחי' אדם קדמון (המחשבה הקדומה), ובחינה זו י"ל מאיר בראש השנה יום

וזה ענין תרועת "מלך", שבתקיעת שופר כלול גם עניין המלכת השי"ת עלינו, ושני ענינים אלו מתאחדים יחד, היותנו בנים והיותו ית' מלכנו, ונרמז הכל בתקיעת השופר שיבת בן המלך האובד אל אביו המלך, שעל ידי שממליך עליו מחדש את אביו, וקורא "אלקי ישראל", שהמלך עצמו מתיחס אליו בעצם, ממילא סרות כל המחיצות הדמיוניות והלוא "בני אתה" מאז ומעולם, ועד עולם, וכברכת דוד המלך ע"ה "ברוך ה' אלקי ישראל אבינושי מעולם ועד עולם", ואלו ממש דברי הגמרא (ר"ה טז, א, לד, ב) שאמירת מלכויות זכרונות ושופרות היא שתמליכוני עליכם [-הפעולה מצידנו להמליך את ה']], ושיעלה זכרוכם לפני לטובה [-לעורר בחינת "בנים", הבן יקיר לי אפרים וגו'], ובמה בשופר, שעל ידי השופר נפעלים שני הדברים, שהם בעצם דבר אחד, שקשורים זה בזה¹⁰, ענין המלכת ה' וענין היותנו בנים, וכנבואת ישעיה (לג, כב) "כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו, ה' מלכנו הוא יושיענו", כלומר שה' שופט אותנו ומצדיקנו במדת הדין, וזאת על ידי שהוא "מחוקקנו", ששם אותנו לחוק שאנו בנים לו, ועל ידי כך "ה' מלכנו הוא יושיענו", אנו - בן המלך - שבים לאבינו מלכנו, המלך, ובכך שה' מתנשא עלינו למלך וקורא את שמו עלינו "אלקי ישראל" ממילא הוא יושיענו מן המקטרגים, כי הוא "משפט לאלקי יעקב" עצמו ומי יהין לקטרג, וכיון שאנו בנים ממילא שורת הדין שלנו שונה לגמרי ואנו יוצאים בדימוס.

ובהמשך דברי היערות דבש' שנזכר לעיל, וכיון לדבריו ב"דורש ציון" להמגיד משקלוב בזה הלשון: "ואני נסכתי מלכי" - זה מלכויות, "אספרה אל חוק" - זה ראש השנה, שנקרא "חוק לישראל", רמז לומר בראש השנה פסוקי מלכויות להמליך את הקב"ה בעולמיו, עד כאן. וזה עצמו ביאור הפסוקים לפי דבריו: אני ממליך את המלך הקב"ה ביום חידוש המלוכה ומנגד מעורר את החוק שה' אמר אלי בני אתה, ובוה מתערבבים כל טענות המשטינים והמקטרגים וה' ילעג למו.

"בנים" בכל מצב

ואמנם כן, בחינה זו שאנו בנים אין שייך בה שום שינוי ותמורה, היא עצמית ומוחלטת. ומכל מקום כדי שתתעורר הנהגה כזו מלמעלה צריך שישראל יעוררו בחינה זו מלמטה, ועל דרך "ה' צלך", ובכל המצבים הקב"ה מצדו אומר (ויקרא כו, מד-מו) "ואף גם זאת וגו'

ברוא אדם הראשון וכו'". שבחינה זו היא העולם הנקרא "כל ישראל", ולכן שם אין שום פגע רע. וכל הנשמות כלולות באדם הראשון, ועל ישראל נאמר "אתם קרוים אדם", ואם כן ביום בריאת אדם הראשון מתעוררת "מחשבתן של ישראל", בחינת המחשבה הקדומה, ששם הוא בגילוי שנברא העולם בשביל ישראל, שזה בחינת בנים, הנמשכים מן המחשבה. ואמנם אין לנו שום קצה השגה בבחינה קדושה זו, והשוואת הדברים היא ע"ד הצעה בעלמא].

¹⁰ אמנם ישנו צד שמלת 'אבינו' בפסוק זה עולה על 'ישראל', 'ישראל אבינו'.
¹¹ שי"ל שאצל "בן המלך" לא ניתן להפריד בין המלכתו את אביו לבין הכרתו בעובדת היותו בנו, שבן המלך שב אל אביו המלך.

ועוד, שמכאן נראה שכאשר מתעורר ביהודי רגש אהבה וקרבת בן כלפי גבוה, היסוד לכך צריך להיות "המלכת ה'", שיקבל על עצמו את העול המתוק של מלכותו ית', ואילו אהבה כזו שאין עמה נאמנות לנאהב יש לחשוש שאינה נחשבת כל כך, שיש שני מיני אהבה, אדם האוהב דבר מאכל רוצה 'לאכול' אותו, והאוהב את בנו רוצה 'להאכיל' אותו, ועל האדם לבחון לאיזה מין אהבה שייכת אהבתו את הבוית"ש (מפי ידידי ריי"ר שליט"א).

אכן לפי ההשוואות האפשריות ישנו כיוון נוסף אודות כך שע"י התעוררות בחינת המלכת ה' מתעוררת בחינת "בנים אתם".

לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם", והטעם מצורף: "כי אני ה' אלקיהם" שזו מציאות בלתי משתנה, חוק ולא יעבור, וכפי שממשיך הפסוק: "וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלקים אני ה', אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה". [שבכך מבואר מהו פשר הסיום "אלה החוקים והמשפטים" שלא נאמרו שם כפשוטו שום חוקים, אלא שהם "חוקים בינו ובין בני ישראל", וכנ"ל.]

ורק אם ישראל ח"ו "מפרים ברית", שמעוררים את הפך הנהגה זו של בנים אז "מסתרת" גם מלמעלה ההנהגה עמם כבנים, ונדמה ככתוב (יחזקאל כ, כד-כה) "יען משפטי לא עשו וחקותי מאסו וגו' וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם", וכנבואת ירמיה "לא כברית אשר כרתי את אבותם וגו' אשר המה הפרו את בריתי, ואנכי בעלתי בם נאום ה'", שנראה לבאר הכוונה באומרו "ואנכי בעלתי בם", שכאשר הפרו ישראל את ההנהגה עמם כבנים ממילא "בעלתי בם" הייתי להם כבעלים ואדון בעלמא והסתרתי את היותי אביהם, אף שבפועל נשאר בנים, וכן שם בפסוק (ג, יז): "שובו בנים שובבים נאם ה' כי אנכי בעלתי בכם": בנים אתם לי, אני אני הוא אביכם, אני הוא שכביכול בעלתי בכם, ואיך לא תכירוני בני?!

"ברית": התעוררות הנהגת "בנים"

ובכל פעם שמתעוררת שוב הנהגה זו - של בנים - או שניתן לה ביטוי נרחב יותר, נחשב הדבר לכריתת ברית מחודשת, חידוש ה"חוק" וה"משפט", אף שלפי האמת השינוי הוא רק ב"הנהגה", אבל בפועל אנו כבנים בכל מצב, שהרי "חוק" הוא, וכמו בבראשית יז, ו"הקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך", וכיוצא בו בעוד מקומות, הבריתות עם האבות וביציאת מצרים ובחורב, וזאת הגם שהלכה כר"מ (קדושין לו, א, ע"ש הפסוקים) שבין כך ובין כך קרוים בנים, שהם בנים בעצם, ואין שייך בזה כל שינוי, ואם נראה שינוי הרי שהוא שינוי ב"הנהגה" בלבד.

ושמא יש להמליץ בזה את נבואת ישעיה (בפרק ל): "הוי בנים סוררים וגו' עתה בוא כתבה על לוח אתם ועל ספר חוקה ותהי ליום אחרון לעד עד עולם, כי עם מרי הוא בנים כחשים בנים לא אבו שמוע תורת ה'" - כלומר דבר זה ראוי ליכתב על ספר חוקה שבכל מצב שהוא הם בנים, גם כאשר הם מכחישים את עובדת היותם בנים, וגם כל מציאותם לכאורה מכחישה ומפריכה את העובדה שהם בנים, שמתנכרים לגמרי. ובהמשך "אשר אמרו לרואים לא תראו וגו' השביתו מפנינו את קדוש ישראל" - כלומר שמבקשים להתעלם מעובדת היותי "קדוש ישראל" המתייחס כלפיהם, ואינם ממליכים אותי עליהם, ולכן מסתרת הנהגה זו מהם. אך ממשיך עוד: בעצם הנכם תמיד בנים וגם אני מייחס שמי עליכם להיקרות אלקי ישראל "כי אלקי משפט ה' אשרי כל חוכי לו וגו', ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך רואות את מוריק".

“תקעו, כי “חוק” לישראל הוא

ובזה יבואר מאמר הכתוב (תהלים פא, ד-ה) “תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב”, כלומר: תקעו, ועל ידי תקיעת השופר יתהפך ה“כסה” - היינו הקטרוגים וההסתר, שירח מתכסה^י - ליום חגנו, כי קול השופר מעורר את החוק והמשפט שקבע השי”ת בתורתו, החוק שאמר “בני בכורי ישראל”, החוק ש”ה’ אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך” (כביאור המצודות), והיינו “משפט לאלקי יעקב”, שעל ידי “חוק” זה מיד מתייחס הוא ית’ כלפינו ונקרא “אלקי ישראל” (כדברי המגיד מקוזניץ).

[ולולי דמסתפינא הוה אמינא שנאמר כאן דוקא הלשון “אלוקי יעקב”, שמדת אלקים היא מדת הדין, כלומר: “כן שורת הדין בתורה”, אף זה חוק מחוקי, שבני הם, ואף דבר זה מחושב בדין, וממילא כאשר הם מעוררים בחינה זו מיד מתבטלים כל הקטרוגים. ונזכר כאן “יעקב” ו“ישראל” שמדתו תפארת, מדת ה“רחמים”, הכולל חסד ודין, כלומר בחינה זו שבתוך שורת הדין עצמה כולל הקב”ה ברחמיו עלינו את מה שאנו בניו, וקובע בתורתו ששורת הדין היא שירחם עלינו, וזהו שאומרים בתפלת היום: “ובזכות התם יוציא איום היום לצדק דיננו”, שבזכות יעקב אבינו נזכה בדינא דצדקיט.]

תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט

ובזה יבואר עוד מאמר מתפילות היום שאומר דרשני: “באין מליץ יושר מול מגיד פשע, תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט, וצדקנו במשפט”, שלכאורה “תגיד ליעקב דבר חסד ורחמים” מיבעי ליה, ומעתה הוא מתוק מאוד, שכך אנו מתפללים: אם מעשים אין בידינו שיהא לנו מליץ יושר מול המקטרג המגיד פשע, מבקשים אנו: אנא תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט, את החוק והמשפט הנרמז בתקיעת השופר “תקעו בחודש שופר וגו’ כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב”, ומהו החוק והמשפט המכוון, הוא: “אספרה אל חוק ה’ אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך”, וכביאור המצודות שהכוונה לחוק הכתוב בתורה “בני בכורי ישראל”, שהוא אלוקי יעקב ואנו בניו, באין מליץ יושר מצד מעשינו, תגיד על יעקב את חוק זה, שגם זה חוק הוא אצלך, וכך נזכה בדין.

ולשון “תגיד”^כ הוא תמיד לשון דיבור קשה, היינו שאנו מבקשים שיאמר הקב”ה זאת - את “חוק ומשפט” זה שאנו בניו, וההנהגה עמנו היא אך ברחמים - באותה נימה וארשת “הגדה” של “חוק ומשפט” כמו שאר החוקים והמשפטים שבתורה שאותם מראים המקטרגים לטעון כלפינו, ובכך “צדקנו במשפט” ב“דינא דצדק” כשורת הדין, ועל ידי “חוק ומשפט”, וכך נצא זכאים בדין כקטן שנולד.

^י כדאיתא בר”ה חב, ועוד.

^ט ומיד אח”כ אומרים “באין מליץ יושר מול מגיד פשע, תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט, וצדקנו במשפט”, ראה להלן.
^כ אכן נראה פשוט שהלשון “תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט” מקורו מתהלים קמז, וט “מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל”, ואף פסוק זה כך יתבאר, שה’ מגיד ליעקב ולישראל את חוקיו ומשפטיו שהוא אלקינו ואנו בניו ולא עשה ה’ כן לכל גוי.

וזו כוונת איוב (יד) בתוך דבריו לגבי "ואותי תביא במשפט עמך": "מי יתן וגו' תשית לי חוק ותזכרני וגו' תקרא ואנוכי אענך למעשה ידיך (כלומר: לנבראיך) תכסוף", שזהו "תשית לי חוק", היינו שתגן עלי מן המקטרגים על ידי ה"חוק" ש"ה' אמר אלי בני אתה", ש"תזכרני" ו"למעשה ידיך תכסוף". וכן אנו אומרים: כי תביא חוק זכרון להפקד כל רוח ונפש.

וחוק בשארו שם. חותם של בנים

ובדברים הללו מבואר לנו מה שמשבחים בברכות ברית מילה "אשר קידש ידיו מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש", דהיינו שאת ה"חוק" הזה הזכר בתורתו שאנו בניו והוא אלקינו, לא די בכך שמודיענו זאת אלא אף שם וחתם את חוק זה בבשרנו ממש, בברית המילה שהיא עדות למציאות זו, וכנזכר בתקוני זהר (תקונא כב): "שימני כחותם דא אות ברית מילה וכו' דהאי אתקרי חותמא דגושפנקא דמלכא"^{כא} ובהמשך שם "האי רשימו איהו לברא דמלכא"^{כב}, שכשם שמלך מיד עם היולד בנו אהובו מעטרים אותו באותות כבוד ויקר המציינים שהוא הוא בן המלך, שכבר מינקותו הרי הוא "בן המלך", כך ממש שם ה' את חוק היותנו בניו והוא אלקינו בבשרנו ממש לגאון ולתפארת.

ולפי זה יתכן ש"ידיד" הכוונה לרך הנימול, שכבר מעתה קוראו המקום "ידיד", ושם את ה"חוק" בבשרו, וביאור מהות ה"חוק" אנו אומרים בפה מלא בתוך כדי דיבור: "וצאצאיו" - של כביכול, בניו אהוביו - חתם באות ברית קודש שתעיד שהם הם בני המלך, וכמו שלהבדיל מלך בשר ודם חותם את צאצאיו באותות המציינים את יחוסם אליו.

גושפנקא דמלכא

והנושא חותם כזה מי יהין לפגוע בו, שהרי על ידי חותם זה נודע לכל שאנו בניו, ומי יהין לפגוע ב"בן המלך", וכנזכר בזוה"ק שם (תרגום): "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי"ה נקרא עליך, שם הוי"ה ודאי, זהו אותו הרושם של ברית מילה, ואות התפלין, ואות של שבת וימים טובים"^{כג}. וכן הנושא חותם זה מתקיים בו "אספרה אל חוק ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך שאל ממני ואתנה גוים נחלתך", כמרומו בסופי תיבות^{כד} "שאל ממני ואתנה גוים נחלתך וגו'", ס"ת מיל"ה, וכדברי המלבי"ם על לשון "נחלתך" בפסוק זה שהואיל והוא כבן ממילא הוא "נוחל" מנכסי אביו, שלה' הארץ ומלואה וברא כרעא דאבוה.

המעמד מחייב

ומאידך אכן הנושא חותם זה נדרשת ממנו הנהגה מיוחדת שאינה נדרשת מהמון העם, וכנזכר בבאר אברהם^{כה} (לס"ק מסלונים זי"ע) עה"פ (משלי ג,יא) "מוסר ה' בני אל תמאס" - מוסר ה' ליהודי הינו "מוסר מתוק": בני! הלוא בני אתה! בן המלך, ואיך תמאס את עצמך

^{כא} ראה שם: מי יעלה לנו ה'שמימה, ראשי תיבות □ מיל"ה, וסופי האותיות - יהו"ה.

^{כב} ושם: אבל לעבדא דמלכא רשימו דיליה וכו', ודא איהו אם כבנים אם כעבדים.

^{כג} שם: "ומי שמשקר בו למטה, נעברת חקיקתו מלמעלה, ובאותו זמן שולטים עליו כל המקטרגים העליונים והתחתונים".

^{כד} הסופי תיבות נזכרו באמרות ה' (רמא"ל ליטש-רוזנבוים, במדבר עמ' עד"ר).

^{כה} בלקוטי אמרים.

דברים שאינם ראויים לבן המלך?! וזה מה שנאמר בזה"ק כי עה"פ (שמות טו, כה) "שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו" - שכשקיימו ישראל מצות פריעה "שם שם לו חק ומשפט דייקא, ושם נסהו, בהאי את קדישא, דאתגלייא בהו".

ה"שמחה" במצוות המילה

והנה מצאנו במילה באופן מיוחד את עניין ה"שמחה", כדברי חז"ל לגבי מצוות מילה "תניא רשב"ג אומר כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב (תהלים קיט, קסב) **שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, עדיין עושין אותה בשמחה**" (ראה רש"י ותוס'), וכן מצאנו במגילה (טז, ב) על הפסוק (אסתר ח, טז) "ליהודים היתה וגו' וששון" ש"ששון" זו מילה, מהפסוק הנ"ל,

ומצאנו עוד בעניין המילה (בנדרים לא, ב על פי הר"ן שם) שהיא שקולה כנגד כל המצוות, וכתב במחזור ויטרי (סימן תקג): **"ויום שמקיימין מצוות מילה שמחה הוא, דכתיב שש אנכי על אמרתך, ואיזו היא אמירה שנאמרה לבדה ושקולה כנגד כל המצוות, הוי אומר זו מילה, שנאמרה לבדה לאברהם אבינו, וכתוב בה ברית, לפי שהיא שקולה כנגד כל המצוות, שהם תרי"ג מצוות, כמנין ברי"ת בגימטריא והיא עצמה אחת"**.

ונראה לבאר דבריו, שה"ששון" הוא "על אמרתך", על כך שהברית שקולה כנגד כל המצוות, דהיינו, שיש לפרש עניין "שקולה כנגד כל המצוות" שאף אם עברו ברי"ת - שעברו חס ושלוש על כל תרי"ב מצוות, אף על פי כן אם אך יש בידם את ה"ברית" שאנו בנינים למקום, ושמחים בה כמוצא שלל רב, אזי הקב"ה "מביט לברית", ואין מקום לשום קטרוג, כי "באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט", שזה חוק החקוק בתורתו שאנו בנינו, ושורת הדין שלנו שונה לגמרי. וכן מצאנו במנחות (מג, ב) על דוד המלך שאמר "אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה" וכיון שזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו, ואפשר לבאר הדבר כנ"ל.¹⁰

ואולם לשם כך צריך שעל כל פנים בברית עצמה יחזיק בעוז, וכנ"ל שישוש בה כמוצא שלל רב, וישמור עליה כעל בבת עינוי¹¹, שהגם שהברית היא כאמור ברית נצחית, שלעולם אין יכול לחול בה שום שינוי, מכל מקום כדי שגם ה"הנהגה" עצמה תהיה באופן של בנינים ישנו צורך שנכיר במציאות זו ונשמח בה, ו"ה' צלך", ככל שנכיר ונחיה זאת כך נעורר בחינה זו מלמעלה. וזה ביאור מה שמצאנו במיוחד את עניין השמחה לגבי ברית, שהשמחה

¹⁰ שמות [משפטים] קכה, ב, ובדומה לעיל מיניה, בזה"ק שמות (בשלח) ס, ב, ראה שם.

¹¹ (השוואה ע"ד אפשר לולי דמיסתפינא: בסגנון זה מצאנו בזה"ק (שמות [יתרו] פט, א) גם בעניין רעוא דרעוין של שבת קודש, שמה ששקולה שבת כנגד כל התורה כולה והשומר שבת כאילו שמר כל התורה כולה, זאת 'פני' שהוא עת רצון והדינים אינם שולטים בו, ואולי ביאורו כנ"ל. ז"ל הזה"ק שם: "אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן דצלותא דמנחה, רעוא דרעוין אשתכח, ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה, וכל דינין מתכפיין וכו'" (וממשיך אודות העונג הנמשך מז"א) ובהמשך: "בגיני כך שקיל שבתא לקבל אורייתא, וכל דנטיר שבתא כאילו נטיר אורייתא כלא".

¹² "שמירת הברית" □ נתינת כל מדת האהבה שתחול בקשר זה דיקא.

בקיום הברית היא המעוררת שגם ב"הנהגה" תהיה שייכת הברית, שלא להיות ח"ו מן ה"משקרים בברית", שנושאים את חותם הברית אך הם צבועים ולבם בל עמם. וזהו ביאור מה שכתב "והיא עצמה אחת", שכדי שתהיה הברית שקולה כנגד כל המצוות ותסתום פיות המקטרגים, לשם כך צריך שהאדם "יקיים" את הברית, ש"ברית" אינה בגימטריא "תרי"ג", אלא בגימטריא "תרי"ב", כלומר, שאם יחסרו לאדם תרי"ב מצוות ויהיה בידו רק מצוה אחת, את מצוות הברית, שיחזיק בה בכך שישמח על כך שזכה להיות בן המלך, אזי תהיה הברית שקולה כנגד כל התרי"ב ויצא בדימוסכט.

וזה עצמו הטעם לכך שצריכים אנו להיות 'שמחים' בראש השנה ולבטוח בכך שנזכה בדין, ששורש בטחון זה הינו שינצח רחימותא דבנוי לרחימותא דדינא, שינצח "חוק" היותנו בנוי, ויזכנו בדין למרות שאר ה"חוקים" שמחווים בהם המקטרגים, ואת זה עצמו אנו מעוררים על ידי שמחה זו בהיותנו בנוי, וכנ"ל שבראש השנה כלי הביטוי לכך הוא השופר.

אני היום ילדתיך

והנה, חסד גדול עשה ה' עמנו בכך שקבע את הדין ליום ראש השנה דיקא, שכן בראש השנה ישנה בחינה מיוחדת של "בני אתה", עוד יותר מכל השנה, הואיל וראש השנה הוא זמן של "אני היום ילדתיך", שאז נברא האדם (כדברי ה"יהל אור" עי"ש), והוא כדברי המדרש (ויק"ר פכ"ט יב): "אמר רבי תחליפא קיסרא, בכל מוספין כתיב "והקרבתם" וכאן (לגבי ראש השנה) כתיב "ועשיתם אשה", הא כיצד, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל, "בניא, מעלה אני עליכם כאלו היום נעשיתם לפני, כאלו היום בראתי אתכם בריה חדשה", הדא הוא דכתיב (ישעיה סו, כב): כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה" (ע"כ המדרש). וכן מובא ביערות דבש (דרוש ה' לחודש אלול) בשם כתבי האר"י ז"ל שאין אומרים "היום היה הרת עולם" אלא בלשון הווה "היום הרת עולם" כי היום מתחדש העולם והרי אנו כקטן שנולד.

^{כט} [השוואה ע"ד אפשר לולי דמיסתפינא: בתקו"ז (תקון לו, דף עח,ב): "ועל דא אמר אדם קדמא קמי קודשא בריך הוא, מי מציל בני מחרב המתהפכת, אמר ליה חרבא דמילה וכו'". (ואמרו סמך לזה: "הן גרשת אותי היום מעיל פני האדמה וגו' והיה כל מוצאי ירגני וגו' וישם ה' לקין אות" (בראשית ד, יד-טו) "אותי היום מעיל פני" סופי תיבות מיל"ה, וכן מבואר בתקו"ז (תקון סט, דף קיז,א) ש"אות" הנזכר כאן הכוונה לאות ברית מילה) והעניין מבואר שעניין המילה שייך עם גילוי א"ק: בלקוטי תורה (תזריע, עמ' כ,א): "וגם 'מל' מלשון 'גילוייט', שיהא גילוי בחינת א"ק". וב"בשעה שהקדימו □ תער"ב" (חלק א, אות קפה): "וזה מצות מילה להסיר ההעלמות והסתרים בכדי שיהיה גילוי בחינת פנימיות א"ק ("פנימיות א"ק" מבואר בו שהוא חלק המחשבה הקדומה שלשם 'עלתה' המחשבה על נשמות ישראל (בחי' אוא"ס שבא"ק), ו"חיצוניות א"ק" הוא חלק המחשבה על בריאת העולמות בכללות). ובדרך מצוותיך (מילה, חלק ב) מבואר גם כן שבשביל גילוי בחינת א"ק צריך להיות מילה להסיר הערלה, עי"ש, ובתוך דבריו: "לזאת כשכורתים הערלה ומעבירים הקליפות וכו' מאיר הארת א"ק בבן ישראל הנולד, כי נעשה גופו טהור וקדוש להאיר תוספת עילוי בנפשו מבחי' א"ק עי"ש. ובדומה בספרים נוספים]

^ל ומדרש נוסף בילקוט תהלים תתנה: פנה וגו' ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י-ה, רבנן אמרין אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך בראש השנה וביום הכפורים ואתה בורא אותם בריה חדשה.

^{לא} לפי הנזכר דק במה שאמר לשון "בני" דיקא.

ומכח דבר זה ש"כאילו היום בראתי אתכם בריה חדשה" מתעוררת ביתר שאת בחינת בנים, כמשמעות "בני אתה - אני היום ילדתיך", והיינו שבכל ראש השנה שמתחדשת בריאת העולם הרי ששוב מתחדש עניין זה של בריאתו בשביל ישראל שנקראו ראשית, ופעולת הבריאה כוללת איפוא נתינת ביטוי מחודשת לכך שישראל הם בנים למקום, בריאה מחודשת הכוללת את החוק של "בני בכורי ישראל", שאסתכל באורייתא וברא עלמא, וחקק את חוקי הטבע מתוך חוקי התורה, וזהו "בני אתה אני היום ילדתיך" לב.

היום הרת עולם

ובזה מבואר מדוע נחשב ר"ה ל"הרת עולם" אף שהוא יום ששי לבריאה, שמעתה יש לומר שכוונתנו בהזכירנו אחר התקיעות "היום הרת עולם" לומר שהיום מתעוררת בחינת "בנים", ש"אני היום ילדתיך", ויש לומר שזה מכח יום זה שבו נברא האדם דיקא, וכדאיתא ביהל אור. שיש לומר שכל חוק מחוקי הטבע שבבריאה עצמה אין ניכר רישומו בבריאה אלא משעה שנברא אותו נברא שכלפיו הוא החוק, ואם כן אף "חוק" היותנו בנים למקום התעוררותו על ידי "אני היום ילדתיך" שייכת בעיקר ביום שבו נברא "האדם", שבאופן וצורת בריאתו הושת החוק הזה אשר חקק המקום בתורתו מקדם.

וכל זאת בד בבד עם חידוש ה"מלוכה", שאנו מצידנו ממליכים אותו וקוראים לאבינו, והוא מצדו קוראנו "בנים", שגם זה מתעורר ביתר תוקף בראש השנה דיקא, יום חידוש המלוכה, והכל נפעל בכח השופר, כדברי הגמרא (ר"ה טז, א, לד, ב) בביאור מלכויות זכרונות ושופרות, שתמליכוני עליכם ושיעלה זכרוכם לפני לטובה, ובמה בשופר.

ואחר כל זאת לא זו בלבד שעל ידי המלכת ה' והתעוררות חוק היותנו בנים אנו יוצאים זכאים בדין, אלא אף כהמשך המזמור: "שאל ממני ואתנה גוים נחלתך ואחוזתך אפסי ארץ", שכבנים ימלא הקב"ה כל משאלות לבנו לטובה, אכי"ר. לג' לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים!

---

^{לב} וזהו: "עננו אלקינו עננו, עננו אבינו עננו, עננו בוראנו עננו". וכפי שאנו אומרים בתפילה: "אמת ואמונה חוק ולא יעבור אמת שאתה הוא ה' אלקינו וכו' יוצרנו וכו'" ובהמשך "ובכורך ישראל גאלת וכו'".

^{לב} חוק הכפרה ביום הכיפורים

ומעתה נציץ נא לעבר מפתן היום הקדוש, יום הכיפורים, ונבין שגם קבע המקום ברוך הוא את הכפרה עצמה ל"חוק" בתורתו באופן שלא יהיה שום פתחון פה למקטרג, שנאמר לגבי יום הכיפורים (ויקרא טז, לד) "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה", שמסתבר שעולה על הכפרה עצמה, שתהיה עבור ישראל ל"חוק" הזוקף את הדין לזכותם, "חוק" מיוחד בחוקי התורה והבריאה.

וזהו שאומרים במוסף ליום הכיפורים, בפיוט "אמרו לאלקים", שמזכירים ראשית את הברית התמידית שאנו בנים: "אמרו לאלקים (מדת הדין), טפי נחלתו ("בנים"), טלאי ירושתו, יקיים עלינו אמרתו כחוק בתורתו (שכך 'חוק' בתורה, שאנו בנים, כנ"ל), אשר כרת את אברהם ושבועתו".

ומיד מזכירים את החוק המיוחד של הכפרה ביום הכיפורים: "אמרו לאלקים, יועץ מישרים לחוק (שאת הלצת היושר קובע תמיד ה' לחוק בתוך תורתו), יראיו לחיים לחוק, סולח לחטא לחוק, כנשמע לרועה מרחוק ("סלחתי כדברייך"), ויעמידה ליעקב לחוק (כנ"ל)".

ולשם כך גם ליום הקדוש עלינו לגשת "מיט אידן אין איינעם", כאיש אחד בלב אחד, שהוא "יום שימת אהבה וריעות", שכאשר אנו יחד מתעוררת בחינת "בנים", שחלה על "כלל-ישראל".

ועניינים קרובים מצאנו גם בעוד זמנים גדולים, כמו חג הפורים, ועוד ימים נשגבים, והכל אחד, כי בחינה זו היא בחינה נצחית, שאנו בנים למקום והוא אבינו ואלוקינו, ואין עוד מלבדו.

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

עבודת ראש השנה

בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה יִפְתְּחוּ, וּבְיוֹם צוֹם פְּפוּר יִחַתְמוּ. כַּמָּה יַעֲבִרוּ, וְכַמָּה יִפְרְאוּ, מִי יִחֶה, וּמִי יָמוּת, מִי בְקִצּוֹ וּכּוֹ' (ונתנה תוקף)

ביום הגדול של ראש השנה, דינו של כל אחד ואחד נגזר, כמה ירויח באותה שנה, וחס ושלום כמה יפסיד, כמו שאמרו חז"ל: כל מזונותיו של אדם קצובים מראש השנה וכו' (ביצה טז, א), וכך גם כל חסרונותיו קצובים מראש השנה (ב"ב י, א). כולנו רוצים לזכות בשנה טובה ומתוקה, ולהכתב לחיים טובים ולשלום, ולהכתב בספר פרנסה טובה. וע"כ כל אחד רוצה לקיים עבודת היום כהלכתה בכל דקדוקיה. ובעזה"ת נבאר קצת בענין עבודת ראש השנה, וכיצד ניתן להיות בטוח שיזכה לשנה טובה ומתוקה.

תמליכוני עליכם

איתא בגמ' (ראש השנה טז, א): "אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה, ובמה - בשופר", ע"כ.

וביאר המהרש"א (שם לב, ב) וז"ל, "שהמלכיות זכרונות ושופרות הם נגד ג' העיקרים, שהם א] מציאות השם. ב] ותורה מן השמים. ג] ושכר ועונש. מלכיות - שתמליכוני עליכם וכל פסוקי מלכיות מורים על מציאותו ואחדותו. זכרונות - שיעלה זכרונינו לטובה בשכר טוב שההפך בעונש וכל פסוקי זכרונות מורים ע"ז. שופרות - על עיקר תורה מן השמים בקול שופר כמו שמורים ע"ז הפסוקים וכו'", עכ"ל. [ובספר העיקרים ביאר (מאמר א, פרק ד') כעין זה, וכתב שהני יסודות האמונה הם שורש כל השרשים, ויסודות האמונה של כל יהודי, וכל שאר עיקרי האמונה הם ענפים מהאמונה בהני עיקרים.] ועי' ברמב"ם (עשה ב') בביאור מצות אמונה ביחוד ה', שכתב שמצוה זו נקרא "מלכות", עיי"ש.

כוונת מלכיות

רוב תפילות ראש השנה אינן בקשות לשנה טובה ומתוקה. רוב התפילות איירי בענין "מלכות שמים". עבודה זו, היא ככל עבודת התפילה שהיא עבודת הלב, לקבוע בלבנו אמונה זו. לכן כל פעם שאנו אומרים בתפילה פסוקי מלכיות צריך לקבוע במחשבתנו "קבלת עול מלכות שמים".

וכן האריך היסוד ושורש העבודה (שער י"א, פרק ד) לבאר שכוונת אמירת פסוקי מלכיות וז"ל, "אחי ורעי, אהובי נפשי, הלא עיניכם לנוכח יביטו ועפעפיק יישירו נגדך, כוונת פסוקי מלכיות מפורש בגמרא הנ"ל, והוא שגזרה רצונו ית"ש ויתעלה בזה הצווי על האדם כדי שימליך ית"ש ויתעלה עליו בעת אמירת הפסוקים, כמבואר בלשון הגמרא: "מלכיות כדי שתמליכוני עליכם", ואיך בוש לא יבושו והכלם לא ידעו אם מוציא מפיו ומשפתיו לבד

הפסוקי מלכיות ואינו מכויין במחשבתו להמליך אותו ית"ש עליו, ואינו נותן במחשבתו שבח והודאה בשמחה עצומה לבוראנו ית"ש ויתעלה, על שבחר והבדיל אותנו מכל העמים לחלקו ולגורלו הקדוש להיות לנו לאלקים ומלכותו עלינו, ושמך הגדול ב"ה אינו מכנה רק עלינו עם קדוש - "אלקי ישראל מלך ישראל וגואלו". אוי לאותה בושה, כי לא כיון ביום הנורא הזה כגזירת רצונו ית"ש בצווי אמירת פסוקים אלו, ובודאי לא יצא ידי חובתו. לכן כשיאמר פסוק ראשון: "ה' ימלוך לעולם ועד", יכוין במחשבתו בשמחה עצומה עד מאד בזה הלשון: אני מקבל אלקותך ומלכותך עלי ועל בניי ועל בני בניי עד סוף כל הדורות, וישמח שמחה עצומה בלבו עד מאוד על שיש לו אלוק קדוש ומלך גדול ונורא. ומרוב גודל תשוקתו ראוי לקבל על עצמו מסירת נפש בציוור איזה מיתה להראות אמתת אמונתו ביחוד אלקותו ית"ש ויתעלה זכרו לעד, ויכוין לתת לית"ש בזה נחת רוח גדול. וכזה יכוין כוונה זו בקצור בכל עשרה פסוקי מלכיות וביחוד בפסוק "שמע ישראל" ודי בזה", עכ"ל הזהב.

מלכיות תחילה

בספרי (פרשת בהעלותך פיסקא ע"ז) מבוארת עוד נקודה בעבודת מלכיות זו"ל: "מה ראו חכמים לומר מלכיות תחילה ואחר כך זכרונות ושופרות? אלא המליכהו עליך תחילה ואחר כך בקש מלפניו רחמים כדי שתזכר לו ובמה בשופר", ע"כ. מבואר בספרי, דעיקר עבודת מלכיות, זה שאנו מקבלים עלינו עול מלכות שמים, וזהו האופן שנוכל לבקש מאת השי"ת - "שנה טובה ומתוקה". וצ"ב, מה הקשר בין המלכת הקב"ה, לבקשת רחמים להזכר לשנה טובה?

למען כבוד שמך

איתא בזוהר (תיקוני זוהר דף כב.) בגנות בקשות ותחנונים בראש השנה זו"ל: "כלהו צווחין בצלותין ביומא דכפורי ככלבים הב הב לנא מזונא וסליחו וכפרה וחיי, כתבנו לחיים ואינון עזי נפש ככלבים דאינון אומין דעלמא דצווחי לגביה ולית לון בשת אנפין", ע"כ. [תרגום: "כולם צועקים בתפילתם ביום הכיפורים ככלבים הבה לנו מזונות וסליחה וכפרה וחיים, כתבנו לחיים, והם עזי נפש ככלבים, כאומות העולם שצועקים בתפילה לבקש על צרכי עצמם ואין להם בושת פנים מהקב"ה".] לפי דברי הזוהר, יש מרבותינו זו"ל שהורו להמנע מלבקש בקשות פרטיות בראש השנה.

אמנם יש להעיר, שתקנו הגאונים בנוסח התפילה לבקש חיים - "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים". א"כ מאי שנא הך בקשה משאר בקשות שהאדם רוצה לבקש בעד עצמו?

וראיתי ביאור נפלא מהאבני נזר שביאר כוונת הזוהר על פי דברי הגמ' בנדרים (כד, א): "דאמר ליה לא כלבא דמיתהנינא מינך ולא מיתהנית מינאי". כלומר, שטבעו של כלב - הכל לגרמיה, ליהנות ולא לעשות שום דבר בשביל זולתו. וזו כוונת הזוהר שאין לבקש ככלב, דהיינו לתועלת עצמו. אלא צריך לבקש "למענך", בשביל כבוד שמים. שכל בקשותינו יהיו לתכלית אחת, למען יתרבה כבוד שמים שזו תכלית כל הבריאה כולה. עם כוונה זו, ראוי לבקש "חיים" ושנה טובה ומתוקה.

צוה ישועות יעקב

לפי זה יש לבאר כוונת המדרש מדוע צריך להקדים "מלכיות" תחילה, שרק ע"י מלכיות יתעוררו רחמי שמים כי זו כל כוונת בקשותינו בראש השנה, "למען כבוד שמו", ולכן קודם כל, צריך לקבל עלינו עול מלכות שמים, ואח"כ ראוי לבקש בקשות, ולכן נוסח בקשת החיים - "למענך", ורק עי"ז נזכה ליכתב בספר החיים, ונזכה לשנה טובה ומתוקה. ע"י "אני לדודי" - נזכה ל"ודודי לי".

כתיב בתהלים (מד, ה): "אתה הוא מלכי אלקים צוה ישועות יעקב". ביאר המלבי"ם וז"ל, "אתה הוא מלכי אלקים ושמך עלינו נקרא, ויש לחוס על כבוד שמך, הלא ראוי שתצוה ישועות יעקב", עכ"ל. הרי, אפילו אם אינו ראוי מצד עצמו לבקש ישועה מאת השי"ת, יש לו לבקש על כבוד שמו יתברך, וראוי המלך לחוס על כבוד שמו, ועי"ז יזכה לישועה. וכן כתיב (ישעיה לג, כב): "כי ה' שפטנו ה' מחקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו". וזו כל עבודת ראש השנה, מקבלים עלינו שהשי"ת "מלכינו" וא"כ ראוי לו להושיענו, ולכתבנו לשנה טובה ומתוקה - למען כבוד שמו.

בטחון - כבוד שמך

וכבר האריך ספר העיקרים (מאמר ד', פרק מ"ז) בענין זה וז"ל, "והתקוה היא על ג' פנים, האחת - היא תקות החסד, והיא שיקוה אל השם יתברך שיושיענו על צד החסד בלבד לא מצד שום חיוב כלל. והשנית - היא תקות הכבוד, והיא שיקוה אליו שיושיענו לפי שהורגל להושיעו, ואם לא יושיענו גם עתה יהיה זה זלזול לכבודו, כי האדון שהורגל להושיע את עבדו אם אינו מושיעו בעת צרתו יאמרו הרואים שזה מצד חולשת יכולת האדון וכו', ותקות הכבוד היא יותר בטוחה, וזה כי מי שהורגל לעזור לשום אדם ואינו עוזרו, הנה ראוי לו, כדי שהרואה לא יחשוב שמה שאינו עוזרו עתה הוא בסבת לאות או חסרון באדון, שיתעורר לעזור על דבר כבוד שמו, כמאמר המשורר (תהלים עט, ט): "עזרנו אלקי ישענו", רוצה לומר, אתה שהיית רגיל להושיענו, ואמר על דבר כבוד שמך, לומר שאין אנו מבקשין העזר מצד שום חיוב שיש לנו עליך ולא בעבור זכיות שיש בנו אבל בעבור כבוד שמך, שלא יאמרו הגוים שאינך יכול עתה כמו שהיית יכול עד עכשיו, וזה שאמר אחריו למה יאמרו הגוים איה אלקיהם", עכ"ל. הרי, אע"פ שאין האדם ראוי מ"מ יש לו לבטוח "למען כבוד שמים".

בטחון בראש השנה

לפי הנ"ל מובן היטב מדוע בראש השנה אנו בטוחים שיצא דיננו לטובה. שידוע מה שפסק הטור בהל' ראש השנה (סי' תקפ"א): "ורוחצין ומסתפרין ע"פ המדרש (ירושלמי ראש השנה פ"א הל' ג'), א"ר סימון כתיב: "כי מי גוי גדול וגו'", ר' חנינא ור' יהושע אומרין, איזו אומה כאומה זו שידועת אופיה של אלהיה, פי' מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בר"ה, לפי שידועין שהקב"ה יעשה להם נס, לפיכך נוהגין

לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה", ע"כ. וכך פסק בשו"ע (שם): "מכבסין ומסתפרין בערב ר"ה", ע"כ. וכ' הט"ז וז"ל, "מכבסין ומסתפרין - הטעם בטור להראו' שאנו בטוחים בו יתברך שיוציא לצדק משפטינו", עכ"ל.

ויש להטעים כל זה לפי הנ"ל, שכל עבודת יום ראש השנה הוא "מלכיות", ומי שממליך על עצמו את השי"ת, ראוי לו לבקש כל בקשות שבעולם "למען כבוד שמו", ועל זה ראוי לבטוח שבודאי יעשה, שעל ידי זה יתרבה כבוד שמים, וזו תכלית כל הבריאה.

טעם לסימנים בליל ראש השנה

החכמת שלמה (או"ח סי' תקפ"ג) כתב לבאר הטעם מדוע אנו עושים סימנים בליל ראש השנה וז"ל: "הנה הטעם מה שכתוב בש"ס (הוריות יב, א; כריתות ו, א) ובשו"ע לאכול דברים טובים ומתוקים, אין הכוונה דרך תפלה, דאין מקום לתפלה בשעת אכילה, רק זה הוי לבטחון ואמונה, כי מראה שהוא מאמין ובוטח שכן יהיה. ובפרט לפי מה שכתבתי בדרושים לפרשת תבא שנת תרי"ב דבראש השנה יהיה משמח ואומר כל מה שעושה הוא יתברך הוי לטובה, ובזה יהיה נהפך באמת לטובה. ולכך מהאי טעמא נראה שיהיה אדם רגיל לומר בראש השנה אחרי תפלת שחרית כל מה דעביד רחמנא לטב עביד וגם זו לטובה. ולכן מהאי טעמא תקנו לאכול מאכלים טובים ומתוקים ולומר עליהם כן, כדי שאם ח"ו נגזר להיפוך יהיה נהפך ע"י אמירה זו לטובה, אמן כן יהי רצון. ועיין בדרושים שלי לראש השנה שנת תרי"ב ביאור הפטרת יום א' דראש השנה תפלת חנה ג"כ על דרך זה, עיין שם ודו"ק", עכ"ל. דברים נוראים!

ולבאר דבריו נראה, דיסוד ה'סימנים', אינם סימנים להקב"ה, אלא לעצמינו, להראות שאנו בטוחים שהשנה הבאה עלינו תהיה טובה ומתוקה. ויש לבאר על פי משל: אחד הלך ללמוד רפואה, ועמל ויגע כמה שנים. אחרי שהשלים לימודיו ונעשה רופא, עושים לו סעודה גדולה ונאה לכבודו בעבור מה שהשיג. באותה סעודה, מניחין על השלחן דברים קטנים מעניני תחום הרפואה, להראות, שכן יהיה האיש הזה. כן הוא בליל ראש השנה, כיון שאנו בטוחים בהשי"ת שיתן לנו שנה טובה ומתוקה, לכן עושים סימנים, להראות, שאנו בטוחים בטובתו ית' שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה. יה"ר שנזכה לשנה טובה ומתוקה!

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק "לערב מצות מילה בשופר"

כתב הט"ז או"ח תקפ"ד שכ': שמעתי שהגאון הרב מהר"ר פייוויש מקראקא ז"ל היה מל בר"ה ולא קנח פיו אחר המילה אלא בפה המלוכלך בדם מילה תקע בשופר לערב מצות מילה בשופר, עכ"ל. ונבא לבאר הענין לערב דם המילה עם השופר. ובפשטות הוא כדי לזכור ברית אברהם [מילה] ועקידת יצחק [שופר].

ויש לפרש, ונקדים דנודע מש"כ רבותינו (הביה"ל דרוש ט"ו והגרי"ז) שגדר שופר מלבד מה שהוא מצוה ככל המצות יש בו גדר של "תפילה" וכמטבע הברכה "כי אתה ה' שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים" שהקב"ה שומע השופר ברחמים - וכתפילה המתקבלת במידת הרחמים [כמו שאומרים בתפילה "וקבל ברחמים וכו' את תפילתנו וכו' כי אתה שומע וכו' ברחמים"]. וזהו שאומרים על השופר שהקב"ה "מביט" - על גוף המצוה ו"מקשיב" - על התפילה שבשופר. ובזה ביאר הגרי"ז מה שבלעם משבח לישראל "ותרועת מלך בו" שאף וגם לעכו"ם יש תפילה כדמצינו בכ"ד, מ"מ "תפילה של שופר" אין להם, וזהו תרועת מלך "בו" - בישראל דוקא.

ויסוה"ד בר"ה דף כ"ו ע"ב דפליגי אי שופר בעי שיהא כפוף או פשוט, וברש"י שם [ד"ה שופר וד"ה כמה דכייף וד"ה כמה דפשיט] מבואר שהוא מחלוקת ב"תפילה" האם בעי פשוט או כפוף, עיי"ש"ה, הרי לן שגדר שופר הוא כמעשה תפילה.

והנה איתא בפרקי דר"א פכ"ח איתא "ישראל שהם נמולים תפלתם נכנסת לפני הקב"ה כריח ניחוח" [משא"כ עכו"ם שהם ערלים אין תפילתן נכנסת לפני הקב"ה] וכן יעוי' באבודרהם בפ"י על סדר התפילה על "כי אתה שומע תפילת כל פה" שכ' "ויש אומרים כי פה בגימט' מילה, כלומר ישראל שהם מהולים". [וביאודה"ד, כי גדר תפילה הוא "עומד לפני ה'" ואי אפשר לו לאדם "לעמוד לפני ה'" בלא שהוא מהול, וכמו שפרש"י בפר' לך לך (בראשית י"ז, ג) עה"פ "ויפול אברהם על פניו" וז"ל "ממורא שכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוה"ק נצבת עליו" וכ"ה בת"י שם, ומקור הדברים בפרקי דר"א פכ"ט, עיי"ש. וכן מצינו אצל בלעם במדרש שהביא רש"י בפר' בלק שהיה נופל וגלוי עינים מחמת שהיה ערל. מבו' שהערל אינו יכול לעמוד "לפני ה'". וזהו שמברכין את הנימול בהרחמן וכו' ש"יזכה לראות פני השכינה שלש פעמים בשנה", ש"יזכה לראות פני השכינה", כי בלא שהוא נימול אינו יכול לעמוד "לפני ה'" וכנ"ל שמי שאינו מהול נופל על "פניו" ש"פניו" אינם ראויות לראות "פני" השכינה. ולכן רק "ישראל שהם נמולים תפלתם נכנסת לפני הקב"ה]

מעתה נראה שמאחר והשופר הוא מגדרי "תפילה" לכך יש לצרף זכות המילה לשופר, כדי ש"תיכנס תפילת השופר" לפני הקב"ה. כי כנתבאר בלא המילה א"א לו לאדם "לעמוד" לפני ולפנים, ולכך אנו מצרפים זכות המילה לתקיעת שופר, שעיי"ז "תיכנס" תפילת השופר "לפני ולפנים".

ויש להוסיף עוד דהנה על השופר איתא שהרי הוא כ"לפני ולפנים", [ועי' בהגר"א או"ח תקפ"ד ס"ב שהבעל תוקע עולה לתורה "דוגמת כהן גדול ביום כיפור", עיי"ש]. והנה איתא במד"ר פר' תצוה עה"פ "בזאת יבא אהרן" ש"וזאת" היינו המילה שהוא נכנס לפני ולפנים בזכות המילה. ולכן בשביל בשופר שהוא כ"לפני ולפנים" יש לצרף זכות המילה.

ואולי מה"ט קודם השופר אומרים הפס' "שש אנכי על אמרתך" דקאי על המילה, להזכיר זכות המילה קודם השופר, וכמש"נ.

עיקר שופר במקדש

בר"ה דף כ"ט ע"ב אקשי' דמחד כתי' "יום תרועה" ומאיך כתי' "זכרון תרועה" [שרק יאמרו פסוקי שופרות] ומשני ל"ק כאן בזמן שחל בשבת [שאומרים פסוקים] כאן בזמן שחל בחול, ולמסקנא מדאורייתא שרי בשבת, ורק מדרבנן אסור כדרבה גזירה שמא יטלטל ד' אמות, ופרש"י שם, שבמקדש לא גזור דאין שבות במקדש, עיי"ש. ובטו"א שם תמה דאין שבות במקדש שייך בדבר שהוא צורך המקדש, עיי"ש.

והנה בירושלמי רפ"ד דר"ה פליג וס"ל שאכן שופר בגבולין הוא מדרבנן ואיתא שם דרשב"י תני "והקרבתם במקום שהקרבנות קריבין", וכ"ה במד"ר פר' אמור (ויקרא כ"ט, ב), ובפסיקתא סוף פר' בחודש השביעי, עיי"ש. מבואר שיש שייכות בין השופר לענין הקרבנות.

והנה הראשונים נתק' מ"ש שופר בשבת שבמקדש היו תוקעין ולא במדינה [ובלולב גם במדינה היו נוטלין], ובראב"ד ב"כתוב שם" ר"פ לולב וערבה שבי' וז"ל: הטעם לפי שאין לשופר עיקר מפורש בגבולין שלא אמרה תורה שבתון "זכרון תרועה" אלא במקום "והקרבתם אשה לה" ולא נאמר בכל ארצכם אלא ביובל זכרון שאינו מפורש בגבולין, אלא מדרשא אתי ומשום הכי גזור, עכ"ל, עיי"ש. ושיטתו שעיקר שופר על הקרבנות נאמר, יסודו בירושלמי ובמד"ר ובפסיקתא הנ"ל.

ומעתה נראה בדעת רש"י, שאף למסקנת הבבלי שמדאורייתא שרי בין במקדש ובין בגבולין, מ"מ ס"ל כמש"כ הראב"ד שעיקר תקיעה הוא במקדש ובגבולין הוא מדרשא,

ונמצא שמדיני המקדש הוא שיהא תקיעה על הקרבנות, וא"ש היטב שיטתו ששייך כאן ענין אין שבות במקדש כי הוא מצרכי המקדש, ועי'.

שופר - לקבל עול תורה שבע"פ

הנה אחד מטעמי תקיעת שופר שהביא הרס"ג הוא כנגד תקיעת שופר דמתן תורה. [ובחכמת שלמה על השו"ע תקפ"ה ס"ד כתב שזהו הענין שהביא הרמ"א שם שנוהגין

להקרות לפני התוקע מילה במילה סדר התקיעות, וכתב רמז לזה שהוא דומיא דמתן תורה שהיה באופן ש"משה ידבר והאלקים יעננו בקול, עיי"ש.]

ודבר נפלא מצינו בחת"ס בדרשות דף ו' ע"א ד"ה למה שכותב: דעיקר תקיעת שופר לקבל התורה כמו בשעת קבלת התורה, ואמנם העיקר הוא תורה שבעל פה, ועל כן תרועה אותיות תור"ה ע', ר"ל התורה עם ע' פנים לתורה שהיא כלולית תושבע"פ, ומשו"ה מברכים לשמוע קול שופר ולא לשמוע קול תרועה שהוא לשון הקרא, אלא קול שופר דאתיא מדרשא דבעינן שופר תושבע"פ, ע"ז מברכים, עכ"ל. ושם בדף שמ"ט טור ד' ד"ה בפ"ק הוסיף שהשטן בהיל בתקיעות דמעומד מחמת שמורה על תושבע"פ שקבלו עליהם, עיי"ש. ויש לציין לזה עוד מש"כ החת"ס בתשו' ר"ח: "בהא סלקינן יצחק מסר נפשו על דברי חכמים במה שהוא חוץ לשכל ולא הרהר אחרי חכמים, משו"ה ועקידת יצחק תזכור להשומעים לתורה שבעל פה ואינם מהרהרים אחר דברי חכמים ותקנותיהם וגזירותיהם, אבל מי שאינו בכלל זה אין לו חלק בתפלה זו". הרי שזכות עקידת יצחק (שהשופר בא להזכירו) אינו אלא ל"השומעים לתורה שבעל פה", ודו"ק]

ונראה הביאור, כי מטרת השופר היא "שתמלכוני עליכם", ומצינו בכ"ד שקבלת "עול מלכות שמים" היא בקבלת עול תורה שבע"פ, וכיבואר,

דהנה פרשה ראשונה שבק"ש היא קבלת עול מלכות שמים כמבואר בגמ' בברכות שלכך קדמה פרשת ראשונה לשניה כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים ואח"כ עול מצות, והנה כתב רבינו יונה (שע"ת ש"ג אות כ"ב) על מצות תפלין ומזוזה שנכתבו בפרשת שמע לומר שהם בכלל "קבלת עול מלכות שמים" והמבטלם "שובר עול מנתק מוסרות", וכלשונו "ומצות תפלין (דברים ו, ח) ומצות מזוזה (שם שם, ט) - מצוות עשה הן, והנן בכלל קבלת מלכות שמים, כי על כן נכתבו בפרשת שמע ישראל", עכ"ד. [וכמו"כ יעוי' ברב"י בברכות שתפילין שבראש משעבד נשמתו שבראש ובשל יד משעבד לבו, ומזוזה משעבד ממונולד].

והנה בתנחומא פר' נח מבואר שפרשה ראשונה עוסקת בלימוד תורה שבע"פ עיי"ש באורך, ובצירוף דברי רבינו יונה הנ"ל - שכל האמור בפרשת שמע ישראל הוא בכלל קבלת עול מלכות שמים - יבואר לן שקבלת עול תורה שבע"פ היא בכלל קבלת עול מלכות שמים. [ועי' לשון הרמב"ם פ"א ה"ב מק"ש וז"ל: ומה הוא אומר שלוש פרשיות אלו והן שמע והיה אם שמוע וויאמר ומקדימין לקרוא פרשת שמע מפני שיש בה ציווי על יחוד ה' ואהבתו ותלמודו' שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בה, עכ"ל. וכ"ה לשון החינוך במצוה ת"כ: ומקדימין לקרות פרשת שמע שיש בה צווי ה' ית' ואהבתו ותלמוד תורתו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו, עכ"ל. והנה בגמ' אי' שקדמה פרשת שמע לזה היה אם שמוע

---

^{לד} וזה לשונו (ח' ע"א מדפה"ר): טעם הדבר מפני שבתפילין שבראש אדם משעבד לבואר יתברך הנשמה שהיא במוח ובתפילין שבזרוע אדם משעבד גופו ומפני כך צוו להשים אותם כנגד הלב שהלב היא עיקר התאוות והמחשבות ובוזה יזכור את הבורא וימעט הנאותיו ובמזוזה משעבד אדם ממונו אלא שלא הזכירו בכאן המזוזה מפני שמצוותה נעשית בשעה אחרת וכשקורא ק"ש ומתפלל בענין שמשעבד לו נשמתו וגופו זו היא מלכות שמים שלימה ומדאמר ומתפלל משמע שגם בתפלה צריך שיתפלל ותפילין בראשו.

כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים וכו', ויבו' שהרמב"ם והחינוך מפרשים שה"תלמודו" הוא בכלל "עול מלכות שמים", וכמש"נ, ועי'.]

והן הן דברי החת"ס שעיקר התקיעות הם לקבל עול תורה ותורה שבע"פ בפרט, ועי'.
ועפ"ז נראה שלכך קודם התקיעות מזכירים הפסוק "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב", דהנה כתבו הקדמונים [רבינו בחיי פר' בא (שמות י"ג, א) והגר"א ריש האזינו ועוד] שדיבור הוא כנגד תורה שבכתב ואמירה הוא כנגד תושבע"פ.
ומאחר וכנתבאר והשופר בא לעורר קבלת עול תורה שבע"פ וכנ"ל מהחת"ס, לכך מזכירים "אמרתך" שהוא תושבע"פ.

ליקוטים בענין ראש השנה שחל בשבת

מנחת עני (לבעל הערוך לנר פרשת האזינו): אמנם בשנה טובה יש לחקור אם ראש השנה בשבת אם זה סימן טוב, ובזה מצאנו ששנים שרעות ביותר ושנים שטובות ביותר היה ראש השנה בשבת, דשני שנים שנחרב בית המקדש היה ראש השנה בשבת, כמו דאיתא בירושלמי פ"ד דתענית ה"ו יום שחרב בית ראשון ראש חדש אב היה ואחד בשבת היה, ובית שני נחרב בט' באב גם כן בא' בשבת, ושניהם מוצאי שביעית היו כדאיתא בבבלי תענית כ"ט, ולפי זה בבית ראשון ראש חדש אב א', תמוז ו' ז', סיון ה', אייר ג' ד', ניסן ב', אדר ז' א', שבט ו', טבת ד' ה', כסלו ג', מרחשון א' ב', תשרי ז', וכן בבית שני שנחרב בט' באב יום א' היה ראש חדש אב ז', ולפי חשבון זה היה ראש השנה ו', אכן זה אי אפשר כדאמרינן בראש השנה דף כ' ע"א דאם כן יום הכפורים חל לאחר השבת, ועל כרחק עשו שני חסרים שיהיה ראש השנה מאוחר יום א', (ועבור השנה על כרחק לא נוכל לאוקמא דבמוצאי שביעית אין מעברין השנה).

בשנים שיותר טובות מצינו שמחילת עון העגל היו בשנה שחל ראש השנה בשבת, וכן הקמת המשכן דביום ה' יצאו ישראל ממצרים כדדרשינן בשבת פרק ט' דף פ"ז, וכן שנה שנכנסו לארץ היה גם כן בשבת שמשה מת בשבת ז' אדר אם כן ראש חדש אדר יום א' והוי ראש השנה בשבת.

ויובן זה במשל, שר אחד בעבודת המלך חטא והמלך קצף עליו עד מאוד וציוה להשופטים לדונו כפי שורת הדין, וילך השר לבקש לו מליצים היותר טובים שיעמדו לו בשעת דינו, אבל המליצים שמטו להם אחד אחד ולא נשאר איש שרצה לקבל עליו המשרה הזאת באמרם כי אין לו התנצלות ואחת דתו להיענש, והשר בראותו כי אין איש עומד לו בשעת דחקו ויצר לו מאוד ויגד לאשתו את כל הדברים האלה, ותנחמהו אשתו ותאמר אליו למה פניך נופלים ומה לך פנות אל המליצים הלא אנכי יוצאת ובאה בחצר בית המלך הפנימית, וגם שם לי אוהבת קשורה בנפשי שתעמוד בעת צרתי, השקט ושמע אנכי אדבר לך אל המלך ואל השופטים, ויהי כן כאשר אמרה וכשהגיע יום הדין ותעמד האשה למליצה טובה בצד אישה ומשפט השר נחרץ לזכותו.

ואך ימים מועטים עברו והנה גם שר אחר בעבודת המלך חטא כחטא שר הראשון, וגם אותו צוה המלך להתיצב לפני השופטים שיעבור עליו המשפט, ויאמרו לו אוהביו לך נא ובקש לך איש שימליץ בעדך לפני השופטים, והשר בזכרו כי זה זמן קצר אשר גם חבירו צדק בדין, צחק להם והשיב הלא גם לאשתי מכירים רבים בחצר בית המלך גם היא תדבר טוב עלי אל המלך והשופטים וגם אני אצא נקי, אמנם השר האחרון הזה היה איש זעף וקצף ולא שמר כראוי אהבת וכבוד אשתו ובחמתו קם והכה אותה מכות אכזריות עד אשר נשארו סימני אכזריותו בחוץ לעין כל, ובכל זאת האשה הלכה עמו אל הבית דין להמליץ בעדו לפני המלך, אכן אך פתחה פיה לדבר והמלך בראותו צרבת המכה על פניה שאלה מה זה ועל מה זה, ותתחלחל האשה וענתה כך וכך כדי לבקש אמתלה לאישה ולא הצליח בידה, ויען אחד מן העומדים שם ויאמר הלא הם הסימנים ממכות אישה האכזרי, ויתמה המלך מאד וידבר אל האשה לאיש אשר אלה לו נעשית סניגור הלא רק לקטיגור תוכל להגיש לפנינו, ומשפט השופטים יצא להרשיע את השר ולהענישו.

ובזה יתבאר איך ראש השנה שחל בשבת פעמים שהוא לטובתינו ופעמים שהוא סימן לרעה חס ושלום, כי ישראל שחטאו כל השנה בעלות קול השופר ביום הדין מצפים שבתקיעתינו יעורבב השטן וזכות התקיעות יהיו לסניגור, וכל זה כשחל ראש השנה בחול אבל כשחל בשבת איך ימצא לנו זכות להצדיקנו ביום הדין, אכן לזה בא השבת שהיא בת זוגה לישראל כמה דאמרו רז"ל בבראשית רבה להיות סניגור בעדינו לפני מלך מלכי המלכים, והשבת יוצאת ובאה לפני כסא כבודו כדכתיב ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, ובזכות שישראל משמרים השבת כראוי הקב"ה מוחל עונותיהם, אבל כל זה דוקא כל זמן שישראל מקיימין את השבת, אבל כשאין משמרים את בת זוגם כראוי ואדרבא מחללין את כבודה ברבים בפרהסיא, איך תעשה השבת סניגור להצדיק משפטינו הלא תעשה קטיגור, ועל כן כשרז"ל אסרו לתקוע בשבת הוי כדי להרחיק מחילול שבת משום גזירה שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים, אבל מי שמחלל כל השנה את השבת בטלטול הלא אז לא לבד שלא נעשה סניגור לפנינו אלא אחרי שלא איערבב שטן שוב צריכים לדאוג לדברי רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחלתה מריעין לה בסופה.

ולכן בפרט בשנים כאלו שראש השנה חל בשבת, נתאמץ בתשובה בלי הפסק, כי המופלא ממנו בל נדע ובמכוסה ממנו בל נשאל, ומי יודע אחרית השנה אם טוב ואם רע הוא, וכבר אמרינן בראש השנה טז: כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה" עכ"ל.

שו"ת נפש חיה או"ח סי' מ': כאשר דרשתי ברבים לפני איזה שנים על המקילים רח"ל להוציא חוץ לעירוב, כי המה עתידים ליתן את הדין על שלא תקעו שופר בר"ה ולא שמעו תקיעת שופר בר"ה שחל להיות בשבת, ולא לקחו לולב ביום הראשון של סוכות אשר ע"ז אלו המתחדשים מקפידים מאד, ואז הי' יום טוב ראשון של ר"ה בשבת, וכן יום טוב הראשון של חג, כ"כ העמידו דבריהם חז"ל לבטל תקיעת שופר ונטילת לולב שמא יוציא לר"ה, ואחר שהמה יוציאו לרשות הרבים במזיד ובשאת נפש מאי תירוץ יהי' להם, וכל שנה שאין תוקעין בתחילתה וכו' ואיתא בבה"ג דבשבת לא שייך זה כדאיתא בטור ובט"ז, אבל לאלו אין תירוץ, עכ"ל.

משך חכמה פר' אמר: יהיה לכם שבתון זכרון תרועה. הנה בראש השנה (טז, ב) אמרו: כל שנה שאין תוקעין בתחילתה, מריעין לה בסופה (מאי טעמא? דלא עירבב שטן). פירש הבה"ג (מובא בתוספות שם ד"ה שאין) לאו דמיקלע בשבתא, אלא דאיתייליד אונסא. הכוונה, כי אין התקיעה מצות עשה כמו כל המצוות, אשר בהיעדרה יענש על בלי קיומו אותה, וכי אניס - רחמנא פטריה. רק הוא כמו רפאות תעלה ולזכרון אתי, וכמו מכפר ביום הכיפורים, וכמו שאמרו: כיון דלזיכרון אתי כמאן דאתי בפנים דמי. ונמצא, החולה אם באונס לא יקח מזור ורפואה, האם יתרפא?! כן כשנעדר הזכרון שופר, שמכנסת זכרונות ישראל לאביהם שבשמים, תו החולי בלא מזור ורפואה, וקטרוג השטן במקומו. [ועיין בחושן משפט סימן כא בש"ך בזה דאונסא כמאן דעביד, דאם נתחייב על מנת שיעשה פלוני ולא עשה באונס גם כן אינו חייב]. אולם בשבת, דאחד המיוחד ממצות שופר הוא לתקוע בשופר של איל, להזכיר זכות העקידה שופר של איל, כמו שאמרו פרק קמא דראש השנה (טז, א), והתקיעה מכניס זכות ישראל מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם לחרפה ולמכה ולביזה עבור שם השם יתברך כי נקרא עליהם - זהו זכות עקידה, שבניו עוקדים כל תאוותיהם והרגשותיהם ושאלות החיים על מוקד אהבת ה' ותורתו.

והנה, ידוע כי בני ישראל והשי"ת המה כשני אוהבים נאמנים, אשר כל אחד חושש על כבוד רעהו, וזהו (ברכות ו, א): תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו? "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". והשי"ת אמר (במדבר לא, ב): "נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים", ומשה אמר (שם פסוק ג) "לתת נקמת ה'", וכיוצא בזה הרבה. לכן אחרי שידוע לנו גודל התועליות ממצות שופר, אשר אם יבוטל - אף באונס - הסכנה גדולה, ובכל זאת אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות שבת אשר מעיד על קדושת שמו יתברך, כי חידש עולמו מן האין הגמור, יהיה מה! יעבור עלינו מה, ויתקדש שמו יתברך! יקטרג השטן ולא יכנס זכרונינו לאבינו שבשמים לטובה, אך לא יבולע לשבת המעיד על קדושת שמו יתברך, פן יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים ויתחלל שמו חלילה. כי לישראל מעט היחס מהשבת, כמו שביארתי במקום אחר: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי", כי השבת מתיחס אל יחס העולם בכללה להשי"ת, לא על יציאת מצרים כהמועדים בעצם, בעילה רחוקה אכמ"ל. ויתגדל ויתקדש שמייה רבא! ועוקדים כולם עבור קידוש שמו יתברך. וכיון שכן, הרי זה גופיה מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת, זה גופא עקידה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותנו, כמו שמרצה זכרון שופר, עכ"ל.

צל"ח ראש השנה דף כ"ז ע"ב: שם גמרא שמא יעבירונו ד' אמות כו'. לכאורה צריך להבין איך בשביל שבות שמא יעבירונו ד' אמות ביטלו תקיעת שופר בשבת דבר שעיני כל ישראל תלויות בו לעורר הרחמים. והנה במסכת ביצה [ל"ו ע"ב] ואלו משום שבות לא דנין, ומקשה הגמרא לא דנין הא מצוה קעביד, ומשנה דאיכא דעדיף מיניה. ונחלקו רש"י ותוס', לרש"י קושית הגמרא והא מצוה וכו' הוא על הלשון של המשנה דלמה קורא לזה רשות. ולפ"ז אפי' ליכא דעדיף והוא מצוה מ"מ אסור. והקשה התוס' [ד"ה והא] דא"כ למה אמר בסנהדרין הטעם דאין דנין בערב שבת משום דבעי הלנת דין ואין רציחה דוחה שבת, הוי ליה למימר משום דאין דנין בשבת, ותירצו שעיקר הגזירה דאין דנין בשבת וכו' משום שמא

יכתוב דברי המזכין ודברי המחייבין, ושם כבר כתבו מאתמול. ור"ת היה אומר שקושיית הגמרא על הדין למה אסור והא מצוה קעביד, ומשום דאיכא דעדיף, וכל היכי דליכא דעדיף באמת מותר לדון, ולכן שם בסנהדרין דמיירי בסנהדרין גדולה ומסתמא ליכא דעדיף ולכך הוצרך לטעם דאין רציחה דוחה שבת.

ולפ"ז אני מקשה על הב"ד של מעלה איך דנין ביום טוב של ראש השנה, הא לדידהו בין לרש"י ובין לר"ת אסור דהא בדידהו שייך שמא יכתוב דברי המזכין ודברי המחייבין וגם איכא דעדיף מינייהו דהא איכא קודשא ברוך הוא. ואומר אני אי משום הא לא קשיא, שכבר כתב הט"ז בסימן תקפ"ח [ס"ק ה'] לענין תקיעת שופר שגם ביום טוב יש שבות שמא יתקן מנא ואעפ"כ לא גזרו כיון שהוא מצוה קבוע ליום זה ואם יגזרו א"כ תעקר מצוה זו לגמרי ולא יש כח ביד חכמים אפי' בשב ואל תעשה לעקור לגמרי, משא"כ בשבת דתתקיים מצוה זו בשאר שנים, וא"כ לא היה כח לב"ד לעקור משום שבות מצוה קבוע לישראל, איך תיעקר מצוה קבוע בב"ד של מעלה בראש השנה משום שבות. אבל בראש השנה שחל בשבת שפיר נשאר שבות זה ואי אפשר לב"ד של מעלה לדון, אבל הקדוש ברוך הוא יכול לדון בין לפירש"י ובין לר"ת, לר"ת מותר בדליכא דעדיף, והרי קב"ה ליכא דעדיף מיניה, ולרש"י אף דאסור אף דליכא דעדיף מכל מקום הרי הטעם שמא יכתבו דברי המזכין ודברי המחייבין, וזה שייך ברבים שיושבים לדין, אבל הקדוש ברוך הוא דן יחידי.

והמג"א בסי' תקפ"ח [ס"ק מד] כתב שלדעת הר"ן שכתב דהא דדחי התקיעה משום שבות הוא משום שאין בקי בקביעא דירחא, א"כ הדרא קושית מהר"מ פדובה לדוכתיה דנימא מטעם שמא יתקן כלי שיר וביו"ט תוקעין ממ"נ. ואני תרצתי דא"כ היתה התרועה ג"כ אסורה ביום טוב דהרי יש ספק אי גנוחי גנח או ילולי יליל, וא"כ בכל אלה יש חשש שבות שלא במקום מצוה. אמנם לפי מה שכתבתי לעיל בלאו הכי יש הפרש בין שבת ליו"ט, דבשבת אין כל כך לשופר צורך, שעיקר פעולת השופר לסלק הב"ד של מעלה ממשפטינו, ובשבת בלאו הכי אי אפשר לב"ד של מעלה לדון, אבל ביום טוב אף דאיכא שבות בתרועה מכל מקום אפי' משום ספק לא רצו לעקור משום שבות, שיש צורך לעורר מדת הרחמים לסלק מדת הדין, והא דלא נקיט בגמרא משום כלי שיר, חדא מתרי טעמי נקט.

וזה כונת הפסוק [תהלים פ"א, ד'] תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו, שמצוה לתקוע ביום חגנו אפי' בכסא, דהיינו התרועה שהיא מכוסה ממנו. אך על זה יקשה לך מאי שנא שבת שאין תוקעין משום שבות והרי גם ביום טוב יש שבות דכלי שיר, ואי משום דבשבת הוא ספק, הרי התרועה גם ביום טוב הוא ספק. ולכן אמר דשבת טעמא אחרינא כי חק לישראל, דהיינו כי מיקלע בשבת דמקרי חוק, דשבת במרה נצטוה וכתוב [שמות ט"ו, כ"ה] שם שם לו חוק, ומשפט לאלקי יעקב בעצמו, ובלאו הכי הב"ד של מעלה אינם יושבים בשבת ואין צורך לשופר משא"כ ביום טוב, עכ"ל.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

מלך - שתהא אימתו עליך

כ' המשנ"ב [ר"ס תקפ"ד] אין אומריין הלל בראש השנה לפי שספרי החיים והמתים פתוחים, ואיך יאמר שירה. ואף על גב שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, מכל מקום צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין ועל ידי כך נזכר לזכות בראש השנה. והם ד' הט"ז. ומבואר, שהאימה והפחד מהדין, המה סגולה לצאת זכאים בדין.

ובפשוטו יש לבאר, דע"י שמפחד ומתירא מהמשפט והדין, גורם לו לשוב בתשובה שלימה, ולכך צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין. ועי' בכל בו [הל' תפילה סי' י"א] שכ' לבאר מדוע חותמים בימים אלו המלך הקדוש והמלך המשפט וז"ל, והטעם למה חותמין המלך הקדוש, להזכיר בדעתו בתפילה שהגיע עת לבא לפני מלכו של עולם. וכן המלך המשפט שיירא ויפחד מהשי"ת בהגיע עת התקרבו למשפט, ויירא ויפחד מדינו, ויחזור בתשובה שלימה. עכ"ל.

אמנם יתכן להוסיף בביאור הענין, דאם מראה בעצמו שהוא מפחד מהדין ומהמשפט, סימן שהוא מבין את משמעות הדין, ומרגיש שחייו תלויים לו מנגד, ובזה מכיר במלכותו ית'. אבל אם הוא לא מתנהג כן אלא מתהלך בטוח בעצמו, ה"ז נראה כמרידה במלכותו ית', שאינו מאמין כי ברגע קט יכול להיחתם למיתה. וכמאמרם ז"ל על הפסוק שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך [כתובות דף י"ז ע"א], כי ממידת המלכות לירא ולפחד מהמלך.

ולפיכך, המורא והפחד מהדין הוא התחליף לאמירת ההלל, ועומק הענין בזה שמעתי לבאר, דע"י אמירת ההלל קובע האדם בליבו את ההכרה כי כל הניסים המה רק מאיתו ית', וכאשר האדם ירא וחרד מאימת הדין הרי הוא יודע ומכיר כמה חייו הם בניסי ניסים ואיך שעתה חותך הקב"ה חיים לכל חי, ושוב אינו צריך עוד להודות ולשבח את הקב"ה על הנהגתו הניסית. ולכן כ' המשנ"ב דאף שאין אומרים הלל, מ"מ צריך להיות ירא ביום הדין, דהתועלת שתחסר כשאין אומרים הלל, תושלם בזה שיפחד ויירא מהדין.

טעם לתקיעת שופר בחודש אלול

וכ"כ חרדו בדורות הקדמונים מיום הדין, וענין זה הוא שורש המנהג שהובא בטור [סי' תקפ"א] לתקוע בשופר בחודש אלול, דמטרתו להמחיש את אימת הדין הקרב ובא, וכמו שכ' הטור שם דהתקיעה לעורר את העם לחזור בתשובה, ד"היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו". ואמר הגר"י סרנא זצ"ל, דכיון שעיקרו של השופר בחודש אלול הוא לעורר אימה ופחד מיום הדין, לפיכך תקנו לומר פרק "לדוד ה' אורי וישעי" וגו' לאחר התקיעה בחודש אלול, דפרק זה כל ענינו בטחון וחיזוק בהשי"ת ה' אורי וישעי ממי אירא, אם תחנה עלי מחנה לא ירא לבי, אם תקום וגו' בזאת אני בוטח, דאחר שנחרדים כמו שצריך, צריך ג"כ

מלך - שתהא אימתו עליך

להרגיע את הנפש בפסוקי בטחון אלו, דרחמי השי"ת מרובים, ולא יכלמו לנצח כל הבוטחים בך. חזינן, כמה היו יראים בדורות הקודמים מיום הדין, עד כדי כך שהוצרכו לומר פסוקי ביטחון להרגיע את הנפש.

וביארנו בזה מאמר דהמע"ה בתהילים [פ' קי"ט] "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי", ואח"כ מיד הוא אומר "רחמיך רבים ה' כמשפטיך חיינו", והאיך ע"י המשפט עצמו יזכה לחיים, והביאור הוא, שבזכות זה שסמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי ע"י זה גופא יזכה לחיים במשפט עצמו.

ביאור הפסוק בכסה ליום חגנו

וכך כ' בס' הכתב והקבלה לבאר הפסוק תקעו בחודש שופר, בכסה ליום חגנו, דהתואר "חג" המתייחס לראש השנה, אין משמעותו כמו תואר "חג" המתייחס לג' רגלים. כי בג' רגלים חג הוא מלשון שמחה וחגיגה, אבל ראש השנה נקרא חג משום שהוא יום אימה ופחד, וכלשון הפסוק בתהילים [פ' ק"ז כ"ז] "יחוגו וינועו כשיכור", ותרגם שם יב"ע "ירתתון", דהיינו דיחוגו הוא מלשון רתת וחלחלה. וכן הוא לשון הפסוק בישעיה [פ' י"ט י"ז] והיתה אדמת יהודה למצרים "לחגא", ופירש"י, לשון שבר ואימה ופחד. וכעין זה יש שביאורו היום "הרת" עולם, דהרת מלשון רתת ופחד.

והגרי"ב זצ"ל כ' בס' כוכבי אור [ח"ב סי' נ"ח] דהנה אמרו חז"ל [ע"ז דף ג' ע"ב] שהקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים. ולכאורה למה מתחילה יושב על כסא דין, ואינו יושב תיכף על כסא הרחמים. אך הענין הוא כמו בנמוסי העולם יש "דין" ו"רחמים". דין הוא בחשבון לפי סדר המשפטים, והרחמים לפי השכל, דאף שמגיע לו עונש, מ"מ לפי מידת הרחמנות שיתעורר בקרבו של השופט, באותה מידה ירחם עליו. וזה במשפט בני אדם, אבל לא כן רחמי ה', כי הרחמים הוא ג"כ בדין, במדה ובמשקל, כמה יהיה הרחמנות, ולזה יושב הקב"ה מתחילה על כסא דין, לדון כמה ישפיע עליו הקב"ה רחמים, כי הרחמים הוא ג"כ לפי הדין.

וכ' הגרי"ב, דמידת הרחמים שאדם זוכה לה, הערך הוא לפי התעוררות האדם, ולפי שברון לבבו, ולפי הפחד והחרדה שיאחו אותו בעת הדין. בנוהג שבעולם מי שיש לו נער ועשה מעשה שאינו הגון, אם יבוא אביו וימצא כי הנער נתמלא פחד וחרדה מאימת אביו, לא יענישו בעונש קשה, משא"כ אם יראה כי בנו אין לו שום פחד מאביו, יתמלא הוא חימה וכעס ביותר. וכן הדבר ביום ר"ה אשר האדם צריך להכניע שכלו ולצייר לפניו אימת הדין, ולהיות מלא פחד ורעדה, ואז יפיק רצון מבעל הרחמים ביותר, כי רחמי שמים מרובים.

ואימתך על כל מה שבראת

ויסוד הדברים דהאימה והפחד מהדין זה עצמו סגולה לזכות בדין, מפורש בדברי הוזה"ק [רע"מ פ' אמור דף צ"ח ע"ב, מתורגם] וז"ל: ביום שהעולם נמצא בדין, המקטרג מחפה ומכסה ונועל את הפתח של ההיכל העליון, שבו הדין שורה, כדי לתבוע דין על העולם. ואם תאמר, איך ניתן רשות למקטרג לתבוע את הדין, אלא ודאי נתן ה' רשות לתבוע דין

על העולם בידו של המקטרג, כדי שתהיה יראת הקב"ה עולה ושורה על הכל. וזה סוד, והאלוקים עשה שייראו מלפניו, מה עשה, עשה את המקטרג ותיקן אותו לפניו, שיהיה חרב חדה על כל העולם, וכל זה הוא בשביל שכל העולם ירא מפני הקב"ה. עכ"ד הזוה"ק. ומבואר בדברי הזוהר שתכלית דין ר"ה הוא "והאלוקים עשה שיראו מלפניו", בשביל שכל העולם יהיה ירא מהשי"ת. נמצא, דמי שהוא אכן ירא ויש לו אימת הדין, הוא קיים את התכלית, ולפיכך הרי זה עיצה נפלאה לזכות בדין, ושהקב"ה ישב מכסא הדין על כסא הרחמים. ומבואר היטב מש"כ המשנ"ב הנז' בזה"ל "צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, ועל ידי כך ניזכר לזכות בראש השנה". ועי' בס' סוכת דוד [דף קמ"ה].

ובס' לקט רשימות הביא שמרן הגר"א קוטלר זצ"ל היה מספר תמיד על הגר"א מוילנא זיע"א, שהיה לו משפט גדול ונורא בוילנא, והנהגת הגר"א היתה שכשבאו אליו השופטים ודיברו עמו, הוא לא הסתכל עליהם ולא ענה להם כלל על שום דבר מדבריהם, דהוא סבר דהמקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וסבר דלכן לא יהיה להם עליו שום שליטה, ולכן הגר"א לא התייחס אליהם כלל וכלל. ובספרי משרד המשפט של העיר וילנא כתבו לדורות איך שר' אליהו מוילנא היה לו משפט, והתביעה עליו היתה שלא הכיר כלל במשפט, ולא התייחס לזה כלל וכלל, והוא ביזה את כל השופטים והמלוכה, ועיקר התביעה עליו היתה מה שלא ענה לשופטים ולא התייחס אליהם, וזה היתה תביעה יותר גדולה מעצם הדבר שדנו אותו.

ואמר בזה המשגיח דליקווד דדין שמים הוא ג"כ באופן כזה, כמלכותא דארעא, והדבר הראשון שדורשים ותובעים מהאדם שיעמוד למשפט, צריך לתת הכרה למלך, ולהכיר שיש מלך המשפט ולעמוד למשפט ולהכיר בשופט!

תן פחדך ה' אלוקינו

והנה במס' ראש השנה סידר רבנו הקדוש את מעשה מלחמת עמלק, והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים. וצריך ביאור שייכות משנה זו לדיני ועניני ראש השנה. ועי' מה שהארכנו לבאר זאת במאמר "אשרי איש שלא ישכחך".

ואולי יתכן לבאר עוד, דהנה בביאור המשנה דמלחמת עמלק ראיתי דברים נפלאים שאמר הגרמ"מ אפשטיין זצ"ל [בדברי התעוררות לפני התקיעות שנת תרצ"ג] וזה תורף דבריו, דהנה במלחמת עמלק נאמר והיה כאשר ידו וגבר ישראל, ושנינו במשנה, וכי ידיו של משה עושות מלחמה, אלא בשעה שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים את לבם וכו', הרי שעיקר הנצחון היה תלוי בשעבוד הלב של ישראל, ובשביל לשעבד את לבם של כל ישראל לא היה משה רבינו צריך לדברי התעוררות ודברי תוכחה וכבושין, אלא די היה לו בהרמת ידיו בלבד. והביאור בזה הוא, משום שבשעת מלחמה אשר חשים סכנת חיים מוחשית ובאימה ופחד, אין צורך להאריך בדברי תוכחה וכיבושין, ובתנועה קלה די כדי לשעבד את לב ישראל לאביהם שבשמים, עכ"ד הגרמ"מ. והובא בס' היקר

מלך - שתהא אימתו עליך

כתר מלוכה [עמ' ס"ג]. ולדבריו י"ל דלפיכך נקבעה משנה זו במס' ראש השנה, ללמדנו שצריך להרגיש בחוש את אימת הדין כי ספרי חיים וספרי מתים לפניך היום נפתחים, וביום זה נקבע גורלו של האדם מי יחיה ומי ימות מי בקיצו ומי לא בקיצו, וכל זה עצה נפלאה לזכות בדין.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

שם החג

שם החג בתורה הוא 'יום תרועה' ו'יום זכרון תרועה' ואילו עיקר שמו בפינו הוא 'ראש השנה', ויש לעיין מדוע לא ציינה התורה כלל שזה ראש השנה, ומדוע אנו קוראים לו רק 'ראש השנה' ולא 'יום הזכרון'? ובפרט שהשם 'ראש השנה' אינו רק שם שנהגו העם לקרוא לו אלא כך קוראים לו חז"ל במשנה 'יום טוב של ראש השנה'לה, מדוע הם לא קראו לו בשם שבו קראה לו התורה, ומדוע התורה לא קראה לו בשם בו קראו לו חז"ל?!

גם יש לעיין בדברי חז"ל עצמם שקבעו את שמו של החג בתפילה 'יום הזכרון'לו 'יום תרועה'לה ולא בשם שהם קראו לו במשניות 'ראש השנה'.

ונראה שהתורה קוראת לחגים על שם החלק המעשי שבהם, או על שם המעשה שאנו חייבים לעשות כגון בפסח 'חג המצות', בסוכות 'חג הסוכות' ובראש השנה 'יום תרועה' או על שם מה שה' עושה 'זכרון תרועה', כלומר שהוא זוכר אותנו על ידי התרועה'לט.

ואילו חז"ל קבעו את שמו בדבריהם מעל שם עומק מהותו, כלומר, הם באו להסביר מדוע נבחר יום זה להיות 'יום תרועה' ו'יום זכרון', ומבארים שזהו משום שהוא 'ראש השנה' ובתחילת השנה ראוי לדון את העולם על מה שיהיה בו בשנה הבאה, ולכן זהו זמן להריע בבכיה ובתחנונים ולהיזכר על ידי כך לטובה לפני ה'.

לעומת זאת בתפילה הם קוראים לו בשמות שקראה לו התורה 'יום זכרון' ו'יום תרועה' משום שכשבאים להזכיר את היום בתפילה לה', יש לקרוא לו בשם שקרא לו ה' בתורתו, כמו שאנו קוראים לסוכות בתפילה 'חג הסוכות' ולשבועות 'חג השבועות'מא.

לה עיין משנה ראש השנה פ"ד מ"א ובעירובין פ"ג מ"ט ובעוד מקומות.

לו גם בחג השבועות יש לעיין מדוע במשניות הוא נקרא 'עצרת' ואילו בתורה 'חג השבועות'? וכן בפסח שנקרא בלשון התורה 'חג המצות' ובלשון חז"ל 'פסח' צריך להבין את טעם הדבר! ויתבאר ענין זה במקומו בעזהשי"ת.

לו ותתן לנו ה' אלוקינו את יום הזכרון הזה, ובשם זה הוא נזכר גם בתפילת 'יעלה ויבוא' שבתפילה ובברכת המזון.

לה בתחילת ברכת קדושת היום אומרים: "את יום הזכרון הזה יום תרועה מקרא קודש".

לט יתכן שהכוונה שאנו תוקעים תרועה שמזכירה אותנו לפני ה', ואם כן גם זה על שם המעשה המוטל עלינו לעשות. מ במשניות ובברייתות.

מא והעירני הגאון רבי יוסף זיסמן שליט"א שיש לומר שמה שנקרא היום בפי חז"ל 'ראש השנה' אין זה שם לחג אלא לתחילת השנה, וכגון מה שאומרת המשנה: "בארבעה פרקים העולם נידון וכו' ובראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון" (משנה ר"ה פ"א מ"ב), הכוונה היא שבתחילת השנה יש דין כמו שדרשו זאת מהפסוק "עיני ה' אלוקיך בה מראשית שנה עד אחרית השנה", וכן מה שאומרת המשנה בשביעית: "מזבלין ומעדרין במקשאות ובמדלעות עד ראש השנה" (משנה שביעית פ"ב מ"ב), הכוונה שעד תחילת שנת השביעית מותר לעשות מלאכות אלו, ואם כן אין קושי מזה שאינו נקרא בתפילה בשם זה. אמנם מצאנו שקוראים לו 'ראש השנה' כשם החג: "שני ימים טובים של ראש השנה נמול לשנים עשר" (משנה שבת פ"ט מ"ה) אכן כאן קראו לזה 'ימים טובים של ראש השנה' ולא סתם 'ראש השנה', אמנם מצאנו גם שקוראים לו בסתם 'ראש השנה': "רבי יהודה אומר ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר מערב אדם שני עירובין וכו'" (עירובין פ"ג מ"ז).

אמנם יש לדון בזה שהרי התורה לא קראה ליום זה 'יום הזכרון' אלא או 'יום תרועה' או 'שבתון זכרון תרועה', ואילו חז"ל השתמשו בתפילה בעיקר בשם 'יום הזכרון', וצריך להבין את טעם הדבר!

ויש לבאר שחז"ל רצו להזכיר את היום על שם הזכרון שזוכרנו ה' בו, כדי שנתפלל על כך שה' יזכרנו לטובה, כמו שאנו אומרים בתפילת 'יעלה ויבוא' שיעלה זכרונו ופקדונו לפניו לטובה, ולכן אנו מסיימים את משפט הבקשה הזו במשפט 'ביום הזכרון הזה' וכן אנו מקדימים לכך את המשפט: 'ותתן לנו וכו' את יום הזכרון הזה' שאז מתאים לבקש מה' שיזכרנו בו לטובה.

חשוב לציין לדברי הרמב"ן ש'יום הזכרון' פירושו 'יום דין' מב כי זכרון הכוונה שזוכרים את כל מעשי בני האדם, כמו שאנו אומרים בברכת 'זכרונות': "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם", ואם כן תקנו חז"ל להזכיר זאת בתפילה כדי שתהא כאן אמירה שלנו לה': ראה כמה גורלי הדבר שתזכרנו לטובה שהרי יום דין הוא זה, וביום דין צריכים אנו מאוד את הזכרון לטובה והפקידה לברכה ולחיים ולשלום!

חשוב לזכור גם את דברי חז"ל שמצוותו של ראש השנה היא תפילה וזו תכליתו של השופר, הגמרא מביאה מחלוקת תנאים האם תוקעים בראש השנה בשופר של יעל פשוט או של אילים כפופים, והגמרא מבארת את המחלוקת, שמי שסובר שתוקעים בשל יעל פשוט זהו משום ש'בראש השנה כמה דפשיט איניש נפשיה טפי מעלי', ומי שסובר שתוקעים בשל איל כפוף זה משום ש'בראש השנה כמה דכייף איניש דעתייה טפי מעלי', וכתב רש"י על זה: " כמה דכייף איניש - בתפלתו, פניו כבושין לארץ, טפי עדיף, משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א', ט), הלכך, בראש השנה דלתפלה, ולהזכיר עקידת יצחק בא - בעינן כפופין", ועל מאן דאמר שבראש השנה כמה דפשיט טפי מעלי כתב רש"י: "כמה דפשיט טפי עדיף - משום נשא לבבנו אל כפים - (איכה ג), הלכך, בראש השנה - בפשוטין, דלתפלה הוא", ומבואר שראש השנה בא לתפילה והשופר הוא כלי תפילה ולכן צריך לעשותו באותו אופן בו צריך לעמוד בתפילה.

ולפי זה היה מקום לקרוא לראש השנה 'יום תפילה', ונראה שזו הכוונה ב'יום תרועה' שפירושו 'יום בכיה' כמו שאומר התרגום אונקלוס [והביאתו הגמרא] שזהו 'יום יבבא', כלומר יום שאנו בוכים בו לפני ה' על כך שניזכר לפניו לטובה ביום הזכרון הזה והוא יפקדנו בו לברכה.

^{מב} שער הגמול דרשת הרמב"ן לראש השנה אות ט.

הליכות עולם / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס "תורת אמך"

"ובמה בשופר" במשנתו של הבית הלוי

כתב מרנא בעל הבית הלוי בדרושים (דרוש ט"ו) דברים נוראים, וז"ל: הנה זאת תורת המתפלל השלם להיות שב מחטאיו קודם שהתפלל, וכמו שפירשנו מאה"כ בתהלים קפיטיל ס"ה שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו דברי עונות גברו מנו פשעינו אתה תכפרם, ואמרו במדרש שוחר טוב על פסוק זה, א"ל תפלת כל אתה שומע ושלנו אי אתה שומע גם כי אזעק ואשוע סתם תפלתי סכות בענן לך מעבור תפלה, אמר להם מה אתם מבקשים שאמחול שגגות או זדונות, אמרו לפניו אין אנו מבקשים לא שגגות ולא זדונות ולא תעלומות אלא דברי עונות גברו ממנו, ולהבין המשך המאמר דכנס"י אמרה שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו ונצטערה על זה שאינו מקבל תפלתה, ואמר להם מה אתם מבקשים שאמחול, והשיבה שאינה מבקשת רק על דברי עונות שגברו ממנה, דתלתה הסיבה שאינו מקבל תפלתה הוא משום חטא הלשון שחטאו בדיבורים אסורים, וכמו דאיתא במס' ר"ה מפני מה אין כה"ג נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב, אין קטיגור נעשה סניגור, ופריך והאיכא בגדי זהב בחוץ, ומשני לפנים קאמרינן, והרי כמו כן אמרו המתפלל צריך שיכוין את לבו כנגד בית קה"ק, א"כ הרי הוא לפנים ושם אין קטיגור נעשה סניגור, וכיון דבאותן מוצאות הפה חטאו בלה"ר ורכילות מש"ה אין התפלה מקובל, וכמו שאמר הכתוב ובפרישכם כפיכם אעלים עיני מכם כו', וזהו שהשיבה לו דברי עונות גברו ממנו דהחטא שבדיבור גברו, וע"כ אני מבקש שתמחול על חטא הדיבור וממילא יקובל תפלתו, וזהו שאמר איוב אם אצדק פי ירשיעני, פי' דאם ארצה להצטדק בע"כ מוכרח אנכי לעשות הפה לשליח עבורי והוא בעצמו ירשיעני ומלמד קטיגוריא חלילה עלי, וע"כ קודם שיעמוד להתפלל צריך לפשפש במעשיו ולשוב על חטא הלשון. ובוה יבואר מש"א הגמרא בר"ה אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר פי' שלא ע"י מוצאות הפה רק מעומקא דליבא ודרך קול השופר לא ע"י כלי הדיבור של כל השנה. ע"כ.

הנה מש"כ הביה"ל: "והרי כמו כן אמרו המתפלל צריך שיכוין את לבו כנגד בית קה"ק, א"כ הרי הוא לפנים ושם אין קטיגור נעשה סניגור, וכיון דבאותן מוצאות הפה חטאו בלה"ר ורכילות מש"ה אין התפלה מקובל". יש לציין דכן מוכח מדברי הגרעק"א שכתב (או"ח סי' תר"י) בשם ס' תיבת גומא (פר' אחרי אות ד'), שיש מקומות שנוהגים שלא ללבוש ביוהכ"פ זהב דאין קטיגור נעשה סניגור, ולכן בנשים שרי דלא השתתפו בזהב שבעגל, וכן לויים שלא היו בעגל. ומשמע כד' הביה"ל הנ"ל, שאף לגבי תפילה אמרי' שכלפנים דמי ואין קטיגור נעשה סניגור, דהמתפלל צריך שיכוין לבו כנגד בית קה"ק.

ויש להוסיף עוד בזה, שהרי ידוע מש"כ אדוננו הגר"א באגרתו: "כי הפה קודש קדשים", וא"כ לא רק משום שהמתפלל צריך שיכוין לבו כנגד בית קה"ק הוא נקרא שעומד "לפנים",

אלא גם מצד עצם הפה שהוא קה"ק הוא נקרא עומד "לפנים", וממילא בפה זה שהוא קה"ק שחטא במוצאות פיו בדברי לה"ר ורכילות, ל"ש שתקובל תפילתו בפה זה, דאין קטיגור נעשה סניגור.

מש"כ עוד הביה"ל: "וע"כ קודם שיעמוד להתפלל צריך לפשפש במעשיו ולשוב על חטא הלשון". נראה לומר בזה שלכן תקנו חז"ל לומר את הפסוק "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", דבאמירת פסוק זה הרי האדם שב על חטא הלשון, והביאור בזה הוא, דהנה איתא בערכין (ט"ו ב'): אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר שנאמר (תהילים י"ב ה') אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. ורבינו יונה בספר שערי תשובה (שער ג' אות ר"א) ביאר חז"ל: והשנית, על כן נחשב המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר, לפי שאומר בלבבו כי שפתי ברשותו, ומפני שאין בה מעשה, וכי הוא השליט על לשונו, וגמר בדעתו כי אין לו לכלוא את רוח שפתי מדבר העולה על רוחו, וכי האברים המה לבדם אינם ברשותו לחטוא בהם, כענין שנאמר "שפתינו אתנו מי אדון לנו", ולא יאמר איה אלוך עושי אשר כל תנועות יצירותיו נתונות הנה לו, אחת מהנה לא נעדרה, כולם לעשות רצונו משועבדות, רק אין דבר, וארשת שפה ברשותנו. ע"כ. העולה מן הדברים הוא, שהמספר לשון הרע הרי הוא מורד במלכות שמים עד שכופר בעיקר, ואינה רק מרידה בעצם מלכות השי"ת, אלא היא מרידה ב"אדנותו" יתברך, וכדביארנו במאמרינו הקודם (פר' נצו"י) שאדנות פירושו שליטה על מה שמולך, שהרי בזה שהוא מדבר כל העולה על רוחו הוא מצהיר שהוא השולט על שפתי ומהם ברשותו לדבר מה שירצה, וחז"ו אין הקב"ה שולט על שפתי כלל, וזהו מאמר הכתוב שהביא רבינו יונה "שפתינו אתנו מי אדון לנו", שכאשר מספרים לשון הרע טמון בסיפורם זה ששפתם איתם ואין ה' אדון על שפתם, אין לו על שפתם שליטה ושררה, ולכן הם כופרים בעיקר. והנה שם ה' הנאמר בפסוק ה' שפתי תפתח הוא כתוב בשם "אדנות", דבזה אומר דוד המלך ע"ה ששפתי של אדם הם תחת שליטת אדנותו של ה' יתברך ואינם ברשותו של האדם, ולכן קודם תפילת י"ח תקנו לומר פסוק זה, כיון שבפסוק זה מקבל האדם על עצמו את שליטת הקב"ה ואדנותו על שפתי, ובכך הוא שב מחטאי הלשון.

והנה במאמרינו הקודם (פר' נצו"י) ביארנו שאמירת פסוקי מלכויות בר"ה הוא התיקון לחטאי הלשון, דע"י ה"אמירה" הוא ממליך את השי"ת עליו, שהרי הוא חטא בחטא הלשון והכריז בזה "שפתינו אתנו מי אדון לנו" וכביכול אין להקב"ה שליטה על שפתי, והרי הוא כופר בהקב"ה כדאיתא בחז"ל, ובאמירת פסוקי מלכויות הוא מכריז את ההיפך הגמור, שהקב"ה מולך עליו והוא השולט על שפתי, וביארנו שלכן כתב רש"י בר"ה (ל"ב א') על הילפותא של מלכויות שנלמד מקרא דאני ה' אלקיכם "אני אדון לכם" שהוא כנגד "מי אדון לנו".

אבל הביה"ל הנ"ל סיים בדבר מבהיל: "ובזה יבואר מש"א הגמרא בר"ה אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר פי' שלא ע"י מוצאות הפה רק מעומקא דליבא ודרך קול השופר לא ע"י כלי הדיבור של כל השנה". דהיינו שחטא הלשון הוא כ"כ חמור עד שאפילו אם בכל השנה יכול האדם

לשוב בתשובה על חטא הלשון קודם שיתפלל, אבל בר"ה שהוא יום תכלית המלכת ה', לא יועיל שישוב בתשובה על חטא זה, ובשביל שהקב"ה יקבל את המלכתו אותו עלינו ולהעלות זכרונו לטובה אפשר רק באופן שלא ע"י מוצאות הפה כלל, והדרך היחידה היא רק ע"י קול השופר שאינו ע"י מוצאות הפה כלל.

נמצא לפ"ז שעיקר כל התפילות של ר"ה תלויים אך ורק בתקיעת שופר ביום זה, דרך בכך אפשר לתקן את חטא הלשון בשלימות ורק באופן זה יתקבלו התפילות ואז נזכה להכתב לחיים טובים ולשלום. ויש להטעים לפ"ז שלכן כתוב בספרים הק' שיתעורר האדם בתשובה בזמן תקיעת שופר שאז הוא שעת הדין, כיון שבשעה זו הוא מתקן את החטא המעכב את כל התפילות של היום זה. וכן אפשר גם שזהו עומק יסודו של אדוננו הגר"א המובא במעשה רב שהיה שמח מאד בשעת התקיעות שאז ממליכים את הקב"ה, כיון שבזה שתוקעים בשופר בלא מוצאות הפה כלל יש בזה תיקון שלם לחטא הלשון, ותיקון חטא זה הוא שלימות קבלת מלכותו ואדנותו יתברך עלינו.

ולפי דרכו של הביה"ל צ"ל דמה שתיקנו "אמירת" פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות אע"פ שזה נאמר ע"י מוצאות הפה, משום שצריך לקבוע בכל סדר תקיעות על מה הוא מוסב, וזה נקבע ומוגדר ע"י אמירת הפסוקים בכל סדר וסדר, ונראה שאז זה גם עובד להיפך, שהתקיעות ללא מוצאות הפה מעלים גם את הפסוקים הנאמרים בשלימותם ובטהרתם, ואפשר שלכן תקנו גם תקיעות דמיושב וגם תקיעות דמעומד, דבכל סדר של תקיעות מקדימים את הפסוקים השייכים לאותו סדר תקיעות, ואז ידעינן מה מהותן של התקיעות ומה הם מעלין להשי"ת.

ויש להוסיף על דברי הביה"ל דבר נפלא, שהרי הגמ' בר"ה (כ"ו א') שהטעם שאין תוקעין בשופר של פרה הוא משום דכיון דלזכרון הוא כלפנים דמי ואין קטיגור נעשה סניגור, דזה מזכיר את חטא העגל, וא"כ מה שכתב הביה"ל שבר"ה הכל עולה רק ע"י השופר ללא מוצאות הפה, בזה גופא ג"כ יש את הכח של קה"ק שישנו כל השנה בתפילות שהוא עומד כנגד בית קה"ק, שהרי השופר הוא כלפנים והיינו כבגדי כה"ג לפני ולפנים בקה"ק, וכך ביאר אדוננו הגר"א בביאורו את דברי הרמ"א בסי' תקפ"ד בשם הכל בו שיש מקומות שנוהגים לקרות התוקע ממנין החמישה העולים לס"ת, כיון שהוא דוגמת כה"ג ביוהכ"פ, וביאר נכדו בדמשק אליעזר, שהכה"ג שהי' עסוק בסדר היום ביוהכ"פ, הי' קורא בתורה ומברך, וה"ה כאן העוסק בתקיעות דסדר היום הוא מן הקורין בתורה, דתקיעת שופר הוא לזכרון לפני ולפנים כמו כה"ג הנכנס לפני ולפנים, ומעתה הרי התיקון של חטא הלשון בר"ה הוא עצמו נעשה ע"י כח של קה"ק, ובזה מתקן את חטא הפה שהוא קה"ק, ומעלה את התפילות שהם נאמרים במצב של כנגד קה"ק.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

בירור מחלוקת הראשונים האם צריך לעשות ר"ה בארץ ישראל יום אחד או שני ימים

שיטת הרי"ף וביאור ראיתו

גרסינן בביצה ה' ע"א: "אמר רבה מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה מותרת דתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום, אמר ליה אביי והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו ביצה אסורה, אמר ליה אמינא לך אנא רבן יוחנן בן זכאי ואת אמרת לי רב ושמואל, ולרב ושמואל קשיא מתניתין לא קשיא הא לן והא להו", ופירש רש"י: "הא לן והא להו. לבני ארץ ישראל שעושין יום אחד מותרת, אבל לדידן בני גולה אסורה, שהרי עדיין אנו עושין שני ימים", מבואר דסבירא ליה דאחר תקנת ריב"ז חזרו בני ארץ ישראל לעשות ראש השנה יום אחד, ואף דבני חו"ל גם היום עושים ב' ימים משום הזהירו במנהג אבותיכם מכל מקום הכא לא אמרי' הכי.

ולהלן ע"ב אמרינן: "רבא אמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה, מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו (כן גי' רש"י, וגי' הר"ח: "שאם לא באו", ועי' תוס') עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש", וכתב הרי"ף שם: "ושמענין מיהא דבני ארץ ישראל צריכי למעבד שני ימים טובים של ראש השנה"מג.

וביאור דבריו הוא, דרבה אמר שבארץ ישראל אחר התקנה חזרו לעשות רק יום אחד, ורק בחו"ל המשיכו לעשות ב' ימים, ורבא אמר דגם בארץ ישראל המשיכו לעשות ב' ימים, אך אכתי צריך ביאור ראיתו, דדלמא זה היה רק בזמן שקידשו על פי הראיה דאז היה להם ספק אולי לא באו עדים עד המנחה ולכן עשו ב' ימים, אך בזמן הזה שאין שום ספק מנין שעושים ב' ימים, וביארו הרמב"ן והרא"ש שבזמן רבא כבר לא קידשו על פי הראיה ומכל מקום חזינן מדבריו דצריך לעשות ב' ימים.

ובטעמא דמילתא שצריך לעשות ראש השנה ב' ימים גם בזמן הזה כתב הרמב"ן שם דהוא משום שאם בתחילה היה קדושה אחת גם בזמן הזה צריך לעשות ב' ימים, כמו שאמר ר' זירא שם ד' ע"ב לגבי יום טוב שני של גלויות, כיון שהיא תקנה ודאית, אמנם דבריו צריך עיון, דלכאורה לא דמי להא דר' זירא כי שם סבירא ליה דהיתה תקנה שתמיד יהיו שני הימים קדושה אחת, אך כאן מנלן שתקנו כן על כל שנה, דלמא תקנו כן רק אם לא באו עדים עד המנחה, ובכל שנה רק מספק עשו כן הרחוקים מבית דין.

^{מג} והר"ח שם כתב: "ש"מ שאפילו בני ארץ ישראל צריכין להיות עושין ר"ה ב' ימים", ולכאורה זהו כדברי הרי"ף, וכן הבין הרמב"ן במלחמות שם, אך לכאורה יש מקום לומר שכוונתו רק לפרש את דברי רבא, וקאי על זמנו שקידשו על פי הראיה, ולא על הזמן הזה.

ועוד כתב הרמב"ן דהוא מאותו טעם שבני חו"ל עושים ב' ימים משום הזהירו במנהג אבותיכם דלמא גזרי שמדא ואתי לאקלקולי כדאמרי' שם ד' ע"ב, וכיון שאז עשו בכל שנה ב' ימים קדושה מספק, גם היום יש לעשות כן, וכן כתב הרא"ש שם, וכן כתב הרמב"ם הלכות קידוש החודש פ"ה ה"ז וה"ח, ולפי טעם זה סבירא ליה לרבא דגם בארץ ישראל אמרינן הכימי.

וטעם זה הוא כדברי רב האי גאון בתשובה, הובא בבעל המאור שם, וזה לשונו: "ונמצא בשאלה למר רב נסים ז"ל מלפני רבינו האי גאון ז"ל, למה אמר אדונינו כי בני ארץ ישראל תופסין ראש השנה שני ימים הלא אנו רואים עד עתה שאין תופסין אלא יום אחד, והשיב בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה אין מקום הוועד עושין אלא יום אחד אבל חוץ לתחום אותו מקום נוהגין שני ימים מקודם ושולחין שלוחים לכל מקום לאיזה יום קדשו בית דין את החדש וכל מקום ששלוחי תשרי מגיעין אין נוהגין את שאר המועדות אלא יום אחד, וזו היא ששנינו על ששה חדשים שלוחים יוצאין, ואשר אמרתם בעבור בני ארץ ישראל ביום טוב של ראש השנה, כך אמרנו בדין הוא שיעשו כמנהג הראשונים ולא ישנו ממנהג אבותיהם נ"ע, אלו דברי גאון ז"ל", עכ"ל, ותשובה זו נדפסה בתשובות הגאונים מוספיה (ליק) סי' א', הובאה באוצר הגאונים בביצה שם.

אמנם עיקר מה שכתבו הרמב"ן והרא"ש שבזמן רבא כבר הפסיקו לקדש על פי הראיה הוא תמוה, וכמו שהקשה בשו"ת אבני נזר או"ח סי' שצ"ה, דהא בר"ה כ"א ע"א מפורש שבימיו עדיין קידשו על פי הראיה, וגם אם נאמר שבסוף ימיו כבר לא קידשו על פי הראיה מכל מקום אפשר שדבר זה אמר בזמן שעדיין קידשו על פי הראיה.

ולולי דברי הרא"ש והרמב"ן היה נראה ביאור אחר בדברי הרי"ף, דהנה בהא דאמרינן "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש" פירש רש"י "אע"ג דתקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון, ואפילו באו עדים לאחר המנחה, אבל מלעשות יום טוב שני לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה", והקשו התוס' מנין לו סברא זו, ובפני יהושע ביאר היטב את דעת רש"י, דסבירא ליה דמה שתקנו בזמן הבית לנהוג היום ולמחר קודש אינו ענין כלל לטעם קלקול השיר אלא היא תקנה אחרת בפני עצמה דכל שבאו מן המנחה ולמעלה יעשו שני ימים, ואם כן אף שבטלה התקנה הראשונה וחזרו לקבל מן המנחה ולמעלה אפילו הכי התקנה השניה במקומה עומדת משום דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו (וכעין זה סבירא ליה לרב יוסף שם לגבי איסור ביצה), והחתם סופר שם הוסיף שאת

^{מד} ובשו"ת רשב"ש סי' תרי"ט כתב: "לפיכך נהגו שני ימים בר"ה כדי שלא יעשו ר"ה פעם יום אחד ופעם שני ימים", וצריך עיון דאנן מצינו שתקנו לעשות ב' ימים רק אם לא באו עדים עד המנחה, אך היכן שמענו לעשות ב' ימים בכל שנה, ובכפתור ופרח פי"א כתב: "האמנם ר"ה אפילו בארץ עבדינן תרי יומא דבזמן סנהדרי גדולה אפילו בירושלם שהיה מקום בית דין הגדול היו עושין לפעמים ראש השנה שני ימים... ולזה התקינו שאפילו בני ארץ ישראל יעשו לעולם ר"ה שני ימים", וכעין זה במגן אברהם ובמשנה ברורה או"ח סי' תר"א, וצריך ביאור היכן מצינו טעם זה.

התקנה השניה לא יכל ר' יוחנן בן זכאי לבטל כיון שפשט איסורה ברוב ישראל, ורק את התקנה הראשונה יכל לשנות כי תקון המועדות נמסר לבית דין שבאותו דור, עיין שם. ולפי זה נמצא דהתקנה דאם לא באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין שני הימים קודש שייכת גם בזמן הזה, כי גם היום לא באו עדים מן המנחה ולמעלה, שהרי היום לא באים עדים על החודש כלל, ומעולם לא נמנו בית דין לבטל תקנה זו.

ולפי זה כוונת הרי"ף פשוטה מאוד, דכיון שאמר רבא שגם היום נשארה התקנה שאם לא באו עדים לפני מנחה עושים שני הימים קודש, אם כן פשוט שגם בארץ ישראל יש לעשות שני ימים, שהרי תקנה זו היתה גם על ארץ ישראל וגם על מקום בית הועד, ואין זה משום מנהג אבות או גזירה, אלא משום עיקר התקנה, כנ"ל.

שיטת בני א"י ורבינו אפרים ובעה"מ

ובבעל המאור שם כתב על דברי הרי"ף הללו: "ואין לנו שום ראיה מדברי רבא על מה שכתב, שלא נאמרו דברי רבא אלא בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה אבל בדורות הללו מאחר שהותקן סדר העיבור על פי המנהג שנהוג בדינו הרי חזרה כל ארץ ישראל להיות כבית הועד שאין להם ספק בקדושת היום, ואינן חייבין לשמור כי אם יום אחד בין בראש השנה בין בשאר ימים טובים, וכן נהגו לעשות בארץ ישראל כל הדורות שהיו לפנינו, עד עתה חדשים מקרוב באו לשם מחכמי פרובינציאה והנהיגום לעשות שני ימים טובים בראש השנה על פי הלכות הרי"ף ז"ל, וכן כתב ה"ר אפרים ז"ל כמו שכתבנו אנו".

והרשב"א שם כתב כדבריו בתוספת ביאור, וזה לשונו: "אבל מזה לא שמענו מדבריו שהיו נוהגין שני ימים טובים בארץ ישראל כיון דידעינן בקביעא דירחא והרי כל ארץ ישראל כבית הועד שכל ארץ ישראל היתה ראויה לקבל בו את העדים שכל מקום שיהיה שם בית דין היו העדים הולכין וכיון שכן הוי כמי שקבלו את העדים בכל ארץ ישראל קודם המנחה".

ולפי מה שביארנו בכוונת הרי"ף נראה בס"ד לבאר את דבריהם, דסבירא להו דלאו בביאת עדים לבית דין תליא מילתא, אלא גדר התקנה הוא שאם עד המנחה לא הוברר לבית דין קדושת היום אז עושים את שני הימים קודש, והאידינא גם כן חשיב שהוברר לבית דין זמן קדושת היום, כיון שסדר העיבור שבידינו הוברר לבני ארץ ישראל, וכל בני ארץ ישראל הם היום כבית הועד, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות קידוש החודש סוף פ"ה ובספר המצוות מ"ע קנ"ג שהעיבור חל בכל העולם רק מכח חשבונם של בני ארץ ישראל, אם כן אף שאותה תקנה לא בטלה מכל מקום כיום אין לה על מה לחול כי תמיד הוי כאילו באו עדים לפני המנחה, [ונתעוררתי לזה מספר מבשר טוב על מסכת ביצה].

אולם עתה צריך לבאר מה ישיבו רבינו אפרים והבעל המאור על טענתו של רב האי גאון, שלגבי ראש השנה גם בארץ ישראל שייך הטעם דהזהרו במנהג אבותיכם. וביאר המאירי דסבירא להו דהא דאמרינן הזהרו במנהג אבותיכם וכו' זה רק בימים שהיו עושים מספק ולא בימים שעשו כן מחמת תקנה. אך הקשה המאירי שבארץ ישראל במקומות הרחוקים

מבית דין גם כן עשו ב' ימים מספק, וכתב דסבירא ליה לבעל המאור שכל הארץ נגררת אחר ירושלים.

ובחידושי החתם סופר (ביצה ד:): ביאר בדעת הבעל המאור דבארץ ישראל לא שייך לומר הזהרו במנהג אבותיכם, כי כל מקום בארץ ישראל היה ראוי שתהיה בו הסנהדרין, שהרי סנהדרין גלתה י' פעמים, ואם היה בו סנהדרין היו עושים רק יום אחד, ולכן בשום מקום לא היה מנהג קבוע לעשות ב' ימים, ורק בחו"ל שלא שייך שיהיה שם סנהדרין הוי זה בגדר מנהג קבוע לעשות ב' ימים.

ולענ"ד נראה על פי דרכו באופן פשוט יותר, דבארץ ישראל כל מה שנהגו אז ב' ימים היה מעיקרא על דעת שאם יהיה שם בית הוועד יעשו רק יום אחד, ואם כן היום שחזרה כל ארץ ישראל להיות בית הוועד כמו שכתב הבעל המאור, שוב אין שום מקום למנהג הקודם, כי כל עיקר המנהג היה רק על הזמן שלא היה שם בית הוועד.

ולפי סברא זו מובן שפיר מה שנהגו בני ארץ ישראל בזמן הגאונים לעשות ר"ה יום אחד אפילו במקומות הרחוקים שלא היו השלוחים מגיעים, כי בארץ ישראל לא שייך הטעם דהזהרו במנהג אבותיכם, כי כל המנהג היה רק אם לא יהיה שם בית הוועד, והיום כל ארץ ישראל כבית הוועד, כנ"ל, ונראה דלזה כיון בעל המאור במה שכתב שהיום "חזרה כל ארץ ישראל להיות כבית הוועד שאין להם ספק בקדושת היום ואינן חייבין לשמור כ"א יום אחד בין בראש השנה בין בשאר ימים טובים", משמע דטעם זה שייך גם על כל הימים טובים.

ולכאורה יש עוד לומר דסבירא ליה כדעת רבה דמה שאמרו הזהרו במנהג אבותיכם בידכם דלמא גזרי שמדא ואתי לאקלקולי זה שייך רק בחו"ל, אך בבני ארץ ישראל שבהם תלוי עיבור השנים לא חיישינן שיהיה כן, כי לא תשכח מפי זרעו.

כמה ימים עשו ר"ה בא"י בזמן שקידשו ע"פ הראיה

ומה שכתב רב האי גאון שבזמן שקידשו על פי הראיה גם כן עשו בארץ ישראל ראש השנה ב' ימים בכל המקומות הרחוקים מבית הוועד, אינו דבר מוסכם. דהנה בר"ה י"ח ע"א תנן דהשלוחין יוצאין "על אלול מפני ראש השנה", ופירש רש"י: "מודיעים מתי התחיל אלול, ועושין ראש השנה ביום שלשים לאלול בגולה דרוב שנים אין אלול מעובר, ואף על פי שספק הוא בידם שמא יעברוהו בית דין אי אפשר להן לדעת, ועל כרחן הולכין אחר רוב שנים", וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשניות שם, מבואר מדבריהם שאף שהיה אפשר שיעברו את החודש מכל מקום לא היה צריך לחוש לכך אלא עשו ראש השנה רק ביום ל', ודלא כרב האי גאון.

וברמב"ם הלכות קידוש החודש פ"ה ה"ז וה"ח חזר בו וכתב כרב האי, ופירש את המשנה באופן אחר, ע"ש. ובשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' ר"ז הביא את שני הפירושים וכתב: "והפירוש הראשון נראה לי יותר נכון דבגמרא (ר"ה י"ט ע"ב) אמרינן דבתשרי היו יוצאין מפני תקנת המועדים דמוטב יתקלקל ראש השנה ולא יתקלקלו כל המועדים, ואלו היו עושין ראש השנה ב' ימים לא היה מתקלקל ראש השנה".

ולפי פירוש זה בראש השנה גם בחוץ לארץ לא שייך הטעם דהזוהרו במנהג אבותיכם, וצריך לומר דמה שעושים היום ב' ימים ראש השנה בחו"ל הוא רק כדי שלא לחלקו משאר הימים טובים, ולפי זה בארץ ישראל שלא שייך האי טעמא עבדינן ראש השנה רק יום אחד כשיטת בעל המאור ורבינו אפרים.

ובתשובה להגאון ר' יעקב שורמה הביא ראיה אלימתא לשיטת רש"י ופירוש המשניות לרמב"ם מהא דאמרינן במגילה ל"א ע"א: "בראש השנה בחדש השביעי ומפטירין הבן יקיר לי אפרים ויש אומרים וה' פקד את שרה ומפטירין בחנה, והאידינא דאיכא תרי יומי יומא קמא כיש אומרים למחר והאלהים נסה את אברהם ומפטירין הבן יקיר", ופירש רש"י שם ד"ה ה"ג שכל דברי הגמרא שם מתנו רבנן עד ושאר כל ימות החג כו' היא ברייתא שלימה "אלא שבעלי הגמרא אפסיקוה לפרש בכל מועד יום ביום מה תיקנו האחרונים שנהגו לעשות שני ימים לקרות ביום שני, לפי שהברייתא נשנית בארץ ישראל שאין עושין יום טוב אלא יום אחד". עכ"ל. הרי להדיא שבזמן שקידשו על פי הראיה עשו בכל ארץ ישראל ראש השנה רק יום אחד, דאם לא כן למה לא פירשה הברייתא את הקריאה של יום שני של ראש השנה ברוב המקומות בארץ ישראל.

וראיתי מי שהביא ראיה לשיטת הרי"ף מהא דתניא בתוספתא ר"ה פ"ד: "וכשקדשו את השנה באושה ביום הראשון עבר ר' יוחנן בן ברוקה ואמר כדברי ר' יוחנן בן נורי אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היינו נוהגין כן ביבנה, ביום השני עבר ר' חנינא בנו של ר' יוסה הגלילי ואמר כדברי ר' עקיבא ואמר רבן שמעון בן גמליאל כך היינו נוהגין ביבנה" [נוכעין זה בבבלי ר"ה ל"ב ע"א], ולכאורה משמע שהיה ראש השנה ב' ימים, אך באמת ברייתא זו אינה נוגעת לעניינינו כלל, כי שם היה זה באותו מקום שקדשו את החודש ושם לכולי עלמא ראש השנה רק יום אחד, ופירושה דהך ברייתא מבואר בירושלמי ר"ה פ"ג ה"א, ע"ש.

דעת רס"ג כשיטת בני א"י ורבינו אפרים ובעה"מ

ונראה דגם רבינו סעדיה גאון סבירא ליה בזה כשיטת בני ארץ ישראל והבעל המאור ורבינו אפרים, דהנה בשאלת רב ניסים גאון הנ"ל לרב האי (תשובה"ג מוספיה סי' א') כתב: "כי רבינו סעדיה אמר בפירושו אין ספק מעיקרא אלא הקדוש ברוך הוא צוה את משה עבדו והוא אמר לישראל כי כשיהיו בארץ יהיה להם יום אחד ובחוצה לארץ שני ימים, וכן היה מעולם כל ישראל עושין בלא ספק על העיבור ועל החשבון עד שיצאו המינין ובקשו החכמים להראות כי ראית הירח והחשבון אחד הוא והיו עושין כל אותן הדברים שעשה רבן גמליאל בטבלה ועשו השלוחים וכו' ולאחר כן עשו חזרו לעמוד על עיקרם כשאמר הקב"ה למשה שיהיו בארץ יום ובחוצה לארץ שני ימים".

ולפי דבריו ברור שגם ראש השנה צריך להיות בארץ ישראל יום אחד, שהרי לפי דבריו יום טוב שני של גלויות אינו משום טעות אלא כך הוא עיקר הדין, ואם כן אין סיבה שיהיה

^{מ"ה} נדפסה בי"נור התורה' קובץ ח"י עמ' ש"א.

בזה חילוק בין ראש השנה לשאר ימים טובים. ואמנם רב האי גאון כתב על זה: "כך ראינו כי זה שאמרתם שכתב רבינו סעדיה גאון פיומי ז"ל, קנה הוא שדחה בו את אפיקורוס", אך ידוע שרס"ג כתב כן בהרבה מקומות והאריך בראיות, וכן היא שיטת הר"ח בכמה מקומות בפירושו על הש"ס ובפירושו על התורה (הובא ברבינו בחיי פרשת בא בפסוק החדש הזה לכם), ונראה מהדברים שרס"ג וחביריו אכן סברו כך (וכל הקושיות שהקשו הראשונים על זה כבר מתורצות בדבריהם).

וגם אם נאמר שרס"ג כתב כן רק להשיב את האפיקורוס, מכל מקום מוכח מדבריו בבירור שכך היה מנהג ארץ ישראל בזמנו, כי בודאי לא היה כותב להשיב את האפיקורוס על פי דבר המוכחש מאליו ממנהג בני ארץ ישראל בזמנו, כי אז היו הקראים שמים את דבריו ללעג ולקלס.

ראיה מהפסיקתא

ובפסיקתא בדפוסים המצויים יש דרשות לשני הפטרות של ראש השנה, וביאר הרד"ל במבוא הפסיקתא שלו (עמ' 15): "שאף בארץ ישראל בזמן שהיו מקדשין על פי הראייה היו עושין לפעמים ב' ימים ראש השנה אם באו עדים מן המנחה ולמעלה, ובזמן שפסקו מלקדש על פי הראייה לדעת הרי"ף צריך אף בזמן הזה בארץ ישראל לעשות ב' ימים ראש השנה", אמנם במבוא לפסיקתא מהדורת מנדלבוים (נ.י. תשכ"ב, עמ' יד) כתב שבשלשה כתבי יד של הפסיקתא יש רק דרשה אחת לראש השנה - בחדש השביעי, ובשני כתבי יד יש מלבד בחדש השביעי גם דרשה לקריאה נוספת של אותו יום, ורק בכתב יד אחד יש שני דרשות לקריאות של שני ימים. ונראה מזה שבפסיקתא המקורית שנערכה בארץ ישראל היתה רק פיסקא אחת לראש השנה, והפיסקאות שיש בכמה מהדורות של הפסיקתא ליום שני של ראש השנה נוספו בחו"ל על ידי הסופרים מתוך מדרשים אחרים.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

דרשה לראש השנה^מ

א. ביום זה, מרבים אנו להזכיר את מלכותו של הקב"ה בעולם. "המלך הקדוש", "ובכך תן פחדך", וכן רבים. ודבר זה עצמו מתמיה ומעורר שאלה: הלא יום הדין כעת, ומדוע אין אנו מרבים בתפילות, ווידויים ומחילת עוונות, כדי להתחרט על מעשינו, וכן לבקש על חיינו, וחיי משפחתנו הסובבים אותנו, הנגזרים ביום זה. אמנם מזכירים אנו ומבקשים: "זכרנו לחיים", ואף הוסיף הגר"י סלנטר כי מי שאינו מאריך בזה מסכן את חייו וחיי משפחתו, אך עדין, הזכרה זו מעטה לנוכח ריבוי הזכרות המלכת ה', התופסות חלק עיקרי ומרכזי בתפילות ר"ה, ודבר זה צריך ביאור, כיצד עניני ה"מלכות" מתיישבים ומתחברים עם "יום הדין" הגדול, המתקיים בראש השנה?

ב. ועוד צריך ביאור, הלא הקב"ה הוא "אבינו", והלא ידוע שכאשר פונים לאב בשם "אבינו", הדבר מעורר ביותר רחמים, "כרחם אב על בנים". וא"כ, מדוע ביום זה, בו אנו זקוקים ביותר לרחמי ה', אינה מודגשת הזכרת לשון "אבינו", אלא בעיקר "המלך, מלכנו". היה מתאים יותר לסיים את הברכה "האב הקדוש", "אב הזוכר", ולא "המלך הקדוש", "מלך זוכר" וכו'. רק ב"אבינו מלכנו" נזכר לשון אב, וגם זה יחד עם "מלכנו", וכן בהזכרת "מי כמוך אב הרחמן". והדבר צריך ביאור, מה הועדפה לשון ה"מלך", החוזרת על עצמה בכל התפילות, יותר מאשר לשון הרחמים כ"אב".

ג. רבותינו בגמרא בראש השנה לימדונו, כי אחת העצות להיות נכתבים ליום הדין הוא, להמליך את ה' עלינו, וזהו שאמרו: "אמרו לפני מלכויות, כדי שתמליכוני עליכם". ויש לברר, כיצד נוכל לקיים ענין זה של "המלכת ה' עלינו" כראוי?

בספר לקט רשימות {המשגיח דילקווד הגר"נ ואכטפויגל, ימים נוראים, בסופו} מביא, כי העיקר הגדול ביום הדין הוא: להכיר במלכות ה'! להכיר שה' הוא מלכנו, ואנו עבדיו. עצם זה שהאדם אומר: "אני מכיר בך, אדוני המלך, אתה מלכי ואני עבדך", זה עיקר העבודה, והזכות להינצל, ביום הדין הגדול של ראש השנה.

ודבר זה עצמו צריך ביאור: הלא הקדוש ברוך הוא הוא "מלך", ו"מלך במשפט יעמיד ארץ", ויום זה הוא יום "הדין". וא"כ כיצד ההכרה במלכות ה', יכולה להועיל לנו לצאת זכאים בדין. נתאר לעצמינו אדם שעבר ופשע, ועומד כעת לפני המלך למשפט על עוונותיו ופשעיו. וכי אם אמר יאמר הוא למלך: "אדוני המלך, אני מכיר בך ובמלכותך", וכי תועיל לו אמירה זאת לכפר על פשעיו ועוונותיו, הלא המלך יכול לומר לו: מי לך ולהכרה בזה

^מ נאמרה בישיבתנו "אורחות יהודה", ר"ה תשע"ז.

שאני מלך. הלא אתה חוטא ופושע, ומגיע לך על פי הדין עונש. לפחות תביע חרטה, תעשה וידוי, תבטיח משהו. מה הענין להזכרת המלכות?

ובשלמא אם היינו אומרים, כי כעת הקב"ה דן אותנו במידת הרחמים, והזכרת המלכות היא עצה לעורר את מידת הרחמים, נחא. אבל כעת הוא "ראש השנה - יום הדין", בו דנים לפי האמת, המשפט. יום "הרחמים", שמור ליום כיפור. וא"כ שוב חוזרת השאלה, כיצד הזכרת מלכות ה', התופסת חלק נכבד מתפילותינו בראש השנה, יכולה להועיל לנו להיכתב לחיים, על פי דין ומשפט, ביום זה, "יום הדין", בו הקב"ה שופט את עולמו.

ונראה לי שהביאור הוא, כי אכן לאדם הרגיל מן השורה, העומד למשפט לפני מלכו, אין כל תועלת מיוחדת בהזכרת מלכותו של המלך, ודאי לא לפני חרטה וידוי על מעשיו. אבל שונים הם הדברים, כאשר מדובר ב"בנו" של המלך. וננסה להמחיש את הדברים במשל:

מלך גדול, ניהל את ארמונו ביד חזקה ותקיפה. כל באי הארמון, עבדי המלך ושריו, ידעו כי כל סדר יומו של המלך, תהלוכות חייו, מתנהלים בצורה קפדנית, ואם רצונם להיות קרובים אל המלך, עליהם להיות מחויבים לכללי התנהגות זו. לפיכך, ידעו הם לשמור תמיד על הסדר, על השקט, ובעיקר על כבוד מופתי ומיוחד למלך, הנהגה שקנתה לה שם מיוחד אצל כל מי ששמעו של מלך זה הגיע לאוזניו.

אלא שלאותו מלך היה בן, שאותו גידל המלך והשקיע בחינוכו זמן רב. גדל הבן, ובאופן טבעי הפך להיות אחד משרי המלך והיועצים הקרובים ביותר. לאותו בן, היה מרדנות טבעית, שהיתה נכבשת מפעם לפעם, אך חדי עין יכלו להבחין בה, כי היא עדין טמונה אי שם בליבו והנהגותיו. עד שהגיע היום, בו התנהג הבן לאביו בצורה שאינה מכובדת כלל, התנהגות שלכל הדעות היתה ראויה לעונש הגון, ואינה מתאימה לאף אחד משרי המלך, כל שכן לבנו. כעס המלך על בנו, ונתנו במאסר.

לאחר שיצא ממאסרו, עמד הבן למשפט לפני אביו. ביקש המלך רשות מיוחדת, לדון את בנו יחידו ב"דלתים סגורות". כל הצוות יצאו, ורק המלך ובנו נתיישבו לשיחת "ארבע עינים". ואז פנה המלך ואמר לבנו: בני אהובי, יודע אתה כי אוהבך אני אהבה גדולה, אהבה שאינה תלויה בדבר, אהבת אב לבנו. אך אהבה זו, אינה יכולה לפגוע בסדריו הקפדניים של ארמון המלוכה. וזאת מאחר שאם ימצא בארמון מי שיוכל להתחצף אל המלך ולא להיענש, יגרור הדבר אף אנשים אחרים ממשרתי המלך ומבאי הארמון לעשות כן. לפיכך, כדי למנוע את הנזק שכבר קרה ממעשיך, עליך לעמוד ברבים לפני כל באי הארמון, ולהודיע להם כי אינך מרגיש אלי יחס של "אב ובן", אלא לקבל עליך את מלכותי במלוא מובן המילה. לעמוד ולהכריז: "אדוני המלך, מקבל אני עלי את מלכותך ומרותך, ומעתה אציית לכל כללי הארמון, בפחד ובאימה כשאר כל עבדיך". או אז ידעו כולם כי אף בנו של המלך אינו מיקל ראש, ויוסיפו לפחד ולהתנהג עמי ביראה אותה החזרתני לעבדי שסביבי".

כעת, נוכל לתרץ את השאלות שהוצגו בתחילת הדברים, ולהבין קצת יותר לעומק, את עיקר תפילותינו בראש השנה. ולפיכך, מתמקדים אנו בתפילותינו בראש השנה הרבה

בענין מלכות ה', "המלך הקדוש", ופחות מזכירים אנו את לשון "האב" בתפילות, כיון שזאת עיקר התביעה מאיתנו כעת, להפסיק להשתמש עוד ברחמי האב בלבד, ויחד עם זאת לקבל יחס מועדף של "בן", אלא ראשית כל קודם לכל, עלינו דווקא בתור "בנים" להמליך את המלך, הקב"ה, עלינו, ולהראות קבל עם ועדה שהגם שאנו "בנים", אנחנו קודם כל "עבדים", עבדי המלך, המקבלים עלינו בנפש חפיצה ומרצון את עול מלכותו עלינו, וזאת נעשה קבל עם ועדה, מול כל העולם כולו, כדי שגם כל העולם כולו יכיר בכך, ויקבל אף הוא על עצמו את עול מלכותו של מלכינו, שהוא גם "אבינו".

מטעם זה, דווקא ביום הדין, תחת להרבות בבקשת חיים, פרנסה ושאר בקשות, מרבים אנו ב"מלכויות", להמליך את ה', כי דא עקא, אין זה "יום הבקשות", אלא "יום הדין", בו דנים אותנו על מעשינו, על עוונותינו וכשלונותינו. לפיכך, ללא קבלת עול מלכות ה' כראוי וכנכון, המראה את רצוננו לעבוד את מלכנו, ושע"י כך יטה את רחמיו וחסדיו עלינו, לא נוכל לעבור את יום הדין, ולקבל חיים ומזון כבקשתנו.

עתה נבין את דברי חז"ל בגמרא, כי הסגולה להניצל מיום הדין היא: "אמרו לפני מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם", וכפי שהבאנו, שעצם ההכרה במלכות ה', היא סגולה להינצל מהדין הקשה. וקשה, כיצד הדבר יכול לעבוד "מן הדין" ולא רק מצד הרחמים. ולפי מה שנתבאר עד כה, אכן במקרה של דין על אדם מן השורה, יתכן כי קבלת עול מלכות ה' לבד לא תועיל עבורו {עכ"פ במלכותא דארעא}, אבל כאן הרי מדובר בנו, בעם ישראל בבניו של הקב"ה, שהוא לא באמת חפץ להענישם, וכדברי הנביא: "החפץ אחרון במות המת, כי אם בשובו מדבריו וחיה". וא"כ עצם קבלת עול המלכות, תראה כי אנו הבנים, ג"כ מתנהגים כמו "עבדים", ושוב לא נהיה ראויים לעונש, אלא לרחמי אב על בניו.

על פי זה, נבין ביתר שאת את דבריו הנפלאים של ה"בן יהוידע", בביאורו על הגמרא בראש השנה כאן. רבינו יוסף חיים מבאר, כי הכוונה העמוקה ב"אמרו לפני מלכויות", היא שעל ידי אמירת המלכויות יוצאים ישראל משליטת שרי השמים והמלאכים משרתי ה', ונידונים הם ישירות על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, עכת"ד.

ולפי המתבאר עד כה, הדברים מאירים, שכן עד לפני אמירת המלכויות, הגם שישראל הם בניו של ה', אך מחמת שחטאו, אין הם ראויים ליחס המועדף של בנים, שמא ימשיכו לנצלו לטובתם הבלעדית. דווקא אחרי אמירת המלכויות, וקבלת עול מלכות ה' עלינו באהבה, יודעים כל העולם כי גם ישראל הם עבדיו של הקב"ה, כשאר כל הברואים בבריאה, ואין מי שיוכל להמרות את פי המלך וציווייו, יהיה זה מי שיהיה. כעת, לאחר שכבר הושגה והוכרה עול מלכות ה' בעולם קבלל עם ועדה, שוב יכולים ישראל לחזור ולהיות בניו, ולהיות נידונים בהשגחה פרטית רק על הקב"ה, אבינו- מלכנו, ולא ע"י עבדיו משרתיו.

לפי זה, הלשון "אם כבנים - אם כעבדים", כוונתו: שהיום יעמיד במשפט את כל יצורי עולם, גם את הבנים, וגם את העבדים, וכולם יהיו נידונים לפניו בצורה שווה, וללא משוא פנים והעדפות. וזו הסיבה שלכן קיבלנו עלינו את עול מלכות ה', כשאר הברואים, עבדיו.

אבל מסיבה זו: "אם כבנים", לאחר שהמלכנו אותך מלכינו, אנא אל תשכח כי אנו גם
"בנים", ולא רק "עבדים", ולכן: "רחנו כרחם אב על בנים", כי כעת מגיעים לנו רחמים אלו,
על פי הדין, כמו אהבת האב לבנים שהטבעת בטבע העולם.
יה"ר שנוכה לרחמי ה' עלינו, להיכתב בספרן של צדיקים גמורים.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

מדוע כשחל ר"ה בשבת אין תוקעין בשופר מחמת "חשש", ובכך מבטלים מצוה התורה

משנה ר"ה דף כט ע"ב: יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין, אבל לא במדינה.

ובגמ' אמר רבא: מדאורייתא מישראל שרי, ורבנן הוא דגזור ביה, כדרבה. דאמר רבה: הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דלולב, והיינו טעמא דמגילה.

וקושיה גדולה יש לשאול, שבגמרא אמרו (ר"ה טז ע"א). למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

ומבואר, שזכות השופר הוא "כאילו עקדתם את עצמכם לפני".

עוד יש להביא, שאחר התקיעות אומרים: "יהי רצון שיעלו אלו המלאכים היוצאים מן השופר לפני כסא כבודך וימליצו טוב בעדנו לכפר על כל חטאתינו".

ומעתה עולה תמיהה גדולה. עומדים כלל ישראל לפני בוראם לדין, ומונח לפתחיהם אפשרויות גדולות ועצומות לזכות בדין מחמת תקיעת שופר. ומחמת "חשש" "שמא" ילך את חכם ללמוד תקיעת שופר, ביטלו חכמים מצות תקיעת שופר התורה מחמת "חשש". ומאידך כל השפע שמועיל לישראל לזכות בדין, איך אנו מוותרים "על כאלו עקדתם לפני", איך ביטלו את מליצי יושר, את מלאכי השרת מלאכי רחמים שימליצו טוב בעדינו בעיצומו של יום הרת עולם, אתמהה, וצריך ביאור בכל זה

ובהקדם יש לומר שלושה מצות הללו, שופר מגילה, ונטילת לולב שנתבטלו מחמת חשש שמא תחולל השבת, מכנה המשותף לשלושתם שמצוות הללו, הם מצוות שישראל מתאווים במיוחד אליהם

נטילת לולב בידוע, שנטילת הלולב על ידי ישראל הוא סימן שישראל יצאו זכאים בדין אחר ימים הנוראים, ומשום כך היה חשש שישראל יעשו המצוה בכל מצב.

מגילה שהדר קבלוה באהבה בימי אחשוורוש, מחבבים ישראל ביותר להראות גודל הנס ולכך אף שם חששו.

ושופר כמתבאר שהוא הכח לזכות בדין בראש השנה. לכך בכל מצוות הללו גדרו חכמים שמא יעברו ישראל על חילול שבת ומשום כן גזרו על מצוות הללו כל שחלים הם בשבת.

אכן סוף סוף עדין יקשה איך מחמת חשש ביטלו תקיעת שופר מצוה מן התורה ולהבדיל מלולב שאפשר לנוטלו בשאר ימים, וכן מגילה שמוקדמת קריאתה.

ואשר יראה בזה, שביסוד גזירת חכמים היה שלא לתקוע בראש השנה השנה שחל בשבת. חקרו האחרונים, אם הגדר היה שעקרו חכמים את המצוה, ושוב שחל ר"ה בשבת נעקרה מצות תקיעת שופר ביום זה. או שהגדר היה שחכמים עקרו את החיוב של הגברא מלקיים את המצוה אמנם גוף המצוה לא נעקר.

ונ"מ בזה הובא ברע"א (דו"ח מערכה ח): שכל שתקע אדם בר"ה שחל בשבת קיים מצות שופר מדאורייתא אלא שמ"מ עבר על שבות דרבנן. הרי שלמד רע"א שכל הפקעה הינה על חיוב של הגברא, אבל לא עקרו חכמים את עצם המצוה עצמה.

ובחלקת יואב (קבא קשייתא סימן צט) כתב, שדבריו הם נגד דברי התוספות בסוכה ג' ע"א שכתבו באחד היושב בסוכה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, שגזרו חכמים לא לישוב באופן זה, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו. דאע"ג שאין זה אלא פסול דרבנן, מכל מקום גם מדאורייתא לא יצא ולא קיים מצות סוכה, וכלשונם שם וז"ל: **היבא דיתיב אפיתחא דמטללתא דגזרי שמא ימשך אחר שולחנו וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימיך דאפי' מדאורייתא לא קיים**. ומוכח שכל שלא קיים את גזירת חכמים הפקיעו מצות סוכה מן התורה לגמרי. וא"כ גם לענין תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת דלא יצא מצות תקיעה.

אכן דעת הר"ן והריטב"א בסוכה כח שם, מבואר שאם עבר עלדברי חכמים קיים מצות סוכה דאורייתא ורק עבר על דרבנן.

ויסוד מחלוקת הינה בגדר הגזירה, האם חכמים רק הטילו איסור על תקיעה בשבת, ומ"מ לא עקרו את גוף המצוה עצמה. או שכל שגזרו על המצוה שוב עקרו אותה מדאורייתא.

ומעתה יש נפקא מינא לענינינו בהבנה כשחל ר"ה כשחל בשבת, שלצד שחכמים עקרו לגמרי את מצות שופר לגמרי חוזרת הקושיה במלא עוצמתה, מה עוזר לישראל לזכות בדין עד כמה שעקרו חכמים את מצות שופר. אמנם לצד שעקרו חכמים רק את החיוב לתקוע, ומ"מ גוף המצוה של תקיעת שופר קיים, שוב יש לומר שכח מצות קיים ועומד וכדלהלן.

והביאור בזה, שבגמ' ברכות סב ע"ב שם נסוב הענין בשעה שמנה דוד המלך ישראל שלא כדין ומכח כך נגזרה גזירה, ומתו אלפים מישראל. ושם נאמר בנביא, דברי הימים (א כא טו): **"וישלח האלקים מלאך לירושלם להשחית וכהשחית ראה ה' וינחם על הרעה ויאמר למלאך המשחית רב עתה הרף ירך"**.

ובגמ' בברכות שם ובהשחית ראה ה' וינחם, מאי ראה. ושם אחד מן התרוצים ושמואל אמר: **אפרו של יצחק ראה שנאמר אלקים יראה - לו השא**.

וצריך ביאור מדוע נקרא "אפרו של יצחק צבור", והרי לא נשחט ומה שייך אפרו צבור. וביאור הדבר הוא, שאחר שאחר שהעלה אברהם אבינו את יצחק על גבי מזבח מזבח וציוה לו להורידו אחר כן.

ובמדרש (במדבר רבה פרשה יז סימן ב): וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל ושנו רבותינו אילו של אברהם נברא בין השמשות נטלו אברהם והעלהו עולה תחת בנו כמו שאמר ויקח את האיל ויעלהו לעולה חסר המקרא מהו תחת בנו אמר אברהם רבון העולמים תהא רואה כאלו דם יצחק זרוק לפניך נטל האיל והפשיטו ואמר כך תהא רואה כאלו עורו של יצחק הפשטתי לפניך נטלו והספיגו אמר כך תהא רואה כאלו יצחק מסתפג לפניך שרפו ואמר כך תהא רואה כאלו אפרו של יצחק צבור על גבי המזבח.

ומבואר, שביקש אברהם אבינו, שעצם העקידה שלא יהא די בכך שהעלה את יצחק על גבי מזבח, אלא ביקש שיחשב "כאילו הפשטתי", "כאילו הקרבתי".

וצריך ביאור מהיכן שיחשב "כאלו הקרבתי" והרי רק העלה בלבד

וביאור הדברים, שהואיל ועשה אברהם אבינו את מעשה העקידה ברצון מוחלט לעשות רצון ה' והיינו לשוחטו, וכל המניעה שהיתה פועל מצד הקב"ה שלא ישחט את יצחק. ומשום כן ביקש אברהם אבינו, שעצם המניעה בפועל מלהקריבו לא תחשב חסרון במעלתו של מעשה העקידה אלא אדרבא יחשב כאלו הקריבו כאילו הפשיטו שרצונו היה מוחלט ולכן בקש שיהיה להעלאתו זו כאילו הוקרב.

ועל בקשתו זו של אברהם אכן, נענה לו ה' שיהא מעשהו של אברהם כאילו הקריב את יצחק ומעלת קורבן יש בו, ומשום כן אפרו הוא המונע קטרוג,

וראה עוד שבפסיקתא (ויקרא דף עז ע"א): נאמר: וזכרתי את בריתי יעקב. ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר. ואמרו על זה בפסיקתא "וזכרתי את בריתי יעקב. כדאי הוא יעקב אבינו שיתלה זכותו להגן עלינו. ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר. אף את בריתי אברהם אזכר. ביצחק לא נאמר זכירה לפי שאפרו של יצחק נזכר לפני הקדוש ברוך הוא תדיר ואין צריך לומר בו זכירה שכבר זכור ועומד

ומזה עולה שאפרו של יצחק תמיד עומד וקיים לפני ה'. והרי לא נשחט, אלא שאכן נתקבלה בקשתו של אברהם אבינו שכאילו הוקרב יצחק אבינו, וממילא אפרו צבור על גבי מזבח. ולכך נזכר בכל שעה לפניו.

אמנם נראה שבקשתו של אברהם אבינו על עקידת יצחק שכאילו הוקרב הועילה לא רק לזכות על עצם מעשה העקידה, אלא הועילה זכות זו לכל אחד ואחד מישראל.

שבגמרא ראש השנה טז ע"א אמר הקדוש ברוך הוא: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני. ומבואר, שהקב"ה זוכר, ולכך ומעלה כאלו עקדתם עצמכם ולכאורה, הוא שני דברים. אמנם יבואר שכאמור שעקידת יצחק נזכרת לפני ה' כאלו הוקרב.

וע"ז נאמר כאן עוד חדוש במדרש שכל ישראל תוקעים בשופר ומזכירים את מעשה העקידה, הועילה בקשתו של אברהם לא רק כאילו הוקרב יצחק, אלא זכו כל כל צאצאי אברהם אבינו במעלת ה"כאילו" של העקידה לכל ישראל, כאילו גם אתם עקדתם את עצמכם.

כשחל ראש השנה בשבת הואיל וישראל "רוצים" לתקוע בשופר, נחשב כאילו תקעו

מעתה יש לומר, שמידת כח הרצון שהיתה באברהם שנחשבה כמעשה בפועל, זכות זו קיימת בישראל.

שהואיל וישראל רוצים לתקוע בשופר מאד זהו מציאותם שהם רוצים לקיים התקיעה בפועל, אלא שבגזירת חכמים נמנע מהם, ולצד שעצם המניעה הוא רק עקירת החיוב מלתקוע, אמנם מצוות שופר קיימת גם בשבת וכפי המתבאר ברע"א. מעתה הואיל, ולא הופקעה תקיעת שופר בראש השנה, ונתחדש שרצון פועל מעשה בעקידת יצחק כאילו הוקרב, והוא השורש של תקיעת שופר ש"כאלו הוא מעשה, מעתה שכל ישראל רוצים לתקוע, ואינם יכולים לתקוע מכח גזירת חכמים, נחשב להם הרצון שלהם לתקוע בשופר, כאילו תקעו שזו ענינו של תקיעת השושפר, ומועילה להם הזכות הזו כאילו תקעו בשופר ומועיל כל הזכיות שיש בתקיעת שופר כאילו תקעו בשופר^מ.

ושמעתי לבאר מידידי הגאון רבי אלידע נבנצל שליט"א מה שאומרים בתפילת ראש השנה "כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך".

ומבואר שזהו יחודו של ה' שהוא "מאזין תרועה" ובוה אין דומה לו. ויקשה וכי ישראל לא יכולים לשמוע קול התרועה ובמה יחודו.

אלא שביאר שאחר שישראל רוצים לתקוע בשופר, ולא תקעו מחמת שהוא שבת. הקב"ה יודע לשמוע קול תרועה אף שלא נתקעה התקיעה כמתבאר ונחשב להם לישראל כמו שתקעו, וע"ז הוא שבחו של הקב"ה שהוא מאזין התרועה אף שלא נתקעה כמו שנתקעה. ולפ"ז יבואר שתי החלקים בסיום הברכה "שומע קול שופר", הוא בראש השנה שתוקעים. "ומאזין תרועה", הוא כשאין תוקעים בשופר.

וידוקדק עוד לשון הברכה, "שומע קול שופר" הוא כשתוקעים, ולכך הלשון הוא "שומע", הוא כשהשופר תוקע, ומתאים הלשון "שומע". אכן כמתבאר כשאין תוקעים לא שייך "שומע", שהרי אין קול, אלא שמ"מ הוא יתברך "מאזין" לכל שרצו ישראל לתקוע בשופר. ועד עתה הוא מתבאר כפי הצד של נעקרה מצות שופר ממקומה אלא רק האנשים לתקוע, ולכך נתבאר שהואיל ולא נעקרה המצוה נחשב להם לישראל כמו שתקעו.

אכן לצד שכל שחל ראש השנה בשבת, עקרו חכמים את תקיעת שופר ממקומה. שוב יקשה איך עקרו חכמים את כח השופר וכפי שנתבאר לעיל כמה גדול כוחו של השופר לזכות בדין, ומה יעמוד להם להם לישראל לזכות כשאין להם שופר.

^מ וידוע מה שביארו את דברי הגמ' בקידושין לט ב שבישראל שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה אין מצרפה למעשה ומשא" בגוי. ובידוע מה שביארו שיהודי נברא בשורשו יותר קדוש, ושוב כשיש לו מחשבה רעה זה אינו הוא וממילא אין מצטרף למעשה. אמנם מחשבה טובה מצרפה הקב"ה למעשה כי יהודי רוצה אך לעשות רצון ה'.

ובידוע הוא מה שכתב בזה בעל הערוך לנר בספרו מנחת עני על התורה פרשת נשא וז"ל: ובעניין שנה טובה יביא שהשנים שהיו טובות לישראל היו שנים שחל ר"ה בשבת, ומאידך השנים שהיו רעות לישראל היו גם הם שנים שחל ר"ה בשבת, ויבאר בזה עפ"י משל נורא שכשחל ר"ה בשבת השבת היא סנגורן של ישראל במקום השופר, אך אם ח"ו אין שומרים אותה כראוי נתהפך.

ומבואר בדבריו, שיש כח בשבת להיות במקום השופר להיות סנגור לישראל וצריך ביאור בזה.

ונתבאר במאמרינו ליום הכפורים שבידוע הוא מה שנאמר במדרש (בראשית רבה פרשה כב אות ג) שבשעה שפגש אדם הראשון את קין לאחר שחטא שאלו: וז"ל המדרש א"ל מה נעשה בדיןך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר "כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע". מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת וגו'.

ומתבאר שיש קשר בין "תשובה" לבין "השבת". ובשפת אמת ביאר (יתרו תרנ"ה) וז"ל: תורת ה' תמימה משיבת נפש. שמשיב הנפש לשורשה. וכתב שם והנה גם שבת הוא מעין זה. ולכן נקרא שבת כמ"ש שבו איש תחתיו כו'. ומתבאר ששבת הוא מלשון "השבה", היינו שמחזיר את הכל לשורשו.

וביאור דבריו, שבימי השבוע יוצא אדם לעולם העשייה ומתרחק משורשו הרוחני, וכשפוסק מעשייה הגשמית ביום השבת הוא חוזר לשורשו אל העולם הנשמה, ולכך דווקא בשבת באה נשמה יתירה שבה שובת אדם מן הגשמיות ואז חוזר הוא לשורשו הרוחני.

מעתה, שגילה אדם הראשון שיש בכוחה של התשובה לחזור למצב שלפני החטא, אמר "מזמור שיר ליום השבת", שגילה שיש בו באדם עצמו הכח לחזור אל השורש הראשוני על אף שחטא, אמר מזמור שיר ליום השבת, שאף בשבת קיים כח זה הכח לאדם לחזור אל עצמו אל שורשו האמתי אף על פי שנתגשם בימות השבוע. ובזה הבין את כוחה של "התשובה" שאף שכשחוזר אדם בתשובה יש בו יכולת לחזור אל נקודת ההתחלה ללא חטא.

אמנם יש כאן ענין נוסף שמלבד החזרה בשבת לשורש הרוחני, יש כח בשבת לגרום ולסייע בעצם התשובה, כשמגבר בו באדם הכח הרוחני שוב יש בו יכולת להלחם בחלק הרע שבו ולשוב בתשובה.

ובזה יבואר, שכשחל יום הכיפורים בשבת אומרים בנוסח התפילה "מחול לעוונותינו ביום הכיפורים הזה וביום השבת הזה". ומבואר שבבקשת המחילה שתי סיבות יש למחילה מדין יום השבת, ומדין יום הכפורים.

ויבואר היטב שלכך אומרים מחול לעונותינו "ביום הכיפורים הזה" ו"ביום השבת הזה", שכל אחד מהם הוא סיבה למחילה הן "יום הכיפורים", ובין "יום השבת".

מעתה כל שגזרו חכמים ועקרו תקיעת שופר מחמת כבודה של השבת, אמור מעתה כל ישראל אינם חרדים לכבודה של השבת, והיינו שאין מבינים את כוחה של השבת לשוב אל ה', שוב חסרים הם את כח השופר וחסרים הם רחמים גדולים, וממילא השנה שתבוא עליהם, ה' ירחם עליהם.

מאידך אם ישראל חרדים לכבודה של השבת ומבינים את ערכה, שוב יכולה היא השבת לגרום להיות סנגוריא לישראל. לפי שכשמבין היהודי את משמעות השבת שבכוחה לגרום ליהודי להתנתק מן הגשמיות ולשוב אל ה', שוב היהודים מכח הכרת ערך השבת בכוחה יכולה לפעול רחמים לזכות בדין אף ללא שתקעו בשופר.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב מלוך על כל העולם בכבודך

בבואנו לנסות ולהבין את ענין הימים הגדולים שלפנינו, מתעוררת שאלה המציקה לרבים ושלמים^מ. הנה ביום הכיפורים נמחלים כל עוונותינו, ולאחריו אנו מטוהרים כשלג צח, כי ביום הזה הקב"ה ברחמיו המרובים חפץ לטהרנו מכל טומאותינו. וא"כ יש לשאול מדוע נקבעה טהרה הזו לאחר ראש השנה, הרי כיון שהקב"ה רוצה לנקות אותנו, וגם רוצה שיהיה טוב לעמו, ובשל כך גילה לנו סוד ימים אלו, היה מן הראוי שקודם יהיה יום כיפור, שיטהר אותנו ונהיה נקיים וזכים, ומתוך אותה טהרה הקב"ה ידון אותנו וממילא נחתם לחיים טובים.

שאלה דומה שהתקשו בה רבים, שהנה ב' ימי ראש השנה הם חלק מעשרת ימי תשובה, וא"כ מן הראוי היה שביום זה נתוודה על חטאינו, שהוא אחד מעיקרי התשובה המעכבים, ואמנם אנו לא מזכירים כלל שום 'חטא'. ועד כדי כך החמירו הפוסקים שלא לאכול אגוז בר"ה כיון שהוא בגימטרייה 'חטא'. שהדבר נראה תמוה מדוע הושמט דבר זה מסדרי ראש השנה, ובפרט שנראה שזה הפתרון הטוב ביותר להינצל מאימת הדין ועל ידו להיחתם לחיים טובים לשנה הבא.

'דין' עם אפשרות 'להימלט' ממנו

ואכן יש להתבונן במהות 'הדין' שנעשה בראש השנה. שלכאורה דיני שמים להעניש או להטיב עם הבריות לפי מעשה האדם, אינה שייכת ליום זה או ליום אחר, אלא שייכים הם בכל זמן, כי עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו.

וביותר יש לתמוה, שאם 'הדין' בראש השנה היה לשלם גמול על מעשה האדם, היה מן הראוי מצד סדר המשפט הרגיל, שנישפט מבלי ידיעתנו כלל, כי כל איש יישפט על מעשיו באשר הוא, ובכך ייקבע דינו אם לשבט אם לחסד. ואילו כאן הקב"ה גילה לנו על 'הדין' ונתן לנו זמן להתכונן למשפט, ועוד חידש לנו שאדם נידון לפי מצבו בעת המשפט, כמו שנאמר "באשר הוא שם". (בראשית כא, יז). ואף לימד אותנו כיצד 'להינצל' מעצם הדין, [בשופר, ובאמירת מלכויות וזיכרונות, כפי שנרחיב להלן]. שכל זה אינו שייך במשפט שבו 'התובע' הוא גם 'הסניגור' ומלמד את 'הנתבע' איך 'לחמוק' מהדין.

^מ שאלה זו מיוחסת עד למעלה בקודש, למרן הגר"י סלנטער זיע"א ותלמידו הגדול ר"י בלאזר זצ"ל. ואף שבאמיתו של דבר נראה ששאלה זו נשאלה רק בעבור התשובה, כי בפשטות אין מקום לשאלה זו מכמה סיבות. א. ראש השנה היה מאז בריאת העולם, [וכמו שמובא באיוב] ואילו כיפור התחדש לאחר חטא העגל. [אך יתכן לשאול למה השגחה העליונה לא סיבבה שיהא קודם לר"ה]. ב. נראה שאם היה כיפור קודם לר"ה, 'הדין' לא היה נראה 'דין' כלל. שהרי כבר היינו 'מסודרים'.

אמרו לפני - יעלה זיכרוכם לטובה

הנה סדר העבודה ביום ראש השנה (מלבד עצם היותו יו"ט, וקרבת החג) נתבאר בתורה בב' מקומות, בפרשת המועדות נאמר: "באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש". (ויקרא כג, כד). ובפרשת הקרבנות נאמר: "ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם". (במדבר כט, א).

ומפסוקים אלו למדו חז"ל (ר"ה לב). שסדר עבודת ר"ה, הוא התקיעה בשופר. והזכרה בפה של פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות. וכן אמרו רבותינו (שם טז). תניא אמר רבי יהודה משום רבי עקיבא: מפני מה אמרה תורה אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות. מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה - בשופר.

ומבואר בדברי חז"ל שמצוות היום אינן גזירות בעלמא, אלא הקב"ה בתורתו הקדושה מסר בידינו את הדרך להינצל בדין, ואופן זה הוא ע"י המלכת ה' בעולם, ובהזכרתנו לפניו בתקיעת שופר. ויש להבין עניין זה.

ביום ההוא יהיה - ה' אחד ושמו אחד

וביאור העניין: כשהקב"ה ברא את העולם, היה בכך מטרה שכל הבריאה כולה תתאחד תחת קורת גג אחד, והיא הכרה במלכותו יתברך בכל המעשים ובכל המובנים, ואמנם מציאות תאוות העולם וטרדות הזמן משכיחים את כל אלו, [עולם מלשון 'העלם' כי הקב"ה נעלם ממנו כביכול, וצריכים לחפש אחריו]. ומשכך מטבע הדברים אדם שוגה ונוטה לשכוח מה' וממצותיו ולהשחית דרכו. ואם הקב"ה היה מנהיג את העולם במידת הדין, שכל מי שסר מהדרך היה נענש מיד, לא היה שייך להעמיד את העולם כלל, וכ"ש שלא להגיע לתכלית השלמות שלמטרתה נברא העולם.

ומאידך להיטיב לנבראים בלי קשר למעשיהם, היינו לברוא אותם מוכנים לשלמות אלוקית, ולהשפיע עליהם כל טוב אין בזה טעם כלל, כי התכלית להיטיב לברואים הטבה אמיתית, ואין ההטבה שלמה אם היא לא נרכשת בעמל ובעשר אצבעות, נמצא א"כ לפנינו קונפליקט ברור, ה'משפט' הוא מחויב המציאות, שרק באמצעותו תיתכן הטבה אמיתית, אך מידת המשפט אינה מאפשרת לעולם להתקדם, שהרי האנשים במעשיהם מרבים לקלקל, וא"כ איך נוכל לקבל הטבה רק עפ"י מעשינו, בעוד מעשינו אינם ראויים לכך?

וזהו עומק העניין שאמרו חז"ל (ב"ר יב, טו) שראה הקב"ה שאין העולם מתקיים במידת הדין, עמד ושיתף עמו מידת הרחמים, כלומר, ש'לוותר' על עצם מידת הדין, אי אפשר, אך ישנה אפשרות לשלב את ה'דין', עם 'רחמים', שהם צורה שבה יש התערבות אלוקית בתוך כללי ה'חוק היבש', המאפשרים להחיל כללי שפיטה שיזכו את האדם ויקבעו שהטוב מגיע לו עפ"י הדין, אף שמצד הדין הגמור, לא היה זכאי לכך.

ונמשיל משל להמחשת העניין [המובא בדברי הרמח"ל (מס"י פרק י) ועוד כמה מקומות] אמרו חז"ל (ר"ה יז). 'כל המעביר על מידותיו, מעבירין על כל פשעיו'. שהוא 'מידה כנגד מידה', כלומר זהו גמול שניתן לאדם על מעשיו, אך מצד שני, הגמול הוא למחול לו על

פשעים, שזהו דבר שאינו 'משפטי' בעצם, אך בכללות הדבר, יש כאן גמול משפטי לאדם שהעביר על מידותיו, שמגיע לו, שינהגו איתו שלא לפי כל דקדוק הדין. וזהו דבר עמוק.

ובאמת אין אנו מסוגלים להבין כל דרכי הקב"ה, כיצד משתף הוא את מידת הרחמים, בתוך הדין. אך זאת נדע, כי הנהגה זו של 'רחמים' בתוך ה'דין', שייכת למציאות מלכותו ושליטתו של הקב"ה בבריאה. כיון שאם היה נכון הדבר, שכל הדין נעשה רק לפי כללים של דין, נמצא שהקב"ה כביכול 'צריך' שאנחנו נעשה טוב כדי שהוא יוכל להיטיב לנו (שזו תכלית הבריאה), וזה ודאי לא ניתן להיאמר, שהרי הקב"ה מלך, ומלכותו בכל משלה, אין הוא צריך ואין הוא נסמך על שום דבר, ושליטתו אינה תלויה במעשינו. ומכח זאת, חייבים להיות דרכים, הנובעים משליטתו המוחלטת של הקב"ה בבריאה, שנוכל לזכות בדין אף אם מעשינו, בהסתכלות הפשוטה והנחרצת, אינם עומדים בקריטריונים לקבלת הטוב.

א"כ נמצאנו למדים, שהקב"ה ברא את עולמו באופן שנשגב ונפלא מבינתנו ממש, כי באמת העולם מיוסד על 'שכר ועונש' שמי שעושה טוב יזכה לטוב הצפון לצדיקים לעת"ל, ועונש למי שאינו עומד במטרה זו. אך מחכמת הבורא שהעולם בכל זאת יגיע ליעדו, למרות שבני האדם יעשו הפך המטרה. וזאת ע"י התערבות אלוקית בעולם, והכוונתו באופן נסתר ונעלם מעיני כל חי, [ובאופן מופלא עוד יותר, תוך שימוש בבחירות הרעות ובקלקולי בני האדם, בכדי לקדם את העולם ליעדו, וכדוגמה בולטת לזה ניתן להתבונן על אירועי מגילת אסתר וחג הפורים, בהם הקב"ה משתמש בבחירותיו הרעות של המן בזו אחר זו, כדי לתקן את עמ"י, וכדי להביא להשמדתו של המן, ואין כאן המקום].

וחלק מאותה התערבות אלוקית נסתר, הוא יום ראש השנה. באותו יום בו העולם נברא, מגיע הקב"ה להושיע את עולמו, שאינו מצליח להסתדר בשום אופן לבדו. וישועה זו היא באופן של 'משפט', שבו עומדים כל באי עולם לפניו, והם נבחנים כיצד כל אחד 'משתבח' באותה תכנית כבירה וטמירה של הקב"ה, להוביל את עולמו אל התיקון, וכל אחד נבחן על פי מעשיו שעשה, על פי מידת האחריות שהוא גילה, וכך הוא מקבל את ארגז הכלים לשנה נוספת של עבודה, למען קידום מטרותיו של הקב"ה בבריאה. [וכמובן שאמת המידה של המצוות והעברות הם חלק מהמדדים, וכמו שביארו חז"ל בגדר רוב זכויות או עברות]. ואכן כל זה אינו דורש, ואינו מושפע משום התערבות מצדנו. כי כל זה נעשה עפ"י מידת הישר וחכמתו הנשגבה של הבורא.

ואמנם בכדי שנצא זכאים 'בדין' זה, להיות שותפים להמלכת ה' בעולם והגדלת כבוד שמו, גילה הקב"ה לסודו לעבדיו, שהדרך לעמוד לפניו, הוא ע"י הכרה בכח מלכותו בעולם שהוא שולט יחיד בכל הכוחות הפועלים וקיימים בבריאה, ואף אחד מהם אינו יכול לקלקל את התכנית הסופית, או לקבל איזו שליטה בעולם, כי כל הכוחות בעולם אינם אלא תחת ממשלתו, וכלים שהוא עצמו ברא כדי להיטיב לעולם.

וזאת אנו עושים על ידי קריאת פסוקי 'מלכויות' אשר כל עניינם, ההכרה בשליטתו המוחלטת של הקב"ה בבריאה, ועד להכרזה הנצחית ה' אלוקינו - ה' אחד, שהוא הכח היחיד בבריאה, ומבלעדיו אין אלוהים. ה' שהוא עתה אלוהינו - עתיד להיות ה' אחד, כי

בודאי יבוא יום, והעולם יתוקן, ויכירו כל העולם במלכותו, כי מכיון שאין כח היכול לעכבו, יום זה בוא יבוא.

ועצם ההכרה במלכותו, והכיסופין ליום שבו תהיה ממשלתו על העולם ניכרת וברורה, היא המשייכת את האדם להצטרף ללגיונו של מלך, אדם כזה, שביום הדין הכיר במציאות העליונה השולטת בעולם, הוא האדם שייבחר בכדי להמשיך ולהוביל את הנהגתו יתברך.

זיכרונות - בזכות אבות להיות 'לגיון' של מלך

ובזה מבואר הקשר בין מלכויות לזיכרונות ע"י השופר, כי בתוך הזיכרונות אנו מכריזים שמטרת הבריאה בהרכה במלכותו יתברך יכולה להתקיים אך ורק ע"י חלק מסוים מאוד מהנבראים, והם עם ישראל, בני האבות הקדושים, אשר נבחרו ע"י הקב"ה בבחירה שאין לה הפרה בשום אופן בעולם, גם אם ירבו חלילה להרשיע ולבגוד, שהם ורק הם הדרך המובילה לגילוי מלכותו של הקב"ה בבריאה. [נעי' מש"כ בזה במאמר חסל סידור פסח - ציפית לישועה].

וכך אנו באים ביום זה לפני הקב"ה, תוך הכרה במלכותו, והכרה כי אנו השייכים למגמתו בעולם, וכל ענין זה הוא ע"י התקיעה בשופר, אשר היא המבטאת את התגלות הקב"ה להושיע את עולמו, כי כך הקב"ה נגלה בעולמו להושיעו, במעמד הר סיני - קול שופר חזק מאוד, ולעתיד לבוא - יתקע בשופר גדול. אוחזים אנו א"כ בשופרו של הקב"ה, ומשייכים את עצמו לעניינו.

סליחות - הקדמת יוכ"פ

ומעתה מבואר למה אין אנו מתעסקים בראש השנה בסליחות ווידוים. ברור ומובן מאליו שהאדם צריך לתקן ולנקות את עצמו לפני יום הדין, כי איך יבוא אל המלך בלבוש שק? היתכן שיבוא אדם ויזעק לפני אלוקיו 'מלכי אתה', ובאמת נוהג הוא כעבד שפרק עול אדוניו מעל ראשו? ודאי שאין קטרוג גדול מזה! אלא שביום הדין עצמו, אין אנו עוסקים בתיקון העוונות, אלא בפעולות שנסדרו ע"י הבורא עצמו, שהם המעוררים את מידת הרחמים למחול בדין, והם ההכרה במלכותו והרצון להשתייך לעניינו. עצם הצורה הזו, שאנו באים לפני הקב"ה בהכרזה 'אנחנו לא מסתדרים בלעדיך - מלוך על כל העולם כולו בכבודך'. זוהי הדרך לעורר את שילוב הרחמים בדינו של הקב"ה, וכך נוכל לצאת זכאים לפניו.

כמו"כ לאידך גיסא, מה תועלת היתה בניקיון האדם לפני ר"ה, בהקדמת יום הכיפורים לראש השנה, כי העובדה שהקב"ה ניקה את האדם מעבירות, אינה מעמידה אותו במקום השייך לרצונו יתברך בעולם, הרי זו פעולה שהקב"ה עשה בו, ואילו האדם נותר כשהיה. אדרבה ואדרבה, לאחר שהאדם שייך את עצמו לענין מלכותו יתברך, מכח אותה הנהגה עצמה, בא הקב"ה ביום הכיפורים ומוחה את עוונות עמו וצאן מרעיתו, בכדי לטהר את הארץ, להעביר ממנה רוח טומאה וכל רע, "ומשתי את עון הארץ ההיא ביום אחד". (זכריה ג, ט). כי נהיה מאלה שראויים לאוים לכפרה זו, ע"י ההכרה בשליטתו יתברך, והשלכת יחבו עליו.

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית (אלעד)

כח התפילה בראש השנה

ב"מ דף ק"ה ע"ב, תנן המקבל שדה מחבירו (בחכירות על מנת שיעלה לבעל הבית סכום קצוב מהתבואה בסוף השנה והשאר יטול לעצמו), ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו אם אינה מכת מדינה אין מנכה לו מן חכורו וכו', ובגמ' היכי דמי מכת מדינה אמר רב יהודה כגון דאישדוף רובא דבאגא וכו', אמר ליה זרעה חיטי ואזל הוא וזרעה שערי ואשתדוף רובא דבאגא ואשתדוף נמי הנך שערי דיליה מאי מי אמרינן דאמר ליה אילו זרעתה חיטי הוה נמי משתדפא או דלמא מצי אמר ליה אילו זרעתה חיטי הוה מקיים בי (איוב כב-כח) ותגזר אומר ויקם לך, מסתברא דאמר ליה אי זרעתה חיטי הוה מקיים בי ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. ופרש"י ותגזר אומר, 'מה שתבקש מן היוצר יעשה ואני לא בקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחטין'.

ומסוגיא זו הוכיחו האחרונים כמה יסודות, א' שר"ה הוא זמן של בקשות גם על דברים גשמיים, נומה שהובא בזוה"ק (תיקו"ז כב) שמי שמבקש בר"ה דומה לכלב האומר הב הב, היינו כשיש לו כבר כדי צורכו אלא שמבקש עוד, ודייקא שאומר הב הב, והדברים מסתברים שהרי פרנסתו כדי קיומו היא מלאכת שמים דבלא זה אינו יכול לעבוד את ה' וכמאמרם אם אין קמח וכו'. ובשם הבעש"ט (בעש"ט עה"ת ליקוטים לר"ה ויו"כ כד) שדברי הזוהר הנ"ל לא נאמרו על זמנינו שחוסר הפרנסה מפריע לאדם לעבוד את בוראו בישוב הדעת, וכיון שכן לית לן בה, ואף חובה להתפלל על הפרנסה. ויש שכתבו דכונת הזוה"ק שעיקר הבקשות צריכים להיות על דברים רוחניים, מאחר שהוא יום המלכת השי"ת אז עיקר הבקשות צריכות להיות מכוונות על מלכות שמים והתגלות כבודו יתברך, אבל ודאי שצריך גם לבקש על שאר צרכיו. וכן הובא בשם החזו"א (מעשה איש ח"ג עמו' קנו) שיום זה ניתן לבקשות אף לכל צרכי האדם. נומביאים דברי הרמב"ן (בסוף פרשת בא) שבתפילות שבכל השנה יש הרבה בקשות ברוחניות ובגשמיות, אע"פ שהקב"ה בידו ליתן הכל בלא תפילה, מ"מ התפילה היא להעמיד על האמונה שהכל מאיתו יתברך, (כדי שנכיר שהוא אלקינו ונודה אליו) מט, נמצא שגם הבקשות הפרטיות הם חלק מהמלכות. אלא שפעם

מט ויסוד זה דמטרת התפילה היא להורות שהקב"ה הוא הבורא והוא המשלים את כל מה שחסר בעולם, ואין עוד מלבדו יכול לעשות זאת, ורק אחרי שהאדם יתקרב אליו ויאמין בו אז יקבל את צרכיו הפרטיים. מצינו זאת בעוד מקומות, ונעתיק דבריהם, א', הרמח"ל בנתיבות עולם (העבודה פ"ג) וז"ל: כי התפילה שמתפלל האדם אל השי"ת מורה שהאדם נתלה בו יתברך וצריך אליו ואין לו קיום זולתו, והנה זה אלוקותו יתברך שכל הנמצאים צריכים אליו ותלויים בו יתברך. ב', בספרו בית אלקים (מובא בלקח טוב פרשת עקב עמוד קצ"ה) וז"ל: ואפשר שהורו לנו כאן עיקר מעיקרי התפילה, והוא שלא ישים אדם מגמת פניו כשמתפלל שתישמע תפילתו וכו' כי לא היתה תכלית התפילה

כח התפילה בראש השנה

שהיינו שלמים לא היו ראוי לבקש על דברים פעוטים כאילו. ומשל למלך שאומר לבניו שכל אחד יכול לבקש מה שרוצה, אחד ביקש להיות אחראי על הבניה במדינה וכו', והילד השביעי ביקש פחית קולה, והמלך ברוב כעסו שזה מה שיש לו בראש לבקש גירשו מהארמון, לימים היה למלך בן שהיה צמח, וכל יום היה המלך בא לבקרו, ויום אחד הוא התעורר והמלך ברוב התרגשותו שאלו, האם אתה רוצה משהו, ואמר כן אני רוצה קולה, ורץ אביו והביא לו, ואז שאל הבן שהודח מבית אביו במה אני גרוע ממנו, ואמר לו אביו שוטה הוא צמח אז גם שמבקש ואומר אבא.. זה הישג, כן אנו בדור שנעשנו כצמח לעבודת ה', וכשאנו פונים לאבינו שבשמים ואומרים אבא תביא לי... אז האבא ממלא את בקשתינו]. אולם כשחל ר"ה בשבת דנו האחרונים אי שרי לבקש בקשות, ויש שהוכיחו ממש"כ המ"ב בסי' תקפ"ד סעי' א' ר"ה שחל בשבת אין אומרים אבינו מלכנו, וביאר המ"ב בסק"ד לפי שאין שואלין צרכיו בשבת, ומבואר שאין היתר]. ב' שר"ה הוא עת רצון שמה שמבקשים מקבלים, עד כדי שהחשיבו זאת בגמ' לטענה שעל ידו הוא מוציא ממון, ולשיטת רש"י שם איירי גם בכה"ג שבעל השדה ביקש לזרוע אותו מין שזרעו שאר השדות שבבקעה שלהם נשתדפו, ואפ"ה החוכר חייב מחמת שלו לא היה ניזוק מחמת תפילותיו של ר"ה, (ויש שהוכיחו מזה עוד דחשיב זה לטענה ודאית, שהרי אם זה רק ספק שמה יקבלו תפילותיו א"כ שוב אינו צריך לשלם דמי חכורו מספק, כדקי"ל בכ"מ דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ובע"כ דדבר זה חשיב כודאי שאצלו לא היה נגרם נזק. אולם ד"ז קשה לעולמו, וכי כל מה שמבקש הרבוננו של עולם חייב לעשות, הא דבר זה תלוי בזכויותיו, ובאמת מצינו פלוגתא אם בספק החוכר חייב לשלם, התוס' רא"ש שם (ד"ה נימא) כתב שפטור, והאור שמח כתב בדעת הרמב"ם (שכירות פ"ג ה"ח) שחייב. והראוני בשיטמ"ק בשם הרמ"ך שמשמעות דבריו שאין זה טענה ודאית, ומה שמוציא מעות הוא משום ששינה מדעת בעה"ב והרי הוא פושע, וע"י טענה כל שהיא יכול להוציא ממנו). ג' שבר"ה תפילת כל יחיד מתקבלת, אפי' מהפשוט ביותר, כמו שם שהוא במצב של עובד אדמה. ד' שבר"ה נגזר לפי מה שמבקש ואינו נגזר סתם על פרנסה. ה' שאם אינו נתקיים כפי מה שביקש אינו משיג ד"ז בענין אחר, (וכע"ז מצינו ברש"י עה"ת במדבר פכ"א פסוק א'), אלא כפי האופן שביקש ולפיכך חשיב דבר זה להיזק.

[וע"ש בתוס' (ד"ה לניסא זוטא) שכתב, דהיכא שאמר ליה זרע כל מה שתרצה לא מצי למימר הוה מקיים בי ותגזר אומר ויקם לך דבסתמא לא היה מקבל הקדוש ברוך הוא תפלתו של זה שיצליח כל מה שיזרע אם לא שיעשה לו נס ולא קאמר לעיל הוה מקויים

כדי שיענה אלא להורות שאין בעולם למי שראוי להתפלל אלא לאל יתברך, ולהכיר שהוא [המתפלל] חסר מכל וכל בזה העולם ואין מי שימלא חסרונו אלא הוא יתברך, ומספר לפניו חסרונותיו להורות זה הענין, וסוף השכר לבא, אבל לא שתהיה התפילה לתכלית השגת המבוקש, שנראה שאם היה יודע שלא יהיה נענה באותה תפילה לא היה אומר אותה, ע"כ. ג', בעל העיקרים כתב, דאדם שעומד בתפילה לפני ה' ונכנע לפניו בהיכרו שרק הוא יכול לעזור לו, הוא משתנה כל כך עד שהופך להיות מציאות אחרת ועקב כך גם משתנה הגזר דין שלו, [ומשום כך המלה 'להתפלל' ולא 'לפלל' כפי שמתחייב מכללי הדקדוק, כיון שזה בא ללמד כי עיקר התפילה הוא שיהיה האדם נפעל על ידי תפלתו].

כח התפילה בראש השנה

בי ותגזר אומר אלא לפי שמתפלל על מין אחד של חטין, ע"כ. ויש שלמדו מכאן, שרק על מה שמבקש בר"ה בפרוטות הקב"ה מקיים, אבל אם מבקש באופן כללי שיצליח כל מה שיזרע ואינו מפרט מין מסוים, אין הבטחה שיוקבל תפילתו. אמנם נראה דאין זה מוכרח, דאפשר דדעת תוס' כמש"כ שם הר"ן שאם אותו סוג שביקש בתפילתו נמי נשתדף בבקעה לא אמרי' בזה ששלו לא היה נשדף מחמת תפילתו, ודלא כפרש"י שם, ולפיכך כיון שלא ביקש על מין מסוים הרי כל המינים כלולים בו ותו אין למחכיר טענה ששלו לא היה נשדף].

בשיחות 'דרכי חיזוק' הובא מעשה על אדם שנכנס למקום אחד שהיו מתפללים אבינו מלכנו, וראה שהם אומרים בהתרגשות גדולה אבינו מלכנו החזרינו בתשובה שלימה לפניך, ואילו על פרנסה וכלכלה לא ביקשו בהתרגשות כל כך, והתפעל ממדרגתם שאיכפת להם על התשובה יותר מהפרנסה. עד שבא פיקח אחד שהכיר אותם, והסביר לו שעל פרנסה הם מרגישים בטוחים, וסוברים דכשם שהייתה פרנסתם מצויה ברווח בשנה שעברה כך יהיה גם לשנה הבאה, אבל על התשובה הם יודעים שיש להם מה לבקש, דבמשך השנה עשו הרבה חטאים שצריך לחזור בתשובה עליהם. אבל האמת לא כך צריך להיות אלא על הכל צריך לבקש מאת השי"ת, וגם מה שיש לאדם כבר אינו בטוח שיהיה לו, אלא הכל בחסדי שמים. והוסיף מרן הגרי"ג אידלשטיין זצ"ל שלפעמים במה שבטוח שימשיך להיות לו זה עצמו סיבה שלא ימשיך להיות לו, דיעווי' בחובת הלבבות שער הבטחון פ"ז, מעשה בסופר אחד ששאלו אותו לשלומו, והשיב כי שלומו טוב כל עוד ידו שלימה, ונענש מיד באותו היום שנגדעה ידו ולא היה יכול לכתוב יותר, והיינו מפני שסמך על ידו, והרי זה חסרון באמונה, שהיה צריך להבין כי הפרנסה אינה בדרך הטבע אלא מן השמים, עכ"ד. ובשו"ע (סי' תקפ"א סעי' ד') שמכבסין ומסתפרין בערב ר"ה כדי להראות שאנו בטוחים בחסדו יתברך שיוציא לצדק משפטינו, וכמו שהביא הטור (שם) מהמדרש לפי שבני ישראל יודעין שהקב"ה עושה להם נס, ומבואר שבלי נס אי אפשר לזכות, ואנו בטוחים ביום הזה שיעשה לנו נס, והביאור הוא שהסיבה לזכות בדין הוא רק ע"י שמכיר במלכותו, וברא אותנו כדי להטיב עמנו, א"כ הסיבה לזכות בדין זה רק ע"י זה שאנו בטוחים שיעשה עמנו נס, וזה מהותו של יום להיות בוטח שיעשה לנו נס. ולפיכך מי שחושב שאינו זקוק לנס ואין צריך לבקש על פרנסה, זה סיבה ח"ו... וע"כ החכם עיניו בראשו. [ומרן הגרא"מ שך זצ"ל סיפר ששהה בימים האחרונים לחיי מרן הגרי"ז הלוי מבריסק זצ"ל (שנפטר בערב יו"כ) כאשר היה חולה מוטל במיטתו, והזכיר לפניו שצריך לבטוח בה' שיוציא לאור צדקנו, אמר לו הגרי"ז ז"ל וזכיר לפניו שצריך לבטוח בה' בשם 'בטחון' יקרא, כאשר מתיירא האדם ואעפ"כ מתחזק לבטוח בה', ע"כ. וכן מובא בשם מרן הגרי"ס זצ"ל שאמר, שמי שלא מתפלל על חיים הגשמיים צריך בדיקה בנפשו אם ח"ו אין פחד יום הדין לנגד עיניו. וכן הרב מבריסק מרן הגרי"ז זצ"ל אמר שהוא רואה כי במכתבים שאנשים כותבים לפני ראש השנה הם מרבים לברך ברוחניות אך ממעטים לברך ברכות גשמיות, ואילו אצל אביו מרן הגר"ח זצ"ל הוא רואה שעיקר הברכות הם על גשמיות].

כח התפילה בראש השנה

מעשה נפלא ראיתי על אחד שנכנס למעונו של מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ושטח בפניו שאלה: ילמדנו רבינו, מתי ועד כמה עליי להשתדל לפרנסת בני ביתי ומשפחתי?. השיבו רבינו הגר"ח, וכך אמר: אני משתדל לפרנסתי יומים בשנה, בראש השנה. הלא מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, ביומים הללו מוכרע בשמים כמה פרנסה תהיה לכל אחד ואחד, ביומים הללו אני משתדל לפרנסתי, בתפילה מעומק הלב ותחנון אצל הנותן לחם לכל בשר, למען לא יחסר לי דבר כל ימי חיי, ע"כ. ועל כל אחד יקח מוסר לנפשו, לדעת שלפרנסה צריך לעשות השתדלות, אך ההשתדלות היחידה לזה הוא רק בראש השנה, אחרי זה כבר לא יועיל מאומה, כמו שאמרו חז"ל 'כל' מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה לראש השנה חוץ מהוצאת וכו'.

התפילות בר"ה בכוחה אף לשנות את הטבע, וכדאיתא ביבמות דף סד ע"ב דחנה היתה עקרה ונפקדה בזכות התפילות של ר"ה, ובגמ' ילפי' מיניה לענין הנושא אשה ואין לה בנים שלאחר ג' שנים צריך לגרשה, ושיעור זה הוא כדי שיעבור ג' ראש השנה שבהם הקב"ה שומע את תפילתם ופוקד את העקרות, וכלשונו של רש"י: שהקב"ה פוקד העקרות 'לשמוע תפלתן בראש השנה' וגוזר עליהן הריון, ללמדך שבר"ה יש לכל אחד כוח לשנות אפילו את הטבע. וכן מטו משמיא דרבינו החפץ חיים (עי' ח"ח עה"ת, ח"ח חיי ופעלו עמו' תתשיח) שלכן קורין בראש השנה וה' פקד את שרה, כי לידה זו היתה כנגד ולמעלה מדרך הטבע, להורות לנו כי ר"ה הוא זמן של מהפכות לטובה ולברכה למעלה מדרך הטבע. ומעשה נורא שמעתי על מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, שבעת שנאמן ביתו חלה במחלה הנוראה, נכנסה אשתו לבית רבינו וביקשה מרבינו שיבטיח לה שהוא יבריא, והגראי"ל אמר שבכוחו רק לברך ולהתפלל שיבריא ויחיה, אך היא הפצירה ברבינו שיבטיח לה דבר זה, בגדר צדיק גוזר... ואז אמר לה מרן, להבטיח אני יכול רק אחרי התפילות בר"ה, שאז אפשר לפעול ולבטל את הגזירה ולא באמצע השנה, ולכן בעז"ה בראש השנה אני יתפלל ואז יהיה בידי להבטיח לך דבר זה. אך בשמים גזורה הגזירה, ולא נתנו לרבינו הגראי"ל את האפשרות לבטל את הגזירה, וממש בערב ר"ה עלה בסערה השמימה.

וכדי לראות מה כוחה דתפילה של ר"ה, נלמד ממעשה דחנה הנ"ל, דיעווי' בגמ' בברכות דף ל"א ע"ב דחנה ביקשה בתפילתה 'ונתתה לאמתך זרע אנשים', רבי יוחנן אמר זרע ששקול כשני אנשים ומי הם משה ואהרן, שמואל אמר זרע שמושח שני אנשים ומי הם שאול ודוד, ע"ש בסוגיא. והדברים נפלאים, דהרי חנה היתה במצב שאין לה סיכוי ללדת, והיא מבקשת על בנים, ולא סתם בנים אלא כמשה ואהרן - לא פחות מזה? נוכי עני שילך לעשיר ויבקש נדבה - אולי יקבל, אבל אם יתבע שרוצה לקבל מליון דולר - לא יקבל כלום אפילו דבר מועט, וכאן חנה מבקשת, ולא סתם מבקשת...], ללמדך מהו כח התפילה של ראש השנה, שאפשר לבקש לשנות את הטבע ולבקש עד כדי כך לזכות לבנים כמשה ואהרן. ודבר זה הוא לימוד על כל אחד ואחד מה יכולים להשיג ולבקש ביום זה, דבגמ' בברכות דף ל"א ע"א מצינו שלמדו כמה הלכות מתפילת חנה, 'וְיַחַנֶּה הִיא מְדַבֶּקֶת עַל לִבָּהּ - מְכַאֵן לְמִתְפַּלֵּל שְׂצָרִיךְ שִׁיכּוּיִן לְבוֹ, רַק שְׂפָתֶיהָ נְעוּת - מְכַאֵן לְמִתְפַּלֵּל שִׁיחְתוֹךְ בְּשִׁפְתָיו,

כח התפילה בראש השנה

וקולה לא ישמע - מכאן שאסור להגביה קולו בתפילתו, ויחשבה עלי לשפחה - מכאן ששיכור אסור להתפלל. עוד מצינו שתשעה ברכות שבתפילת מוסף בראש השנה, למידיים מתשע האזכרות שהזכירה חנה בתפילתה.

ובאמת בר"ה יש עוד חיוב תפילה מחמת שהוא עת צרה, וידועים דברי הרמב"ן שתפילה בעת צרה הוא חיוב מהתורה, וד"ז אפשר שאין לו שיעור וקצבה, [נויובן הנהגת מרן הגרי"ז שהיה אומר תהילים כל הראש השנה], זאת מלבד מה שלדעת הרמב"ן (ויקרא כג, ב) שבמועדים יש חיוב מה"ת להתוסף לקדש אותו בתפילה. ודבר זה מפורש בריטב"א בנדריים (ד"ב ע"א מדפי הרי"ף) שר"ה ויוה"כ חשיבי עת צרה, שכתב דבעת צרה מותר לידור שכך וכך אתן אם אתרפא או אם אנצל מצרה וזה היה נדרו של יעקב ונדריים של ישראל לפי שהיו בצרה, ומפני זה נהגו במקצת מקומות ליתן צדקות ושמן למאור 'בראש השנה ויום הכיפורים בלבד' לפי שהוא יום הדין שספרי חיים פתוחים לפניו יתברך והוי 'עת צרה' ולפיכך נודרין כדי להנצל מן הדין ונותנין למחרתו לאלתר, ע"כ. והיינו שבר"ה ויו"כ אנחנו במצב של פיקוח נפש, מי יחיה ומי ימות - כפשוטו, ובמצב של סכנה הלך זו הצידה כולל הבושה, ואז מתפרצת הזעקה כלפי מעלה: הצילו!

ומצינו עוד שצריך להרבות בתפילה בראש השנה כדי לזכות בדין, דאיתא בר"ה דף ט"ז כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה וכו', וכתב הגרי"ס ב'אור ישראל' שלמדנו בזה היסוד הראשי לזכות בדין ע"י שרשה בתחילתה. וענין רשה - פרש"י שישראל עושים עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפילה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש, והיינו דלזכות בסופה הוא רק ע"י תפילה בדרך תחנונים ובשפיכת הנפש, ד'רש' מהותו אחד שאין לו מאומה ובא לבקש ולהתחנן לקבל הכל מאת הבורא יתברך במתנת חנם. נוראיתי בספרי החסידות, שכיון שמצינו שהקב"ה הוא 'מלך חפץ בחיים', ורוצה להשפיע לכולנו שנה טובה ומתוקה, ממילא הנחת רוח הכי גדול הוא שנוכה לפעול לכתובה וחתימה טובה, וממילא רצון אבינו שבשמים הוא שנרבה מאד בתפילות ובתחנונים כדי שנוכה באמת לכל הנכלל בכתיבה וחתימה טובה].

ומיהו לכו"ע בכל עשרת ימי תשובה יש כוח תפילה מיוחד, כמו שדרשו חז"ל עה"פ 'דרשו ה' בהמצאו' אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, שאז מה שתבקש מהיוצר יעשה. וידועים מה שביאר הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל עה"פ (עמוס ד' י"ג) 'ומגיד לאדם מה שיחו', ודרשו חז"ל (חגיגה דף ה' ע"ב) דקאי על יום הדין אחר פטירת האדם, ופירש שלעתיד לבוא יוכחו את האדם מדוע לא ביקש והתפלל כהוגן, כי אין שיחה אלא תפילה כדאיתא בברכות דף כ"ו ע"ב, ובאותה שעה יראו לפניו את הכח שהיה לאדם בפיו, והוא בטיפשותו ולזל בעבודה שבלב זו תפילה ולא ביקש כדי צורכו כהוגן, ועל זה עצמו יבוא במשפט ויתן את הדין. ובפרט בתפילות דר"ה ויו"כ שכוחם עצום, כדאיתא בילקוט שמעוני (תהילים רמז תתנ"ה) עה"פ פנה אל תפילת הערער ולא בזה אל תפילתם, א"ר יצחק כלפי דורות אמרו שאין להם לא כהן ונביא ולא ביהמ"ק שיכפר, אלא התפילה נשתיירה להם שהם מתפללים אותה בר"ה וביו"כ אל תבזה אותה מהם, הוי 'ולא בזה את תפילתם, עכ"ל. וצריך לידע

כח התפילה בראש השנה

שכח התפילה ניתן לכל אדם אפילו לרשע הגדול ביותר, דבמדרש (שמו"ר פרשה יא, א) איתא דכאשר ציוה הקב"ה למשה רבינו להזהיר את פרעה על המכות, אמר לו 'לך פרעה בבקר' (שמות ז', טו) להודיע לו על כך, וביארו חז"ל הטעם שציוה ה' להשכים לקראתו 'כי פרעה רצה לעסוק בתפילה, ואמר ה' למשה עד שלא יצא - לך והתייצב לפניו, ע"כ. והדברים נוראים רשע גמור ואפיקורס כפרעה שהיה מכשף ועושה עצמו אלוה ושיעבד את בני"י בפרך ובאכזריות, במשך 210 שנה, אעפ"כ היה משה צריך לעשות תחבולות שלא יתפלל אל ה', כי זה היה מונע ממנו את המכות. ומאיך מצינו שאפילו צדיק גמור לא ישיג מאומה בלי תפילה, כמש"כ הרמב"ן (פרשת שמות ד', י') שלכן לא נרפא משה רבינו ממומו שהיה ערל שפתיים, כי לא התפלל ולא בקש על כך מאת ה', (אפילו שרצון ה' היה שילך להוציא ישראל ממצרים - לא רפאהו כי לא התפלל), הרי שהכל תלוי בכח התפילה.

ונסיים בדברי השלטי הגבורים בפ"ד דשבת בשם רבי משה מאיבר"א, וז"ל: ג' תפלות נשמעות, תפילת יחיד בדמעות בכל יום, תפילת יחיד בין ראש השנה ויום הכיפורים, תפילת ציבור בכל יום, וכל הבוכה בתפלתו כוכבים ומזלות בוכים עמו ותפלתו נשמעת.

***

ב. ובאמת בעוה"ז אי אפשר להשיג כלום בלי תפילה, ואף מה שנגזר על האדם א"א לקבלו בלי תפילה, כפי שמצינו בכמה מקומות. א, בבראשית (ב, ה) כתיב 'ואדם אין לעבוד את האדמה', ופרש"י שעד יום שישי לא המטיר הקב"ה מטר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתו של גשמים וכשבא האדם וידע שיש צורך לעולם התפלל עליהם וירדו גשמים וצמחו האילנות והדשאים, ומבואר דאף שנגזר שירד מ"מ בלי תפילה לא ירד. ב, בפרשת תולדות (כה, כא) 'ויעתר' יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא 'ויעתר' לו ה' ותהר רבקה אשתו, ומבואר שיצחק היה צריך להתפלל ולהבציר לה' אף שכבר הובטח לאברהם (בראשית י"ב-ח. י"ג-ט"ו). לך אתננה ולזרעך עד עולם - דהינו יצחק, כי ישמעאל לא נקרא זרעך כדכתיב (שם יז, כא) ואת בריתי אקים את יצחק. ג, בפרשת וישלח (ל"ב, י"ד) אצל יעקב אבינו שהתפלל 'הצילני נא מיד אחי מיד עשיו', אע"פ שהיתה לו הבטחה אישית שקיבל עשרים שנה קודם 'ושמרתך בכל אשר תלך' (שם כ"ח ט"ו). ד' במעשה דאחאב שהיה שלוש שנים בצורת, ואז בא ה' יתברך לאליהו ואומר לו לך ה'ראה אֶל אַחְאָב וְאֶתְנֶנָּה מִטֶּר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה (מלאכים א', יח א), אחרי סיפור ארוך נאמר שם (פסוק מא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ לְאַחְאָב עֲלֶיהָ אֶכְלָל וְשִׁתָּהּ כִּי קוֹל הַמּוֹן הַגֶּשֶׁם נִכְבַּר שׁוֹמְעִים שֶׁהַעֲנָנִים זׁזִים, ופ"י הרד"ק שאחאב היה שרוי בתענית ולכך הוצרך אליהו לומר לו שיאכל, וממשיך הפסוק (פסוק מב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ עֲלֶיהָ אֶל רֹאשׁ הַפְּרָמֶל וַיִּגְהַר אֶרְצָה וַיִּשֶׁם פָּנָיו בֵּין בְּרָכָיו, דאחרי כל זאת אליהו נעמד לתפילה, שאול רבי צדוק מלובלין (בספרו צדקת הצדיק) למה הוצרך לתפילה הרי הובטח לו ע"י הקב"ה שינתן מטר כדכתיב לך ה'ראה אֶל אַחְאָב וְאֶתְנֶנָּה מִטֶּר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. הרי חזינן מכל זה שאף דבר שכבר הובטח צריך להתפלל ולבקש מאת ה', צריך תפילה כדי להוריד אותה!, ומכאן מוכיח הנצי"ב (הרחב דבר במדבר כג) שכך יסדה ההשגחה העליונה שעל כל דבר צריך מקודם תפילה כדי לקבלו.

כח התפילה בראש השנה

[וכן הובא בסיפורי הבעש"ט, שהיה יהודי עני שהיה בו מעלת הסתפקות במועט ומעולם לא ביקש מהקב"ה שיתן לו יותר ממה שיש לו, פ"א היו אצלו הבעש"ט ותלמידיו וגרם לו שלא יהיה לו מאומה כדי להחיות את ילדיו הקטנים והם בכו מרוב רעב, ואז העני הזה עמד להתפלל וביקש מהקב"ה שירחיב את גבולו, ומיד לאחר מכן נהפך עליו הגלגל ונתעשר מאוד. ואמר על זה הבעש"ט לתלמידיו תדעו לכם שבשמים הכינו עבורו עשירות גדולה, אך מאחר ותמיד הסתפק במועט ולא ביקש מהקב"ה על כן לא היתה יכולה ברכת השם להתגשם, ומשום כך הבאתי אותו למצב של חוסר כל, כדי שיבוא להתאנח על מצבו ולבקש מהקב"ה לחם לפיות עולליך הרעבים, ואז ברגע שנפלה מפיו האנחה זכה מיד בעושר שהוכן עבורו... ואפשר שחוץ מכח התפילה יש עוד ענין, שהקב"ה נותן לאדם רק כפי שהוא מיחל, וכמו שכתוב 'יהי חסדך ה' עלינו - כאשר יחלנו לך', דהיינו שרק כפי שהאדם מיחל, כך הוא מקבל את חסדי ה'.

ובספר אמונה שלמה (פרשת בא) הביא מעשה על אם כאובה על שני בניה: האחד הרווה אותה רוב נחת מאז היה קטן, והשני השקה אותה מרורים. מלמדיו של האחד אמרו עליו תמיד 'אשרי יולדתו', ומלמדיו של השני התקשו להתמודד עמו, לימים, התהפך הגלגל, הראשון פרק מעליו עול תורה ומצות ר"ל, והשני גדל והיה לתלמיד חכם גדול. 'אין לי כל ספק' אמרה האם, "שהתפילות ששפכתי על בני שהקשה עלינו כל כך בילדותו, פעלו נצורות, ואילו על הילד ה'חלק' שכחתי להתפלל, ואילו התוצאות"...].

ומצינו שלפעמים הקב"ה מביא צרה לאדם רק כדי שהתפלל ויושע. ונקדים לזה דברי רבינו בחיי עה"פ (בראשית כ"ה כ"א) ויעתר יצחק לה' כי עקרה היא, שבאמת היה ראוי להקדים ולומר שרבקה עקרה, ומה שהקדים התפילה, יתכן לומר שהקדים העיקר ללמדנו שאין הכונה שהעקרות סיבת התפילה אלא התפילה היא סיבת העקרות, ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר, ולפיכך הקדים התפילה שהיא העיקר והסיבה הראשונה שבשבילה באה העקרות לרבקה אמנו, וזה שדרשו חז"ל (יבמות דף ס"ד) מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. ויסוד זה היה

---

¹ ובדרך אחרת שמעתי, הנה בפסוק (בראשית כ"ה, כ"א) כתיב וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ ה' וַתֵּהָרֶבֶקָה אִשְׁתּוֹ, הנה מוזכר תפילה בלשון ויעתר, ופרש"י שהוא מלשון הפצרה וריבוי, ובמגלה עמוקות (פרשת ואתחנן אופן ל"ה) כתב דיצחק ורבקה התפללו תקט"ו תפילות, ובפשוטו דכדי לשנות את הטבע (שהיתה עקרה) היו צריכים לתפילות כמנין ואתחנן, שבכוחו אף לשנות את גורת הקב"ה שמשה לא יכנס לא"י, וכמו שביאר ברבינו חיי. אולם המעיין היטב ברש"י בהמשך בקבלת התפילה שכתב, ויעתר לו ה' נתפצר ונתפייס ונתפתה לו, ומבואר שהיה צריך כאן לריצוי מיוחד כדי שתתפילתו ישמע. ושמעתי לבאר דהנה רש"י (בפסוק כ"ז) ביאר שאצל רבקה כתיב וימלאו ימיה ללדת, ואצל תמר כתיב ויהי בעת לדתה, לפי שתמר ילדה לשבעה ולכך כתיב ויהי בעת לדתה, ורבקה ילדה לתשעה ולכך כתיב וימלאו ימיה ללדת, והסיבה שרבקה ילדה לתשעה ולא לשבעה אף שהיה צער עיבור באופן מיוחד כמש"כ רש"י עה"פ ויתרצו הבנים בקרבה, כתב בספר אפריון עה"ת לפי שברש"י מבואר שאברהם אבינו היה צריך לחיות ק"פ שנים והקב"ה קיצר לו משנתיו ה' שנים כדי שלא יראה עשיו בן בנו יוצא לתרבות רעה, וא"כ אם רבקה היתה ילדת לשבעה היה על שבון שני חדשים משנותיו של אברהם אבינו, ולכן האריך הקב"ה הריונה אפילו שיהיה לה צער עוד שני חדשים, עכ"ד. ומעתה אפשר דלכך היה צריך ריצוי מיוחד לתפילת יצחק שתתקבל, שהרי ע"י תפילתו קיצר משנותיו של אברהם אבינו ואין נכון לעשות לצדיק כן, ובפרט שבשנותיהם של האבות היתה בהם תועלת עצומה לכל הבריאה כולה, אעפ"כ ע"י ריבוי תפילותיהם קיצרו משנותיו של אברהם אבינו, ולכך היה צריך

כח התפילה בראש השנה

אומר החזו"א על כל התפילות, שכאשר הקב"ה מביא צרות ח"ו הוא בכדי שאנשים יתפללו, דבמצב שח"ו שוכחים להתפלל ושוכחים היכן הכתובת להכל, מביא הקב"ה סיבות לתפילה. והחכם עיניו בראשו להתפלל כראוי, ובכך מונע מעצמו צרות. ושמעתי לפרש לפ"ז מש"כ בתהילים (פ"ו ג') חנוני ה' כי אליך אקרא כל היום, דהכוונה שהסיבה שחנוני ה' משום שאליך אקרא כל היום, והיינו שאינו מונע עצמו מתפילה תמיד א"כ זה סיבה שהבקשה תתקבל מיד בלא שיהוי, שהרי מתפלל אף בלא שיש לו צרה. נויש שכתבו זאת בנוסח אחר, שלפעמים הקב"ה אינו מביא ישועה כדי שימשיך להתפלל, דהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, ואם יביא ישועה הרי יפסיק להתפלל, וקשה עליו פרידתו. ולפיכך אמרו דוד המלך שמכיר שהכל מאיתו יתברך ימשיך להתפלל גם אחרי הישועה א"כ בשבילו יש סיבה שתבוא לו הישועה מיד].

[ושמעתי מהמגיד מישרים הגר"י יוספי שליט"א תיאור נפלא על כך. הוא סיפר על בת מלך שנולדה לו לאחר הרבה שנים. בת יחידה היתה ותקוות המלך היתה לרוות ממנה מלא חופנים של נחת. אלא שדבר אחד כאב לו מאוד, מעולם לא קראה לו 'אבא' היא פנתה אליו בלשון 'אדוני המלך' 'הוד מלכותו' וכדומה, 'אבא' הוא לא שמע ממנה. היטב חרה לו על כך, כששאל אותה על כך, היא משכה כתף כמי שאינה מבינה, הן קוראת היא למלך כמו כל אנשי הארמון. כל שידוליו לא נשאו פרי והוא הסיח את הדברים בפני אחד מיועציו. הלא הבטיח לו כי הדברים יוסדרו על אתר. הוא ביקש את רשותו של המלך להפתיע אותו בבוקר שלמחרת. נוהג היה המלך לצאת עם בתו בכל בוקר לשעה של קשר בחצר גינת ביתן המלך, בשעה זו היה שומע את רחשי ליבה, מדבר עמה בענייני המלכות ומעצים אותה בסיפורי גבורה אודות משפחת המלוכה אליה היא משתייכת. אותה בוקר המתין אותו יועץ בפנינת אחד השבילים שבגינה, בידו אחז בכלב אימתני, שהיה מפחיד במראהו ומסוכן ביכולותיו. הגיעו המלך ובתו לעיכול הדרך, ואז שיחרר האיש את הכלב שקפץ בחמת זעם על בת המלך. משראתה זאת זעקה בבהלה 'אבאל'ה... וחיבקה את אביה בעוז. 'כן ביתי' אמר המלך, 'אוי כמה חיכתי לשמוע את המילה אבא'. 'בסדר אבא, הבנתי' אמרה, אבל למה? למה הייתי צריך להגיע לפחד הזה, שאלה הבת, למה לא בדרך אחרת? והאבא, המלך, משיב ואומר לה, באמת למה? למה הייתי צריך להגיע לכך, הרי אם היית קוראת לי 'אבא' בלא זה, לא הייתי צריך לדבר הזה. והנמשל מכך הוא, הקב"ה מתאוה לתפילותינו, הוא רוצה לשמוע את קולנו הקורא, 'אבא'. אם מרצון נפנה אליו בתפילה, מה טוב. אך לפעמים אנו במצב שרק כאשר נמצאים בצרה אנחנו משמיעים את קולינו, לזה אומר הקב"ה: הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלְךָ פִּי קוֹלְךָ עָרֵב... אבל אנא, שלא נצטרך להגיע למצב כה קשה של 'יוֹנְתִי בְּחֻגֵי הַסֵּלַע...].

ריצוי מיוחד מאת ה' לקבל תפילת יצחק. והגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל הוסיף בזה "ויעתר לו ה' " בגימטריא חמש שנים (748), ללמדך שאדם הצריך ישועה בדבר מסוים ומבקש ואינו נענה ומתקיים בו 'סכותה בענן לך מעבור תפילה', ידע בבירור שבוודאי יש חשבון מאת ה' ונסתרים הסיבות, כמו שכאן לא עלה על דעת יצחק מדוע לא מתקבלת תפילתו, ויתכן שאם היה יודע אף היה אסור לו להתפלל שהרי בזה גרם למיתת אביו קודם זמנו.

כח התפילה בראש השנה

וממשיך רבינו בחיי, ומכאן יש ללמוד על כח התפילה, שהיא גדולה מאוד ואפילו לשנות הטבע. וידועים דברי המהרש"א בקידושין דף כ"ט שכתב דתפילה אינה נס! שתבוא הישועה על ידי תפילה זה לא נס אלא דרך טבע, שאם מתפללים יש ישועה. וידוע מש"כ השיטמ"ק בכתובות (דף ק"ד ע"ה) על הא דאמרי' דההוא יומא דנח נפשיה דרבי גזרו רבנן תעניתא ובעו רחמי ואמרי כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב, דפירש דמשום שלא ידעו בבירור דמית הוי בעו רחמי עליה דלחיי דאתחית המתים לא הוה בעו למבעי רחמי, ע"ש. ומבואר דבכח התפילה אפשר אף להחיות מתים, (אלא שצריך שיהיה באופן שלא יהיה ידוע שאז חשוב דבר זה לנס גלוי). נוראוי להביא כן את הסוגיא בברכות דף ט' ע"ב אמר רב המנונא מאי דכתיב.... (מלכים ב כ-א) בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' (צבאות) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו', מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה א"ל משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד אמר ליה השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו א"ל כבר נגזרה עליך גזירה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. וביאר הגר"א (בספרו אמרי נועם עמ"ס ברכות) כלה נבואתך בבית ואל תתפרסם בחוץ כי דבר המפורסם א"א לבטלו כי אם בקושי גדול. וכעיי"ז איתא בנדרים דף מ' ע"א רבא יומא קדמאה דחליש אמר להון לא תיגלו לאיניש דלא לתרע מזליה, ופרש"י (המפורש) בפירושא בתרא דלא לישתעי מילי עילויה, והיינו שלא יתפרסם הדבר ויקרא עליו שם חולה, וכ"כ הט"ז בסי' של"ה בשם הב"ח דמה"ט אין נכנסים לבקר את החולה מיד, ע"ש, וכן הובא בשם כמה מגדולי ישראל שהורו שלא לפרסם את המחלה, לפי שכל זמן שלא נתפרסם יש תקוה שיהיה נס נסתר, אבל משנתפרסם צריכים כבר לנס גלוי, ולזה לא כל אחד זוכה]. וידוע המעשה עם החזו"א, כאשר אחותו (לימים אשת מרן הקה"י זצ"ל) היתה בת שנתיים חלתה מאד, ואיבדה את הכרתה ושכבה ללא רוח חיים, והרופאים נואשו מלמצוא לה מזור, ואנשי חב"א קדישא הגיעו והשכיבוה על הארץ בחשבם שיצאה נשמתה, אך אחיה החזו"א לא הפסיק להתפלל בדמעות שלישי עבודה להחלמתה, לפתע, לתדהמת כולם התעוררה הילדה, וכעבור ימים אחדים שבה לאיתנה.

[נוראוי להביא כאן מעשה על רבינו החזו"א, שבזמנו היה יהודי בירושלים בשם הרב נחמיה בקר, באחד מהימים חשה אשתו שלא בטוב, והם פנו לבית החולים 'שערי צדק' כדי לקבל טיפול, ובאותם הימים שימש שם רופא בעל שם פרופ' שקולניק, ולאחר שבדק אותה, אמר שמצבה בכי רע, וכדי להציל את חייה אין מנוס מלבצע ניתוח באופן דחוף, ובאם לא תעבור את הניתוח הדחוף ימיה ספורים. עוד אמר הפורפ', שאם רצונה לחיות, עליכם לוותר על אפשרות ללדת ילדים נוספים. לאחר ששמעו את הדברים, החליט הבעל לעלות ללשכת הגזית כדי לקבל הכרעה גורלית מרבינו החזו"א. והזדרז לעלות לעיר בני ברק, והגיע לביתו בדיוק בעת שהחזיק בידו החזו"א את הספל מלא מים כדי ליטול ידיו

כח התפילה בראש השנה

לתפילת מנחה, ואז נגש לרבינו החזו"א ואמר לו שיש לו שאלה דחופה של פיקוח נפש ממש, מיד הניח החזו"א את הספל מידי, ונעמד לשמוע את השאלה, ולאחר ששמע את הסיפור במלואו, הרים החזו"א את ידיו בפליאה וזמה באת לשאול אותי? אומר אתה שהרופא הטוב בארץ אומר בבירור שאם אשתך לא תעבור את הניתוח, חייה ספורים, ומה מצפה אתה שאשיב לך? סיים החזו"א את דבריו. ואז פנה הרב בקר לצאת, ואז הוא פונה אליו שוב, ושואל אותו מנחה התפללתה, והשיב בשלילה, ואז אומר לו בוא תתפלל עמנו, ולאחר מכן תשוב לירושלים. כשהסתיים תפילת מנחה לפתע פוסע החזו"א אל כיוונו, וביקש ממנו לחזור שוב את השאלה ששאל לפני מנחה, ואז עצם החזו"א את עיניו והרהר לכמה רגעים, ולפתע אומר לו החזו"א, "תיסע לירושלים ותלך אל הרופא ותאמר לו שהרב קרליץ אמר שלא לעשות את הניתוח, היא תיהיה בריאה ושלמה והיא עוד תלד ילדים נוספים". ואז אורו עיניו של הרב בקר, אלא ששאלה אחת לא הצליח לכלוא בקרבו, "ילמדנו רבינו, מעיקרא מאי קסבר? לפני מנחה אמר הרב שאין כאן מקום לשאלה, מה השתנה בתפילת מנחה?" הציץ בו מאורן של ישראל והשיב כדברים האלו: "התשובה שעניתי לך מקודם, הייתה לפני שהתפללנו תפילת מנחה, התשובה שאני עונה לך עכשיו, היא לאחר שהתפללנו מנחה, רבינו בחיי כותב שבתפילת מנחה יכול כל אדם לשנות את הטבע".

והנה תפילה בטבעה שהיא מתקבלת, ואפילו רשע כפרעה אם היה מתפלל היה בכוחו למנוע את העשר מכות כמו שנתבאר לעיל, וצריך שינוי טבע כדי שהתפילה לא ישא פרי. ובפ"ק דתענית תנן, הגיע ראש חודש כסליו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלש תעניות על הציבור... עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שלש תעניות על הציבור. והנה בלשון המשנה יל"ע, דתני עברו אלו ולא נענו, דלכאוי' הו"ל למימר עברו אלו ולא ירדו גשמים, שהרי התענית הוא על מה שלא ירדו גשמים. ואשר חזינן דתפילה בטבעה מתקבלת, כמש"כ כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו (דברים ד', ז'), דהיינו דמטבע הבריאה דכאשר מתפללים אנו נענים, אלא שיש לזה תנאי אחת שאמר דוד המלך ע"ה, קרוב ה' לכל קראיו 'לכל אשר יקראו באמת'. ולכך כשאדם מתענה ומתפלל ולא נענה, אז גורים תענית על זה גופא שהוא לא נענה, וכמו שעולם מתוקן הוא עם גשמים וגזרו עליה תענית, כן עולם מתוקן הוא כאשר אנו נענים בתפילתנו וכאשר לא נענו גזרו על זה גופא תענית.

אולם כדי שהתפילה ישא פרי, צריך שתהיה התפילה מעומק הלב, ואז כשקורא אל ה' באמת אז הקב"ה קרוב אליו ושומע את תפילתו, וכדכתיב קרוב יהוה לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת (תהילים קמה, יח), ואיתא בזוהר 'קרוב השם לכל' חסר וא"ו בגין דאיהו חד, ופי' רבי בנים מפרשיסחא שהכונה שכן כל פסוקי 'תהילה לדוד' מורכבים משני חלקים - רישא וסיפא, לדוגמא 'בְּכָל יוֹם אֲבָרְכְךָ יְיָהוָה לְעוֹלָם וָעֶד', וכן 'גְדוֹל יְהוָה וּמְהַלָּל מְאֹד' וְלִגְדֹלְתוֹ אֵין חֶקֶר, וכן הלואה על זו הדרך, לפ"ז גם פסוק זה היה צריך לכתוב קרוב יהוה לכל קראיו ולכל אשר יקראוהו באמת, ומפני מה שונה פסוק זה משאר פסוקי הפרק? על זה עונה הזוהר שכאן הפסוק מסביר את עצמו, כאומר למי קרוב ה'? לאלו שקוראים

כח התפילה בראש השנה

אליו באמת, שהסיפא מסבירה את הרישא, ולכך נתכוין הזוהר 'בגין דאיהו חד', שפסוק זה אינו מחולק באות וי"ו כשאר הפסוקים, כיון שכאן כל הפסוק הוא מקשה אחת. ותפילה מעומק הלב נשאת פרי גם אם עי"ז תגרם נזק לרוב העולם, וכמו שמצינו שכהן הגדול התפלל ביום הכיפורים בקודש הקדושים שלא יתקבלו תפילת עוברי דרכים, ולכאורה למה הצריכו לתפילה זו דוקא ביום הקדוש ובמקום הקדוש ביותר וע"י האדם הקדוש שזכה להזדכך לדרגת מלאך ביום זה, וחזינן שאדם שנמצא בדרך, הרי הוא במצוקה נוראה בעת ירידת הגשם, האיך ימשיך בדרכו ולהיכן יסתתר בעת הזאת, והרי הוא מתפלל ממעמוקי ליבו, ותפילה כזאת בודאי תעלה למעלה גם כשזה יגרום נזק לרוב העולם שזקוקים לגשם, [וואף שהוא מבקש שהגשם יפסק רק בשביל הנוחיות האישית שלו, וכל עם ישראל מבקשים על חייהם, מ"מ בידו להכריע את כל תפילות ישראל שמבקשים גשם, כיון שהוא תפילה בעת צרה שהוא ממעמקי הלב], ולפיכך נגד זה הוצרכו לתפילה מהאדם הקדוש במקום הקדוש וביום הקדוש שלא תתקבל תפלתם. ויש להוסיף ע"ז מה שאמר הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל, שהקשה בהבנת הפסוק קרוב יהוה לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת, דלכאור' הפסוק נראה כסותר את עצמו, שהרי בתחילה נאמר 'קרוב יהוה לכל קראיו' והיינו לכל קוראיו ממש, ואילו בהמשך הפסוק מבואר שהקב"ה שומע רק את תפילתו של הקורא אליו באמת, וכמו שנאמר 'לכל אשר יקראוהו באמת'. וביאר שבודאי הקב"ה עונה לתפילת כל אחד ואחד, אבל כדי לדבר עם הקב"ה צריך להכיר את השפה של הקב"ה, והשפה של הקב"ה היא 'שפת הלב', שהקב"ה בוחן כליות ולב ויודע מה מתחולל בליבו של המתפלל, ואם המתפלל חושב מחשבות זרות באמצע התפילה הרי תפילתו עולה לפני הקב"ה מעורבת בהבלים יחד עם מחשבותיו שמעורבים בתיבות התפילה, שהרי אצל הקב"ה מחשבה הוא כדיבור ממש, ותפילתו אינה מתקבלת, כי אין זה תפילה כלל בשפת הקב"ה. והמשיל זאת, למנהג המדינה ברוסיה שביום הולדתו של הצאר היה כל אזרח מהמדינה יכול להיכנס אליו ולבקש את כל משאלותיו, אמנם היה צריך לדבר אל הצאר בשפה שהוא מבין דהיינו בשפה הרוסית, ומי שאינו מכיר שפת המדינה לא היה יכול לבקש מאומה, כן כל יהודי בשעת תפילתו שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שבאמת כל אחד יכול לבקש מהקב"ה כל משאלותיו, וכמו שנאמר 'קרוב יהוה לכל קראיו', אבל כדי לקרוא להקב"ה צריך לדבר בשפה שלו, ושפת הקב"ה היא 'לכל אשר יקראוהו באמת', והיינו בכוונת הלב ולא בדיבור בעלמא מהשפה ולחוץ. [וצריך לידע שאף שמתקבל התפילה, צריך סייעתא דשמיא שלא לאבד את השפע שקיבל, דיעוי' בעטרת זקנים באו"ח סי' מ"ח שכתב בשם ספר 'לחם מן השמים' דאומרים פיטום הקטרות גם אחר סיום התפילה, והטעם כי הוא מבריא הקליפות שלא יתאחזו בתפילה בשפע היורד ע"י התפילה].

וצריך לידע, שאף מי שאין לו זכויות שתפילותיו ישאו פרי, מ"מ על רוחניות לעולם תפילתו ישאו פרי. וז"ל ספר חסידים (סי' קלא) אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו כגון על לימוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים, ושופך את נפשו עליו, הן ה' שומע תפילתו אע"פ שאין בידו מעשים טובים. ובזה יל"פ מש"כ קרוב יהוה לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת, ובארנו דהיינו שהקב"ה שומע רק למי שיקראוהו באמת, אך עדיין אינו מובן מהן

כח התפילה בראש השנה

'קורא באמת', דממנפ"ש אם הוא לא כיוון בתפילה א"כ הוא אינו בכלל קורא, ואם הוא כיוון רק אינו מאמין בהקב"ה אז הוא סתם אפיקורס ולא עליו מדבר הפסוק, ובפשוטו הכונה 'באמת' דהיינו שסומך רק על הקב"ה, אבל אם סומך גם על הכוחי ועוצם ידי רק מבקש סיוע מאת ה' אז ליכא הבטחה זו שקרוב ה' לכל קוראיו. אולם החסיד יעב"ץ ביאר בע"א עפמש"כ לעיל, ד'אמת' הכונה על דברים רוחניים, כגון הצלחה בתורה ומצוות ונחת אמיתי מילדיו, וזה נקרא באמת, ואז יכול להיות בטוח שהקב"ה יקבל את תפילתו, אבל תפילה על גשמיות אינו 'קריאה באמת'. [ובספר כוכבי אור ממרן הגר"י יצחק בלזר זצ"ל מובא דבר זה בנוסח אחר, שאמר בשם הגר"י עה"פ קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, דתיבת 'לכל' קמא, קאי על המבקש, והשני קאי על המבוקש, שהוא קרוב כשהדבר המבוקש הוא דבר אמת, כמו תורה וירא"ש, הרי שתפילה על רוחניות הקב"ה יותר קרוב לענות לזה. ויתרה מזו כתב בספר ארחות צדיקים (שער האמת), וז"ל: ולכך אמר הפסוק (תהלים קמה יח): "קרוב יי לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת", כי הקדוש ברוך הוא שהוא אמת - מתקרב למי שקוראו באמת. ואיזה דבר נקרא "קריאת אמת"? זהו המפנה לבו מכל דבר שבעולם, ומתקרב אל הקדוש ברוך הוא לבד, ושכלו הולך ומתחזק להידבק באור העליון, וישים מחשבתו בחשקו תמיד. ומבואר דקריאת אמת זה אדם שמתנהג כך, שחי את הקב"ה, ואז הקב"ה שומע ונענה לתפילתו]. ולפ"ז יל"פ במה שאנו מבקשים 'כתבנו בספר החיים למענך...' דהיינו, תן לנו חיים שהמטרה בשביל לעבוד בו את ה', ולא למען הגוף הגשמי, ואז נוכל להיות בטוח שיקבל ה' את תפילתינו. וכן מובא בשם רבי ישראל סלנטר שבדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת. [ויודע שמרן הרב מבריסק זי"ע ענה לאחד מאנשיו ששאלו כיצד זכה לילדים טובים ויראי שמים - שהשתדלות העיקרית שעשה עבור זה הינה שהתפלל ולא הפסיק להתפלל לה' יתברך]. הנה בברכות דף נ' ע"א איתא דהשואל שואל כעני על פתח שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה, ומקשי' מדכתיב (תהילים פא-יא) הרחב פיך ואמלאהו, ופרש"י הרחב פיך - לשאול כל תאותך, ומשני ההוא בד"ת כתיב, שבזה יכול לבקש כפי רצונו, ומבואר שלעניני תורה יש זכות לאדם לשאול ולבקש ללא גבול, וא"כ אם מבקש חיים כדי שיוכל לשבת לילמוד, בודאי תפילתו יעשו פרי, וכדכתיב הרחב פיך 'ואמלאהו'. [וצריך לידע שתפילה עוזרת על רוחניות רק אחר שהאדם עשה את כל מה שבכוחו, ואם אינו עושה מה שבכוחו התפילה לא תעזור, וד"ז מוכרח בגמ' בנדה ששאלו את רבי יהושע בן חנניה מה יעשה אדם ויחכם, כיצד זוכים להצלחה ולדרגה בתורה, והשיב: ירבה בישיבה, ושאלוהו שהרי הרבה עשו כן ולא הועיל להם, ואמר, שצריכים גם לבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגי, ופרש"י מאי קמ"ל - למה ליה למימר להו ירבה בישיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי, ע"כ, והיינו שהיה צד שברחמים לבד סגי וכמו שנתבאר, וזה קמ"ל שצריכים גם להרבות בישיבה, כי רק אדם שעושה כל מה שבכוחו אז יש לו סייעתא דשמיא ואז שייך תפילה ורחמי שמים, אבל אם אינו מרבה בישיבה ואינו עושה את מה שבכוחו, לא תועיל התפילה. וע"ע קידושין דף ל' ע"ב אמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר (תהילים לו-לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו

כח התפילה בראש השנה

אין יכול לו שנאמר אלהים לא יעזבנו בידו, וכתב המסילת ישרים (סוף פ"ב) וכן מובא בהגר"א (קול אליהו סוכה) כי אימתי הקב"ה עוזר לאדם רק בזמן שהאדם בעצמו עשה כל מה שבכוחו ואינו יכול לעשות יותר, וכבר הגיע למצב שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, אז הקב"ה עוזרו, אבל קודם לכן צריך לעשות לבד מה שבכוחו לעשות]. הרב שלמה לורנץ ז"ל סיפר ששמע ממרן החזו"א זצ"ל, מעשה בבחור אחד שהיה בעל כשרון חלש מאוד, ולא הבין אף את הדברים הפשוטים ביותר, אבל במשך הזמן הוא נהיה למדן גדול ונהיה רב בחוץ לארץ. ואמר החזו"ן איש בזכות מה הוא זכה לזה? בזכות הדמעות של הסבתא, שהתפללה וביקשה בדמעות בהדלקת הנרות על הצאצאים שיצליחו בתורה, ובזכות שביקשה מכל הלב זכתה לזה, ולא רצה החזו"א לומר מי הוא אותו הרב, וכעבור כמה שנים כשנשאל שוב מי הוא, אמר כי עכשיו הוא כבר נפטר ובוודאי שאינו יכול לומר, אבל כך המציאות, שאפשר לזכות עם התפילות של ההורים, ע"כ.

וכדי לראות מהו כוחה של תפילה, אעתיק מעשה נורא שהובא בתנא דבי אליהו רבא (פרק יח), מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר והיו לו עשרה בנים ובנות, ובכל יום ויום היה מתפלל ומשתטח ומלחך בלשונו עפר כדי שלא יבא אחד מהם לידי עבירה ולידי דבר מכוער, אמרו: לא יצאה אותה השנה עד שעלה עזרא הסופר ואותו כהן עמו, וראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ובני בניו עד חמשים שנה, ע"כ. עוד מצינו בתורה שהחשיבה דברים שקראו מאוחר יותר כאילו שזה נעשה ממש כבר מזמן התפילה, דיעווי' בחזקוני (בראשית ל"ה, כ"ו) עה"פ אלא בני יעקב אשר ילד לו בפדן ארם, והקשה הרי בנימין לא נולד שם, אלא ה"ק אשר יולד לו על פי התפילה שנתפללה רחל בפדן ארם שאמרה יוסף ה' לי בן אחר, ומתוך כך מעלה עליו הכתוב כאילו נולד בפדן ארם.

עוד מצינו שאף מי שאין לו זכויות שתפילותיו ישאו פרי, ואף במקום שכבר נגזרה הגזרה, מ"מ ריבוי תפילות מועילה. כמו שמצינו במשה פרשת ואתחנן שאמר לו הקב"ה אל תוסף עלי דבר עוד בדבר הזה, ומבואר שהתפלל תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן, ואם היה מתפלל עוד תפילה אחת הקב"ה היה שומע את תפילתו, ולפיכך הקב"ה ביקש ממנו שיפסיק להתפלל, ללמדך, שריבוי תפילות מועלת. ואף אם אדם התפלל הרבה פעמים, מ"מ יתכן שבעוד כמה תפילות יעלו כל התפילות לרצון. וכן מצינו בפרשת תולדות 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו וגו' (בראשית כ"ה, כ"א) ופרש"י ויעתר - הרבה והפציר בתפילה, ואומר אני כל לשון עתה לשון הפצרה וריבוי. וכן מצינו אצל שמואל בתפילת חנה 'ויהי כי הרבתה להתפלל', והיינו שע"י ריבוי תפילה הוא שנענה לחנה. וכ"ה במדרש תנחומא פרשת וירא, וז"ל: ואפילו אין אדם כדאי לענות בתפילתו ולעשות חסד עמו, כיון שמתפלל ומרבה בתחנונים אני עושה חסד עימו, שכך כתיב בו כל ארחות ה' חסד ואמת (תהילים כ"ה). וראוי להוסיף כאן מה שכתב ר' ירוחם זצ"ל עה"פ ותאמר רחל נפתולי אלוקים נפתלתי עם אחותי גם יכולתי ותקרא שמו נפתלי, ופרש"י נפתולי אלוקים - אני מפרשו לשון עיקש ופתלתל, נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שווה לאחותי, והסכים על ידי, ע"כ. ומבואר שרחל אמנו הוצרכה להתעקש ולהפציר הרבה אין זאת אלא

כח התפילה בראש השנה

משום שע"י התעקשות וריבוי הפצרות היא השיגה דברים שלא היה באפשרותה להשיג ללא התעקשות וריבוי הפצרה. אומר רבי ירוחם לומדים מכך שתי נקודות, א' שמותר להתעקש לצורך השגת מטרה רוחנית, ב' שהתעקשות אמנם מועילה! ובמדרש שוחר טוב (תחילת ספר שמואל) אמרו על חנה: והיה כי הרבתה להתפלל, מכאן שכל המרבה בתפילה נענה. וגם ביצ"מ כתיב וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל (שמות ו', ה'), וכתב הרמב"ן (שם ג', כ"ה) אע"פ שנשלם הזמן מ"מ לא היו ראויים להגאל אלא מפני הצעקה קבלתם ברחמיו. וענין זה שתפילה מתקבלת ע"י ריבוי והפצרה, שמעתי מהגר"ח פינשטיין שליט"א דהנה אצל מנשה כתיב (דברי הימים ב', ל"ג י"ג) ויתפלל אליו ויעתר לו, ובגמ' בסנהדרין (דף ק"ג ע"א) דרשו בזה מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה מפני מידת הדין, ובמדרש (רבה רות פ"ה) איתא וכן כתב שם בתרגום, שהמלכים סתמו את שערי התפילה, שלא תתקבל תפילתו לגודל רשעתו, והקב"ה חתר לו חתירה מיוחדת תחת כסא הכבוד, שתתקבל תשובתו ותפילתו. ולפ"ז אפשר דזהו הענין של ריבוי תפילה שמועלת גם אם נסתמו שערי תפילה, דמ"מ הקב"ה חותר לו חתירה מיוחדת בשביל שהתפילה תתקבל, וכ"ה בזוהר גבי יצחק, ויעתור לו ה' אל תיקרי ויעתר אלא ויחתור לו - שחתירה חתר ליה קוב"ה וקביל ליה, הרי גם ליצחק היו צריכים לחתור לו חתירה מיוחדת כדי שתתקבל תפילתו, וזהו על ידי הריבוי תפילות שעשה.

ולסיום, הנה בבראשית עה"פ כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה, ופרש"י כי לא המטיר - ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים, והיינו שאין ירידת גשמים אלא מכח תפילות האדם. ושם עה"פ ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, פרש"י ואד יעלה - לענין בריאתו של אדם, העלה את התהום והשקה העננים לשרות העפר ונברא אדם כגבל זה שנותן מים ואח"כ לש את העיסה אף כאן והשקה ואח"כ וייצר, והיינו דלצורך יצירת האדם עצמו שאין עדיין מי שיתפלל לגשמים הוריד הקב"ה גשמים באיתערותא דלעילא, ובזה נברא האדם, אבל מכאן ואילך אין ירידת גשמים אלא מכח עבודת האדם. והגר"מ שפירא זצ"ל אמר דכשמתבוננים בזה נראה שהאדם נברא בגשם שירד מלמעלה כדי שהוא ימשיך להוריד אותו, וכל מציאות האדם ויצירתו היא במים שאין להם מציאות בעולם אלא ע"י האדם שמתפלל עליהם, ומובן מזה שאמנם בורא העולם ברא את האדם ברצונו אבל מכאן ואילך הקיום של האדם לא יתכן אלא ע"י תפילה, נמצא שעצם בריאתו של אדם היא מכח דבר שאינו יכול להגיע אלא ע"י תפילה וא"כ כל המשך מציאותו לא תיתכן אלא ע"י תפילה. ויש בזה רמז נפלא בעיקר שם אדם [עי' ספר בניוהו לבן איש חי בברכות דף ה' ע"ב], דהנה הנעלם בשם 'אדם' הוא אותיות 'מתפלל', שהרי אדם במילוי נכתב כך אל"ף דל"ת מ"ם ואותיות המילוי לבדם הם מתפלל, וזהו כפי שלמדנו שכל המקיים של מציאות אדם הוא רק מכח היותו מתפלל, עכ"ד.

עצות לזכות בדין

ובאמת כל מציאות הבריאה הוא ע"י התפילה, עד כדי שמצינו שגם הקב"ה צריך לתפילה, וכמו דאיתא בברכות דף ז' ע"א א"ר יוחנן משום ר' יוסי מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר (ישעיה נו-ז) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי תפלתם לא נאמר אלא תפילתי מכאן שהקב"ה מתפלל, מאי מצלי אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב יה"ר מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין, והיינו דכדי שהקב"ה יתנהג עמנו במידת הרחמים צריך שגם הקב"ה יתפלל, על אף שהוא הכל יכול, מ"מ צורת הבריאה נעשה שא"א לשנות ולהשיג מאומה כי אם ע"י תפילה. והדברים נוראים.

****

עצות לזכות בדין

קודם שנתחיל בעצות, יש להקדים שביום הזה הקב"ה נתן לנו עיצות לינצל בדין אף אם במשפט הרגיל היינו יוצאים חייבים, וכמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה, כ"ט) אמר הקב"ה לאדם זה סימן לבניך, כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום זה ויוצאין לפני בדימוס, אימתי בחדש השביעי באחד לחדש. נואף שנגזר עליו מיתה לו ולדורות אחריו, מ"מ חשיב שנעשה לו ניסים ביום הזה, לפי שהקב"ה אמר לו תחילה כי ביום אכלך תמות, ולבסוף הקב"ה חשב לו זאת לפי יום שלו דהיינו לאלף שנים, נמצא שאם כל הדין הקב"ה מרחם עלינו ועושה לנו ניסים, וע"י שנאמין בנס הקב"ה יוציאנו זכאין לגמרי. ודקדק הגאון רבי שלמה הרכבי זצ"ל (משגיח ישיבת גרודנא), שאין זה רק סימן בעלמא שיצאו זכאים בדין אלא שנתן השי"ת כח ביום הזה לסייע לישראל לצאת זכאים בדין ע"י תחבולות שונות, אפילו אם מצד עצם מהות הדין אינם ראויים, שאל"כ למה צריך סימן הרי ראויים המה מצד עצמם. ולפיכך ניתנו עצות לינצל בדין ביום הזה על אף שאינם זכאיים מצד עצמם. וכמו דאיתא בר"ה דף ט"ז ע"א אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר, והיינו שע"י השופר זוכים בדין אף שמצד עצמם לא היו זוכים. ושם ט"ז ע"ב כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, ופרש"י שישראל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפילה, והיינו שע"י תפילה זוכים בדין על אף שמצד עצמם לא היו זוכים.

דבר ראשון שמצאנו בגמ' כדי לזכות בדין, הוא שיהיה לו תלות מוחלטת בהקב"ה, וכמו שאמרו בר"ה דף ט"ז כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, ופרש"י שישראל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפילה כענין שנאמר (משלי י"ח) תחנונים ידבר רש. והיינו שצריך להרגיש ולבוא לידי הכרה שהכל תלוי רק בהקב"ה, לנו מצידנו אין כלום וגם לא מגיע לנו כלום, ואנו מבקשים כעני העומד בפתח, ומתוך כך נתפלל לה' בהכנעה ובתחנונים, ונזכה לרחמים.

עצות לזכות בדין

ומאדאמו"ר זצ"ל שמעתי, דתפילה הוא דבר הכרחי כדי לזכות בדין, דאפילו אדם שזכאי ורשאי לקבל מ"מ לא יקבל עד שיתפלל, וכמו שכתוב (בראשית ב', ה') וכל שיח השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה, ופרש"י ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים.

עוד אמר אדאמו"ר דכדי לקבל לא סגי במה שמבקש, אלא צריך תחילה להודות על כל החסדים שקיבל ממנו עד עכשיו, ורק אח"כ לבקש את הבקשות, וכמו דכתיב הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ואמרו הושיענו אלוקי ישענו וגו', דמתחילה מתחיל בהודאה להקב"ה (הודו לה'), ורק אח"כ באה הבקשה (ואמרו הושיענו). והיינו שהקב"ה מושיע רק למי שנותן הודאה, דכאשר מודה ומכיר בטובתו של בוראו שמרחם עליו ומטיב לו, זה סיבה שכאשר יבוא ויבקש הקב"ה ישמע לתפילתו ויענהו. ובשם האדמו"ר המהרי"ד מבעלו זצ"ל שביאר מה שאומרים בתפילת שחרית, ועונה לענו ישראל בעת שוועם אליו- תהילת לאל עליון, דהכונה, מתי עונה הקב"ה לעם ישראל בשועם אליו? תהילות לאל עליון, אם לא שוכחים את ההודאה לו יתברך. ומצינו עוד בגמ' במגילה דף י"ח ע"א דלהודות לה' זה עבודת ה', וכאן נתחדש שחוץ מזה צריך שיכיר בטובתו כדי שיוכל להמשיך לקבל. והגר"א במשלי (כ"ה, ט"ו) כתב דכאשר מבקשים מהקב"ה איזה בקשה, ומכירים שכל מה שנתן לנו הקב"ה עד עתה היה רק בחסד, ומתוך זה מבקשים שימשיך לתת לנו את החסד אפילו שאין אנו ראויים, הבקשה הזו מתקבלת הרבה יותר מסתם בקשות, וביאר בזה מה שאומרים בתפילת נשמת "עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו ה' אלוקינו לנצח", והיינו שמבקש שהקב"ה יעשה למען רחמי וחסדיו, שהרי גם מה ש'עד הנה עזרונו' הוא 'רחמיך' ולא למענינו, ומה שאתה 'לא עזבונו' הוא 'חסדך', ולכן אנו בטוחים ש'אל תטשנו ה' אלוקינו לנצח', כי אם היה בשבילנו היינו מתייראים שמא יגרום החטא, אבל כאשר הוא למען חסדיך אין אנו מתייראין כלל, כי חסדך המה קיימים תמיד. והדברים מפורשים ברבינו יונה בשערי תשובה (שער רביעי אות י"ב), דפירש מה שכתוב בתהילים (נב, יא) אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסדיך, דהיינו אודך על הטובה שעשית עמדי 'ובעבור זה' אקוה להתמדת טובותיך, ע"כ. ויש שכתבו דדבר זה מרומז בכתוב (תהילים קט"ז ג-ד) צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא, ובהמשך כתוב (פסוק י"ג) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, דכאשר התייסר דוד המלך בצרות ויסורים היה מודה להקב"ה על החסד שגמל עמו, ועל ידי זה זכה להינצל מכל הקשיים. [והגר"ש אלישיב זצ"ל אמר, דאיתא בברכות הנכנס לכרך מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו נותן הודאה על העבר וצועק על העתיד, יצא אומר מודה אני לפניך ה' אלקי שהוצאתני מכרך זה לשלום וכשם שהוצאתני מכרך זה לשלום כך תולכני לשלום ותסמכני לשלום ותצעידני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך וכו'. ואמר הגר"ש אם היוצא ונכנס ממקום למקום מרחק של כמה פרסאות צריך לתת הודאה על העבר, על אחת כמה וכמה אדם היוצא משנה לשנה חדשה שצריך לתת הודאה על שזכה לצאת מן השנה, ומבקש לעתיד על השנה הבאה]. וע"ע בתנא דבי אליהו זוטא פ"ו, וז"ל: א"ל הקב"ה למשה כשאני רואה בני אדם אע"פ שאין

עצות לזכות בדין

בהם תהלה ושבח של תורה ומעשים טובים, לא במעשה ידיהם ולא במעשה אבותיהן, אלא בשביל שהם 'עומדים' ו'משבחין' ו'מודין' ו'מברכין' ו'מרבנים תחנונים' מלפני אני נזקק להם וכופל מזונותיהם, ע"כ. ומבואר שצריך כמה תנאים שהתפילה יעשה פרי, ואחד מהם הוא להודות. [עוד מצינו מימרא מרבי אלימלך מליזנסק (אור אלימלך צ"ח) שאמר שההודאה זה גופא הפתח לישועה הבאה, ואצטט דבריו: "על ידי שמספרים בטובות ובנפלאות שעשה השי"ת כבר - על ידי זה נתוסף נפלאות וטובות יותר גדולים, כמו מעין הנובע שהמקור הוא חור קטן וכששואבין ממנו בתדירות מתרחב ונובע יותר כנודע. וזהו "זכר רב טובך יביעו" היינו שזוכרין רב טובך - על ידי זה יביעו -- ירחיבו את מעיינות הישועה לנבוע בהמשכה ורבייה עלינו"]. וצריך לידע שהודאה בלי לבקש, לפעמים הוא קלקול יותר שמראה בכך שהוא אינו צריך לעוד, והדברים מפורשים בתורה על לאה (בראשית כ"ט, ל"ה) ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה ותעמוד מלדת, והיינו שלאה מצד אחד היא סמל של הודאה, ומבריאת העולם לא היה מי שהודאתו להקב"ה כמו לאה, ומצד שני ותעמוד מלדת, ופי' ה'אבן עזרא', הפעם אחר שיש לי ארבעה בנים אודה את השם שנתן לי כל זה ויספיק לי, על כן עמדה מלדת, עכ"ד.

ובעת התפילה יש להקפיד שיניח ידו הימנית על השמאלית ולא להיפך, וכמש"כ הדרכי משה בסי' צ"ה שיד הימנית מורה על מידת הרחמים וידו השמאלית על מידת הדין, ולפיכך יניח יד הימנית על השמאלית כדי להגביר את מידת הרחמים על מידת הדין וח"ו לא להיפך.

עוד עיצה מצינו בחז"ל לזכות בדין, הוא ע"י שנילך בדרכי הקב"ה, מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון. וידוע מש"כ הראשית חכמה (שער הענווה פ"א) על מה שהבטיח הקב"ה למשה רבינו לענין אמירת י"ג מידות, שכל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם, ולכאו' ענינו רואות שפעמים אנו צועקים י"ג מידות בקול גדול ולא נענים?, וביאר שלא סגי באמירת י"ג מידות לחוד, אלא צריך גם מעשים! שנלך בדרכי הקב"ה ונדבק בי"ג מידותיו, מה רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון. וכן דייק השל"ה ממה שאמר הקב"ה למשה "יעשו לפני כסדר הזה" דמשמע עשייה ולא רק אמירה בעלמא. [נוברבינו בחיי איתא, שכל המבין י"ג מידות ויודע פירשן ומתפלל בהן בכונה, אין תפילתו חוזרת ריקם אא"כ יש בידו עבירות המעכבות].

עוד עיצה, איתא ביומא דף כג ע"א כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. ובספרים איתא עוד, הבולם פיו בעת מריבה, וכמש"כ תוס' בגיטין (ט' ע"א ד"ה שפתים) עה"פ (שה"ש א, ב') 'ישקני מנשיקות פיהו' דקאי על מי שנושק את השפתים זו לזו בכח בעת מריבה, דבאותו שעה מעורר את אהבת ה' אליו באהבה שאין לו אח ורע, כי ידוע שהחיבה הגדולה ביותר בין אוהבים היא אות הנשיקה, וכתוב (משלי י', י"ב) על כל פשעים תכסה אהבה.

והגר"ח שמואלביץ זצ"ל אמר, דכיון שהיסוד לתפילתינו לפני ה' הוא בקשת 'רחמים', ירחמנו כרחם אב על בנים, עלינו להתאזר במידת הרחמים כלפי זולתינו ולהרבות בעשיית

ערב ראש השנה

חסד עם הבריות, ואז אפשר לקוות שגם ה' יתנהג עמנו ברחמים, שכך היא מידתו 'כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מהשמים'.

עוד עיצה לזכות ע"י שניהיה קרוים 'בנים', וכמו שאומרים בתפילה בר"ה אם כבנים - רחמנו כרחם אב על בנים, ומצינו במדרש ד'בן' נקרא ע"י תורה ומצות, בן זה מי שמוסר נפשו לאביו (עי' מדרש רבה פרשת וישלח), והיינו מס"נ לתורה ולמצות, לשמור התורה בכל מצב, ולהיות ממית עצמו על דברי תורה.

בשם החוות דעת הובא, שג' ימים קודם ראש השנה לא יהיה לאדם שום עסק עם היצר הרע ורק יעבוד את אדונו בקיום מצות ומעשים טובים, לפי דבדיני עדות קי"ל (סנהדרין דף כ"ז ע"ב, שו"ע חו"מ סי' ז' סעי' ז') שהדיין אינו יכול לדון את אוהבו ולא את שונאו, ואיזהו שונא (שאינו יכול לדונו) כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מחמת איבה, וידוע שיצר הרע והשטן הכל אחד, כמו שאחז"ל (ב"ב דף ט"ז ע"א) הוא השטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות.

עוד סגולה נפלאה כתב רבי איצלה בלאזר זצ"ל (כוכבי אור מאמר ד'), שמי שמקדים להכין עצמו לימי הדין זוכה להיכנס לדין תחילה 'מקמי דליפוש חרון אף', ועי"ז זוכה לרחמים בדין. וע"כ חכם עיניו בראשו שיכין עצמו לדין כבר בתחילת ימי הרחמים בריש ירחא דאלול, ובזכות זה בודאי יהיה לו עזר לעבור את הדין בשלום.

***

ערב ראש השנה

ערב ר"ה נוהגין להתענות, ובטור בסי' תקפ"א הביא לזה מהמדרש ר' תנחומא, משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אליה בחיל לגבותו כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך - הניח להם שליש, כיון שנתקרב יותר יצאו בינוני העיר לקראתו - הניח להם שליש השני, כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל, כך המלך - זה הקב"ה, בני המדינה - אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה, ערב ר"ה הגדולים מתענין ומוותר להם שליש עונותיהם, בי' ימים בינונים מתענין ומוותר להם ב' שלישים, היוה"כ הכל מתענין ומוותר להם הכל, ע"ש.

נמצא שבערב ר"ה יש בו בחינת ב' דברים, א' יומא דכפרת ישראל, אלא שאין זה כפרה בשלימות, ב' שזה בחינה של קבלת פני המלך, נוכ"ה בחת"ס בגליון השו"ע שם, והגדולים המתבטלים ממלאכת שמים אינם מתענים בשארי ערב ר"ח רק בערב ר"ה לקבל פני המלך ית"ש]. עוד מבואר דהכפרה בערב ראש השנה אינו ע"י תשובה דהיינו חרטה וקבלה, אלא ע"י הכנעה כלשון המדרש 'אין לנו מה ליתן לך'. ובחיי אדם (כלל קל"ח סעי' ה') כתב טעם אחר לתענית, וז"ל: ערב ר"ה הוא יום האחרון מן השנה וקבלו חז"ל שכל העושה תשובה יום אחד בשנה חשוב כאילו שב כל השנה, לכן נהגו שכולם מתענים ומשכינים הרבה קודם

תשובה בראש השנה

היום ומרבים בסליחות ובוידוים, ע"כ. נולענין אם נשים ג"כ מתענות תענית זה, עי' מ"ז (סי' תקפ"א ס"ק ט"ז שנערים שהגיעו ליי"ג לזכר וי"ב שנים לנקבה מתענין].

[עוד חזינן במדרש הנ"ל, שהכפרה שיש בעשיית ויוה"כ הוי ב' דברים חלוקים, והיינו לפי דעשיית הם ימי המלכת הקב"ה, וזהו קבלה לעתיד, ויוה"כ הוא יום תשובה דהיינו חרטה, נמצא דיש בימים אלו ג' חלקים, א' הכנעה לפני הקב"ה - וזהו בערב ראש השנה, ב' קבלה לעתיד - וזהו עבודת ימי עשרת ימי תשובה, ג' חרטה על שעבר - וזהו עבודת יום הכיפורים].

כתב החיי אדם (כלל קל"ט סעי' א') בליל ר"ה יכנס לבית הכנסת ביראה ורעד כי כבר הגיע העת להכין כסאות למשפט ממעל. וראיתי על אחד מגדולי ישראל דבערב ר"ה התפרץ בבכי, ואמר כבר מ-כ-י-נ-י-ם א-ת-ה-כ-ס-א-ו-ת-ל-מ-ש-פ-ט. וכן הובא על הסבא מקלם שהיה יושב בערב ר"ה בביתו, בהכנות לפי דרגתו ליום הדין, וכאשר הגיעו לקרוא לו למעריב היה נחרד חרדה עצומה 'אוי! מרופט שוינ'! כבר באו להזמין אותי לדין, והיה נראה עליו החרדה ממש כאחד שנקרא ע"י שלוחי השופט שבאים לקרוא לו למשפט על חיו.

****

תשובה בראש השנה

ר"ה מלבד היותו יום דין הוא גם זמן תשובה, והוא א' מעשרת ימי תשובה. ומצינו דבר נורא במאירי בר"ה דף ט"ז ע"ב, וז"ל: אע"פ שבכל יום ויום ראוי לאדם לפשפש במעשיו לשוב מדרכו הרעה כמו שאמרו ז"ל באבות (פ"ב מ"י) שוב יום אחד לפני מיתתך, מ"מ בזה"ז ר"ל ראש השנה, ראוי לו להתעורר ביותר וכו', ויתעורר לפשפש במעשיו ולחזור ממה שהוא בידו מן העבירות, והמתרשל בזמן הזה מן התשובה אין לו חלק בה' אלקי ישראל, שבכל השנה אין ההתעוררות מצוי כל כך ואף מידת הדין מתייאשת ממנו וממתנת לו עד זמן זה, ע"כ.

והגר"ד כהן שליט"א ביאר דבריו, דאיתא בסידור אישי ישראל (תפילת נעילה עמו' 475) הביא מהזה"ק (שמות ק"ו ע"ב) 'וילך שובב בדרכי ליבו' - בגין דיצה"ר דביה תקיף ואתתקיף ביה, ועל דא אזל שובב ולא בעי לאתבא בתיובתא וכו', ובהמשך איתא שם שהקב"ה נותן את הכוח לשוב בתשובה. ולמדנו מדבריו שהעדר תשובה בא מחמת תקיפות יצה"ר 'ההולך שובב בדרכי ליבו' שפי' המצודת דוד 'היה הולך לפני בסרוב ומרד ובדרך תאוות ליבו', והיינו שמניעת תשובה באה מתוך מרד ותקיפות היצר שאינו חפץ בתשובה. ומעתה יובן דבר"ה שענינה המלכת הקב"ה, והיות ומלכות צריכה את העבדים הכפופים לה, שהרי אין מלך בלא עם כדאיתא בפרקי דר"א פי"א, וההמלכה הגמורה שנעשית ע"י עבדיו של מלך הינה רק אם מקבלים על עצמן עול המלכות, א"כ עול המלכות מחייבת את התשובה שמניעותו באה מתוך מרידה ותקיפות היצר, ולכן ביום הזה שאינו שב הרי הוא מבטל חלקו בהמלכתו.

תשובה בראש השנה

וע"ע במהרש"א בסוף מסכת מגילה, על הא דאמרו משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג, דמה דלא תני נמי ראש השנה ויום הכיפורים כתיבי ג"כ בזו הפרשה, י"ל דלא תיקן משה בשאר מצות משום דלא אתיין מזמן לזמן והכי נמי ר"ה ויה"כ לא מקרו מזמן לזמן דיש לאדם ליתן לבו לתשובה בכל השנה כמו בר"ה ויה"כ משא"כ בשלש רגלים דמצותן בזמן בענינו של יום. ומבואר חידוש שגם עבודת היום דראש השנה הוא תשובה, רק יש תשובה דרך עבודת מלכיות (והיינו תשובה מאהבה ע"י שדבק ומכתיר את המלך), ויש תשובה ע"פ דרכי התשובה (תשובה מיראה). ובדוחק אפשר עפמש"כ המ"ב בסי' ר"ג סק"ג דיהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו כל ערב שבת, כי שבת מיקרי כלה מלכתא, וכאילו מקבל פני המלך יתברך שמו, ואין נאה לקבלו כשהוא לבוש בבלויי הסחבות של חלאת העונות, ע"ש. ולפ"ז אפשר דכ"ש בזמן שעוסק בהמלכת המלך, שאין ראוי ללבוש כאילו בגדים, ואולי אף למרידה יחשב דבר זה.

והנה בכל ספרו המוסר הקדמונים העריכו בעבודת ראש השנה, שהוא השברון לב, עי' באור ישראל מכתב ז'. והפלא מה הוא קשור למלכויות ולתשובה.

ואשר חזינן שעשית תשובה, אינו הוידוי והחרטה או הסיגופין והתעניות, אלא בזה שמבטל את האנוכיות שלו להקב"ה, ונעשה עבד להקב"ה, שהרי כל סיבת החטא משום שהוא חי את האני שבו, שהרי מי שעובד בבית המלך כל מחשבתיו הוא איך שהמלך יצליח, ואינו חושב על עצמו מאומה, כיון שיודע שהצלחתו זה הצלחה שלו, כך מי שהוא עבד ה' הרי כל רצונו הוא לעשות את רצון ה', עבד לית ליה מדיליה כלום. אלא שהוא צריך גם תשובה לתקן את מה שפגם עד עתה. ודבר זה מפורש בפסוק שובה ישראל עד ה' אלקיך, תחזור לבורא עולם. ומה"ט אמרו במסכת קידושין דף מט ע"ב על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו, אף שלא היה וידוי (שהיא דוקא בפה כמש"כ החינוך במצוה רס"ד) ושאר תיקוני התשובה, (ובמאירי מבואר שהיא מקודשת בתורת ודאי), מ"מ חשיב צדיק באותו רגע שהחליט לשוב אל ה', אף שאין לו כפרה. וראיה נפלאה לזה, מהא דאיתא בסנהדרין דף ק"ח ע"א שהמרגלים אין להם חלק לעולם הבא, ואם אחד יקדש א' מהמרגלים ע"מ שהוא צדיק גמור היתה מקודשת, ולמאירי היתה מקודשת בתורת ודאי מטעם הנ"ל, הרי חזינן ששיך שיקרא צדיק ולא יהיה לו חלק לעולם הבא, ועב"ז במנח"ח (שם). ומעתה יובן שראש השנה, עבודת המלכות הוא בזה שמבטל את האנוכיות שלו ועי"ז הוא מבטל עצמו למלך, זו הדרגה הגבוהה של תשובה, וזה כונת המאירי והמהרש"א שזוהי עבודת היום דראש השנה. [וראיה נפלאה שמעתי, שהרי ביוה"כ איכא חיוב להאמין ולבטוח שהיום מכפר, ומאידך איכא תפילה בישיבת הסוכה שמקורו הוא באבודרהם 'אם נתחייבתי נדוד יחשב לי כאילו הרחקתי נדוד', ולכא' אחרי שבטוח שהתכפר לו, מה ממשיך לבקש על חיוב גלות, ועוד מדוע רק על חיוב גלות חששו ולא על שאר דברים, ממנפ"ש אם יוהכ"פ לא כיפר הרי הוא מלא עונות. ולהנ"ל א"ש, דהנה איתא ברמב"ם פ"ב ה"ד שחיוב גלות אינו עונש כמלקות וכדו', אלא שְׁגָלוֹת מְכַפֶּרֶת

עבודת היום דר"ה

עֹן מִפְּנֵי שְׁגוֹרְמַת לוֹ לְהִפְנֵעַ וְלְהִיּוֹת עָנּוּ וְשִׁפְלָ רוּחַ, וְהֵינּוּ שֶׁהַתְּשׁוּבָה שֶׁל גְּלוּת הוּא בִּיטוּל הַעֲצֵמִיּוּת שֶׁלּוֹ, וְנִכְנַע תַּחַת אֲדוֹנּוֹ, וּמַעֲתָה אֲפֹשֶׁר שְׁכַל זֶה הַמִּשְׁךְ מֵעֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה דִּיּוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְאֵינּוּ מַגִּיעַ לְכַפְרָה שֶׁהָרִי כִּבְר נִתְכַפֵּר, כ"א בִּזְהָ שֶׁנִּכְנַס תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה].

ועי' בירושלמי בפרק חלק, שכאשר לכדו את המלך מנשה הכניסו אותו בדוד של נחושת, והיו מסיקין תחתיו אש, ומנשה לא הניח ע"ז בעולם שלא הזכירה כדי שתצילנו, כיון שראה שלא הועיל כלום, אמר בלבו: זכור אני שהיה אבי מקרא אותי את הפסוק הזה בבית הכנסת 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו כי קל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם', הרי אני קורא אותו, אם עונה אותי מוטב ואם לאו הא כל אפייא שוין... אמר להן אם איני מקבלו בתשובה הרי אני נועל בפני בעלי תשובה, מה עשה הקב"ה, חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד ושמע תחינתו, ונעתר לו וישיבהו. והפלא וכי זאת יקרא תשובה במה שעושה תנאים עם הקב"ה, ולא עוד אלא שמדבר בהתרסה כלפי שמיא שבודק יד ה', שאם אינו מצילו כל אפייא שוין. אולם להנ"ל א"ש, דלאחר שניסה הכל ולא הועיל, הגיע להכרה שרק הקב"ה יכול להצילו, ואז שב אל ה', אלא שאמר שאם גם זה אינו מועיל א"כ גם בו אין ממש, אבל עצם המצב שהגיע שרק הקב"ה יכול להושיעו זוהי התשובה האמיתית.

****

עבודת היום דר"ה

בעבודת ראש השנה ויוה"כ, יעו"י ברמב"ם בפירוש המשניות (ראש השנה פ"ד מ"ז) וז"ל: לפי שלא היו קורין הלל לא בר"ה ולא ביוה"כ, לפי שהם ימי עבודה - והכנעה - ופחד - ומורא מהשם ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו ותשובה - ותחנונים - ובקשה כפרה וסליחה, ובכל אלו הענינים אינו הגון השחוק והשמחה, עכ"ל.

ראש השנה במהותו הוא יום ההמלכה, אלא שמחמותו יש גם כן דין. וכמו שביאר הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ח א"ד) וז"ל: כי הנה ביום זה הקב"ה דן את כל העולם כולו ומחדש כל המציאות 'בבחינת הסיבוב החדש' ונערך הדין על כל היצור כפי סדרי הדין העליון, ע"כ. ומבואר שהסיבה לדין הוא יום המלוכה בבחינת הסיבוב החדש ולכן הקב"ה מעמיד לדין לשנה החדשה של מלכות ה' מי שייך למלוכה ומי ימשיך במלוכה. ובאמת שכל סיבת זכויותינו בדין הוא מחמת הנהגת המלכות, כידוע שמידת הדין אמרה נפש החוטאת ימות, והיינו שמצד החוקים אין שייך תשובה וא"א לזכות בדין, רק הקב"ה ברחמיו דן אותנו במידת מלכות, מלך במשפט יעמיד ארץ, ומלך אינו חייב לשום חוק, וכמו שאמרו מלך פורץ גדר, ולכן זה הסיבה שעל ידו כלל יש דין ועל ידו נזכה בדין. ובשם הגר"א דכשאומר מלכיות צריך לאומרה בשמחה רבה, כי אין לבוא אל המלך בלבוש שק.

איתא בר"ה דף ט"ז ע"א אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר. והנה בקבלת הממלכה כלול בתוכו ב' חלקים, א' עצם ההכרה שהוא מלך על הארץ, נודבר זה כולל

עבודת היום דר"ה

כמה פרטים, א' שהוא הכל יכול ואנחנו כלום, ב' שאין שום אדם יכול להרע לנו או להטיב עמנו ולעשות לנו מאומה בלי הקב"ה, ג' שהוא משגיח עלינו על כל פרט ופרט, ד' עלינו להרגיש שכל דבר שנעשה הכל הוא מהקב"ה והכל הוא לטובתינו, ב' קבלת עול, וכל מה שאנחנו עושים הוא רק משום שזהו רצון ה', ושום תנועה איננו עושים שלא ע"פ רצונו יתברך ואליו ורק אליו אנחנו משועבדים, וזה פשוט שאחרי ההכרה שהכל הוא מהקב"ה וממנו הכל, פשוט שזה מחייב אותנו לעשות מה שהוא מבקש, וזה כל התכלית להדבק בהקב"ה. ובאמת א"א לבקש רחמים בדין קודם שמקבל עליו עול מלכות, כדאיתא בספרי (בהעלותך פיסקא ע"ז) מה ראו חכמים לומר מלכיות תחילה ואחר כך זכרונות ושופרות, **אלא המליכהו עליך תחילה ואחר כך בקש מלפניו רחמים** כדי שתזכר לו, ובמה בשופר של חירות ואין שופר אלא של חירות שנאמר (ישעיה כז יג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ע"כ.

והנה עיקר עבודת המלכויות הוא בתפילה, ושמעתי לבאר ד"ז שבתפילה הוא הזמן היחיד שאדם יכול לקיים את: האמרו 'לפני' מלכיות כדי שתמלכוני עליכם, כיון שבתפילה חשיב כעומד לפני המלך כמש"כ הגר"ח, לכן רק בתפילה חשיב דאמרו 'לפני', אבל בשאר היום אין זה לפני.

והנה בכל יום האדם ממליך את הקב"ה על עצמו, אבל בראש השנה הוא ממליך את הקב"ה על כל העולם כולו. ואפשר דזה סברת המהרי"ץ גיאות שהובא בביה"ל ר"ס תקצ"ג שהאמרו לפני מלכויות כדי שתמלכוני עליכם, קאי על חזרת הש"ץ דמוסף (ולא על תפילת לחש), והיינו דכיון שזה מעשה המלכה על כל העולם, א"כ רק כשזה נעשה בציבור שייך להקרא שהם הממליכו את הקב"ה על הכלל, ולא כשזה מעשה פרטי דלא שייך כלל לכלל. ונהנה לפי המהרי"ץ גיאות יש ענין גדול שכל אחד ישמע כל חזרת הש"ץ מפי הש"ץ, לפי דאין זה חובת ציבור גרידא ככל חזרת הש"ץ, אלא דזוהי האמרו לפני מלכויות של כל אחד ואחד. וזאת מלבד מש"כ הגרי"ז שכיון שהתקיעות נתקנו הסדר הברכות, א"כ מחויב לשמוע הברכות כדי שיצא ידי חובת תקיעות הסדר התפילה].

'זכרונות' שתעלה לפניו זכות אבות דעקדת יצחק, והקשה תוס' הרי קי"ל דכלה זכות אבות וא"כ איך מבקשים שוב על זכות אבות, וידוע תי' רבי ישראל מסלנט דיש ב' סוגי זכות אבות, א' זכות אבות בעצם מעשם, ב' מחמת הפירות והפירי פירות שנעשו ע"י מעשי האבות, שזה מגדיל את המעשה הראשון, וזה מגדיל את הזכות אבות, וזה ע"י מה שאנחנו גורמים בכח האב בזה שאנחנו מגדילים להם עכשיו את הזכות אבות. ובפרשה של עקדת יצחק יש ב' חלקים, א' המעשה של המסירות נפש, ב' הדיבור השני שהיה לאחר שהקריב את האיל, והיינו בזה שהמשיך את המצב של העליה שהיה בעקידה ולקח איל ואמר זה תחת בני יה"ר שיחשב כאילו הקרבת את בני, וזה נסיון להמשיך את העליה של אלול לכל השנה, וכמו שאמרו בעלי המוסר שצריך לשמור במצב של עליה של אלול עד האלול הבא, ואז שוב לעלות ולעלות, וזה מצב של מס"נ של עליה בטר עליה.

*

עבודת היום דר"ה

מלכיות, הנה קבלת מלכותו יתברך זהו שאנו מוסרים נפשינו למענו יתברך, וזהו עקדת יצחק, וזהו ע"י השופר, וכמו שאמרו בר"ה (שם) אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

וע"ש עוד בגמ' בממירא שלפני כן, תניא א"ר יהודה משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר. והנה בגמ' אין מובן, דמבואר דבכל דין מביאים קרבן שמתאים לדין כדי שע"י יצליחו בדין, ולכן כשיש דין על הפירות מביאים פירות, על המים מביאים מים, אבל בר"ה מה שייכא בין הדין לשופר. ונראה דעל זה קאתי מימרא דרבי אבהו דע"י שופר נחשב כאילו אנו עוקדים עכשיו את עצמנו, ואין זה זכר לעקדת יצחק בעלמא אלא דמעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני, וזה שיא קבלת המלכות. ויש שביארו עפ"ש"כ האחרונים (עי' מ"ב סי' תקפ"א סק"ו) שקבעו לומר סליחות לפחות ד' ימים קודם ר"ה לפי שקרבן טעון ביקור ד' ימים קודם ההקרבה, ובכל הקרבנות בפרשת פנחס כתיב והקרבתם עולה, ובראש השנה כתיב ועשיתם עולה, ללמד שבראש השנה יעשה אדם עצמו כאילו מקריב את עצמו, ולכך קבעו ארבעה ימים לבקר כל מומי חטאתו ולשוב עליהם, עכ"ד. ולפ"ז אפשר דזה מה שמקריב בר"ה, אך לפ"ז דבר זה לא שייכא למלכיות זכרונות ושופרות, ובגמ' לא משמע הכי.

*

מלכיות: איתא בר"ה (דף ט"ז ע"א) אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, ואף שבכל השנה אדם מצווה במצות קריאת שמע, לקבל עליו עול מלכות שמים בכל יום, מ"מ שונה הדבר, דבכל השנה אין זה אלא דין בגברא שיקבל עליו מלכותו, אבל בראש השנה יש דין להמליך אותו בעולם, כביכול שאנו עושים אותו למלך. ודבר זה יתבאר עפ"מ שאומרים בשם הגר"א דההבדל בין מושל למלך הוא, שמושל שולט על העם בעל כרחם (דרך מלחמה וכדו') ומלך הוא ע"י העם שקיבלו את מלכותו, דאין מלך בלא עם, וכמו שאומרים בתפילת עלינו לשבח 'ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם וגו', והיינו שע"י שיקבלו מלכותך ע"י הוא נעשה למלך. נועל ידי זה שיש לו הנהגה של מלך נוכל לינצל בדין, לפי שמלך אינו מחויב לשום כלל, מלך פורץ גדר, ולכן אפילו שחטאנו נוכל לזכות ולהנצל. ולדבר זה צריך הכנה רבתי, דכידוע דבעת שבא המלך מכין האדם עצמו היטב ומנקה עצמו ואת ביתו מכל לכלוך, וכל שכן כשמלך מלכי המלכים בא צריך להכין עצמו ולנקות מכל כתמי העונות, דאיך יקבל את המלך עם מלבושיו הצואים, וכל שכן מי שנבחר להניח על

עבודת היום דר"ה

המלך את כתר מלכות ביום הכתרתו צריך להיות בר מעלה. ובראש השנה כל אחד זוכה להמליך את המלך ולהניח עליו את הכתר מלכות, כמה הכנה נצרכת לזה שנזכה להיות ראויים לכך.

והנה באמת יש ב' סיבות למלכות בימים אלו, א' מצד המשפט שזה הנהגה של מלכות, וכדאיתא בברכות דף י"ב ע"ב שלכך העשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים אומרים המלך המשפט, ופרש"י לפי שבימים הללו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם, ולכן בתפילה שיש דין להזכיר מעין המאורע (כמו בשבת ויו"ט שמזכירים מקדש השבת, מקדש ישראל והזמנים) אומרים בימים הללו המלך הקדוש שהוא מעין המאורע של ימים הללו שהם ימי דין ומשפט. אך דבר זה שייכא בכל עשרת ימי תשובה ולא דוקא בר"ה. ב' שביום זה נעשה למלך, וכמו שאמרו בר"ה דף כ"ז ע"א דמה שאומרים בתפילה 'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון', דקאי כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם, ופירש המהרש"א שאף שבכ"ה אלול נברא העולם מ"מ נקרא ראש השנה תחילת מעשיך שהאדם היה תכלית כל הבריאה, וביותר עמוק הביאור שכל ענין הממלכה הוא לשלוט על אחרים, ולכך רק כשנברא האדם אז כביכול נעשה הבורא למלך. ובר"ה דף ל"א ע"ב איתא דבשיר של יום ביום השישי היה ה' מלך גאות לבש - על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהם, והיינו שרק ביום זה התחיל המלוכה. וכן אומרים בפזמון 'אדון עולם', לעת נעשה בחפצו כל - אזי מלך שמו נקרא. נמצא שהמלכות בר"ה אינה קשורה למשפט כי אם על עצם הנהגת המלוכה שנעשה ביום זה.

ובאמת שבכל השנה יש חיוב לקבל את מלכותו, דיעווי' ברמב"ן עה"ת עה"פ אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ', ב'), שכתב, דאין זה רק ידיעה במציאות ה' אלא היא מצות עשה, שידעו ויאמנו בה' כי יש ה' והוא אלקים להם, כלומר הווה, קדמון, מאתו היה הכל בחפץ ויכולת, והוא אלוקים להם - 'שחייבים לעבוד אותו'. וכך אמרו במיכלתא לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה נאמר, לפי שהוא אומר אנכי ה' אלקיך, משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עלינו גזירות אמר להם לאו, כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות, שאם מלכותי אינכם מקבלים גזירותי האיך אתם מקיימין, כך אמר המקום לישראל אנכי ה' אלקיך לא יהיה לך, אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים אמרו לו הן, כשקבלתם מלכותי קבלו גזרתי כלומר אחר שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אלקיכם מארץ מצרים קבלו כל מצותי, ע"כ. ומבואר בדבריו שלקבל גזירותיו בלי לקבל מלכותו אין זה קבלה כלל.

*

שופר: בראשית הדברים הביא מש"כ ר' ישראל באגרת, דידועים דברי הגמ' בר"ה דף כ"ו ע"א דתקיעת שופר כיון דלזכרון קאתי כבגדי כהן שלפנים דמי, והיינו דתקיעת שופר זה כמו עבודה שלפני ולפנים. וכשמתבוננים בדבר מתמלאים פחד נורא, דאנו כעת הולכים להיכנס כביכול למקום המקודש ביותר ולעבוד שם, כמה הכנות צריך האדם לזה..... מלבד זאת השופר מורה על הכתרת המלך, כמש"כ ר' סעדיה גאון באחד מהטעמים שתוקעים

עבודת היום דר"ה

בשופר, וכן הוא בגמ' ר"ה (דף ט"ז ע"א) אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם וכו' ובמה בשופר, ובכתר ראש (להגר"ח מואלזין) הובא שיש ענין לשמוח בעת תקיעת שופר כמו בהכתרת המלך. אך דבר זה צריך הכנה רבתא, שנהיה ראויים להכתיר את המלך ונבוא עם בגדים שראויים לכך וזה ע"י שננקה עצמינו מכתמי העוונות.

ובפשוטו שופר הוא קול תרועה בעלמא, אך מוכח בכמה מקומות ששופר מהותו הוא קול בקשה קול של תחנונים קול של תפילה. א', ר"ה דף ט"ז ע"א אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם עלי לטובה, ובמה בשופר. ומבואר שאין השופר מצוה בפני עצמו אלא שגם המלכיות וזכרונות נכנסים בענין השופר, וכדאמרי' ובמה בשופר. ב', ר"ה דף ל"ג ע"ב אמרי' יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכוון, וכתיב באימיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיתב אם סיסרא, מר סבר גנוחי ומר סבר ילולי יליל, ומשמע דמתפללים בדרך בני, אלא שאין בוכים בפה (כאם סיסרא) כ"א ע"י השופר. ג', ר"ה דף כ"ו ע"ב נחלקו אם בראש השנה תוקעים בשופר כפוף או פשוט, ומפרש דפליגי דמר סבר דבר"ה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי, ופרש"י בתפילתו פניו כבושין לארץ טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם, הלכך בר"ה דלתפילה ולהזכיר עקידת יצחק בא בעינן כפופין וכו', ומר סבר כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי, ופרש"י משום נשא לבבנו אל כפים וכו', ומבואר ברש"י דפירש בתקיעת שופר דברים השייכים לתפילה, ובע"כ דתקיעת שופר זה גופה תפילה, דמתפללין ע"י שופר. ודבר זה מובא בתפילה, 'מבין ומאזין מביט ומקשיב לקול תקיעתנו', ומשמע שיש שמיעה לעצם קולות התקיעה, וכן בסיום ברכת שופרות 'ברוך אתה ה' שומע קול תרועת עמך ישראל ברחמים', ומשמע שיש ענין לקבל את קול התרועה וברחמים, ובע"כ דשופר זה קול בקשה קול של תחנונים, זה צורה של תפילה דרך שופר, ועל ידי זה יכול לבוא לידי מידת הרחמים. ויעוי' בשו"ת בית הלוי (דרוש ט"ו) שביאר ענין תקיעת שופר בר"ה, דכיון שפה האדם מלוכלך בחטאי הדיבור לכך מבקשים עם השופר ולא עם הדיבור הרגיל, וכן הובא מהנפש החיים שקול השופר לא מגיע מכח הדיבור דהיינו מאחד מחמשת מוצאת הפה כי אם מנשיבת הרוח, שזה בא ממעמקי הלב, וכיון שהפה זה לא הכי נקי לכך בר"ה צריך קול נוסף מלבד מקול הדיבור קול מעמקי הלב קול שבא ממקום טהור, וכשפועלים בכוחות אלו הרי זה כעבודה שלפני ולפנים שכל כולו קודש, קול קדוש, בלא שום פגם, ולכך צריך דוקא קרן של איל דלא יהיה בו שום מום (דהיינו חטא העגל).

וידועים דברי השפת אמת (שנת תרמ"ח ד"ה איתא) שביאר מאמר חז"ל (ר"ה דף ט"ז ע"א) אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם עלי לטובה 'ובמה בשופר', ולכאורה אינו מובן הקושיא ובמה? והרי כבר אמר 'אמרו לפני זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה'. וביאר דקאי על מה שאמרו 'אמרי לפני', והאיך יכולים להתקרב לפני ע"י השופר!, דאיתא בגמ' 'שופר כיון דלזכרון קאתי כלפנים דמי', כמו כהן גדול שנכנס ביום הכיפורים לפני ולפנים.

עבודת היום דר"ה

והנה במצות שופר יש להסתפק, אם הוא בא מחמת היו"ט דר"ה, או להיפך שהיו"ט בא מחמת השופר שביום הזה (וכמו שאמרו יום תרועה). ונתחיל בשאלת הראשונים (הרמב"ן עה"ת, ועוד) על יו"ט דר"ה, דבכל המועדים עושים יו"ט על הניסים שקראו לאבותינו, אבל ר"ה הוא יום משפט ללא שום זכר לנס שקרא ביום הזה, וא"כ על מה היו"ט. ועי' בחינוך (מצוה שי"א) שביאר שהמועד שניתן לנו יום משפט כדי שלא יתרבו העונות ויהיה מקום לכפרה, נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים, ואולם מהיותו יום מועד לדון כל חי ראוי לעמוד בו ביראה ופחד יותר מכל שאר מועדי השנה, ע"ש. ועפ"ז יש לבאר דברי הפמ"ג בא"א סי' תרס"ב, שביאר אמאי ביו"ט שני דסוכות הברכת שהחיינו שבלילה על היו"ט פוטר ברכת שהחיינו על הד' מינים, ושהחיינו דליל שני דר"ה אינו פוטר הברכת השופר, וביאר שברכת העיקר פוטר את הטפל לו, ולכן ברכת שהחיינו על היו"ט פוטר את ברכת הלולב, משא"כ בר"ה אין בדין שיפטור כי זמן דשופר חשיב טפי מזמן דרגל, דר"ה לאו רגל ממש הוא, ע"ש. וביאור דבריו דברכת שהחיינו דר"ה אינו מחמת הרגל אלא מחמת שהוא יום דין, וברכת השופר הוא מחמת הדין עצמו, אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם ובמה בשופר, ולפיכך השופר אינו טפל ליום, ואדרבה השופר הוא עיקרו של יום.

[הערה בענין שברים, בפשוטו הג' יבבות הוא תקיעה אחת, שהרי אם תרועה הכונה גנוחי, א"כ הוא ג' קולות בתקיעה אחת. אולם בתשובת הגאונים (שערי תשובה, תשו' רב ששנא גאון סי' שנ"ב) כתב שיש בר"ה בב' הימים 112 תקיעות, תקיעה דמעומד - תקיעה ג' שברים תרועה תקיעה ועוד פעם אחרת תקיעה שלשה שברים תקיעה ופעם האחרונה תקיעה ותרועה ותקיעה ושהם ארבעה עשר בכל פעם ופעם, ואנחנו תוקעים בב' ימים מיושב 84 ומעומד הסימנים הללו בכל יום פעם אחת שעולם בחשבון בשני ימים 28 סך כל התקיעות מיושב ומעומד 112, זה מה שאמר הכתוב עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר, עולה בחשבון ה' אלוקים 112, ע"כ. ומבואר שחישב כל שברים ל-3 תקיעות, וצ"ע].

*

הובא בשם האר"י ז"ל דיום ראשון דר"ה הוא בבחינת 'דינא קשיא' וביום שני דר"ה הוא בבחינת 'דינא רפיא', והגרא"ל שטיינמן זצ"ל ביאר דביום הראשון דנים לפי הדין וביום השני דנים לפנים משורת הדין, והביא מש"כ הגר"א באבן שלמה (פ"י אות יט) שיש אנשים שאין הקב"ה דן אותם לפנים משורת הדין, וז"ל: אף על פי שהקב"ה מעניש נכנס לפנים משורת הדין, אבל הרע לבריות משלמים לו כגמולו ממש וכן להגבה לב, ע"כ. ועל כן חובה על כל אחד בפרט בימים אלו להיות טוב לבריות ובעל רוח נמוכה, ועי"ז נזכה בדין בפרט בדינא רפיא.

והנה בר"ה דנים על הרוחניות ועל הגשמיות של כאו"א, ידועים דברי הגר"א (בתיקוני זוהר בתיקון ט"ז, ל"ו ב' ד"ה ואיהי תוספת), שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה לר"ה דקאי בעיקר על מזונות הנשמה. אך נראה שבר"ה לבדו הוא נידון על עניניו הרוחניים, ומה שכתוב שבר"ה נכתבים וביו"כ חתומים קאי על עניניו הגשמיים. דהנה האחרונים כבר

עבודת היום דר"ה

עמדו על סתירת הסוגיות, דבר"ה דף ט"ז ע"א אמרינן שאדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ, ומאי דך שם בע"ב אמרינן א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן שלשה ספרים נפתחין בר"ה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה, ומשמע שאין מי שנכתב בר"ה ונחתם ביוה"כ, כי צדיקים ורשעים נחתמים כבר בר"ה, והבינוניים עדיין לא נכתבים בר"ה, וא"כ על מי אמרו שהוא נידון (נכתב) בר"ה וגזר דינם נחתם ביו"כ. וכתב הגר"א (שו"ע סי' תקפ"ב) דיש ב' דינים, על עניני העולם הזה - שבהם נידונים בר"ה ונחתמים ביו"כ, על עניני העולם הבא - שבהם גם דנים כל אדם בר"ה וביוה"כ, ועל אמר רב כרוספדאי שצדיקים ורשעים נחתמים לאלתר והבינוניים אינם נכתבים עד יו"כ. ויסוד דבריו מובא בתוס' שם (ט"ז ע"ב ד"ה ונחתמין לאלתר), שהקשה במה שאמרו שצדיקים נחתמין לאלתר לחיים ורשעים לאלתר למיתה הא ענינו ראות רשעים שחיים וצדיקים שמתים, וכתב שכוונת הגמ' לחיים היינו לחיי עולם הבא, וביאר התוס' הרא"ש וז"ל: הילכך האי חיים ומיתה דקאמר היינו חיי העולם הבא ומיתת העולם הבא דמאורעות שלו וגזרותיו של שנה זו תלויין בה שגזרין על הצדיק גזירות בעולם הזה להפרע ממנו עונותיו ולרשע גזרין גזירות טובות ליתן לו שכר מצותיו בעולם הזה כדכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו הילכך צריך להעלותן בכף מאזנים בכל שנה, ע"כ. אולם בדברי הגר"א קשה לעולמו, דא"כ גם הדין ביחס לענייני העולם הזה אינם יכולים להקבע רק אחרי הדין של עולם הבא, וא"כ עד כמה שבינוניים עוד לא נכתבו לענין דינם לעוה"ב א"כ איך על עניני העוה"ז כבר נכתב דינו בר"ה. ועל כן נראה עפמש"כ הרמב"ם בפ"ט מהלכות תשובה, שכאשר האדם זכאי לחיי עוה"ב נותנים לו עוה"ז של 'ברכה' המאפשרת לו להיות פנוי לתורה ולמצוות כדי להרבות ולהגדיל את חלקו לעוה"ב, וכאשר אין הוא ראוי לחיי עוה"ב יפסקו לו עוה"ז של 'קללה' בו לא יהיה לו לב פנוי וגוף שלם לתורה ולמצוות כדי שיאבד מחיי העוה"ב, ע"ש, נמצא לפ"ז דחלקו בעוה"ב משפיע ג"כ על חלקו בעוה"ז, אולם נראה שבינוני אין ראוי לא לברכה ולא לקללה, נמצא שלענין בינוני אין שום שייכות הדין דעוה"ב לענין חלקו בעוה"ז, ולכן בינוניים נכתב דינם על עניני עוה"ז עוד קודם שנקבע דינו לענין העוה"ב. נמצא לפ"ז דעניני עוה"ב אין הכוונה למה שיהיה עמו לאחר מיתה, דזה לא שייכא לדין דראש השנה כ"א לדין שכל אדם נידון (מחדש) בשעת מותו, כי אם על דרגתו הרוחנית, כמה כלים וסעייתא דשמיא יקבל כדי לעבוד את ה', וזה נקבע אצל צדיקים ורשעים בר"ה ואצל בינוניים ביו"כ, ומה שנכתבים בר"ה ונחתמים ביו"כ זה על מצבו הגשמי.

[ושמעתי בשם מרן המשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל, עה"פ אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, דלכאורה גם אדם פשוט אינו עושה עוול, ומאי שבח הוא כלפי מריא דעלמא שאינו עושה עולה. ומבארים שהכוונה שגם אם לאדם מגיע עונש, מ"מ אם מישהו יזק ויצער מחמתו, אז הקב"ה ברחמיו אינו מענישו, וזהו שאינו עושה עול, על אף שנגמר דינו למיתה מ"מ הוא ממשיך לחיות כדי שלא יגרם לכל דהו צער. ומ"מ בזכות מה הוא ממשיך לחיות,

אכילת הסימנים בראש השנה

בזכות העולם הבא שלו, נמצא שלאדם שמגיע מיתה ואי אפשר לענישו הרי מפסיד בכך מחלקו לעולם הבא, עכ"ד. ולפ"ז במה שדנים את הרשעים בר"ה למיתה, וי"א דהוא לעולם הבא וי"א דהוא על עולם הזה, הכל אמת, שהדין מה מגיע להם בעולם הזה הוא הסיבה להפסדם של חיי הנצח שלהם בעולם הבא].

****

אכילת הסימנים בראש השנה

כריתות דף ו' ע"א, אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא כרתי סילקא ותמרי. בבן יהוידע דקדק מדוע הגמ' אמרה יהא רגיל הרי זה רק פעם בשנה ומה שייך יהא רגיל, וכתב שיש ראייה מכאן שצריך לעשות בב' הימים. ובמ"ב סי' תקפ"ג סק"ב הביא מהראשונים שאומרים יהיה רצון בשם ומלכות, דהיינו יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו וכו', והמנהג ביום השני וכן על דברים שלא הוזכרו בגמ' לומר בלא שם ומלכות, דהיינו יהי רצון מלפני אבינו שבשמים וכו'. עוד הביא המ"ב שם בשם השל"ה יתעורר אדם בתשובה כשיאמר 'יהי רצון' ויתפלל על זה בלב שלם. ובחיי אדם כלל קל"ט (והעתיקו המ"ב סי' תקפ"ג סק"ה) כתב בענין אכילת הסימנים בר"ה, דכיון שהוא תחילת שנה נוהגים לעשות לסימן טוב לאכול הדברים הרומזים לזה. ובמ"ב סי' תקכ"ט סק"א כתב דיש ד' מועדים שבהם יש ענין להרבות בסעודה ואחד מהם הוא ר"ה, אך כל מועד הוא מטעם אחר, ובשעה"צ (ס"ק י"ג) כתב דבר"ה הוא לפי שהוא תחילת השנה עושין כן לסימן טוב.

באכילת רימון אומרים 'שירבו זכיותינו כרימון', והשאלה הא איתא בברכות (דף נו ע"א) שאפילו הריקנים שבישראל מלאים מצוות כרימון וא"כ מה רבותא הכא. הפרי חדש (סי' תרפ"ג) תירץ ששם כונת הגמ' שהם מלאים מצוות כרימון בכל שנותיהם, אבל כאן מתפללים שבכל שנה ושנה ירבו זכיותינו כרימון וא"כ פשו להו טפי. והמטה יהודה (שם) ביאר שאף שיש לו הרבה מצוות מ"מ אפשר שיש לו יותר עבירות מהמצוות, ועל זה אומרים בראש השנה 'שנרבה' לשון ריבוי ר"ל שיהיו הזכויות מרובין מהעונות, וע"י כך נקרא צדיק גמור. ואאמו"ר זצ"ל פי' בשם החפץ חיים שיש ב' סוגי מצוות, והמשיל זאת לאחד שהולך לשמוע שיעור תורה אבל אינו מבין כלום ממה שנאמר בשיעור, אז ודאי שיקבל שכר על ההליכה ועל זה שנמצא בחבורת תלמידי חכמים ולא דיבר באותו שעה דברים בטלים ואסורים, אבל אינו דומה למי שלומד בפועל באותו שעה שאז יקבל שכר על הדברים הטובים שעשה באותו שעה, כן רשעים אפי' שהם מלאים מצוות כרימון, היינו רק כסור מרע, אבל זכויות כרימון זה על העשה טוב, וזה רק מי שעושה ועמל באותו שעה. נושמעתי בשם מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל שהקשה במה שאמרו שאפילו הריקנים שבישראל מלאים מצוות כרימון, דלכאוו' אם הם מלאים מצוות כרימון מדוע הם נקראים ריקנים, וביאר שההבדל בין רימון לשאר פירות, שבכל הפירות הכל מחובר יחדיו, אפילו תפוז שיש פלחים פלחים מ"מ הם מחוברים יחדיו, הדבר היחיד שאין שום חיבור בין גרעין לגרעין זה רימון,

אכילת הסימנים בראש השנה

ומעתה ביאר דהנה אדם בא לעולם לעבוד את ה' ולעשות את רצונו, והדרכים איך לעשות זאת הוא על ידי קיום המצות, אבל לא באו לעולם כדי לקיים תרי"ג מצות, אלא שזה היכי תימצי לעבוד את הקב"ה ולעשות את רצונו, ולדוגמא, עבד בבית המלך, כששואלים אותו מה תפקידו, הוא לא עונה שתפקידו לעשות את זה ואת זה, אלא תפקידו לשרת את המלך, ובמה משרת בזה יש הרבה ענפים, ולפיכך אמרו הריקנים שבהם שהם לא עבדי המלך אז הם מלאים מצות כרימון שאין שום חיבור בין מצוה למצוה, ולא כשאר פירות שהכל מחובר יחדיו. ולפ"ז פשוט החילוק בין מצות כרימון - שהוא לגריעותא, לבין זכויות כרימון - שזה למעליותא.]

בתפוח בדבש אומרים 'שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה', והטעם שכופלים טובה ומתוקה, כיון שלמעשה כל מה שעושה הקב"ה הכל הוא טוב שהרי מאתו יתברך לא תצא הרעות, וכל מה שעביד רחמנא לטב עביד, לכן אנו מבקשים עוד שגם נרגיש את המתיקות שבו, [נדומה הדבר לחולה שלוקח תרופה מרה, דודאי שדבר זה הוא הטוב בשבילו שעל ידו הוא מתרפא, אך מ"מ אין זה מתוק. כן הוא בכל דבר רע שנעשה, אף דכלפי שמיא ברור שהוא הטוב האמיתי, מ"מ אין אנו מרגישים את המתיקות שבו].

ובטעם שכופלים לטבול בדבש פעמים, גם הלחם וגם התפוח, יש שפירשו לפי שבתפוח יש קצת חמיצות, ועל זה מבקשים שגם דברים כאלו יבואו עם מתיקות. ויש שפירשו עמש"כ התוס' בברכות דף ל"ז ע"א לבאר ברכת בורא נפשות, 'רבות וחסרונם' - כמו 'לחם' ומים שאי אפשר בלא הם, ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי - כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולין העולם לחיות בלא הם שלא בראם כי אם לתענוג בעלמא כמו 'תפוחים', ע"כ, ומבואר דתפוח שונה מלחם שזה מותרת ואינו חיי נפש, ומעתה אפשר שזה תוספת הבקשה על תפוח לומר שגם המותרות יבוא בנקל ובמתיקות. ויש שפירשו שתפוח זה סמל לניסים שהיו בתוך מצרים 'תחת התפוח עוררתיק' שהיו יולדות בתוך השיעבוד בניסים גלויים, ועל זה מבקשים שגם הניסים יבואו בנקל, עד כדי שלא נרגיש שזה נס.

ובטעם שבר"ה טובלים הפת בדבש, הובא בשם האבני נזר שביאר שידוע שדבש הוא דבר היוצא מן הטמא, כי הדבורה אסורה באכילה משום שרץ, ואעפ"כ הדבש היוצא ממנה נהפך למאכל היתר, וזה בא לרמוז שבימים אלו יכול להפוך את הרעה לטובה בכח תפילתו. ויש שהוסיפו ע"ז, דהנה ידוע שעקיצת דבורה הוא דבר מזיק וכואב, ובכל אופן היא מייצרת בזה דברים הכי מתוקים, ללמדך שהרע יכול להעשות להכי טוב, וכנ"ל. ובנו 'השם משמואל' הוסיף דקי"ל (יו"ד סי' פ"ד סעי' י"ג) שאם נפל דבר טמא בתוך הדבש מותר לאוכלו, כי טבע הדבש לשרוף ולבער את כל הנופל לתוכו ולהפכו לדבש, ה"נ בראש השנה יכול כל אדם להפוך את הדינים לרחמים.

יש ענין להקפיד לילמוד בליל ר"ה אחרי הסעודה, ואפילו למי שקשה לו מ"מ יקפיד לכה"פ ללמוד קצת. בראשית יש לעשותו לסימן טוב, וכמש"כ הרמ"א ביו"ד סי' קע"ט סעי' ב' שיש ענין ללימוד בראש חודש לסימן טוב. והגראי"ל שטיינמן זצ"ל אמר זאת בנוסח דומה,

יראים וחרדים מאימת הדין - ובטוחים שיעשה להם נס

דאיתא במדרש שהתורה היתה צריכה להתחיל באות א', אבל כיון שבאות זה יש ג"כ 'ארור', לכך לא התחילו בו, אבל אות ב' שהיא 'ברוך' התחילה התורה בה. הרי שהתחלה צריכה להיות בדבר טוב, וא"כ בעמדינו לפני השנה החדשה אנו צריכים להתחיל בדבר טוב, ואין טוב אלא תורה, לפיכך ראוי לזרוז כל אחד את עצמו לאחר הסעודה לעמול קצת בתורה, וזאת מלבד מה שיש ענין לעשותו מחמת עשיית הסימנים בליל ר"ה לסימנא טובא וכמש"כ לעיל. שנית, דברמב"ם איתא הלומד תורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה עמי תפלה לקל חיי, ע"כ. ולפיכך ראוי ביותר לילמוד (לכה"פ קצת) בלילה כדי שימשך חוט של חסד בדינו.

ומלבד הדברים הסגולים שיש בלימוד התורה בר"ה, מ"מ ביום יש ענין מיוחד שינצל את כולו במצות, דאיתא בירושלמי (ר"ה פ"א ה"ג) שהקב"ה דן את ישראל ביום בשעה שהן עסוקין במצוות, ואת האומות בלילה בשעה שהן בטילין מן המצוות. ומבואר שיש בר"ה גורם לזיכוי בדין למי שעוסק אז בתורה ובמצות, וח"ו גורם לחובה למי שמתבטל אז במצות, ולפיכך נתנו לישראל את הדין ביום כדי שיוכלו לינצל מחמת זה, ולגוים בלילה בשעה שהם בטילים מן המצות, ולפיכך ראוי להקפיד שיהיה ביום תמיד במצב של 'בשעה שהן עסוקין במצות', וח"ו לא להיפך, ולא לבזבז רגע אחד לבטלה, והעיצה לזה, שיסדר לעצמו איזה ענין בדבר תורה או יראה שיחשוב בו כל שני הימים של ר"ה בין בשעת אכילה והליכה ברחוב כדי שתהיה מחשבתו דבוקה כסדר בלא הפסק בו יתברך.

****

יראים וחרדים מאימת הדין - ובטוחים שיעשה להם נס

הרא"ש בסוף מסכת ר"ה מביא דברי הירושלמי, אמר רבי סימון כתיב כי מי גוי גדול, רבי חנניא ורבי יהושע, חד אמר איזו אומה זו שיודעת אופיו של אלוקיה, בנוהג שבעולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתכסה שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך ציפורניו לפי שאינו יודע איך דינו יוצא, אבל ישראל אינו כן, כשבא ראש השנה שהוא יום הדין של כל אחד ואחד, לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחים זקנם וחותרין ציפורניהם ואוכלין ושותין ושמחין בר"ה לפי שיודעין שהקב"ה עושה להם נסים, ומטה את דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם, עכ"ד. ומבואר שביום הזה צריכים לנסים ובלא זה א"א לזכות, וסומכים ביום זה על הנס שיזכנו בדין ויקרע לנו גזר דינינו.

ויש אנשים שיושבים בשלוח ביום זה, וחושבים שסיבת החיים שהיה עד היום אמור להמשיך, ורק אם יגזרו עלי בראש השנה אחרת אז זה ישתנה. אולם גישה זו בטעות יסודה, דסיבת החיים שהיה מחמת שנה שעברה הוא רק עד ראש השנה, ומכאן והילך צריך סיבה חדשה שיקבל שוב חיים, וכמש"כ המהרש"א בברכות דף נח ע"ב דלכך הרואה את חבירו לאחר י"ב חודש מברך ברוך מחייה המתים, לפי שעבר עליו ר"ה שנידון לחיים ולמות, ואין כונתו לפי שהיה בסכנה במשפט דא"כ היה לו לברך ברכת הגומל ולא ברכת מחייה המתים, ובע"כ כנ"ל. וכן הובא בשם הרב מבריסק מרן הגרי"ז זצ"ל, ודימה זאת לשוכר דירה לי"ב

יראים וחרדים מאימת הדין - ובטוחים שיעשה להם נס

חודש, וכי יכול לישב בשלוה ולבטוח שימשיך לגור שם, ודאי שלא לפי שכל השכירות מעיקרא היתה רק ל"ב חודש, וכשחיים בכזה הרגשה הפחד הוא נורא, לא רק שיש חשש מיתה, אלא שאין לו כלל סיבה לחיים לאחרי ר"ה. וכמשמתבוננים, הפחד הוא יותר, דבשוכר דירה ל"ב חודש ולא שילם דמי שכירות, האם יעלה על הדעת שישכירו לו זאת לעוד י"ב חודש, כן אנו, האם שילמנו על החיים שקיבלנו י"ב חודש במצוות ובמעשים טובים או ח"ו להיפך... נויש להוסיף עוד דהנה אמרו חז"ל (עירובין דף יג ע"ב) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא כדי שלא יחטא, ולכאן אם כל החיים שקיבל הוא עד ר"ה, א"כ מה מבקש עוד חיים, הא נמנו וגמרו שעדיף לאדם שלא נברא. (ועי' בט"ז בסי' מ"ו סק"ד שמברכים בברכת השחר שלא עשאני גוי, ולא שעשאני ישראל, לפי שנמנו וגמרו עדיף לאדם שלא נברא לפיכך לא תקנו לברך על העשיה דטוב לנו שלא נעשה). ומבארים עפמש"כ השעה"צ בסי' תרכ"ב סק"ו בטעם שקורין הפטרת יונה ביום הכיפורים, כי האדם חושב כמה פעמים ליאש את עצמו שאין יכול לתקן בשום אופן ועל כן יתנהג תמיד באופן אחד, ואם יגזור הקב"ה למות ימות, אבל טעות הוא שסוף דבר יהיה כל מה שהקב"ה רוצה מנפשו שיתקן מוכרח הוא לתקן, ויבוא עוד פעם ופעמים לעולם הזה ובעל כרחו יוכרח לתקן, וא"כ למה לו כל העמל למות ולסבול חיבוט הקבר ושאר צרות ולחזור עוד הפעם? ודבר זה נלמד מיונה וכו', ע"ש. ולפ"ז נמצא שעיקר בקשת האדם בר"ה שנוכה למלאות את תפקידנו בזה העולם ולתקן מה שמוטל עלינו לתקן, וא"כ עיקר תפילת האדם בר"ה צריך להיות על חיים רוחנים, דבלא זה אין כלל סיבה לקבל חיים חדשים. (ויש להוסיף עוד דכשיובא שוב בגלגול לא יהני מה שיעשה אז תשובה, מאחר דלאחר מיתה לא מהני תשובה וצריך לתקן הדבר, נמצא דכשדנים בשורש נשמתו על מה שהיה עמו בגלגולים קודמים אין התשובה כלל מהנידון). ולפ"ז אפשר שהמשפט בר"ה אינו לחיים או למות, אלא איך להטיב עם הנברא שיובא שלם בעולם האמת, ועל זה סובב אם לתת עוד חיים ומאידך יתכן שכבר השלים את תיקונו, ועל זה אנו מברכים ברכת שהחיינו, ואנו אומרים בתפילה שנתת לנו ב'אהבה' את יום הזכרון הזה, דהיינו שזה מתנה גדולה שקבלנו באהבה, ובע"כ שזה לא על גוף המשפט אם לחיים או למות, אלא כנ"ל].

וידוע המימרא בשם הרב דסלר זצ"ל, שאמר, שמה שקורא בראש השנה בשמים בראש השנה אני יודע, והוא נורא ואיום, ואף שלא הייתי בשמים מ"מ אני רואה מה שעברנו בשנה שעברה אני יודע שכל זה נגזר בראש השנה שעבר. ובידינו לשנות את הדין ולזכות לחיים מאושרים בכח תפילתינו, וכמו שארכנו בזה בריש דברינו. והרב דסלר היה רגיל לומר, שאם היינו בוכים ומתחננים עוד קצת בר"ה היינו חוסכים הרבה בכיות במשך השנה. והרב פינקוס זצ"ל המשיל דבר זה למעשה שהיה בעירו (אופקים), שאחד הקהילות שלא היה להם כסף לבנות בנין לבית הכנסת, הזמינו קראון (מבנה קל) לצורך ביהכנ"ס, וכשבא הקראון הקבלן בטעות הניח אותו הפוך דהיינו ארון הקודש למערב והשירותים למזרח, ולא ידעו הציבור מה לעשות, הגיע אחד ואמר שאיני מבין מה הבעיה, הרי בזמן שהמנוף הוריד את הקראון ראיתי איך שבן אדם אחד דוחף את הקראון בזמן שהיה באויר כדי לכוונו שיעמוד במקום שצריך, א"כ אף עכשיו שזה כבר על הריצפה מ"מ אם אחד הצליח

יראים וחרדים מאימת הדין - ובטוחים שיעשה להם נס

להזיזו כשזה באויר אז מאה איש יצליחו להזיזו ולדוחפו ולהחליפו מצד לצד, אמר להם ר' שמשון, טיפש מתי שזה באויר אפילו אחד יכול להזיזו, אבל אחרי שזה כבר ניקבע אפילו מאה איש לא יצליחו להזיזו מאומה. כן בר"ה שאנחנו באויר כל אחד יכול לשנות את דינו, אבל אחרי שכבר נגזר אפילו מאה לא יהיה בכוחם לשנות מאומה. וכמו שהאריך הפנים יפות (פרשת אחרי) שעל המשכיל לבקש על נפשו קודם שיוציאו עליו גזר דינו בר"ה, כי מי יבוא אחרי המלך, כי לאחר מכן יצטרך להרבות בצעקות ובתפילות לשנות את הנגזר כבר, כי את הנעשה קשה לשנות.

ומהגר"א בידרמן שליט"א שמעתי, שהמשיל את היושב בשלוח בר"ה ואינו מפחד, לאותו תינוק שבשעה שאביו שוכב מת עם טליתו על הריצפה, יושב ומשחק בחוטי ציציות טליתו של אביו, ואינו יודע מה יש מתחת לטלית. כן בראש השנה כל מה שיהיה במשך השנה נמצא כבר עכשיו אלא שהוא מכוסה מענינו, והאיך נוכל ליישב בשלוח. והביא מה שאמר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, באסון שקרה בזמנו שאחד האברכים הצעירים בישיבת מיר הצטנן בימי בחורף, וקיבל דלקת ראות ונפטר, והעולם דיבר שהוא נפטר מהקור הנורא, ויהי כשמוע הגר"ח את דבריהם אמר להם בתוכחת מוסר 'הוא לא נפטר מקור העז שבחודש שבט, נאר ווען דער זין האט געבראטיין ראש השנה' (כלומר הוא לא נפטר מהקור שבחודש שבט כ"א בזמן שהיתה השמש קופחת בראש השנה). וידוע פירוש הרוקח (בפירוש התפילה) 'היום הרת עולם' שהוא מלשון הריון, שראש השנה הוא בחינת הריון של כל מה שיארע באמצע השנה, ואז הוא בבחינת לידה.

הפחד מראש השנה הוא נורא, עד שאמרו חז"ל בשעה שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניך האיך נאמר שירה, ובראשונים (ריטב"א פ"א דנדרים) איתא שיום זה הוא עת צרה, לענין שאז נדרי צדקה הוי נדרי מצוה, ולפ"ז לדעת הרמב"ן שבעת צרה יש חיוב תפילה מה"ת, ובפשוטו אין שיעור לתפילה, אז גם ביום זה מחויב להתפלל ולומר תהילים בכל רגע פנוי.

כתיב ישמחו השמים ותגל הארץ... לפני ה' כי בא לשפוט הארץ (תהילים צו, יא-יג), ומבואר שמצד אחד זה דין - רעדה, ומצד שני זה שמחה. וכ"כ השאג"א (סי' ק"ב) לדינא שיש דין שמחה בראש השנה, וכ"פ המ"ב בסי' תקצ"ז סק"א, והחת"ס לשו"ע (שם) הוכיח כן מלישנא דמתני' (ר"ה דף כט ע"ב) יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת, דלכן קרי לר"ה יום טוב ללמדך שיש בו דין שמחה, ובדרשותיו (ח"ב עמו' שנ"ו) הוסיף החת"ס שעל ידי זה שמקיים האדם מצוה זו ושמח ביום זה כדין של תורה, זוכה בשכר זה שיוציא הקב"ה כאור בצדק דיננו. [ומצינו דבר זה בספורנו בכ"מ, עה"פ זכרון תרועה מקרא קדש (ויקרא כ"ג, כ"ד) כתב, דהכונה זכרון תרועת מלך - בה יגילו במלכם, (תרועה הוא לשון שמחה), כאמרו (תהילים פ"א ב') הרנינו לאלוקים עוזנו הריעו... וראוי לנו לשמוח אז יותר על שהוא מלכנו - ויטה כלפי חסד - ויזכה אותנו בשפטו אותנו, כאמרו (ישעיה ל"ג כ"ב) כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו. וע"ע מש"כ בתהילים (פ"א, ה') וראוי שיקבצו בתקיעה כל עמו לעבודתו וישמחו בתרועה על מלכותו, שיזכה אותנו בדין, ובו ישפוט משפטנו מיד

יראים וחרדים מאימת הדין - ובטוחים שיעשה להם נס

צוררנו ויושיענו]. וע"ע ויש שפירשו שהשמחה בזה שעומד לפני המלך וזוכה לקירבה מהמלך, אף שמצד המשפט יתכן שהוא יסבול. ואפשר יותר דמצד החוטא לא שייך כלל מהלך של משפט, שהרי מיד שחטא פגם ביחוד ה' ואחת דינו למות, אלא דבר"ה התחדש שהמלך שופט, ואצל מלך אין כללים, מלך פורץ גדר, ורק אז יכולים לזכות לזיכוך החטא ולכפרתו, וזה גופא השמחה. נומצינו 'שהמלכות' היא גופא הסיבה למחילת העונות, בירושלמי יומא פ"ח ה"ז שהאומר שאין יוה"כ מכפר הרי הוא כאומר שאין הוא 'מלך' והוי מרידה במלכות, והיינו דהמחילה הוא רק מכח שהוא מלך, ומציאות של מלך הוא נתינה (בלא תמורה) כדאיתא בנדרים דף כ"ד ע"א לאו מלכא אנא דמהנינא לך]. ומביאים מהזה"ק שכתב, שהקב"ה קבע את יום ר"ה לדין ולמשפט כדי שיראו מפניו, ולכן מי שמפחד מעצם הדין זוכה לצאת זכאי בדין, ומי שאינו מפחד מעצם הדין אז הקב"ה דן אותו כפי מעשיו. וכן מבואר במ"ב סי' תקפ"ד סק"א שהירא וחרד מאימת הדין נזכר על ידי זה לזכות, וכשאין יראים כתב בסי' תקצ"ו סק"א דהשטן מקטרג על זה גופא. וע"ע בצל"ח חגיגה דף יד ע"א שהקב"ה יושב במידת הדין כדי שיראו מלפניו, וע"י התרועה שמתמלא פחד הקב"ה עובר ויושב במידת הרחמים, והיינו דהפחד גופא זו היא הסיבה לזכות לרחמים.

ואפשר עוד שעצם מה שמפחד מהדין, זה הסיבה לתת לו חיים, וכמו שכתוב יראת ה' תוסיף ימים (משלי י', כז) יראת ה' מקור חיים (שם י"ד, כז), וכל עבודת היום זה להוסיף יראת ה', שזהו ענין המלכות - פחד, וזהו ענין השופר. ואצטט כאן דברי המדרש תהילים (ק"ל) עה"פ כי עמך הסליחה למען תורא, הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה וכל כך למה למען תורא בשביל ליתן אימתך על בריותך ביום הכיפורים, ע"כ. ומבואר שמצד רחמי הקב"ה כבר בהתעוררות השופר ועבודת ראש השנה ה' רוצה ליתן סליחותו, אבל אי אפשר לזכות לחיים ולסליחה רק ע"י יראת שמים, שזה כל סיבת חיינו כמש"כ מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה (עי' רש"י פרשת עקב), וכדי לזכות ליראת ה' טהורה עומדת לעד, צריך התרוממות הנפש וביטול הגוף ותאוותיו.

וראיתי בשם הגרמ"מ אפשטיין זצ"ל ראש ישיבת סלבודקא לבאר, דהנה תוס' בר"ה דף ל"ג ע"ב ביאר שהטעם שתוקעים מאה תקיעות, מכיון שנאמר 'ותיבב אם סיסרא' - ושם היה מאה קולות, ולגבי תקיעת שופר נאמר 'יום תרועה' - ותרגם אונקלוס 'יום יבבא', למדנו מכאן שתקיעת שופר היא מאה קולות, עכ"ד. [והנה זה פשוט דאף בלי הלימוד מסיסרא, לא היה חיוב לתקוע כל היום מדכתיב יום תרועה, דא"כ המאה תקיעות היו מה"ת, אלא דמה"ת סגי בתקיעה אחת ביום (והיינו תשע תקיעות מדכתיב ג"פ תרועה), אלא דיל"ע בגדר הדבר, אם המצוה הוא רק בתקיעה אחת, או שהמצוה שיהיה תקיעה וככל שמוסיף בתקיעה הוא מקיים בזה מצוה מה"ת, ונפק"מ אם אחרי שתקע מאה תקיעות יש ענין להוסיף עוד תקיעות כדכתיב יום תרועה, ועב"ז בצל"ח חגיגה דף יד ע"א ובפנ"י. ודבר זה יש לבאר עפ"מ"כ האחרונים דעבודות היום מה"ת הוא מלכויות, דהשופר ביסודו הוא כלי שמבטא את המלכות, ולכן אפי' שמה"ת סגי בתקיעה אחת מ"מ ככל שמרבה בו הרי הוא מתעסק בהמלכת ה']. ולכאן חז"ל לא יוכלו למצוא מקור אחר לחיוב מאה

אימתי ועל מה הדין בראש השנה

תקיעות מלבד מהקולות שהשמיעה אותה גויה, וביותר דמה הקשר לקולות שהשמיעה אמו של מי שערך מלחמה נגד ישראל לבין מצות תקיעת שופר בר"ה. וביאר, דהנה כתיב (שופטים ה', כ"ח) **בְּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקְפָה וַתִּיבֵב אִם סִסְרָא בְּעַד הָאֲשָׁנָב מִדּוּעַ בִּישׁ רִכְבּוֹ לְבּוֹא מִדּוּעַ אֶחָרוּ פְּעָמֵי מְרַבּוֹתָיו, והדבר פלא, וכי זו סיבה לעמוד בחלון ולייבב? והלא ידעה שלבנה יש תשע מאות רכב ברזל, עד שמהשמים נאלצו להילחם עמו כדי לנצחו, וא"כ במה חששה אמו פן ינוצח במלחמה, ומדוע עמדה בחלון וייבבה. אלא משום שמלחמה היא בכל זאת מלחמה ושמה ניכשל בקרב גם אם צבאו בנה חזק פי כמה מאויביו, כך באו ללמדנו איך אנו צריכים להרגיש ביום הדין, אף שמצד אחד בטוחים אנו שיעשה נס, מ"מ עלינו לירא ולדאוג אחרי שזה משפט והוא עומד בפני דין, ואם שם צריך לפחד כל שכן ביום דין, ובפרט כאן שהקב"ה בעצמו כביכול עומד ומכריז יום יבא יהיה לכם.**

והנה הסיבה שאין פחד מהמשפט בר"ה הוא מפני חסרון באמונה, שהרי אם היה אדם עומד למשפט אפילו על עבירה קלה שעונשו רק חודש אחד בבית האסורים היה מפחד מאוד, ואילו מדין שמים החמור בהרבה (עד שאם היינו מפחדים כראוי לא היינו יכולים לעמוד בפחד זה) אין מפחדים כלל. נמצא שההיכר תימצי לזכות בדין הוא ע"י האמרו לפני מלכויות, הרי שהחיוזוק באמונה גורם לפחד נורא מצד אחד, ולשמחה שאנו מכתירים אותו כביכול, ועי"ז נעשינו בני המלך שאנו יכולים להיות בטוחים בנס. אולם לא נתבאר אם באמת צריך לבטוח שיעשה לנו נס או שזה ממילא.

ונסיים בדברי החכמת שלמה לרבי שלמה קלוגר זצ"ל בשו"ע סי' תקפ"ג סעי' א', וז"ל: הנה הטעם מה שכתוב בש"ס ובשו"ע לאכול דברים טובים ומתוקים, אין הכוונה דרך תפילה, דאין מקום לתפילה בשעת אכילה רק זה הוי לבטחון ואמונה, כי מראה שהוא מאמין ובוטח שכן יהיה, ובפרט לפמש"כ בדרושים לפרשת תבוא שנת תרי"ב דבראש השנה יהיה אדם משמח ואומר כל מה שעשה הוא יתברך הוי לטובה ובזה יהיה נהפך באמת לטובה. ולכן מהאי טעמא נראה שיהיה אדם רגיל לומר בראש השנה אחר תפילת שחרית **כל מה דעביד רחמנא לטב עביד וגם זו לטובה, ולכן מה"ט תקנו לאכול מאכלים טובים ולומר עליהם כן כדי שאם ח"ו נגזר להיפוך יהיה נהפך ע"י אמירה זו לטובה אמן כי"ר.**

****

אימתי ועל מה הדין בראש השנה

קודם שנכנס לעצם הנידון על מה הדין, נקדים במש"כ הזוהר (שער הכוונות דף ר"ח) כי אדם הנופל עליו בכייה רבה מאליו בימים האלו בתפילה, ראייה הוא שנידון באותה שעה למעלה, אם ביום א' ואם ביום ב', עכ"ל. וכתבו הספרים שלכן יקבל האדם על עצמו באותה שעה קבלה שיוכל לעמוד בה, ודבר זה ישפיע על גזר דינו לטובה, וכמו שאמרו בר"ה דף ט' ע"א אין דנים את אדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה.

הנה בכל יום הקב"ה דן עולמו בג' שעות הראשונות, ובראש השנה נמי דן בג' שעות הראשונות, וכתב המ"ב בסי' תקצ"א ס"ק י"ד שבכל יום אינו אלא לפקידה בעלמא 'באותו

אימתי ועל מה הדין בראש השנה

יום, אבל בראש השנה הקב"ה דן ל'כל השנה' ולפעמים לשנים רבות. ובתשו' המייחסת להרי"ף (קובץ המועדים עמו' ג') ביאר שבראש השנה הקב"ה דן על כללות השנה אם בשנה זו ירויח פלוני או ח"ו ימות פלוני, אך אינו דן באיזה יום ירויח או ימות, ובכל יום הקב"ה דן לפי מעשי בנ"א אם ביום זה ירויח את מה שנקצב לו בר"ה או ימות כפי שנקבע לו כבר מר"ה.

והנה בר"ה דף טז ע"א תנן, בארבעה פרקים העולם נידון 'בפסח על התבואה' 'בעצרת על פירות האילן' בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהילים לג-טו) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם 'ובחג נידונין על המים'. והקשה הר"ן וז"ל: כיון שהאדם נדון בר"ה ודאי על כל המאורעות שלו דנין אותו על תבואותיו ופירותיו ושאר עסקיו כיון שכן הכל נידון בראש השנה, וניחא לי שג' דברים הללו נידונים לכל העולם בג' זמנים אלו... אבל בראש השנה כל באי עולם עומדין לפניו אחד אחד וגוזרין עליו חלקו מדברים הללו, ע"כ. ומבואר שבתחילה גוזרין כמה מים ופירות וירקות יהיו, ובר"ה נקבע כמה יקבל מתוכם. [ולפ"ז א"ש נמי במה שבפסח ועצרת ובחג כתוב על מה נידון, ובר"ה כתוב רק מי נידון, ולהנ"ל א"ש דבר"ה האדם נידון על הכל ולא במשהו פרטין]. והפלא הרי המים נידון רק בחג, א"כ מה נקבע בר"ה, ואם כבר נקבע לכל בן אדם כמה מים יהיה לו, אז מה נפק"מ בדין השני שיש בחג. ואשר חזינן שבר"ה נקבע לאדם לפי אחוזים ולא לפי כמות, דהיינו שמתוך הפירות והמים שיהיו יקבל כך וכך אחוז, ובשאר זמנים נקבע כמה פירות ומים יהיו, וככל שיהיה יותר יקבל יותר כפי האחוזים שנקבע בראש השנה.

אימתי הדין בר"ה, בשו"ע בסי' תקצ"א סעי' ח' איתא שיחיד לא יתפלל מוסף עד אחר ג' שעות כיון שהקב"ה דן את עולמו בג' שעות, ושמא יעינו בדינו ביחוד ומי יצדק!. ומאידך מצינו שהקב"ה דן עד חצות, ומה"ט כתב הט"ז בסי' תקפ"ב והעתיקו המ"ב שם סקכ"ה שאומרים לשנה טובה תכתב עד חצות, ותי' המג"א בסי' תקצ"א סק"ט שעד ג' שעות הקב"ה דן ע"פ מידת הדין, ולאחר ג' שעות הקב"ה דן לפנים משורת הדין. ומ"מ ציבור יכולים להתפלל אף בתוך ג' שעות, וביאר המ"ב משום הן א-ל כביר לא ימאס, ולכאוף אף שיש זכות הרבים מ"מ אמאי לא ימתינו עד אחר ג' שעות שאז הדין יותר קל, חזינן שע"י רבים הקב"ה דן לפנים משורת הדין אף בתוך ג' שעות, ולהכי ליכא נפקותא ברבים בין תוך ג' שעות לאחר ג' שעות.

המתפלל ביחידות צריך להתפלל מוסף לאחר ג' שעות, וראוי שישמע התקיעות קודם שיתפלל מוסף כמש"כ השעה"צ סק"ח כדי לערבב השטן שלא יקטרג עליו בשעת תפילתו. ויל"ע כשמתפלל ביחידות שחרית לאחר ג' שעות אם יש ענין שישמע התקיעות אף קודם שחרית מה"ט. ולענין שופר במתפלל ביחידות, יעוי' במ"ב סי' תקפ"ח סק"ב שידקדק לתקוע אחר שלש שעות לערך כדי שתקיעותו תהיה בשעה שהציבור עומדים בתקיעה, ובסי' תקפ"ט ס"ק יא כתב המ"ב עוד טעם לפי דאז מיפקד דינא ואין כדאי לתקוע ביחידות.

****

הכרעת הדין ביום ראשון דר"ה או ביום שני

ברכות דף י"ח ע"ב, מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו אמרה חדא לחברתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם וכו', אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו הלך הוא זורע ברביעה שניה של כל העולם כולו לקה שלו לא לקה, לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו אמרה חדא לחברתה בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם וכו', אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו, הלך זורע ברביעה ראשונה של כל העולם כולו נשדף ושלו לא נשדף, אמרה לו אשתו מפני מה אשתקד של כל העולם כולו לקה ושלך לא לקה ועכשיו של כל העולם כולו נשדף ושלך לא נשדף סח לה כל הדברים הללו.

והתימה, הא המשפט בר"ה הוא 'ביום', וא"כ איך זה שכבר בלילה שמעו הפסק דין מה שהולך להיות. ובשם הגר"א הובא שמעשה זה היה בליל יו"ט שני דר"ה. וגם זה תמוה שהרי גם ביום השני יש דין וא"כ עדיין אז לא הוכרע כלום. וביותר דבגמ' איתא שבשנה אחרת הלך שוב בביה"ק, ובפשוטו בפעם השניה לא היה מחמת שהקניטו אשתו אלא כדי לשמוע מה גזרו למעלה, ואם הכונה לאחר ר"ה אמאי לא הלך ללון שם במוצאי יו"ט שני. וביותר יש לתמוה דבגמ' איתא שמי שהלך ללון היה 'חסיד אחד' ולא סתם אדם, ובמהרש"א שם הובא שזה היה רבי יהודה בר אלעאי, וא"כ מדוע לא פירסם זאת ברבים מדין השבת אבידה כדי שהם לא יפסידו, וכמו שאמרו בב"מ דף ל"א ע"א ראה מים ששוטפין ובאין הרי זה גודר בפניהם אמר רבא וילפי' ליה מקרא לכל אבידת אחיך לרבות אבידת קרקע, (ואף להצילם מגזירה משמים כדמבואר בסוכה דף נ"ג ע"א במעשה דשלמה המלך עם הנהו תרתי כושאי).

והנראה בזה דחז"ל קבעו עוד יום לר"ה, מסתבר דקבעו זאת להקל ולא להחמיר, דאף מי שלא זכה ביום הראשון יוכל לזכות ביום השני, אבל מי שיצא זכאי ביום הראשון אין מסתבר שיקבעו לו עוד יום כדי שיצא חייב, ובזה"ק איתא דיום ראשון דר"ה הוי דינא קשיא וביום שני דר"ה הוי דינא רפיא, ולכן פשוט שמי שזכה בראשון יזכה גם בשני. ומעתה א"ש דכששמע במוצאי היום הראשון שמי שזורע ברביעה שניה יצליח א"כ ברור לו שאז זה זמן טוב לזרוע, אבל עדיין אין ברור לענין רביעה ראשונה שאין זה זמן טוב, שהרי לכל מי שחושב לזרוע ברביעה ראשונה יתכן שעוד ישתנה הדין ביום השני, ולפיכך למי שנגזר שיפסיד אין שייך בו חובת השבת אבידה למנוע מהפסד, וא"ש מה שזרע ברביעה שניה עפ"מ שנקבע ביום הראשון, ולא הוצרך לפרסמו ברבים מדין השבת אבידה כיון שעדיין היה יום שני דר"ה, ויתכן שאז יקבע שגם מי שזורע ברביעה ראשונה יצליח, וא"ש. [ומעתה אפשר דבדוקא לא הלך במוצאי ר"ה (דיום ב'), כיון שאז יהיה צריך מדין השבת אבידה לפרסם מה שנגזר, ולשנות הדין למי שנגזר להפסיד שלא יפסיד, ורק במוצאי א' דר"ה שאז אינו ברור מי יפסיד הלך ללון שם].

אבינו מלכנו

אבינו מלכנו, בפשוטו אנו אומרים ב' מידות אלו לומר, שאם אנו כבנים אז אנו פונים אליך מדין אבינו, ואם אנו חשובים כעבדים אנו פונים מדין מלכנו. ויש שביארו שלעולם פונים עם ב' דברים אלו, שהרי אבא תמיד רוצה לתת לבניו, אלא שאין תמיד הדבר ביוכלתו, ומלך שהכל ביכולתו מ"מ לא תמיד הוא רוצה לתת, ואנו פונים אליך אבינו שרוצה - שכולו נתינה, מלכנו - שהכל ביוכלתו, רחם עלינו והושיענו.

*****

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף

נהגו בהרבה מקומות לעשות הפסקה בין שחרית למוסף בר"ה, ועושים קידוש ואוכלים מזונות, ויש ששותים לחוד בלא קידוש. ויש לדון בזה מכמה אנפי, א' בחובת קידוש קודם מוסף, ובפרט בר"ה שחמירא טפי מחמת החובת תקיעות. ואם יכול לשתות לחוד (בלא אכילה) בלא קידוש כלל, ובאופן ששומע קידוש מאחר. ב' בדין אכילה קודם מוסף. ג' בדין אכילה קודם תקיעות, ובפרט ביום הראשון דחיובא מה"ת. ד' אם שומר מהני לזה, ואם כשיש שומר מותר לאכול אף יותר מכביצה. [והמדקדקים נהגו שלא לאכול כלל, ובפרט ביום הראשון. והעולם נוהגים לקדש ולאכול עד יותר מכביצה מזונות. ובעדת החסידים יש ששותים קודם מוסף בלא קידוש כלל, ויש שרק המקדש אוכל מזונות והשומעים יוצאים על ידו חובת קידוש ושותים לחוד (וכך נהג האדמו"ר מויזניץ בעל הישועות משה זצ"ל), ואצל רובם בכל השנה אין מקילים לשתות קודם מוסף מלבד מר"ה שהוא ג"כ קודם מצות תקיעת שופר. ובמאמר שלפנינו ננסה לרדת לשורשם של דברים].

בראשית הדברים, אם מותר לאכול קודם תפילת מוסף בלא קידוש, מצינו בזה פלוגתא באחרונים, דעת המגן אברהם (סי' רפ"ו סק"א) דאסור לפי שחל עליו חובת קידוש, דהא רשאי לאכול מעט פת (אכילת עראי) קודם מוסף, ולפיכך חלה עליו חובת קידוש. [ובפשוטו ה"ה קודם קריאת התורה נאסר בשתיית המים לפי שגם קודם קריאת התורה מותר לאכול]. וכן דעת הב"ח (ס"ב) העולת שבת (סק"ג) הא"ר (סק"ט) תוספת שבת (סק"ד), ובמאמר מרדכי (סי' רע"ג סק"ו) ביאר יותר לפי שמותר לטעום קודם מוסף ויכול אפילו לאכול כביצה מפת, וא"כ יכול לצאת באכילה זו ידי חובת סעודת שבת ולפיכך שפיר חל עליו חיובא דקידוש. אולם דעת המהרש"ל (הובא בעטרת זקנים סי' פ"ט) והפרישה (שם סק"ו) והנחלת צבי (סי' רפ"ט עטרת צבי סק"ג), הובא דבריו באליה רבה סי' רפ"ו סק"ט) דמותר לפי שלא חל עליו חובת קידוש קודם מוסף, משום דלקידוש במקום סעודה בעינן סעודת קבע שהוא יותר מכביצה, והוא אסור קודם מוסף. וכ"כ בשו"ת נחלת שבעה (סי' ו') והרמ"ז (הובא בשלמי ציבור הנהגת הבוקר אות ח'), וכן בעקרי הד"ט (להרב דניאל טירני, סי' י"ג אות ג') הביא לדברי הרמ"ז, וכתב שכן העידו שלוחי ארץ ישראל שהמנהג בכל א"י

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף

לא לקדש לפני מוסף, ושכן עשו מעשה לשתות קפה ולאכול מיני מתיקה. ולענין מעשה, כתב בפתחי תשובה (רפ"ט ס"א) שהמנהג פשוט שאין טעמים קודם מוסף בלא קידוש ואין לשנות. וכן פסק המ"ב (סי' רפ"ו סק"ז) דמיד אחר שהתפלל תפילת שחרית נתחייב בקידוש ונאסר אף בשתיית מים, אע"פ שהוא קודם תפילת מוסף. ובמ"ב (שם סק"ט) הביא מהא"ר דאף דקי"ל שאסור לשתות קודם מוסף וכדעת רוב האחרונים, מ"מ בשעת הדחק שאין לו יין ולא שאר דבר לקדש עליו, אם הוא חלש וכדו' רשאי לאכול פירות ושאר מיני תרגימא אף בלא קידוש, לפי שיש לצרף דעת הראב"ד (פכ"ט ה"י) שאין איסור כלל לטעום קודם קידוש של יום, ובצירוף דעת הנחלת צבי הנ"ל שלא חל חובת קידוש קודם מוסף, אבל בלאו הכי אין להקל. [והנה הביאור הלכה (סי' רפ"ט סעי' א') כתב, דמי שהותר לו לאכול ולשתות קודם תפלה כגון שהוא לרפואה וכדלעיל (סי' פ"ט סעי' ג') פשוט דצריך לקדש מתחילה, ור"ל דכיון שכל מה שלא חל עליו חובת קידוש קודם התפילה היינו מחמת שאסור באכילה, וממילא לא חשיב שהגיע כבר זמן סעודה וכמו שביאר המשנה ברורה (שם סק"ז), וא"כ באופן שהוא חולה ומותר לו לאכול קודם התפילה שפיר חל עליו חובת קידוש. ובתהילה לדוד (סי' רפ"ו סק"ג) כתב דחולה אסור אפילו בשתיית מים קודם קידוש דכיון שמחמת חוליו מותר לו לאכול סעודה קודם התפילה א"כ שפיר חייב בקידוש מיד בתחילת יום השבת. ובספרי זמנינו דנו במה שנהגו בק"ק בפולין שהיו מתפללין תפילת שחרית זמן רב, וכדי שיוכלו לכיין בתפילה היו אוכלים מיני דגן קודם התפילה, וכדאיתא בשו"ע (סי' פ"ט סעי' ד') הרעב מאוד עד שאינו יכול לכיין בתפילתו, בכלל חולה הוא ומותר לאכול לפני שחרית, ולא היו מקדשים, דלכאורה להמבואר כאן הרי הם צריכים לקדש תחילה. ובספר כף החיים (סי' רפ"ט סק"ד) הביא שהפתחי תשובה הקשה על דין זה, איך מותר לו לשתות יין שאינו נצרך לו לרפואתו, ותירץ הכף החיים שכיון שאסור לו לאכול בלי קידוש צריך הוא לשתות היין כדי שיוכל לאכול לרפואתו. ולפ"ז אפשר דהטעם שבק"ק בפולין לא היו מקדשים, לפי שחששו לשיטת המהרש"ל והנחלת צבי (שהובא לעיל) שאין חובת קידוש קודם מוסף, אף דשרי אז לאכול אכילת עראי, ולשיטה זו אסור לעשות קידוש קודם שחרית, שהרי אין שתיית היין לצורך רפואתו, ולפיכך סמכו על מש"כ המ"ב בסי' רפ"ו סק"ט שבשעת הדחק יכול לאכול בלא קידוש קודם מוסף, וצ"ע]. ומצאתי באחד מהראשונים שכתב כדעת הנחלת צבי, דלקידוש במקום סעודה בעינן סעודת קבע שהוא יותר מכביצה, דיעו' בחידושי הרא"ה בברכות (דף כ"ז ע"א) על הא דאמר רב יהודה אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, דמזה מוכח דשרי למיכל בין תפילת ערבית לקריאת שמע דידיה, מטעם שהתחיל מקמיה דמטי זמן ק"ש, דהא הכא אמר שמואל מתפלל אדם בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, ושמואל גופיה הוא דאמר דאין קידוש אלא במקום סעודה, עכ"ד. ומבואר דלקידוש במקום סעודה בעינן סעודת קבע, דהיינו בשיעור כביצה דאסור לאוכלו קודם ק"ש, ושפיר הוכיח דחזינן מהכא דשרי לאכול קודם ק"ש מטעם שהתחיל בהיתר. אולם יש שטענו שעד כמה שמועיל שומר לאכילת קבע קודם מוסף (בסמוך אי"ה נביא בזה פלוגתא), תו חשיב שהגיע עת הסעודה, ושאינו מקודם שחרית דבכל גווני אין ביכולתו לסעוד.

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף

ולענין מי שקידש ולא אכל אי שרי לו לשתות, יודעים שיטת השר מקוצי (הובא במרדכי פרק ער"פ, והעתיקו הב"י בסי' רס"ט) דאם קידש ולא אכל מותר לו לשתות היין, ולא אמרינן כיון דלא יצא חובת קידוש, לפי דאין קידוש אלא במקום סעודה, הוי כשותה לפני קידוש, לפי שאף שלא במקום סעודה הוי קידוש לענין שתיה, ושרוצה לאכול אח"כ צריך לקדש שנית לפני האכילה, דאין קידוש לאכילה אלא במקום סעודה. אולם הרשב"א בשו"ת ח"א סי' שכ"ג חולק עליו, וכ"פ השו"ע בסי' רס"ט סעי' א' ובסי' רע"ג סעי' ד' דמאחר דלא הוי במקום סעודה אסור לו לשתות מהכוס. אולם קודם מוסף יש שכתבו להקל, בצירוף דעת הראב"ד דלשתיה כלל לא בעי קידוש, ובצירוף הדעות דלא חיילא חובת קידוש קודם מוסף. והיכא שהמקדש אוכל, יש לצדד עוד שיטות דחשיב זה קיב"ס אף לענין שאר השומעים, דיעוי' בספר "פסקים ושו"ת מרבינו אלעזר מטרשקון" לאחד מן הראשונים (עמוד 114) כתב, דחולה ואיסטניס אין יוצאים יד"ח קידוש אלא אם כן יאכלו כזית פת, או אחרים שאכלו שם ויקדשו במקום סעודה, והחולה והאיסטניס יצאו בקידוש שלהם שהיה במקום סעודה, ע"כ. וכ"כ בספר זכור לאברהם (סי' רע"ג) ובספר מעם לועז (פרשת יתרו פ"ו עמוד תקצ"א) שאם המקדש שותה את כל הרביעית יין של קידוש, חשיב קידוש במקום סעודה ומהני לכל הקהל, וחשיב קידוש במקום סעודה לכולם, והיינו שמדין שומע כעונה כמו שיוצא יד"ח בכוס המקדש, כן יוצא במה שאצלו הוי במקום סעודה. [אולם לדינא צריך שלכל המסובין יהיה אצלם הקידוש במקום סעודה, דיעויין בברכ"י סי' רס"ט ובשערי תשובה סי' רע"ג סק"ב שכתבו, שמה שנוהגים לילך לבית חתן או מילה ואין שם כיסנין אחר קידוש רק מיני מגדים, אין לו לטעום שם כלל, ולא סגי במה שהמקדש שותה כל הכוס, דלדעת הגאונים חשיב זה לסעודה, משום דזה מהני רק לשותה עצמו אבל לא לאחרים, והעתיקו המשנ"ב בס"ק כ"ו. אך קודם מוסף יש לצרף שיטות המקילות הנ"ל בצירוף שאר הדעות שהובא לעיל].

ובעדת החסידים מצינו הרבה מנהגים, יש שנהגים כל השנה לשתות קודם מוסף (כמדומה שכך נוהגים בגור בסדר לימוד שקודם תפילת מוסף שמי שזקוק לשתות אין עושה קידוש) מהטעמים שנתבארו לעיל, [ויש שמה"ט כששותים קודם מוסף אין עושין קידוש, וכשאוכלים מיני מתיקה (עד כביצה) עושים קידוש]. ויש שהתירו (מנהג באבוב) רק קודם פתיחת הארון שלפני קריאת התורה, וטעמם שקודם שחרית לא חלה חובת קידוש לפי שאסור באכילה משום אותי השלכת אחר גויך, וס"ל שקריאת התורה הוי חלק מתפילת שחרית, ולכך כמו שמותר לשתות קודם שחרית כן מותר קודם קריאת התורה, וקצת ראייה לזה מדברי המגיה בשו"ע (די"א דהבאר הגולה כתבו) בסי' קמ"ד סעי' ב' שכתב דהפטרה הוא מלשון 'אין מפטירין אחר הפסח' שענינו סילוק, כלומר סילוק תפילת שחרית, הרי דרק בהפטרה מסתיים תפילת שחרית, (וס"ל עוד שלאחר מכן אסור לאכול אף ע"י קידוש). וקצת סימוכין לזה הוא ממש"כ הלבוש בסי' רפ"ו שביאר שהטעם דטעימה קודם מוסף מותר כיון דדרך רוב פעמים להאריך בתפילת מוסף לכך לא אסרו חכמים לטעום מעט קודם תפילת מוספים אבל אכילת סעודה גמורה אסורה, ומבואר דבלא זה היה אסור אף טעימה עד אחר מוסף והיינו משום האיסור דאיכא קודם שחרית שהוא אפילו בטעימה

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף

בעלמא, וא"כ מה שהתירו חכמים הוא רק קודם מוסף ולא קודם קריאת התורה. נאולם בפשוטו נקטינן דשחרית עיקרו הוא שמו"ע, ועד אז לא חייל עליה חובת קידוש, ורק נשים שאינם חייבות בתפילה כתב בספר תוספת שבת (סי' רפ"ו סק"ד) דכיון שיוצאות באיזה בקשה שאומרות מיד אחר הנטילה תו חייל עליה מיד חובת קידוש ואסורים בשתיה, אולם הפמ"ג סי' רפ"ט א"א סק"ד) כתב דיש לצרף דעת הראב"ד (דמותר לטעום קודם קידושא דיממא) וגם הדעות שנשים חייבות בתפילה כמו אנשים ובפרט למי שמתפללת תמיד דשרי, ע"ש, ולדבריו יל"ע באותם נשים שכל השנה אינן מתפללות שחרית מלבד מראש השנה אי שרי להם טעימה קודם שחרית כאנשים, ובאמת בנשים יש לצרף עוד מש"כ בשע"ת (סו"ס רפ"ט) בשם מהר"ם חלוואה (פסחים דף ק"ו ע"א) בשם הרשב"א שנשים פטורות מקידוש שחרית. וצ"ע בכ"ז, ועב"ז בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' כ"ח סק"ג, ובשו"ת אגרות משה ח"ד סי' ק"א סק"ב]. ויש שהתירו רק בראש השנה (כ"ה המנהג בבעלז), והוא מב' טעמים, א' דמדינא התקיעות שייכי לשחרית ורק מחמת הגזירה שהיתה שלא יתקעו בשופר העבירו זאת למוסף, ולהכי חשיב התקיעות (גם אחר התקנה) לחלק משחרית, ושפיר אית ביה איסור אכילה משום אותי השלכת אחר גויך, ולהכי כל זמן שלא תקע לא חייל חובת קידוש, נולפ"ז יהיה חומרא שיהיה אסור מדינא לאכול מזונות כמו קודם שחרית], ועב"ז במ"ב סי' תקפ"ח סק"ב ובשעה"צ סק"ו. ב' דכיון שנתבאר בסמוך שקודם תקיעות יש אוסרים אפי' טעימה כמש"כ הבית מאיר, ואף למתירים מ"מ לבריא אסור לכתחילה הטעימה קודם התקיעות, לכך חשיב שלא הגיע זמן קידוש, ושפיר שרי לשתות בלא קידוש. מ"מ נראה דב' טעמים אלו שייכי רק בזמן שתוקעין בשופר, אבל בר"ה שחל בשבת ליכא להאי היתרא, ותו הוי ככל שבת שאסור לשתות קודם מוסף.

ולענין אכילה קודם מוסף, כתב השו"ע (סי' רפ"ו סעי' ג') דמותר אפילו טעימה שיש בה כדי לסעוד הלב אבל סעודה אסור, וכתב המ"ב (סק"ח) דעד כביצה הוי עראי וכ"ש אם אוכל מזונות, וכ"ה בשו"ע סי' רל"ב סעי' ג' לענין אכילה קודם מנחה דדוקא אכילת קבע אסורה אך טעימה מותרת, וכ"כ המ"ב בסי' רל"ה ס"ק ט"ז לענין טעימה קודם מעריב. וכ"כ המ"ב בהלכות סוכה (סי' תרמ"ט ס"ק י"ג) דקודם נטילת לולב צריך להחמיר לא לאכול יותר מכביצה אף במזונות, אך פירות יכול לאכול כמה שרוצה כמבואר שם. ולענין אכילה קודם מצות שופר, לא נתבאר דינו בהלכות ר"ה, אך המ"ב בהלכות מגילה סי' תרצ"ב ס"ק ט"ו הביא בשם תוספתא שאסור לאכול קודם התקיעות, (והוא תוספתא בפ"ק דשבת, מפסיקין להלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב), אך לא ביאר דינו לענין טעימה.

ובשבת דף ט' ע"ב מבואר דאיכא איסור אכילה סמוך לזמן תפילת המנחה, ונפסק כן בשו"ע סי' רל"ב סעי' ב', וברמ"א שם הביא מהאגודה שהמנהג לאכול סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה משום שסומכים על קריאת שמש לבית הכנסת ולכך לא חיישינן דילמא ישכח ויבוא לידי פשיעה. וכתב המג"א (ס"ק ט"ו) דכשהגיע זמן מנחה קטנה מודה דאסור, אולם המ"ב (ס"ק כ"ו) כתב דמשמע במהרי"ו דנהגו להקל אף לאחר שהגיע זמן מנחה קטנה, ודהאחרונים דייקו כן מלשון הטור 'כשהגיע זמן קריאת שמע אסור לקבוע סעודתו',

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף

ומדייק דדוקא סעודה אסור ולא טעימה אף בהגיע זמן ק"ש]. וע"ע במ"ב סי' רל"ה ס"ק י"ח דאם מבקש מאחד שיזכירנו להתפלל ליכא איסורא אפילו להתחיל לאכול אפילו שכבר הגיע זמן קריאת שמע, ואזיל לשיטותי דגם אחר שהגיע זמן החיוב מהני שומר, אלא דהכא איכא חידושא טפי דמהני שומר גם החיוב דאורייתא כק"ש. וע"ע במ"ב סי' תפ"ט ס"ק כ"ג לענין ספירת העומר, דבמקום שנוהגים שהשמש קורא לספה"ע אין להחמיר שלא לאכול קודם זמנו, והוא ממג"א. ומשמע דאחר שהגיע זמנו לא מהני שמש, והתימה שהמ"ב לשיטותי לענין מנחה ומעריב שאף אחר שהגיע זמנו אפשר לסמוך על קריאת השמש, וצ"ע. וע"ע במ"ב סו"ס תרס"ח לענין מה שנוהגים לעשות סעודה אחר מנחה של יו"ט ראשון וממשיכין בה גם בלילה קודם שיתפללו מעריב, אף דאסור לאכול יותר מכביצה פת קודם קריאת שמע, מ"מ יש לחפש עליהם זכות דרבים מידכרי אהדדי ולא יבואו לשכוח תפילת ערבית, ע"ש, ולפ"ז בגוונא שרבים אוכלין יחדיו כגון שעושין קידוש בביהכנ"ס יש לסמוך להקל לאכול אף יותר מכביצה מה"ט דרבים מידכרי אהדדי, מיהו במ"ב משמע דלא סמך על סברא זו להתיר האכילה לכתחילה קודם מוסף ואינו אלא לימוד זכות על מי שנוהג כן.

היוצא מכ"ז דדעת ה'משנה ברורה' דאכילת עראי (דהיינו טעימה) קודם מוסף מותרת, ואכילת קבע אסורה אלא אם כן קעביד שומר, דאז מותר לו להתחיל אף אחר שהגיע זמן תפילה. [אולם לדברי כולם, מותר לאכול רק עד כביצה, אבל יותר מזה אסור א"כ קעביד שומר. ויש שנתנו עיצה ע"י שיאכל במקום זה שיעור כביצה, ואחר כך יעשה שינוי מקום ויאכל עוד כביצה, שהרי ע"י שינוי מקום הוי הפסק סעודה כמש"כ המ"ב בסי' קע"ח סק"ו ושעה"צ סק"ד, ותו לא חשיב קביעות סעודה, ואף דבפת הבאה בכיסנין הוי פלוגתא אם שינוי מקום הוי הפסק, מ"מ כתב המ"ב שם סקמ"ה שכיון דהוי פלוגתא לכתחילה יברך ברכה אחרונה, ולא הוי גורם ברכה שאינה צריכה שהרי עושה כן כדי להינצל מספק, ומה שעושה כן (השינוי מקום) כדי להתחייב בברכה נמי לא חשיב גורם ברכה שא"צ שהרי במקום זה אסור לו להמשיך לאכול יותר מכביצה, ויש לפלפל בזה, ואכ"מ. ויש שנתנו עיצה אחרת, שיאכל כביצה, ולא יברך ברכה אחרונה, ואחרי מוסף ימשיך לאכול, ואף שאין להפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, היינו בדיבור, אבל אכילה לא חשיב הפסק. אולם ד"ז הוא בתנאי שיקדש ויאכל במקום שמתפלל, דאל"כ חשיב שינוי מקום, והמ"ב (שם) פסק דלכתחילה לא יעקור במקומו בלי לברך]. אך יל"ע בסתירת דברי המ"ב, דבסי' תרצ"ב סעי' ד' כתב הרמ"א דאסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה אפילו אם התענית קשה עליו, ובמ"ב בס"ק י"ד כתב דדוקא אכילה אסורה אבל טעימה מותרת, ומ"מ אפילו טעימה אין להקל אלא לצורך גדול דהיינו חולה קצת, ובס"ק ט"ו כתב דהאיסור לאכול קודם קריאת המגילה הוא כמו לענין ק"ש דערבית, ובס"ק ט"ז כתב שאם הוא אדם חלוש והשהייה יזיק לבריאותו ויכול לבוא לידי חולי וטעימה מעט אינו מספיק לו מותר לאכול אך יבקש מאחד שיזכירנו לקרוא את המגילה אחר אכילתו. והתימה מ"ש מאכילה קודם מנחה ומעריב וקודם ק"ש שהתיר המ"ב טעימה, ואילו גבי קודם המגילה כתב שמותר רק לצורך גדול דהיינו חולי קצת. וכן גבי לולב מצינו במ"ב בסי' תרנ"ב סק"ז דטעימה מדינא

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף

שרי מ"מ אין להקל בזה אם לא לצורך גדול. עוד יל"ע לענין שומר שהתיר המ"ב אף שהגיע זמן המצוה (ודלא כמג"א), ואילו גבי מגילה כתב שרק בחלוש דלא סגי ליה בטעימה יש להתיר ע"י שיבקש מחבירו שיזכירנו.

והנה המקור לאסור טעימה הוא מתרומת הדשן סי' ק"ט, ושם כתב לאסור טעימה אף קודם קריאת שמע, ובזה לא קי"ל כוותי'. אך בתוך דבריו כתב דבמגילה יש לאסור יותר מק"ש מב' טעמים, א' דחיישינן שמא תחטפנו שינה ויבטל מקריאתה שהרי יש בה שהות הרבה, ב' שקריאתה חובה טפי שהרי כל המצות נדחות מפניה. והמג"א בסי' תרצ"ב סק"ו הביא את דבריו, וכתב דלא קי"ל כוותיה ושרי מדינא טעימה אף לענין מגילה, אך מסיק דמ"מ אין להקל במגילה אם לא לצורך גדול. ואפשר דמה"ט כתב המ"ב לאסור רק במגילה מהנך ב' טעמים שכתב התרוה"ד ולא בק"ש, והא דהחמיר גם בלולב היינו מצד הטעם הראשון שכתב התרוה"ד מצד שיש בה שהות הרבה, ומה"ט נמי חלוק מגילה משאר דברים ולא סמכו על שומר. ובאמת מצינו ב' ביאורים במש"כ התרוה"ד דחיישינן שמא תחטפנו שינה ויבטל מקריאתה 'שהרי יש בה שהות הרבה', הלבושי שרד (בסי' תרצ"ב שם) ביאר לפי שזמנה כל הלילה וחיישינן דילמא אתי למיפשע, משא"כ קריאת שמע דלכתחילה זמנה עד חצות לכך לא חיישינן שמא יפשע, ולדבריו אף לולב ושופר שזמנה כל היום חיישינן דילמא יפשע. אולם יש שפירשו דכוונתו דבעצם קריאת המגילה איכא שהות טובא ומתעצל בה לכך יש לחוש בה שיפשע משא"כ ק"ש אין בו שהות כקריאת המגילה, ולדבריו כ"ש לולב דליכא חשש שיפשע שהרי אין במעשה מצוה שהות כלל דמדאגבהה נפיק בה.

ויש שחילקו בין יום ראשון דסוכות דהוי מדאורייתא שאסרו הטעימה, לשאר ימים דהוי מד"ס. ולדבריהם ה"ה לענין שופר, ביום ראשון דר"ה אסור הטעימה וביום השני מותר. ומקור הדברים הוא מהבית מאיר בסי' תרנ"ב שכתב דאיסור הטעימה תליא בדין מפסיקין, וכיון דביום א' שהוא מדאורייתא אם התחילו באיסור מפסיקין הכי נמי טעימה אסורה, ע"ש. וע"ע במג"א סי' רל"ה סק"ד שכתב בדעת התרוה"ד דאסור בטעימה קודם ק"ש משום דהוי דאורייתא וחמיר טפי, ובבכורי יעקב בסי' תרנ"ב אחר שהשיג עמש"כ התרוה"ד כתב דמ"מ אין להקל אלא לצורך גדול וכו' וא"כ ה"ה לולב ביום ראשון על כל פנים, ע"כ. אולם לדינא קי"ל דבק"ש שרי הטעימה לכתחילה, ולא מחלקינן בין מידי דהוי דאורייתא למידי דרבנן.

ולדינא, המטה אפרים בסי' תרפ"ח ס"ב כתב לענין טעימה קודם תקיעת שופר, שרק מי שליבו חלוש ואין דעתו מיושבת להתפלל עד שיטעום, יעשה קידוש ויאכל כזית לעק"ך בכדי שיהיה במקום סעודה ואח"כ ישתה מעט קפה או תה, ומ"מ יש להם לעשות בצינעה מפני המון עם שלא יקילו יותר, ע"כ. ומנהג הישיבות לעשות קידוש קודם תקיעת שופר, ולא נתבאר טעמם, ונהרב מפונביז' אמר שהיה מבטל את הקידוש שעושין לפני התקיעות בר"ה, רק היות שבאים להתפלל בישיבה גם ילדים מבתי אבות שהם יתומים עניים אינו רוצה לבטל, ויש שכתבו דהיכא שמאריכים בתפילה ומסיימים לאחר חצות, חשיב לעולם ד"ז צורך גדול שהתירו ביה טעימה קודם מצוה, כיון דמדינא אסור להתענות עד אחר חצות

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף

בר"ה, ועב"ז במעשה רב שהקפיד לא להאריך עד חצות כשאר יו"ט, אולם המ"ב בסי' תקצ"ז סק"ב הסיק לא כן, [וכן בשביל שלא יחשב לתענית יכול לשתות מים קודם שחרית]. וראיתי במ"ב דרשו שהביא שכ"כ החזו"א (גנוזים ושו"ת חזו"א ח"א עמו' קצו, במכתב תשובה לבן ישיבה ששאלו על מנהג הישיבות לאכול קודם תקיעות) שמקילים באכילת כזית קודם תקיעת שופר מפני שאין להתענות ביו"ט עד אחר חצות. ובשו"ת השיב משה סי' י"ט התיר במצטער לשתות, דאף דלפי מש"כ המגן אברהם בסי' תרנ"ב דלדעת התוס' טעימה אסור, מכל מקום יש לחלק בין אכילה לשתיה, ע"ש. ומזה נכנס המנהג בעדת החסידים דקודם התקיעות רק שותים. [וע"ע במ"ב סי' תקפ"ד סק"ה שכתב, דכשחל ר"ה בשבת אין להאריך יותר מחצות מה"ט שאסור להתענות עד לאחר שש שעות, אבל כשחל בחול מותר, וע"ע במ"ב סי' רפ"ח סק"ב]. וע"ע באלף המגן שעל המטה אפרים סי' תקפ"ח, שהביא מתשובת בשמים ראש (סי' ע"ד) דכתב בענין טעימה קודם נטילת לולב בזה"ל: אמנם טעימה בעלמא אין בה איסור, אמנם ראוי לכל יר"ש לחבב המצוה ושלא להקדים לה דבר, ע"כ. ולסברא זו אף קודם שופר ראוי להימנע מטעימה, ומה שבק"ש התירו היינו לפי שהיא מצוה תמידית שבכל יום וקשה להחמיר בה, ורק במצוה שבא מוזמן לזמן נהגו להחמיר. ודבר זה מצאנו בשדי חמד ח"ד מע' למ"ד סי' קמ"א אות י' כ' בשם הרוקח סי' שנ"ג דחסידים הראשונים היו מתענין על מצוה החביבה להם כלולב ושאר דברים, והיינו אף בטעימה, וכ"כ בכף החיים סי' תרנ"ב אות י"א בשם הרוח חיים (פלאג"י) שיש להתענות על המצוה ולא לפנות ימין ושמאל עד שיקיימנה משום חיבוב המצוה, וכ"ש בראש השנה משום מורא יום הדין נהגו שלא לטעם כלל. [ובשו"ת התעררות תשובה (ח"א סי' רכ"ה) כתב לאידך גיסא, דמשום מורא יום הדין יש להתיר לאכול קודם תקיעות ולא חששו שישכח מלקיים את התקיעות באם יאכל, וכמו שהתירו לקרות לאור הנר ביו"כ ולא חששו שמא יטה משום פחד יום הדין]. מיהו קודם עלות השחר שהוא קודם זמן החיוב לא שייך כל זה, ולכו"ע שרי אז טעימה, ואפשר דאף אחר עלה"ש נמי שרי הטעימה, דאף דמה"ת אפשר לתקוע מעלות השחר מ"מ אחר שחכמים תיקנו לתקיעת שופר במוספין, וכדמפרש בגמ' דטעמא דשעת גזירה היתה שלא יתקעו בשופר וכו', ובמ"ב בסי' תקפ"ח סק"ב כתב דמה"ט נהגו כל ישראל מימות הקדמונים גם בתקיעות דמיושב לא להיות מן הזריזין המקדימין לתקוע בתחילת היום, ע"ש, להכי קודם תפילת שחרית חשיב שעדיין לא הגיע הזמן לכתחילה, ולכך לא החמירו בו לשתות מאחר שהטעימה אז מותרת מעיקר דינא. שו"מ באלף המגן סי' תקפ"ח סק"ב שכתב דיש מחמירים מעלות השחר משום שכבר חל חייב תקיעת שופר, ודלא כמו שכתבנו.

והנה האשל אברהם (מבוטשאטש) סי' תקפ"ח כתב, שאיש ששמע תקיעות דמיושב, ע"י חלישות כל דהו יכול לאכול ולשתות קודם תקיעות דמעומד, אע"פ שגם תקיעות של מעומד מצוה ותקנת חז"ל בקביעות, מ"מ לא שייך בהם כל כך חשש שכחה, כיון שהם תפלות למוסף, וכמו שהתירו חז"ל לאכול לפני מוסף כן לא מנעו מצד תקיעות של מעומד, ולצריך מותר, ע"כ. וכ"ה בתקנות רעק"א כשהיה שנת מגיפה ר"ל, ציוה שאין איש יוצא עפ"י דין בקיבה ריקה אלא מחויב לאכול דבר מה חם בבוקר, וכל מי שמרגיש חולשה קלה

אכילה קודם תקיעות וקודם מוסף

מחויב תיכף אחר תקיעות דמיושב ללכת לביתו ולאכול ארוחת בוקר בעשית קידוש במקום סעודה, ואף שהוא הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות מעומד, כי תיכף אחר שחרית חל חיוב קידוש וזה א"א לעשותו אלא במקום סעודה, אבל קודם תקיעת שופר רק טעימה בעלמא מותר, ולכן רק בקושי רב אפשר לעשות קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר, ע"כ. ולאחר כל הקדמה זו, שמעתי מחכ"א שמי שמתפלל ותיקין ורוצה להתפלל מוסף לאחר כמה שעות במקום אחר ורוצה לקדש בינתיים, ראוי שישמע התקיעות במנין ותיקין ואח"כ יוכל לקדש ולאכול. אלא דלכתחילה לא שפיר למיעבד הכי מחמת הפסק כמש"כ רעק"א, והוא עפמש"כ השו"ע בסי' תקצ"ב סעי' ג' לא ישיח לא התוקע ולא הציבור בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, אבל כאן שלאחר מכן שומע הברכות שוב אפשר לדון אי ש"ד לכתחילה, דבפשוטו לכתחילה לא יעשה משום דחשיב הפסק לברכה, ואף שבדיעבד כששח אין צריך לחזור ולברך מ"מ לכתחילה חשיב הפסק, אבל הכא ששומע הברכות שוב אפשר דש"ד, אלא דיש לדון שכיון שכבר יצא חובת תקיעות דמיושב א"כ לדידיה אין התקיעות דמיושב השניות חשיב מצוה ותו אין הברכה יכולה לחול על תקיעות דמעומד דהוי הפסק בין הברכות לתקיעות, אך אפשר דגם התקיעות דמיושב ששומע כעת חשיב מצוה לענין דעולים לו להשלמת המאה קולות וממילא חלים גם אתקיעות דמעומד. אולם העירוני דבספר המכריע סי' ס"ו איתא דהטעם שאסור להפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד אינו מחמת הברכה, אלא מחמת שלכתחילה אסור להפסיק באמצע המצוה, ולפ"ז בכל גווני לא הרווחנו במה שישמע שוב תקיעות דמיושב. והעצה המובחרת שישמע תחילה (במנין ותיקין) תקיעות דמיושב, ויתנה שאם לא ישמע תקיעות דמיושב שוב הרי מכוין לצאת בהם, ואם ישמע אין מתכוין לצאת בהם, ועי"ז שפיר דמי לאכול וליכא חשש דשמא ימשך, ודו"ק.

ולמעשה ראיתי בזה מעשה רב, דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל בשנים שהיה לו קשה שלא לאכול עד אחר גמר התפילה, קידש ביום שני של ר"ה אחר תקיעות דמיושב, ושב למנין אחר בעמדם לפני התחלת תקיעות דמיושב, והורה לעושים כן לכיון בפעם הראשונה בשעת שמיעת הברכות לצאת יד"ח תקיעות דמיושב, ובברכה ששומעים בפעם שנית יכוונו לצאת יד"ח תקיעות דמעומד. אולם הגראי"ל שטיינמן זצ"ל הורה שלא לעשות כן, ואמר שעדיף להקדים גם את האכילה לפני כל התקיעות ולא לאכול ביניהם, וטעמו כי החיוב המוטל עליו הוא רק לתקיעות דמעומד, ונמצא שיש לו הפסק בין הברכה השניה לתקיעות דמעומד. והגרש"ז השיב על טענה זו, שדי בכך שיתכן שמהדר באיזה תקיעה. ואחרים טענו עוד, שדי בכך שהוא מכוון לצאת בתקיעות דמיושב כחלק ממאה קולות. ובספר ועד לחכמים ח"ג ביאר שפלוגתם הוא בטעם שאסור להפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, אם הוא מחמת הברכה שלכתחילה צריך שתחול הברכה על כל המעשה וכמשמעות הטור בסי' תקצ"ב (וכ"ה במ"ב בסי' תר"צ סק"כ), או שהוי מדיני המצוה שלכתחילה אין להפסיק באמצע מעשה המצוה, דלצד א' עדיף לו לשמוע את התקיעות קודם האכילה, והתקיעות דמיושב אינן נחשבות הפסק בין הברכה לתקיעות דמעומד, ולצד

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

ב' שהוא מצד הפסק באמצע המצוה, א"כ עדיף לשמוע את כל התקיעות בבת אחת אחר שיאכל, כדי שלא יהא לו הפסק באמצע המצוה. ואין הדברים מוכרחים וכנתבאר לעיל.

והנה כל הנ"ל הוא במקום שיש תקיעות, אבל בר"ה שחל בשבת לכאן ליכא שום איסור בדבר, ואדרבה, יש שכתבו שאם מסיים מוסף אחר חצות עדיף שיטול ידיו ויאכל פת שיעור כביצה (שעדיין חשיב זה לאכילת עראי, כמש"כ המג"א והעתיקו המ"ב בסי' רפ"ו סק"ח), ובזה יוצא ידי סעודה ראשונה כדין, ובפרט שאין זה לכתחילה שיאכל סעודה ראשונה לאחר חצות (עי' מ"ב סי' רפ"ח סק"ב, וביה"ל ר"ס רפ"ח, וסי' תקצ"ז סק"ב), וכן מצד איסור תענית לפי שהאוכל אחר ו' שעות כזורק אבן לחמת (כדאיתא בסי' קנ"ז סעי' א' וסי' רפ"ח סעי' א'), ואחרי זה יאכל סעודה שלישית סמוך לשקיעה (אחר שהגיע זמן מנחה קטנה), כמש"כ הרמ"א בסי' תקכ"ט סעי' א' ומ"ב סק"ח ושעה"צ סק"י דאף כשחל יו"ט בער"ש מצוה לכתחילה ליזהר שיאכל רק מעט פת כדי שיאכל בלילה לתיאבון, וע"ע במ"ב סי' תרס"ח שעה"צ סק"ט, וה"ה כשחל יו"ט ראשון בשבת שייך כל אלו הדברים, (וע"ע בסי' רצ"א מ"ב סק"ז). אלא שיש שהעירו דלעולם לאו שפיר למיכל קודם מוסף בעת שהוא בעיצומו של דין, עפמש"כ החינוך (מצוה שי"ג) לבאר טעם התענית ביום הכיפורים, וז"ל: לפי שהמאכל והמשתה ויתר הנאות המשוש יעוררו החומר להמשך אחר התאוה והחטא ויבטל צורת הנפש החכמה מחפש אחר האמת שהוא עבודת הקל ומוסרו הטוב והמתוק לכל בני הדעת, ואין ראוי לעשות ביום בואו לדין לפני אדוניו לבוא בנפש חשוכה ומעורבת מתוך המאכל והמשתה במחשבות החומר אשר היא בתוכה שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה, על כן טוב לו להגביר נפשו החכמה ולהכניע החומר לפניו באותו היום הנכבד למען תהיה ראויה ונכונה לקבל כפרתה, ולא ימנענה מסך התאוות, ע"כ. ומבואר שבעיצומו של דין יש ענין להתרחק מכל הנאות הגשמיות.

*****

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

א. הנה בר"ה מאריכים בתפילה, ויש מקומות שמאריכים עד אחר חצות. ויש בדבר ב' נקודות לעיין, א' דאיתא בסי' רפ"ח סעי' א' דאסור להתענות בשבת עד ו' שעות. ב' די"א דזמן סעודת שחרית הוא עד שש ומחצה.

ונתחיל בזה, בשו"ע סי' רפ"ח סעי' א' איתא דבשבת ויו"ט אסור להתענות עד שש שעות, וביארו הט"ז (סק"א) והמ"ב (סק"א) לפי דגם בחול האוכל אחר שש שעות כזורק אבן לחמת (כדמבואר בסי' קנ"ז), על כן נקרא כמו תענית. [ואותם ו' שעות מצינו דעות אם הוא שעות זמניות של היום והיינו עד חצות, או משעה שקם ממטתו, דעת המג"א (סי' קנ"ז סק"א) דחשבינן משעה שקם ממטתו, וכתב שלכן ביו"ט מאריכים בתפילה עד אחר חצות, אך בר"ה שמשכימים לקום לא יהני תירוץ זה]. וכתב הרמ"א ואפילו לומד ומתפלל אסור. ובמ"ב (סק"ב) הביא שהאליה רבה מצא סמך להקל בלומד ומתפלל להתאחר עד אחר חצות, ובבגדי ישע שעל המרדכי (פ"ק דשבת) כתב גם כן שמותר ללמוד ולהתפלל עד

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

חצות. ומקור ההיתר הוא במרדכי (שבת סי' ר"ל) שהביא בשם ראבי"ה שבתפילה ובתלמוד מותר לעסוק ולהתענות דקי"ל כר"א (ביצה דף ט"ו ע"ב) דאמר או כולו לכם או כולו לגבוה, ותו מר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולי שתא בר מעצרתא כו', ע"ש. הרי דהיתרו בנוי אהתירא דתענית בשבת אליבא דר"א דאמר דשרי לעשות כולי גבוה, ואף שלדינא פסקינן כרבי יהושע, ביאר הא"ר דס"ל למרדכי דבזה סמכינן אר"א דמתיר להתענות כשהוא עונג בשבילו. ולדבריו היכא שריבוי התפילה אינו עונג לו ליכא שום התירא לאכול לאחר חצות. וע"ע בהגר"ז (סעי' א') שכבה"ל: אסור להתענות בשבת עד חצות אפילו הוא דבר מצוה כגון שקורא ומתפלל אסור, אלא אם כן אינו חפץ לאכול עדיין והאיחור הוא עונג לו, וה"ה אם מתענג בקריאה ובתפילה 'יותר' מבאכילה, ע"כ. ומבואר שרק אם מתענג בו יותר מבאכילה יש להקל.

ובשו"ע סי' תקצ"ז סעי' א' כתב דאין מתענין בר"ה, וכתב המ"ב (סק"ב) וכתב הט"ז דלכו"ע מותר להתענות בר"ה ולהתפלל עד חצות אע"ג דבשבת ושאר יו"ט אסור, אמנם במעשה רב (אות ר') כתב דאין להאריך בתפלה יותר מדאי שאין להתענות בו עד חצות דהוא כמו שאר יו"ט. ובמ"ב בסי' תקפ"ד סק"ה כתב דאם חל ר"ה בשבת אין להאריך יותר מחצות. ובפשוטו הוא מדין איסור תענית דשבת שאסור להתענות בו עד שש שעות, ולכן אף שמדין יו"ט דר"ה מותר מ"מ מדין שבת אסור. ובשעה"צ (סק"ח) הביא שמקור דבריו הוא מהמהרש"ל בים של שלמה (ביצה פ"ב סי' ד'), והמעייין שם יראה שכתב סברא אחרת, לפי שהכל מודים בשבתות דבעינן חציו לכם, נועי' בב"ח בסי' רמ"ב שהביא דעות דבשבתות וביו"ט בעינן חציו ממש לכם, וצריך לחלק את היום לחצי, אך כתב דלדינא לא קי"ל הכי, ע"ש]. ונפק"מ בין הני טעמים, אם צריך לסיים תפילתו קודם חצות כדי שיתחיל לאכול קודם שיעבור ו' שעות, או שיכול להתפלל עד חצות ואז יתחיל בחציה לכם, וכן משמע מלשון המ"ב שכתב דאין להאריך 'יותר' מחצות, משמע שעד חצות מותר. עוד נפק"מ אם ישתה מידי קודם התפילה אם יכול להאריך יותר מחצות, דלטעם דהוי מצד איסור תענית בפשוטו כיון דשתה תו אינו מתענה, ולטעם המהרש"ל אסור. אלא דלפ"ז ייצא דבר חידוש, דלדעת המהרש"ל נצטרך להתעסק בראש השנה חצי יום באכילה ושתיה בלא תפילה ולימוד, ודבר זה לא שמענו מי שנוהג, ובע"כ צ"ל כמש"כ שם הב"ח שמי שמתענג בתפילה ובלימוד מקיים בזה נמי חציה לכם, ולכן מי שאימת הדין בראשו וריבוי התפילות גורמים לו עונג מותר להאריך אף יותר מחצות ומקיים בזה נמי דין עונג, ודבר זה יש ללמוד מסי' רפ"ח סעי' ב' דמי שמזיק לו האכילה דאז עונג לו שלא לאכול לא יאכל, אבל מי שעושה זאת כמי שכופהו שד לדעת המהרש"ל עדיף יותר שיתעסק בחציה לכם.

ובפמ"ג (א"א סק"א, והעתיקו המ"ב שם סק"א) כתב שאם טעים מידי קודם תפילת מוסף שרי להתאחר יותר מו' שעות. ובטעימה זו, הפמ"ג בסי' קנ"ז (א"א סק"ג) כתב וז"ל: איני יודע אם שתה בכלל או דוקא פת וכביצה וכהיא דפת שחרית המבואר בסי' קנ"ה סעי' ב'. ומבואר שנסתפק אי סגי בשתיה או דבעינן דוקא פת כביצה, נולצד דבעינן דוקא פת, יעוי' בסי' קנ"ה (משב"ז סק"א) שנסתפק אי סגי אף תבשיל מחמשת מיני דגן או דבעינן

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

דוקא פת שמברכים עליו המוציא. ע"ש שכתב בזה"ל: פת בעינן מחמשת מיני דגן, 'ובירך לחמך' וסתם לחם הכי הוה ככל לחם בתורה, לאפוקי תבשיל מחמשת מיני דגן אין זה בכלל פת שחרית, ועיין תוס' בברכות דף ל"ז ע"ב ד"ה אמר רבא, שרבינו דוד ממיץ היה שורה פתיתים במים שלא לברך המוציא, משמע דהוה נמי פת שחרית]. והקצות השלחן (סי' צ' בדה"ש סק"א) כתב דאף לדעת הפמ"ג שתית מים אינה בכלל טעימה, ובמטה אפרים (סי' תקצ"ז אלף המגן סק"ב) כתב דבשעת הדחק אפילו שתה רק מים כבר יצא מכלל תענית בשבת.

ובזמני סעודות שבת דשחרית ומנחה נחלקו הראשונים אם יש להם זמן, דעת תוס' (שבת דף קי"ח ע"א ד"ה במנחה) דזמן סעודה שלישית הוא מהמנחה ולמעלה, דהיינו משש שעות ומחצה, ומבואר דקבעו זמן לכל סעודה, דסעודת שחרית הוא עד שש ומחצה, וסעודה שלישית משש ומחצה, אולם הר"ן (דף מ"ג ע"ב מדפי הרי"ף) הביא בשם הלכות גדולות שאין היום סעודות הללו להיותן כדרךן בשחרית ובמנחה, אלא אף סעודת שחרית יכול לאכול בצהרים, וסעודה שלישית יכול לאכול בשחרית. וע"ע במ"מ פ"ל ה"ט שדייק מדברי הרמב"ם שיש זמן סעודה לכל סעודה. והביא שנחלקו בזה הגאונים, שדעת הבה"ג שאין זמן, ודעת ספר העיתים שצריך לעשותן באלו הזמנים בדוקא. וע"ע בשבלי הלקט שהביא שהר"ר יעקב ממרוייש שאל ד"ז בחלום (שו"ת מן השמים סי' י"ד) והשיבו לו שג' סעודות צריכות להיות מחולקת זו מזו, סעודה שחרית בשחרית וסעודת שלישית במנחה.

ולהלכה, יעוי' בשו"ע סי' רצ"א סעי' ב' גבי סעודה שלישית שזמנה משיגיע זמן המנחה, דהיינו משש שעות ומחצה, ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצות סעודה שלישית. ויעויין עוד בערוך השולחן סי' רפ"ח סעי' ב', שכתב שפשוט שאף סעודת שחרית כיון שיש לה זמן קבוע צריך שיהיה התחלתה עכ"פ קודם חצות (אע"פ שהפוסקים לא הזכירו זה), ודהיינו משום שכל סעודה צריך להיות שמה עלה, דלילה סעודת ערבית, ודיום סעודת שחרית, והשלישית סעודה מנחה, ומנחה הוי רק לאחר חצות. מיהו פשוט דאף מי שלא אכל סעודת שחרית קודם זמן מנחה, ולא קיים דין סעודה כתיקונה (שקבעו חז"ל), מ"מ יכול להשלים לאחר חצות, דלא גרע ממש"כ הרמ"א בסי' רצ"א סעי' א' דמי שלא אכל בליל שבת יאכל שלוש סעודות ביום השבת, וא"כ הוא הדין במי שלא אכל סעודת שחרית ישלים אח"כ אותה סעודה.

והנה בסי' של"ד סעי' א' כתב: נפלה דליקה בשבת, אם הוא בשחרית מציל מזון ב' סעודות, ובמנחה מזון סעודה אחת, ובפשוטו במנחה מציל מזון סעודה אחת כיון שכבר אכל סעודת שחרית, אולם הב"ח (סק"א) כתב דאפילו אם לא אכל נמי, כיון שזמן סעודה הוא עד שעה שישיית, א"כ לאחר מכן עבר זמנה ואינו מציל אע"פ שהוא קודם אכילה. ודבר זה תמוה, א' דמאי שנא מסעודת לילה שיכול להשלים ביום, וא"כ אמאי לא יוכל להשלים סעודת שחרית לאחר שעה שישיית. ב' קושיית הערוה"ש (סי' רפ"ח סעי' ב') דבסי' רפ"ח משמע שהסיבה שצריך לעשות סעודתו עד שש שעות הוי משום איסור תענית, משמע דלולי איסור תענית היה יכול לאחר סעודתו יותר, וקשה הא זמן סעודת שחרית

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

הוא קודם חצות. ג' הא כתבו הפוסקים דסוף זמן סעודת שחרית הוא עד שש שעות ומחצה (שהוא זמן מנחה), ולא בסוף שעה שישית. [ובדוחק אפשר דלדעת תוס' זמן הסעודות תלויים בזמן שחרית ומנחה ולכן כיון שאפשר להתפלל שחרית רק עד חצות לכך נמי סעודת שחרית הוי נמי עד חצות שהוא עד סוף שעה שישית].

ושמעתי ליישב, דהנה בשו"ע סי' קנ"ז סעי' א' כתב דזמן סעודה הוא עד סוף שעה שישית, ולאחר מכן הוי כזורק אבן לחמת אם לא טעם מידי בצפרא, ומה"ט איתא בסי' רפ"ח סעי' א' דאסור להתענות בשבת עד ו' שעות, ופי' המשנ"ב (סק"א) שהרי גם בחול האוכל אחר ו' שעות הוי כזורק אבן לחמת, וע"כ נקרא כמו תענית בשבת, ובמג"א (סי' קנ"ז סק"א) חידש דו' שעות אלו הוה שעות השוות משעה שקם ממיטתו, ובזה יישב במה שמאריכין בשבת ויו"ט לפעמים אחר ו' שעות מה"ט (ועמש"כ בזה הט"ז בסי' תמ"ג סק"ג). ומעתה מיושב הכל, דהב"ח איירי מצד הדין דהוי כזורק אבן לחמת, וזה הוי ו' שעות (ולא ו' שעות ומחצה) משעה שקם ממיטתו, אבל הפוסקים איירי מצד סעודת שבת, וזה הוי שעה זמנית של היום (דהיינו עד זמן מנחה). אולם במ"ב בסי' רפ"ח (ובביה"ל ר"ס רפ"ו) מבואר דאף איסור להתענות בשבת עד ו' שעות היינו עד חצות ור"ל דאף מה שאסרו להתענות בשבת ו' שעות היינו שעות זמניות מתחילת היום, ועי'.

*

ועתה נחזור לתחילת דברינו, הנה כשמסיים תפילתו לאחר חצות היום, מצד איסור תענית יש שנוהגים לשתות מים או תה קודם התפילה, (וישתה מלא לוגמיו, דזהו שיעור ביטול תענית), אולם כבר נתבאר שהפמ"ג מסתפק שאפשר שבמשקה לחוד אינו יוצא מאיסור תענית לאחר שש שעות, ובפרט בשתית מים אפשר דלכו"ע לאו מידי הוא. ולפיכך י"א שיעשה קידוש קודם מוסף (ובפרט בשבת דליכא תקיעות) ויאכל עד כביצה, אך בזה פוטר רק איסור תענית עד חצות, אך דין סעודה לא יקיים מאחר שצריך דוקא פת. ויש שהורו דבכה"ג יטול ידיו על הפת ויאכל כביצה ולא יותר, ובזה שפיר מקיים דין סעודה. אך אינו פשוט אי שפיר למעבד הכי לכתחילה, דיעווי' בפמ"ג סי' של"ד מש"ז סק"א שכך נהגו בימי חז"ל לכתחילה בכל שבת, ואף דאין הלכה כרבי חידקא (שבת דף קי"ז ע"ב) הנך רואה דרכן היה לאכול פת שחרית ועיקר הסעודה בשש בצהרים, ע"כ, אולם אפשר דשם הם נתכונו שלא לצאת בזה סעודת שבת, אבל לכתחילה אפשר דלאו שפיר לאכול את הסעודה הטפילה כסעודת שחרית, דיעווי' בסידור הגר"א (שהו"ל הגר"נ הערץ הלוי ז"ל, דף קמ"ג ע"ב) שהביא מה שכתב הגר"א (בליקוטים בסוף היכלות פקודי), דאף דכבוד יום השבת קודם לכבוד הלילה כדאיתא בפסחים דף ק"ה ע"א, מ"מ כבוד לילה קודם לסעודה שלישית כיון שבסעודה שלישית אין בה משום כבוד שכבר יצאו בשחרית וכו', עי"ש, ומבואר שעיקר חשיבות ודין כבוד בסעודת היום צריך להיות בסעודה השניה. וכן משמעות המהרש"ל בים של שלמה (גיטין פ"ד סי' נ"א) שסעודת הבוקר צריך לעשותו עיקרית וחשובה יותר מסעודת הלילה. [ומחכ"א שמעתי להוכיח דדבר זה שפיר דמי, דהנה הרמב"ם בפ"ו מיו"ט הי"ט ביאר בגדר מצות חצי לה' וחצי לכם דאיכא ביו"ט, דכך הוא

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

סדר היום: בבקר משפמיין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחזרין לבתייהם ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצות היום מתפללין תפלת המנחה וחזרין לבתייהן לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה, ע"כ. והעתיקו המ"ב בסי' תקכ"ט סק"א, והרמב"ם אזיל לשיטותי' שהצריך ביו"ט ג' סעודות כמו בשבת כדמבואר בטור בסי' תקכ"ט סעי' א', ואפ"ה מבואר שאת הסעודה העיקרית עושים לאחר מנחה והסעודה הטפילה בבוקר. אולם ע"ש בב"י שכתב שמדברי הרמב"ם ליכא שום הכרח דאיכא ביו"ט ג' סעודות, ולפ"ז שוב ליכא ראייה דמש"כ שאחר התפילה 'אוכלין' דהוי מדין סעודת יו"ט. ולמעשה נידון זה תליא אם בכה"ג שאוכל את הסעודה החשובה בסעודה השלישית, וישכח שם הזכרת רצה יצטרך שוב לחזור, דהנה בשבת איכא חובת ב' סעודות בפת מדין עונג, ועוד חובת סעודה דנילף מדכתיב ג' פעמים בפרשת המן היום, ומדין זה להרבה פוסקים ליכא חיוב דפת, ואם את החובה שמדין עונג קיים בסעודת הבוקר יוצא שלא קיים הדין דכבוד יום עדיף מכבוד לילה, ועב"ז בטוש"ע אבהע"ז סי' ס"ב סעי' ח'.

*

ולענין סעודה שלישית, בערב שבת ובערב יום טוב מצוה להמנע מלקבוע סעודה מתשע שעות ולמעלה כדי שיאכל בלילה לתאבון, כדמבואר בסי' רמ"ט סעי' ב' וסי' תקכ"ט סעי' א'. וכשחל יום טוב במוצאי שבת, לדעת המג"א (סי' רצ"א סק"ח) ראוי נמי לאכול סעודה שלישית קודם שעה עשירית, ולפיכך אם יודע שלא יוכל לחזור ולאכול קודם שעה עשירית עדיף שיחלק את סעודת שחרית לשתיים. והמ"ב (שם ס"ק י"ז, וביה"ל ד"ה אחר שיתפלל) נחלק, לפי דאף בסוף היום אינו אסור רק לקבוע סעודה אבל מעט פת כביצה ויותר מותר, ולפיכך עדיף שיאכל רק מעט פת בשיעור דיותר מכביצה מאשר לחלק את הסעודה דיש בו חשש ברכה שאינה צריכה, ולכך יאכל אף לאחר שעה עשירית רק יזהר שלא לאכול הרבה כדי שתיהיה אכילתו בלילה לתאבון. וכן פסק בהלכות יו"ט (סי' תקכ"ט סק"ח) דאם עבר ולא קיים סעודה שלישית קודם לזמן מנחה קטנה יאכל לכתחילה רק מעט פת דהיינו יותר מכביצה פת. אולם כשחל במוצאי שבת יום טוב שני נוכח בא"י כשחל במוצ"ש יום טוב שני דראש השנה קילא טפי, דיעוי' בביה"ל (סי' תקכ"ט סעי' א') שהביא דברי המג"א שהחמיר גם ביו"ט ראשון, דראוי להמנע מלקבוע סעודה מתשע שעות ולמעלה (שהוא ערב יום טוב שני) כדי שיאכל בלילה לתאבון, והביה"ל דחה דבריו, מאחר שבאמת העיקר הוא יום טוב ראשון דהא אנן בקיאינן בקביעא דירחא, ואף דחז"ל גזרו לשמור בו כל השבותין היינו לענין עצם יום טוב שכבר בא זמנו אבל לא נחמיר בו קודם שלא נאכל בו ביו"ט ראשון ונחזיק אותו לחול, ובפרט בעת שתאב לאכול לא נשויהו לספק אמיתי שמא היום חול כדי שיאכל בלילה לתאבון. נמצא לדבריו יש עוד סניף להקל בר"ה לאחר סעודה שלישית לאחר שעה עשירית.

ולענין לחלק את סעודת הבוקר לשנים, המחבר בסי' רצ"א סעי' ג' כתב שאם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן המנחה ויודע שאם יגמור סעודתו לא יוכל אחר כך לאכול

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

אלא אכילה גסה, יפסיק הסעודה באמצע ויברך [ויקום וילך מעט בינתים] ויטול ידיו ויברך ברכת המוציא ויסעוד, ולא חיישינן שגורם ברכה שאינה צריכה כיון שמוכרח לעשות כן משום סעודה שלישית שתיהיה כדין, וכתב הרמ"א ומ"מ מי שיודע שאפשר לו לאכול לאחר שיתפלל מנחה עם הציבור לא יחלק סעודתו לשתיים משום חשש ברכה שאינה צריכה. ולפ"ז האופן המובחר שיתחיל סעודתו ויברך ברכת המזון ויתפלל מנחה גדולה ושוב יטול ידיו, ובאופן זה שמפסיק בתפילת מנחה מוכרח מדברי הרמ"א דהוי שיהוי הרבה ולית ביה משום חשש ברכה שאינה צריכה.

לכתחילה יתפלל מנחה קודם (לחוש לסוברים שאף סעודה קטנה אסור לאכול אחר שהגיע זמן מנחה), ואם קשה לו לקיים הסעודה לאחר מנחה, אם הוא קודם זמן מנחה קטנה (אפילו שהוא סמוך למנחה קטנה) מותר לכתחילה לפי דקי"ל (בסי' רל"ב) דסעודה קטנה מותר אפילו סמוך למנחה קטנה (רמ"א סי' רצ"א סעי' ב', מ"ב ס"ק י"א), ואם הגיע זמן מנחה אסור א"כ יש לו שומר (רמ"א סי' רל"ב סעי' ב' מ"ב ס"ק כ"ו). ועפ"י הקבלה כל סעודות השבת ניתקנו לאחר התפילה השייכת לה, וסעודה שלישית נתקנה לאחר תפילת מנחה (ערוך השולחן סי' רצ"א סעי' ד').

לאחר הסעודה אין לעשות שום הכנות ולא להדיח כלים לצורך סעודת ליל יו"ט עד צאת הכוכבים. דהנה קי"ל דב' ימים דר"ה קדושה אחת הן, וכתב המ"ב (בסי' תק"ג סק"ד) דכל זה רק להחמיר אבל לא להקל, ומה"ט פסק השו"ע שאסור להכין מיום ראשון ליום שני, אולם הגר"א (שם סק"ו) ס"ל דבין לקולא ובין לחומרא אמרינן דקדושה אחת הן, ומ"מ היכא דחל יום א' דר"ה בשבת כו"ע מודו דאסור להכין מיום א' ליום ב' ואפילו לדעת הגר"א. ולפ"ז יש ליזהר מלהדיח כלים ולהביא המחזור ביום א' ליום ב'.

*

ב. שינה בראש השנה, ברמ"א (סו"ס תקפ"ג) איתא דנוהגים שלא לישן ביום ר"ה, ובמ"ב (סק"ט) הביא מש"כ בירושלמי 'מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזלה', והאר"י ז"ל אמר שאחר חצות מותר לישון שכבר נתעורר המלאך ע"י תפילות ותקיעות. וכשחל בשבת שאין תקיעות, ראיתי מביאים שהגר"ח קניבסקי זצ"ל החמיר מאחר שאין תקיעות שמעוררין המלאך, והגר"נ קרליץ זצ"ל התיר כיון שקדושת השבת היא במקום התקיעות.

וכדי לבאר זאת, נקדים דהנה תפקיד השופר, איתא בר"ה (דף ט"ז ע"א) כדי שיעלה זכרוניכם עלי לטובה ובמה בשופר, ואיתא עוד (שם) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן, ואיתא עוד (ויקרא רבה פרשה כט, ד) 'אשרי העם יודעי תרועה' שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה והוא עומד מכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מידת הדין למידת הרחמים. ולפ"ז מקשים דא"כ איך ביטלו חז"ל תקיעת שופר בר"ה שחל בשבת מחשש שמא יעביר אחד מישראל בשוגג את השופר ד' אמות ברשות הרבים כדאיתא בר"ה (דף כ"ט ע"ב), הא עי"ז יהיה כלל ישראל נתון בסכנה הגדולה ח"ו של קטרוג השטן ומידת הדין. [והגר"י בלזר זצ"ל השיב שלחז"ל הקדושים היו נהירים דרכי ה', לפיכך ידעו היטב את גודל העונש הצפוי בעולם הבא למי

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

שעובר עבירה ואפילו בשוגג, אי לכך השכילו להבין שאילו ידע העם את תוקף גודל העונש על עבירה בשוגג, היו מוותרים על כל התועלת שצריכה להיות מתקיעת השופר. וכל זה כדי שאפילו אדם אחד מישראל לא יענש אם יוציא את השופר בשבת לרשות הרבים]. וראיתי כמה מגדולי האחרונים שכולם מדברים בשפה אחת, והם החתם סופר (דרשות ח"ב דף שנט) הערוך לנר בספרו מנחת שי (פרשת האזינו) ורבי צדוק מלובלין (פרי צדיק בראשית פרשת ויצא), החת"ס כתב דבשבת הדינים ממותקים ממילא ואין צרכים תקיעה לשתק הקטיגור כי ממילא שבתו הדינים ביום שב"ק, ור' צדוק הוסיף דקדושת ר"ה שהוא יום הזכרון שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר, וביום השבת הוא ביתר שאת ולפיכך ביום זה אין מהצורך לעלות זכרונינו לפניו יתברך לטובה ע"י פעולת השופר מפני שהוא יום הזכרון בעצם כמו שנאמר (בראשית ב', ב') ויכלא להים ביום השביעי ותרגם ירושלמי וחמיד, והיינו שכביכול נשא הבריאה חן וחמדה לפניו ביום השבת, וכמו שאמרו (בראשית רבה ט', ד') עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שעלית חן לפני בשעה הזו, ועל זה אומרים חמדת ימים אותו קראת וכמש"כ האבודרהם שכל יום השבת נעשה כביכול חמדה לפניו כל בריאת ששת ימי המעשה להיות נזכר לפניו לטובה. ובטעם שהשאירו התקיעה בבית דין הגדול, ביאר החת"ס דודאי מי שאינו שומר שבת כהלכתו ח"ו אין השבת מגין והלואי לא יהיה לו למזכרת עון ח"ו, ומיהו אין ראוי לאדם לתקוע בשבת ולהעיד על עצמו שלא שמר כהלכתו ולעורר הדינים על עצמו, אך ב"ד הגדול נתפסים על כל ישראל שלהם ראוי לגדור גדר, ואפילו בעגלה ערופה אומרים ידינו לא שפכו. ובספר 'מנחת שי' הוסיף בזה, דהשבת שהיא בת זוגה לישראל כמו שאמרו רז"ל בב"ר (פ' י"א) בא להיות סניגור בעדינו לפני מלך מלכי המלכים והשבת יוצאת ובאה לפני כסא כבודו כדכתיב ביני ובין בני ישראל היא לעולם ובזכות שישראל משמרים השבת כראוי הקב"ה מוחל עונותיהם, אבל כל זה דוקא כל זמן שישראל מקיימין את השבת אבל כשאין משמרים את בת זוגם כראוי ואדרבא מחללין את כבודה ברבים איך תעשה השבת סניגור להצדיק משפטינו הלא תעשה קטיגור. [ולפי דבריהם שבר"ה שחל בשבת יש להקפיד מאוד על שמירת השבת כדי שהיא תעשה סניגור]. נמצא לפי כל זה, דעצם ביטול מצות עשה הוא משום החשש שמא יעברנו ד' אמות ברה"ר, אך מעיקרו אין אנו נזקקים לו ביום הזה כדי למתק את הדין. ויש שמועה בשם החת"ס שבכל השנים שחל ר"ה בשבת או שהיתה שנה טובה מאוד או ח"ו להיפך, ולהנ"ל דבר זה יובן היטב, שמצד אחד יש את כח השבת שמעלותו גדולה מתקיעת השופר, אך מאידך כשיש חילול שבת המצב הוא להיפך ח"ו.

ולאחר כל הקדומה זו, יובן סברת הגרנ"ק שקדושת השבת היא במקום התקיעות, אך מאידך הגר"ח"ק סבר שלעורר המלאך צריך דוקא תקיעות. ואפשר דלפמש"כ לעיל דבשבת יש דין עונג, ולשיטת המהרש"ל איכא נמי דינא דחציה לכם, אז אם עונג לו להתפלל שיתפלל, אבל לומר מפני אימת הדין שלא ישן ולבטל דין עונג ודין חציה לכם אפשר דליכא היתר לזה, וצ"ע.

ג. הדלקת נרות במוצאי שבת (ליל יו"ט שני דראש השנה): אין להדליק כ"א בזמן שודאי לילה, ויאמרו קודם ההדלקה 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'. וצריך להדליק הנרות קודם הקידוש משום דבעינן קידוש במקום נר, עי' שו"ע סו"ס רע"ג.

ברמב"ם מבואר דהדלקת הנר הוה נמי מדין כבוד, ולכך זמנו הוא מבעו"י, וכמש"כ הגר"א (בסי' תקכ"ט) דכבוד הוא מבעו"י, וכ"כ הרמב"ם (בפרק ל' הלכה ה') בהדיא דחובת הדלקה שמדין כבוד הוא מבעו"י, ולכך ביום טוב אף שהותרה הבערה, מ"מ צריך להדליק הנרות בערב יו"ט מבעו"י. וכבר כתב זאת בן הדרישה בהקדמתו לטור יו"ד בשם אמו, וכ"כ הפמ"ג בסי' ר"ס במשב"ז סק"ג, וכ"כ במטה אפרים סי' תרכ"ה סעי' ל"ג ובסי' תקצ"ט סעי' י', וכ"כ הבאר היטב בסוף סי' תק"ג, וכן האריך בזה בספר פרי יצחק ח"א סי' ו', ואאדמו"ר זצ"ל בספרו שלמי תודה - יו"ט סי' ח' סק"ג. ויש להוסיף עוד דאפשר דכל חובת ההדלקה ביו"ט הוי רק מדין כבוד, דהנה במושב זקנים עה"ת מבעלי התוס' בפרשת אמור (ויקרא כ"ד ב') כתב שאין מברכין על הדלקת נר ביו"ט משום דבשבת (דף כה ע"ב) אסיק תלמודא דהדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית וא"כ ביו"ט שיכולים להדליק אין לברך דהא אין צריך לשלום בית מעשה הדלקה, ע"ש, אולם מנהג אשכנז שמדליקין נר ביו"ט בברכה כמו בשבת, ואפשר דסברו שאף שמדין עונג אין צריך להדליק מ"מ משום כבוד מיהא בעי, ונמצא דעיקר חיוב ההדלקה ביו"ט הוי מדין כבוד. ולפ"ז נראה דבמוצאי שבת, יש ענין להדליק מיד לאחר צאת הכוכבים, עוד קודם שבאו מבית הכנסת, מאחר שמדין כבוד יש ענין לקבלו באורים.

ויש להדליק במקום שאוכלים בדוקא. ואף לבני ספרד שאין מברכין על תוספת אורה מ"מ כל שהאור שישנו לא הודלק לכבוד יו"ט לא חשיב תוספת אורה, ושפיר יכולה לברך. ואף שיש שם אור חשמל חזק מאד, לא חשיב נר לבטלה כיון שזה מוסיף כבוד, ועי' במ"ב (סי' רס"ג סק"מ) שדייק מלשון השו"ע שאם מדליק על השולחן במקום שאוכל, אף שעדיין יום ויש אור, ועד הלילה יכבו הנרות, אפ"ה לא הוי ברכה לבטלה כיון שיש לו הנאה ושמחה בשעת אכילה מן הנרות, והתוספת אורה שאין מברכין הוי רק באופן שכבר הודלק במקום זה לכבוד שבת דתו נפטר המקום מהדלקה. וע"ע בתשובות מהר"ם רוטנברג (כת"י אמשטרדם, סי' מ"ז) שנתן כמה טעמים על נרות שמדליקין בביהכ"נ ביו"ט שחרית דלא חשיב נר של בטלה ובתוכ"ד כתב וז"ל: ועוד אין אלו קרויין נרות של אבטלה כלל, נהי דשרגא בטיהרא לא מהני כולי האי, מ"מ מהני קצת, דאינו דומה אורה של כמה נרות למאה ואחת, דאי לא תימא הכי, היכי שרי אפילו בלילה להדליק ביו"ט כמה נרות כיון דאפשר להשתמש לאורה של נר אחד א"כ הו"ל כל אינך אחריני נרות של אבטלה, אלא י"ל כדפי', ע"כ.

[ובזמנינו שיש אור חשמל חזק, ואין הנרות מוסיפים מאומה, ראוי להקפיד להדליק בשולחן שאוכלין בדוקא, דבשו"ע סי' רס"ג סעי' ט' איתא: המדליקין בזויות הבית ואוכלים בחצר, אם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה, וכתב ע"ז המג"א

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

בס"ק ט"ז דמשמע שאם אוכל בבית, אפילו אין דולקות עד הלילה סגי, ולא הוי ברכה לבטלה. ולכאורה כיון שעדיין יום אינו נהנה כלל מן הנרות, ומה מהני מה שאוכל שם, וביותר ילה"ק הא לשיטת השו"ע אף על תוספת אורה אין מברכין, וא"כ אמאי כאן שיש אור יום מברכים. ועיין באליה רבה בתירוץ השני, שכתב דאפשר דעצם הנרות הדולקים בשעת הסעודה מוסיפים עונג ושמחה. וכ"כ הדרך החיים (בסידורו בהלכות הדלקת הנר אות י"ג) והמשנ"ב (ס"ק מ'), שאף שעדיין יום יש לו הנאה ושמחה בשעת אכילה מן הנרות, ע"כ. וזהו כמו שנוהגים בסעודות חשובות שמדליקין נרות לכבוד הסעודה, שהנרות מחשיבות ומחבבות הסעודה, וממילא מרבות העונג והשמחה. ומעתה על זה סמכו העולם שמדליקין נרות במקומות שיש אור חשמל גדול, ואין ממש בתוספת אורה שע"י הנרות, כיון שעצם מה שדולקות הנרות בסעודה מוסיף חשיבות ועונג. וצריך להוסיף דאף דדעת השו"ע שעל ריבוי אורה אין מברכין, לביאור זה היינו דוקא שכבר הודלק שם נר שבת, ולא שיש אור ע"י דבר אחר. ונתחדש בדברי הא"ר דהא דאין מברכין על ריבוי אורה, אין הענין שריבוי אורה איננו תועלת מספקת לברכה, אלא ענינו הוא דכיון שכבר הדליקו נר, ונתקיימה תקנת חז"ל בבית, אין לברך על הדלקת נר נוסף אף שיש בו ריבוי אורה, אכן אם לא הדליקו נר בבית, ולא נתקיימה תקנת חז"ל בהדלקת נרות בבית, אזי יש לברך על הדלקת הנר אף אם יש בו תועלת של ריבוי אורה בלבד].

ובשאר החדרים כשיש שם חושך, בשבת איכא חובת הדלקה כדי שלא יכשל בעץ ובאבן, וביו"ט אינו ברור דאיכא חובת הדלקה משום שלו' בית, שהרי יכול להדליק ולהוליך נר ביו"ט. ועמש"כ בזה לעיל בשם המושב זקנים. וע"ע בזה בספר חוט שני הלכות יו"ט עמו' מ"ב. ועל כן מי שמתארח בליל יו"ט, ידליק או במקום שסועד או בביתו ויאכל מזונות בעת שחוזר לביתו לאור הנרות.

קודם שמדליק הנרות לוקח אש ממקום אחר, ויש להזהר שיניח הגפרור צמוד לאש כדי שיידלק ממש מהאש עצמה ולא רק מהחום שמסביב כמבו' בסי' תק"ב סק"ד בשם הכת"ס סי' ס"ז.

[להדליק נר כדי להדליק ממנו את נרות שבת, יש שדנו אותו כמכשירי או"נ, ויש שדנו אותו בהיתר דמתוך שהותרה לצורך או"נ וכו', ונפק"מ שבכשירי אוכל נפש קי"ל שלא הותר אלא אם כן אי אפשר לעשותו מבעוד יום, ולפיכך כשיכול להדליק את הנר ישירות מהאש הראשונה בלא נר אמצעי אסור לו להדליק את הנר האמצעי. וכן במכשירי או"נ צריך לצמצם במה שאפשר, לפי דלא הותר ריבוי בשיעורים רק במלאכת או"נ ולא במכשירים, ולפ"ז אם סגי לו בנר קטן לצורך שימוש אסור לו בנר גדול].

*

ד. שאריות מהנר של שבת הוי מוקצה, וע"כ בנרונים של זכוכית שצריך להוציא את הדיסקית דהיינו הברזל שנשאר, ובלא זה א"כ להניח את הנרון החדש, יכול לנער את הדיסקית במוצ"ש. אבל כזה דבוק על הזכוכית, לוקחים סכין ובדחיפה קלה מנתקים זאת, ואז זה חשיב טלטול מוקצה בידיים אף לדעת המ"ב בסי' ש"ח ס"ק קט"ו כיון שכך דרכה

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

להזיז את הדסקית, ולכאוי תליה בפלוגתת הט"ז (סי' תק"א סס"ק ז') ורעק"א (שם) אם יש היתר לטלטל מוקצה לצורך הדלקת נרות, לפי דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש בלי שימוש קי"ל דמותר, ואף לדעת רעק"א המקילה, מפקפק הגרש"ז אוערבאך זצ"ל (שש"כ פרק יג הערה פ"ז) כשהבית מלא אורה ומדליקין נרות רק משום כבוד יו"ט אפשר דאסור. והעיצה לזה שישים מעט מים בתוך הזכוכית מער"ש לפני הנחת הנרון ואז לא תדבק הדסקית לזכוכית, ויוכל לנערו במוצ"ש. וכשלא עשה כן, יש שהקילו להסיר הדיסק בידים מחמת שאין לה שום חשיבות וגם היא דבוקה לפמוט ובטלה אליו והוי כדין הסרת פסולת מפרי, נומצינו דעת כמה ראשונים דאין שם מוקצה לדבר קטן מאוד הבטל לדבר גדול, כמבוי בתוס' שבת דף קמב ע"ב ד"ה שאוכל ודף קמב ע"א ד"ה נשדינהו]. ועב"ז בארחות שבת ח"ב פי"ט הערה רפ"ו.

וכשמדליק בשמן עם 'פתיל צף', ינער הפתילה השרופה בליל יו"ט, אולם להשחיל את הפתילה לתוך החור ביו"ט יש שאסרו דחשיב עשית כלי דאסור.

וכשמדליק בנריות מפח, (והפחים הישנים תופסים מקום שנצרך עבור הנרות החדשים), אם אפשר לסלקם ע"י ניפוח ברוח ש"ד (רמ"א סי' ש"ח סעי' ג'), וכשא"א יש שהתירו לסלקם ע"י סכין וכדו', כשיטת המ"ב בסי' ש"ח ס"ק קט"ו, ואף לחזו"א (סי' מז ס"ק י"ד) יש לצרף דעת רעק"א דשרי לטלטל מוקצה לצורך הדלקת הנר.

וכשמדליק נרות שעוה אסור לחמם הנרות ביו"ט וידביקנו גזירה שמא ימרח, דהיינו שיפשפשו להחליקו, והוא תולדה דממחק, אלא ידביקנו הנרות מער"ש ליו"ט, (מג"א סי' תקי"ד סק"ו הביאו המ"ב שם סקי"ח).

*

ה. יו"ט שחל במוצ"ש אומר בקידוש יקנה"ז, ולענין ברכת האש יש שמקרבים הנרות זל"ז לפי שאמרו אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. ויש שחששו דשמפריד הנרות הוי מכבה, ואף דכתב השו"ע בסי' תק"ב ס"ב דדוקא כשאוגדין העצים אסור להפרידן זמ"ז משום דממעט האש של אגודה כולה אבל כשאין אגודין מותר, ואף לרמ"א דפליג ואסר לפי דגם כשאין אגודים יוכל להתמעט, מ"מ כשאינו מכויין לכך שרי כיון שאין זה פס"ר, מ"מ כתב המג"א שם סק"י ובמ"ב סק"כ שיש מחמירין במפרידן אפילו כשאין מכויין לכיבוי ונכון להחמיר. נויש שחששו בקירוב הנרות, שכיון שנמס קצת מהחלב הו"ל גרם כיבוי, אולם גרם כיבוי אינו ברור דינו ביו"ט, אולם אפשר דהוא בכלל המסתפק מהנר דחשיב כיבוי ממש, ועב"ז סי' תקי"ד סעי' ב' ביה"ל סוד"ה ויכבה, וצ"ע]. ויש מתירים בכל זה, ועב"ז בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סי' נ' אות ל'.

ובזמנינו יש נר מיוחד שעשוי לאבוקה כדי להדליקו בליל יו"ט להבדלה, ויש שחששו גם בזה משום נר של בטלה דאסור להדליק ביו"ט, ומה"ט יש שאסרו נר של זכור (נר נשמה) ביו"ט, ועב"ז בביה"ל סי' תקי"ד סעי' ה' סוד"ה נר. ולכן יש שהורו לצאת מכל חששא, ולברך כעיקר דינא על נרות יו"ט אף שאינן אבוקה. [וראוי לצאת מכל חשש ולעשות מצוה

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

מן המובחר, ע"י שינקב בפתיל צף שני חורים (ולא שתי פתילות באותו חור, עי' מ"ב סי' רח"צ סק"ח), ולהשחיל בנקבים שתי פתילות ולהדליק בזמן הדלקת נרות בערב שבת עם מספיק שמן ל-30 שעות שיאיר עד זמן הבדלה במוצ"ש]. מיהו אם מדליק הנר במקום שאוכלים ונהנין ממנו יש להקל מאחר שיש בזה תוספת כבוד, ומה"ט מותר להדליק נר יו"ט אף כשיש כבר אור בחדר. [ולענין נר נשמה, המנהג לקחת נר שדולק יומים, ולהדליקו מערב שבת]. ויש שהעירו דבזמנינו שמדליקין נרות יו"ט במקום שיש אור חשמל חזק, שאין הנר עשוי להאיר אלא משום כבוד, שאינו פשוט אם יכולים לברך עליה ברכת מאורי האש, שהרי על נר נשמה אין מברכין מאחר שהודלק לכבוד ולא להאיר, כדמבואר בסי' רח"צ סעי' י"א סעי' י"ג ומ"ב סוסק"ל, וצ"ע.

שכח ברכת ההבדלה בקידוש, לוקח שוב כוס ומבדיל עליו, וא"צ לחזור שוב על הקידוש כדמבואר בשו"ע סי' תע"ג סעי' א'. ולענין ברכת בפה"ג אם מברך שוב, הנה קי"ל דבפה"ג פוטרת שתית יין בסעודה, אך אם לא היתה דעתו לשתות בתוך הסעודה צריך לברך שוב בפה"ג, כדמבואר במ"ב שם סק"ה, וכן בסי' רע"א ס"ק ע"ז. והנידון אם הזכיר בקידוש ברכת הנר, ולא סיים ברכת ההבדלה, אם ברכת הנר הוא הפסק בין ברכת הקידוש לשתיה, שהרי ברכת הנר הוא חלק מברכת ההבדלה וכאן למעשה לא הבדיל, וצ"ע.

בקידוש אומר יקנה"ז, וחותם בהבדלה 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש', והיה מעשה באדם גדול אחד זצ"ל, שחתם ואמר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' כהרגלו בכל ימות השנה, ועבר שיהיה זמן דתוכ"ד שאינו יכול לתקן, ודן בזה האם צריך לחזור ולהבדיל, דשמא הוא כמשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות, ואמר שכן נראה טפ"י. וכן הורה למעשה מרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל בחד שטעה כנ"ל [בחג השבועות בשנת תשל"ח שחל במוצ"ש] שדין הוא שיחזור ויבדיל. [וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קי"ח דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים שהרי נוסח זה מוזכר בחז"ל במתני' בחולין דף כ"ו ע"ב יו"ט שחל להיות במוצ"ש... מבדילין המבדיל בין קודש לקודש, ואף לדין שאומרים בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת כדמבואר באו"ח סי' תע"ג מ"מ אם שינה בחתימה חוזר כדמבואר באו"ח סי' נ"ט לענין פתח במעריב ערבים במקום יוצר אור, ואפילו לחולקים שם אם שינה בפתחה אבל אם שינה בחתימה לכו"ע לא יצא ע"ש בביאור הגר"א ובביה"ל, עכת"ד. אולם היה מקום לדון בזה, שיצא יד"ח ע"י מחשבתו הנכונה בשעה הברכה להבדיל בין שבת ליו"ט, שהרי כל נוסח ברכה זו היא הבדלה בין שבת ליו"ט ולא איכפ"ל במה שטעה בחתימה, ובפרט שגם החתימה אינה שקר שהרי יו"ט לגבי שבת היא חול מאחר דקדושתה פחותה. ונתחיל בזה, דהנה בשו"ע סי' ר"ט סעי' א' פסק לענין לקח כוס של שכר או מים ופתח ואמר בא"ה אלוקינו מלך העולם - על דעת לומר שהכל, וטעה ואמר בפה"ג אין מחזירין אותו מפני שבשעה שהזכיר שם ומלכות שהם עיקר הברכה לא נתכוין אלא לברכה הראויה לאותו המין. ובמ"ב (סק"א) כתב שזה דעת הרמב"ם אבל רוב הפוסקים חולקים עליו והסכימו דלא אזלינן בתר דעתו כיון שבפיו הוציא ברכה שאינה ראויה לאותו המין, ובמג"א (שם) הביא דברי הכס"מ שהרבה גדולים תמהו על הרמב"ם בזה דאטו מי שהיה בידו לומר בפה"ע

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

ואמר המוציא מי יצא והלא דברים שבלב אינם דברים, והביא ששאלו זאת לרמב"ם והשיב שאיירי בשכר היוצא מן הגפן ולכן יצא בברכת בפה"ג, וכ"כ בלח"מ פ"ח מברכות הי"א, והיינו שאם לחתימה יש שייכות לברכה יצא לרמב"ם בדיעבד, ולמעשה כתב המג"א שיש לנו לילך אחר רוב הפוסקים שאף בכה"ג לא אזלינן בתר דעתו, וכ"כ הפמ"ג (במשבצות זהב שם סק"א). ומעתה נחזור לענינו, שכונתו להבדיל כדין, וגם לחתימתו יש שייכות להבדלתו, ואינם דברים שבלב, ובפרט שבתוך הברכה הזכיר שמבדיל בין שבת ליו"ט, אפשר דעדיפא מיניה ויצא בכה"ג בדיעבד. ולאחר כל זה נראה עוד, דאף אם ננקוט שבעלמא צריך לחזור מ"מ בענינו שבמוצ"ש אינו אלא יו"ט שני, שאליבא דאמת הוא חול, אלא שאנו נוהגים בו קדושה כדי שלא לשנות ממנהג אבותינו, אפשר דעדיפא מיו"ט שחל במוצ"ש, ובפרט דמתני' לא איירי על זה, וא"כ אפשר דלא חשיב משנה ממטבע שטבעו חכמים, וצ"ע]. ולכאורה כשחזור ומבדיל צריך לברך שנית נמי ברכת הגפן, כיון שטעה בהבדלה הראשונה נמצא שהוי הפסק בין ברכת הגפן לשתייה.

נשים, דעת רוב הפוסקים דאינם חייבות בברכת הנר, עי' ביה"ל סו"ס רצ"ו, ומ"מ יכולות לענות אמן, ולא הוי הפסק בין ברכת הקידוש ובפה"ג לשתיית היין. ובמג"א (שם סק"ו) איתא עוד, דאין הנשים טועמות מכוס של הבדלה, ומ"מ מכוס זה דהוי נמי של קידוש המנהג שהם טועמות.

*

ו. כשמקדש לאחר תפילת שחרית ואוכל פת כיסנין, מצוי הוא שישנם עוגות שיש ע"ג הרבה שוקולד וכדו', וצריך להזהר בזה שיאכל כזית מגוף העוגה, דבלא"ה אפשר דאינם מצטרפין לא לענין ברכה אחרונה לברך אחריהם על המחיה, (עי' במ"ב סי' ר"ח ס"ק מ"ח), ולא לענין קידוש במקום סעודה, אלא צריך שיאכל כזית מגוף העוגה. [וכן צריך להקפיד שיאכל שיעור כזית מהה' מיני דגן בלא צירוף שאר התבלינים שמעורבים עם הקמח, דבלא"ה לא חשיב סעיד שהרי לא אכל כזית בפני עצמה מהמיני דגן, וכדחזינן די"א דאין מברך אחריהם על המחיה. ולענין דיעבד אם אכל פת כיסנין שמעורב בתבלין הרבה בשיעור כזית, כתב המשנה ברורה (שם) שנוהגין העולם לברך עליו לבסוף על המחיה, ור"ל, דלדינא הכי נקטינן ולכך העולם מקילים בזה].

*

ז. טעויות בתפילה: בתפילת שמונה עשרה חותמים מקדש השבת וישראל והזמנים. טעה וחתם מקדש השבת לחוד יצא יד"ח, (מ"ב סי' תפ"ז סק"ז וביה"ל שם ד"ה מקדש). חתם מקדש ישראל והזמנים לחוד (ולא אמר מקדש השבת), אם גם בתוך התפילה לא הזכיר של שבת חזור, ואם הזכיר הוי פלוגתא אם יצא יד"ח (ביה"ל שם), ולמעשה כיון שיש פלוגתא אינו חוזר. חתם כראוי (מקדש השבת וישראל והזמנים) אך בתוך הברכה לא הזכיר את השבת לא יצא יד"ח (מ"ב שם ס"ק י"ג), ומצינו בסי' נ"ט סעי' ב' נידון כעין זה, דדעת המחבר שאם חיסר מגוף הברכה אך החתימה היתה כדין, לדעת המחבר לא יצא יד"ח וחוזר, והביה"ל (שם ד"ה ולא אמר) הביא דעת הגר"א שהעיקר הוא החתימה ויצא יד"ח,

דיני ראש השנה שחל בשבת (תשפ"ד)

ולדינא עיי' ביה"ל סי' קי"ז סעי' ה' (ד"ה אם לא) שקי"ל כדעת המחבר, אך כשיש עוד ספק מצרפינן דעת הגר"א הנ"ל, ולכן בניד"ד כשיש לו ספק אם הזכיר שבת בעיקר תפילתו יש להקל, אבל בלא"ה אם רק חתם בשבת חוזר.

כשחל ר"ה בחול אומר 'יום תרועה', וכשחל בשבת אומר 'זכרון תרועה' (שו"ע סי' תקפ"ב סעי' ז'). ויש ליזהר שלא לומר יום זכרון תרועה, דלא נזכר בשום מקום כהאי לישנא.

התפלל של יו"ט לחוד ולא הזכיר של שבת לא יצא, ובשע"ת (סו"ס רס"ח) כתב בשם המחזיק ברכה שאם חזר והתפלל תפילת שבת לחוד יצא, והמאמר מרדכי (שם) פליג משום שביו"ט שחל בשבת כך היא מטבע התפילה שתקנו חז"ל להזכיר של שבת ושל יו"ט כאחת, וכל ששינה והתפלל של יו"ט לחוד ושל שבת לחוד הו"ל משנה ממתבע שתיקנו חכמים וחוזר ומתפלל. ולכאוי' איכא נפק"מ רבותא בפלוגתא זו, דהנה תפילת מוסף דר"ה הוא תשע ברכות ותפילת מוסף דשבת הוא שבע ברכות, ולכאוי' בתפילת מוסף כשלא הזכיר שבת לדעת המחזיק ברכה יצטרך להתפלל רק תפילת שבת שיש בו שבע ברכות, ואין לו היתר להתפלל שוב תפילת ר"ה שיש בה תשע ברכות, וצ"ע.

*

ח. הערה הנוגעת ליו"ט שני דר"ה בכל שנה: הנה המנהג להקל בהרבה דברים ביו"ט שני דר"ה, ובפרט באמירה לנכרי במקום מצוה, מאחר דיו"ט שני אינו אסור אלא מדרבנן ושבות במקום מצוה מותר כדמבואר בסי' ש"ז סעי' ה'. אולם בשעה"צ בסי' תצ"ו סק"י מבואר דביו"ט שני אסור לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא אא"כ חולה בכל גופו, ומבואר דליכא היתר דמותר שבות במקום מצוה. ובפשוטו הטעם דבביצה דף ד' ע"ב אמרי', השתא דידיעין בקביעא דירחא מאי טעמא עבדינן תרי יומי משום דשלחו מתם הזהירו במנהג אבותיכם בידיכם זמנין דגזרו שמדא ואתי לאקלקולי, ומבואר דהתקנה היתה לעשות כמו בזמן אבותיכם שהיה ספק דאורייתא.

ובאמת מצינו בכ"מ שהחמירו בר"ה שני כמו ביו"ט ראשון, עיי' סי' תקפ"ו מ"ב סקפ"ח דכל השופרות שפסלנו מספק ביום ראשון פסולים נמי ביום שני, ובסי' תק"צ סעי' ב' דתוקעין תשר"ת תש"ת ותר"ת מספיקא מאחר דאיננו יודעין מה היא היללה שאנו קוראים תרועה - ותוקעין כן נמי ביום השני דר"ה, ובסי' תקפ"ו סקפ"ח דשופר שהוא נולד ביו"ט אם אין לו שופר אחר תוקעין בו כדי שלא לבטל המצות עשה ותוקעין בו אף ביום השני. ולהנ"ל אתי שפיר דמה שהחמירו בזמן אבותיכם מחמירים גם בזמנינו, ולכן בזמן אבותיכם החמירו בכל הספיקות לפיכך גם בזמנינו מחמירים. אולם מצינו כמה ספיקות שמקילינן ביו"ט שני, עיי' סי' ת"ר מ"ב סק"ז לענין אם לא תקע עד ביה"ש דביו"ט ראשון דחיובו מה"ת חייב לתקוע ובלי ברכה וביו"ט שני דחיובו מדרבנן הוי ספיקא דרבנן. ובסי' תקצ"ה סעי' א' מ"ב ס"ק א' וב' לענין מי שאינו בקי בתקיעות ולא בסדר תפילת מוסף, ולפניו שתי עיירות באחת בקיאים בתקיעות ולא בתפילת מוסף ובאחת בקיאים בתפילת מוסף ולא בתקיעות ילך למקום שבקיאים בתקיעות אפילו של מוסף ודאי ושל תקיעות ספק, ובשעה"צ סק"ב

במעלת עשרת ימי תשובה

הביא שהפמ"ג נסתפק ביו"ט שני ושופר ספק אם יש ג"כ לדחות בשביל זה המקום שמתפללין, ע"ש. וצריך לידע באיזה ספיקות מחמירים ובאיזה מקילים.

שו"מ בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא תנינא או"ח סי' מ"ד) שהשואל רצה להתיר שבות במקום מצוה ביו"ט שני כמו שמתירים שבות דשבות במקום מצוה, והנודב"י דחה דבריו, דאף דיו"ט שני הוא דרבנן מ"מ אינו כשאר שבות וכמה דברים החמירו בו מחמת שלא רצו לחלק בין יו"ט ראשון ליו"ט שני דלא לזלזולי ביה, ע"ש. (והעתיקו בשו"ת אחיעזר ח"ג סי' נ"ט). וכ"כ בשו"ת אמרי בינה דיני שבת סי' י"ב.

*****

במעלת עשרת ימי תשובה

במעלת ימים אלו, נעתיק דברי הגר"א (אדרת אליהו בראשית פרק א' פסוק י"ד) מפני שעשרת ימים שבין כסא לעשור נקראים ראש השנה, לפי ששנות החמה יתרים על שנת הלבנה כמספרם (בשנה שלימה יש 355 יום, ובשנות החמה יש 365 יום), ולכן המעשים הנאותים הנפעלים בימים אלו חשובים ככל השנה.

ומבואר שימים אלו שקולים וחשובים ככל השנה, וזהו מיסוד הבריאה, שהרי פירש בזה הפסוק יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולמים וישנים, והיינו לפי שימים אלו משפיעים על כל השנה, וכן טמון בהם הכוח של כל השנה, ולכן המעשים הנאותים הנפעלים בימים אלו חשובים ככל השנה.

מי הדעת / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

תחילת דינו של אדם על תלמוד תורה

כתב הרמב"ם פ"ג מהלכות תלמוד תורה ה"ה) תחילת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

הרמב"ם תלה בזה ההלכה שיעסוק בתורה אפילו שלא לשמה

והדברים טעונים ביאור שהרמב"ם תלה זה בזה דמה שאמרו יעסוק אדם אפילו שלא לשמה וכו' הוא כיון שתחילת דינו של אדם על דברי תורה, ולכן כתב "לפיכך אמרו חכמים וכו'", וצ"ב טובא השיכות בין הדברים דמשום שתחילת הדין על דברי תורה לכן יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה, וביותר שהרי הרמב"ם מסיים את המימרא כמו שאמרו בגמרא שמתוך שלא לשמה בא לשמה ולכאורה הוא טעם אחר ידוע יעסוק שלא לשמה וכמו שאחז"ל בפירוש שזהו היסוד דיעסוק אפילו של"ש שמתוך של"ש בא לשמה וא"כ מדוע תלה הרמב"ם דבר זה ב"לפיכך" שהוא מכח המימרא דתחילת דינו של אדם בד"ת.

הרמב"ם לא הזכיר מצוות בהלכה זו

והנה הרמב"ם הזכיר כאן בהלכה דיעסוק בתורה אפילו שלא לשמה דוקא תורה ולא הזכיר מצוות ואף שבגמ' בפסחים (נ:): מבואר על תורה ומצוות, ואין לומר שכאן בהלכות ת"ת הרמב"ם עוסק דוקא בענין ת"ת ולכן השמיט מצוות, שהרי הרמב"ם גם בהל' תשובה (פי' ה"ה) כתב לשון זה על תורה ולא הזכיר על מצוות.

וביותר הקשו שהרי כיון שהרמב"ם תולה יסוד הדין דיעסוק של"ש משום דתחילת דינו על ד"ת א"כ הרי לא שייך כלל זה על מצוות אלא דוקא בת"ת כיון שתחילת דינו על ד"ת, וא"כ קשה מדברי הגמ' שאמרו כן אף על מצוות.

ובהכרח דאף אם עיקר הדבר נאמר אף על מצוות כמבואר בגמ' שיעסוק בתורה ובמצוות אפי' שלא לשמה, מ"מ לגבי תורה נאמרה הלכה מיוחדת בזה וחיידוש מיוחד נאמר על תורה ובזה עוסק כיון הרמב"ם שתלה דבר זה במה שתחילת הדין על דברי תורה.

יסוד לשמה לדעת הרמב"ם

ועצם הדבר מהו לשמה שאיירי בו הרמב"ם, הרי מתבאר ברמב"ם בהל' תשובה (פי' ה"ה) שהוא העוסק בתורה מאהבת אדון כל הארץ שציוה בה, וז"ל הרמב"ם שם כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עדיו פורענות הרי זה עוסק בה שלא לשמה, וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שציוה בה הרי זה עוסק בה לשמה, ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה, מגלין

להן רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדו מאהבה עכ"ל.

והנה עיקר הדבר שתחילת דינו של אדם על דברי תורה, יש להתבונן במה הדבר תלוי, ובאמת צ"ב מה שמושג תחילת הדין, ומה נפק"מ מהו בתחילה ומהו בסוף, ויל"ע מדוע תחילת דינו דוקא על דברי תורה.

תלמוד גדול ממעשה

ומקור הדבר בגמרא בקידושין (מ:) והתם משמע דזה שייך להא דתלמוד גדול ממעשה וכמו שאמרו שם וכשם שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעלה וכו', ומבואר התם שתלמוד גדול ממעשה מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה.

ונראה שיש חילוק מהותי בין תורה למצוות שהתורה היא קנין באדם עצמו והיא מעלה עצמית באדם משא"כ במצוות שאף שמקיים את המצוות ושכרו עצום אך אין כאן קנין באדם עצמו שהוא בעל מעשים אלא נשאר בבחינת מעשים ומצוות.

וזהו הטעם שאמרו בסוטה (כא.) דתורה מגנא בין בעידנא דאסיק בה ובין בעידנא דלא אסיק בה אך במצוות מגין דוקא בשעה שעסיק בה, ולמדו חילוק זה מהפסוק כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את התורה באור ואת המצוה בנר, ויש לפרש דיסוד הענין שהתורה היא קנין ומעלה באדם ואף בשעה שלא עסיק בה הרי הוא כבר בעל מעלה זו ויש בו זכות זו בכל שעה משא"כ מצוות שמועלות להגן בשעת קיום המצוות אך אין כאן קנין בגברא.

ובאמת בנפש החיים (שער ד' פ"ל) הרחיב בהא דהתורה קדושתה עולמית ואף לאחר השעה שעוסק בתורה משא"כ מצוה שקדושתה לשעתה ובוזה ביאר דברי הגמ' בסוטה הנ"ל, נוכח העירו דמסקנת הגמרא שם שאין חילוק בזה בין תורה ומצוות, ותורה ומצוות מגינים אף בדלא עסוק בהו עיי"ש היטב, ובתוס' כבר תמהו שם דא"כ מדוע חילקו שם בברייתא שתורה היא אור ומצוה היא נר ומשמע דזה מכח חילוק זה, והרי למסקנא הדרינן מהא, ובקרבן אורה שם יישב דבאמת לענין הגנה מפורענות יש חילוק אף למסקנא דתורה בכחה להגן אף בשעה דלא עסיק בה עיי"ש].

עוד מצאנו מקור ליסוד חילוק בין תורה ומצוות שבתורה הוא מעלה באדם עצמו, מגוף ההלכה לכבד תלמיד חכם שנאמרו בו כמה הלכתא גבירתא, והנה לא מצאנו לכאורה דוגמת זה על בעל מעשים שצריך לכבד בעל מעשים מכח שמקיים מצוות רבות, וע"כ יסוד החילוק כיון שע"י התורה שיש בתלמיד חכם הרי הוא נעשה בעל מעלת תלמיד חכם משא"כ במצוות שאף שקיים מצוות רבות אין כחן קנין באדם עצמו כמו בתורה שצריך לכבדו משום כך, [ויש להעיר דבת"ח הדין כבוד אינו משום שקיים מצות ת"ת אלא משום ידיעת התורה שבו וי"ל].

[אמנם בר"ן בקידושין (דף יד. בדפי הרי"ף) כתב דבגמ' בקידושין לג: מבואר דשאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוא ולכן היה מר שמואל קם לפניו, וברמב"ן (שם לג.) כתב דלא מצאנו קימה מפני בעל מעשים אלא התם הקימה היתה מפני שרב יחזקאל היה זקן בשנים, אלא שמר שמואל היה זקן שאינו לפי כבודו ופטור וכיון שהיה בעל מעשים אין בזה הפטור

של זקן ואינו לפי כבודו וחייב לעמוד מפני שיבה שלו, אך הר"ן חולק וס"ל דבאמת היה התם דין קימה מפני בעל מעשים וז"ל הר"ן ולפיכך נ"ל שכל שמוחזק בבעל מעשים ואין ספק בענינו כרב יחזקאל עומדין מפניו, שלא צותה התורה בחכם אלא מפני שהחכמה מביאה לידי מעשים אלא שלא פרשה תורה במעשה כמו שפרשה בחכמה לפי שאין הכשר המעשה גלוי כמו שיתרון הכשר חכמה נראה לכל וכו' עיי"ש היטב.

ולכאן' מבואר בר"ן דאדרבה עיקר הקימה בבעל חכמה הוא מפני שהוא בעל מעשים ולכאן' הדברים סותרים למש"כ דמעלת התורה עדיפה כיון שהוא מעלה עצמית באדם ויש לכבדו משום כך משא"כ בבעל מעשים.

אך צריך לבאר דודאי אף לדעת הר"ן עיקר המעלה הוא בעל תורה אלא שע"י קיום המעשים יש שלימות בבעל תורה שמכח התורה מגיע לקיום התורה ע"י מעשים, ונתחדש שאף בבעל מעשים לחוד אם הוא בדרגה כזו שהבעל מעשים אצלו הוא בדרגה של ידיעת ה' כמו בקיום מעשים מכח התורה יש לקום לפניו].

יסוד תלמוד תורה - דעת את ה' וקיום המצוות הוא חיזוק דבר זה

ויש להביא ממאמרו של הגרי"א שר זצוק"ל (נדפס לקט שיחות מוסר ח"ג) שגדר תלמוד תורה הוא לימוד את גילוי דעתו של הקב"ה ויסוד תלמוד תורה הוא דעת את ה', אך כדי שיהא הידיעה שלמה צריך גם שיגיע לידי מעשה דרך לאחר שידיעת רצון ה' בא לידי קיום המצוות אז תקנה ידיעת רצון ה' שביתה בליבו.

והביאו סיוע מדברי הרמב"ם (פי"ד מאיסור"ב ה"א) שאין שום צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצוות אלו ויודען, עכ"ל הרי מבואר שצריך לתרווייהו ונקרא צדיק גמור מי שהוא "בעל החכמה שעושה מצוות אלו ויודען" והיינו שהמעלה מחמת ידיעת החכמה עד שהוא מקיימה ובזה נחשב ידיעה שלימה והן הדברים.

[ויש לבאר כן אף בדברי הר"ן הנזכרים שיסוד המעלה של בעל החכמה משום שמביא לקיום המעשים והיינו דאז נחשב שיש ידיעה מושלמת ובזה אמרו שאצל רב יחזקאל היה ידיעה מושלמת בעצם קיום המעשים אך יסוד הדבר הוא המעלה של ידיעת ה' שיש בתורה ובמצוות].

נמצא שעיקר המעלה באדם הוא ידיעת דבר ה' וזה מש"כ הר"ן שאין הכשר המעשה גלוי כמו שיתרון הכשר החכמה נראה לכל, ואין הכונה מצד מה שנראה חיצונית לאנשים אלא מצד שעיקר המעלה של ידיעת ה' היא בעצם הידיעה של דבר ה' וקיום המעשים הוא המבחן לכך שהדברים נקנו אצל האדם בשלמות, והנה בנפש החיים מבאר (שע"ד פ"ל) שהמצוות יונקים מן הפרשה שבתורה שבה הם כתובים וכח המצוות יונק מן התורה וכ"כ כבר באלשיך (שה"ש פ"א פס' י').

לפי"ז יבואר מה שתלמוד גדול ממעשה

והנה הטעם שתלמוד גדול ממעשה מבואר שהלימוד מביא לידי מעשה, וכבר הקשו דא"כ יוצא שהמעשה גדול שהרי זה התכלית ואין הלימוד אלא הכשר, אך כבר ביארו דלימוד

ע"מ לעשות אינו דוקא אם מביא למעשה שהרי אף לימוד דברים שאין נוגעים להלכה יש בו כל מעלת ת"ת וכן מדרשים ותורת הנסתר וכו' אלא שבכל לימוד אף במקום שאינו למעשה - יש בו משמעות שהתורה מחייבת את האדם ויש בו הוצאת היראה לפועל וכמ"ש בע"ז יט. תורה מביאה לידי זהירות והיינו שעצם לימוד דברי תורה הרי בזה מבין ומשכיל שדבר ה' הוא מחייב, ועיין בהרחבה בקונטרס אש דת להגרי"א וניטרוב זצ"ל, וכן הביא שם מבעל האבני נזר שבכל לימוד צריך שיהא באופן שכשיבא אח"כ מעשה לידו, יהא אצלו כבר בטל הבחירה ויהא מוכרח לעשות וזהו נחשב ללמוד ע"מ לעשות, כיון שסגולת הלימוד לענין זה נמצאת אף בשלא לשמה שיש כאן מ"מ ידיעת ה'.

ויסוד לימוד ע"מ לעשות על דרך זה כבר מבואר במהר"ל (דרוש על המצוות עמ' נב) ובשל"ה (מס' שבועות תורה אור רמג - רמד), והביאו (בספר נפש שוקקה על הנפה"ח עמ' תקמט) מהסבא מסלבודקה שביאר שכשם שלימוד התורה במחשבה הוא תורה במחשבה ולימוד בדיבור הוא תורה בדיבור כך גם מעשה קיום מצוה שהוא מימושה שלתורה הוא תורה עצמה, ואינו דומה קיום מצוה של יהודי המקיים את המצוה רק מכח ידיעת חובתו לקיים את המצוה ולת"ח הבקי בכל פרטיה ודקדוקיה של המצוה ומקיים את המצוה לפי ידיעתו את התורה והופך בזה קיום המצוה לחפצה של תורה, וזה שאחז"ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה כלומר שעפ"י הלימוד תקבע דרגת תורת המעשה שבקיום המצוות, והביא מהזוה"ק (רעיא מהימנא פר' צו כ"ח ב') ומצוות דאורייתא דמקיימין לה רבנן תורה איהו לגבייהו.

וזה ביאור מש"כ הרמב"ם שמאותו הטעם שאמרו דתחילת דינו של אדם על ד"ת כיון שעיקר המעלה באדם הוא עצם הידיעה שזהו בעיקר בלימוד התורה ומטעם זה אף בלימוד של"ש יש את המעלה כיון שיש בעצם הלימוד את הידיעה והיא מעלה בעצם הדבר שלומד את דבר ה' ואף שלא לשמה ולכן גם אמרו שמתוך של"ש בא לשמה.

ומש"כ הרמב"ם דוקא על תורה שמתוך של"ש בא לשמה, מתבאר שיש כאן מהלך מיוחד שנאמר על תורה שהידיעה מתקימת אף בלימוד של"ש, ולגבי מצוות יתכן שהרמב"ם לא ס"ל שנאמר הלכה זו וכן נקט באגרות משה (או"ח סי' כ'), אך באבי עזרי נקט שבודאי נאמר אף על מצוות כגירסא שלפנינו בגמ' אלא שיש חידוש מיוחד לגבי ת"ת עיי"ש לפמ"ש"כ י"ל דעכ"פ הכא ודאי הרמב"ם מדבר דוקא על ת"ת שזה מהלך שונה ממה שנאמר לגבי מצוות.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

הטלפון הישיר לבורא עולם

נאמר בפרשת נצבים דברים פרק ל (יא) **כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת**
הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רִחַקָה הוּא: (יב) **לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשְּׁמַיִמָה וְיִקְחֶהָ לָנוּ**
וְיִשְׁמַעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: (יג) **וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר לָנוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶהָ לָנוּ**
וְיִשְׁמַעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: (יד) **כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ:**

א} יש להבין מה כוונת התורה במה שאומרת שקיום התורה והמצוות אינם בשמים ולא מעבר לים אלא הדבר קרוב בפיו ובלבבך, כיצד הדבר נעשה קל בגלל שתלוי בפיו ובלבבו הרי כל הנידון שיש לאדם יצר של תשוקות ותאוות שמונעות ממנו את קיומם ובמה איפה הנחמה שאינם בשמים ומעבר לים סוף סוף הדבר מאוד קשה?

ב} זאת ועוד מהו הנמשל והמכוון לא בשמים ולא מעבר לים וכי יעלה על הדעת שהתורה תצווה את האדם דבר שאין ביכולתו לעשות ואם כן נראה שזה אך למותר להמשיל בלשון זו?

בנוהג שבעולם:

לאחר שדיברנו בשיעור הקודם על חובת השמחה שהיא מפתח הישועות, נדבך נוסף השם יתברך מאפשר לנו לדבר איתו ישירות בטלפון האדום על כל בקשה שאדם נצרך והיא התפילה, אחד משלושת העמודים שעליהם עומד העולם העבודה ואין עבודה אלא עבודה שבלב זו תפילה, וכאשר נתבונן בתפילת בני אדם מהשורה לצערנו הגם שבאים להתפלל לפני בורא עולם אולם ליבם בל עימם מטורח החיים וכל אדם נתונים כל שרעפיו ומחשבותיו על ענייני העולם עסקיו פרנסתו ובריאותו ומשפחתו וכדומה כך שיכול האדם לבוא להתפלל וכמעט אינו שם ליבו למה שהוא אומר אלא מדקלם את טקסט התפילה המודפס לפניו ובזה יצא ידי חובה, אולם תורתנו הקדושה מלמדת אותנו אחד מעמודי התווך של הבית היהודי היא תפילה, שמפתח החיים הן ברוחניות והן בגשמיות הכל תלוי בתפילה מעומק הלב, שעיקר העבודה היא לא רק בפה אלא ביחד עם הלב ותפילה זו עבודה שבלב, וכבר אמרו חז"ל **במסכת ברכות דף ו ע"ב** אמר ליה ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי, ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק מאי כרם זלת לבני אדם? אמר ליה אלו דברים שעומדים ברומם של עולם ובני אדם מזלזלין בהן. ופרש"י שם. דברים שעומדים ברומם של עולם. כגון תפלה, שעולה למעלה. ונאמר **בישעיהו פרק מא פסוק (יד) אֶל-תִּירְאֵי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מִתֵּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ נְאֻם-יְיָ וְגַאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:** וכתוב במכילתא

דרשב"י (פרשת בשלח) פ' יד פסוק י מה תולעת זו אין מכה לארז אלא בפיה כך אין ליש'
אלא תפלה.

מעשה עם מרן הרב ש"ך על כוחה של תפילה

נפתח בסיפור על כוחה של תפילה, מעשה שהיה עם מרן הרב ש"ך פעם אחד מבתי ספר החינוך העצמאי בדרום שנתבקשו מראש העיר לרגל ביקור של אישיות ממשלתית חשובה הוא דורש את השתתפות כל ילדי בית הספר למרות שראש העיר אינו בייחס טוב איתם, כמובן שהתייעצו בהנהלה עם מרן הרב ש"ך והשיב לאחר מחשבה שרק הכיתות הגבוהות ישתפו והקטנים לא מפני השפעה שלילית מהכבוד שניתן לאינו שומר תורה, ולמחרת בבוקר צלצל הרב ש"ך והודיע שהוא אוסר השתתפות לכל התלמידים וחוזר בו, למרות שניסו לשכנע אותו שהדבר יגרום לכעס ויכול להביא לסגירת הבית ספר, אך למרות זאת עמד על דעתו ואם מהשמים רוצים שיסגר אין לנו מה לעשות. קיבלו כמובן את גזירתו של מרן הגרא"מ שך ולא ערערו עליה, בבוקר שלאחר הביקור התקשר מנהל בית הספר לביתו של איש ההנהלה הארצית של החינוך העצמאי האחרון שכבר היה מוכן לכל בשורה לא טובה שתגיע מן העיר ההיא, הופתע לשמוע מבעד לשפופרת את קולו המחויך של המנהל אני רוצה לבשר לך על נס גדול שהיה פה אצלנו ממש בבחינת לא ייאמן, וסיפר כדלהלן כמובן צייתנו להוראתו של מרן ראש הישיבה ובעת הביקור השארנו את כל התלמידים בבניין בית הספר, והנה מיד בתום הביקור התקבל טלפון במזכירות בית הספר ועל הקו היה ראש העירייה, בעוד הוא מתכונן לגרוע מכל להודעה רשמית על הפסקת התמיכה, נשמע קולו של ראש העירייה כשהוא מבקש סליחה ומתנצל על שלא הזמין את התלמידים שלנו לטקס, בתחילה הוסיף המנהל וסיפר לא הבנתי כלל על מה הוא מתנצל על כך שלא הזמין אותנו הרי הוא עצמו דיבר איתנו בנושא זה לא פעם ולא פעמיים והזהיר אותנו חוזר והזהר שאם לא נביא את התלמידים מצבנו יהיה בכי רע ועכשיו הוא אומר שלא הזמין אותם כלל, כך או אחרת ראש העיר הביע שוב ושוב את התנצלותו והבטיח שבפעם הבאה ידאג לעדכן אותנו זמן רב מראש על כל ביקור שייערך בעירנו, איש ההנהלה של החינוך העצמאי היה מופתע עד מאוד למשמע הדברים ועלה בלב נרגש אל הגרא"מ שך כדי לבשר לו את הבשורה הטובה, והנה בהיכנסו לחדרו של הגרא"מ שך מצאו אוהו בספר תהלים וכל כולו שקוע בתפילה, תדהמה גדולה אחזה בו באיש החינוך העצמאי למשמע תגובתו של מרן על בשורת הנס שהגיעה מהעיר הדרומית, אני רוצה לומר לך שאין זה נס כלל אמר מרן וכי מה אתה חושב שעשיתי במשך כל השעות הללו מהרגע שהודעת לי את דבר האיסור עד לרגע שבו נכנסת אלי עתה ישבתי ואמרתי תהלים והתפללתי לבורא עולם שלא יארע מכשול ודבר תקלה בעיר ההיא ושכל העניינים יסתדרו על הצד הטוב ביותר לטובת בית הספר, ואם כך הוסיף מרן מדוע הנך מתבטא ואומר שהיה זה נס גדול אם אדם מתפלל ושוטח את בקשתו לפני ריבון העולמים והוא עושה זאת בלב טהור ובנפש חפצה ומתוך אמונה תמימה שרק הוא יכול להושיע ולסייע בעדנו, הרי שאותו ראש עיר שהודיע על

הטלפון הישיר לבורא עולם

הביקור להנהלת בית הספר ודרש מהם להביא את התלמידים מתנצל עתה בפניהם על ששכח להודיע. ישא ברכה שמות.

ימי אלול:

נקדים שכתוב בפרשתנו דברים (פרשת נצבים) פרק ל פסוק (ו) וּמַל יִקְנֶךָ אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּ זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יִקְנֶךָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ: וכתב בעל הטורים את לבבך ואת לבב. ר"ת אלול. לכך נהגו להשכים ולהתפלל סליחות מאלול ואילך. ללמדנו שבחודש אלול עיקר עבודת האדם כהכנה לימי הדין היא עבודה שבלב שזו תפילה, מאחר ועיקר ימי הדין מוקדשים להרבות בהן בתפילות ותחנונים לזכות ביום הדין לשנה טובה ומבורכת, ותפילה היא אחד הדברים שצריכים בה חיזוק תמיד.

צריך שפיו וליבו שוים:

ובזה נבוא לבאר את הרמז הנוסף בפרשתנו בהקדם מה שדרשו חז"ל במסכת עירובין דף נד ע"א רבי יצחק אמר מהכא דברים ל' כי קרוב אליך הדבר מאד בפניך ובלבבך לעשותו. אימתי קרוב אליך בזמן שבפניך ובלבבך לעשותו. אפשר לומר כרמז שיסוד עמוד העבודה הוא לא בשמים היא אין תביעה מהאדם להיות כמלאך בשמים, ולא מעבר לים להיות מתייסר ולנדוד בכדי לזכות לעבוד את השי"ת, אלא כל בקשתו של הקב"ה מהאדם "בפניך ובלבבך" תפילה מעומק הלב כאשר מתפלל לפניו שיהיו פיו וליבו שוים ויכניע ליבו לפני השי"ת, ועי"ז יכול להגיע להשגות גבוהות ברוחניות ובגשמיות, כמ"ש דוד המלך בתהילים פרק קמה פסוק (יח) קָרוֹב יִקְנֶךָ לְכָל־קְרָאֵיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֶמְתּוֹ: ודרשו חז"ל ויקרא רבה (וילנא) פרשת מצורע פרשה יז סימן א קרוב ה' לכל קוראיו יכול לכל ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת. ומבאר הזוהר בפרשת האזינו דף רצז ע"א דכתיב (תהלים קמה) קרוב יי' לכל קוראיו וגו', קרוב יי' לכל קוראיו, למאן קרוב, חזר ואמר לכל אשר יקראוהו באמת, וכי אית מאן דיקרי ליה בשקרא, א"ר אבא אין, ההוא מאן דקרי ולא ידע למאן דקרי, שואל הזוהר וכי יש מי שקורא להשם בשקר? והשיב כן מי שקורא ולא ידוע למי קורא, פירושו של דבר אדם המתפלל וליבו בל עימו אלא מדקלם את הטקסט של התפילה זו קריאה בשקר ואין תפילתו נשמעת. כיון שהאדם בפיו מדבר אחרת ובליבו חושב אחרת, ועליו אמר הנביא ישעיהו פרק כט (יג) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְעֶזְכֵּר נִגְשׁ הָעַם הַזֶּה בְּפִיו וּבְשִׁפְתָיו כִּפְדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וְתִהְיֶינָה יְרֵאָתָם אֵתִי מִצְנֹת אַנְשִׁים מְלֻמְדָה: ועוד יותר מזה האדם מתפלל לבורא יתברך ומבקש ממנו אך אינו פונה אליו באמת אלא חושב בליבו על שיתוף של כוחות נוספים שיש בידו לעשות להינצל מהצרה או קבלת עזרה, בוטח בכספו או בחכמתו או בקשריו לאנשי מפתח וכדומא, נמצא שהפניה לשם יתברך אינה בלב שלם כי תולה בטחונו בעוד דברים שאפשר לעשות, ולכן השם יתברך משאיר אותו לנסות את כל האפשרויות האחרות, לא כן כאשר תולה כל בטחונו בשם לבד כי אין עוד מלבדו ואפס זולתו זו קריאה באמת הוא נענה. וכבר כתב בזוהר במדבר פרשת בלק, דף קצה שיש שלושה תפילות תפילה למשה, ותפילה לדוד, ותפילה לעני, והתפילה המעולה והרצויה לפני השם יתברך היא תפילה לעני שעומד בהכנעה ושברון לב ומתחנן לבורא יתברך

הטלפון הישיר לבורא עולם

ונפתחים כל השערים, והשאלה נשאלת ואם אדם עשיר אין לו סיכוי לתפילתו, התשובה לכך למרות שהוא עשיר צריך לחשוב בליבו שכל מה שיש לו הכל תלוי ברצון השם יתברך ולולי רצון השם הוא ממש כעני שאין לו דבר, ומהמקום הזה יתפלל לפני בורא עולם ואז תפילתו כעני מתקבלת.

תפילה בכונה מעומק הלב מבטל הגזירה:

וכבר למדונו חז"ל אם מתפלל מעומק הלב אין תפילתו חוזרת ריקם כמבואר במסכת ברכות דף י ע"א וכן בדרף לב ע"ב מה עשה הקדוש ברוך הוא הביא יסורים על חזקיהו, ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה שנאמר בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' (צבאות) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו'. מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה לעולם הבא. אמר ליה מאי כולי האי? אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו. אמר ליה בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד. אמר ליה השתא הב לי ברתך, אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מינאי בנין דמעלו. אמר ליה כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה בן אמוץ, כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. וכו', שנאמר [איוב י"ג] הן יקטלני לו איחל. אמר רבי חנן אפילו בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים, וכו'. מיד ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'. מאי קיר? אמר רבי שמעון בן לקיש מקירות לבו, שנאמר מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו'. ופרש"י מסכת ברכות דף י ע"א מקובלני מבית אבי אבא דוד, שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו בסוף ספר שמואל (ב' כ"ד), ולא מנע עצמו מן הרחמים.

לא היו ימים טובים כט"ו באב מפני שפסקו למות מתי המדבר:

עוד מבואר במסכת תענית דף ל ע"ב, וכן במסכת בבא בתרא דף קכא ע"א: אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים. בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות האחרונות. אלא חמשה עשר באב מאי היא? וכו' (אמר) רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר ע"כ. ומבואר באיכה רבה בפתיחתות א"ר לוי כל ערב תשעה באב היה משה מוציא כרוז בכל המחנה ואומר צאו לחפור והיו יוצאין וחופרין קברות וישנין בהן, לשחרית היה מוציא כרוז ואומר קומו והפרישו המתים מן החיים והיו עומדים ומוצאין עצמן חמשה עשר אלף בפרוטרוט חסרו שש מאות אלף, ובשנת הארבעים האחרון עשו כן ומצאו עצמן שלמים אמרו דומה שטעינו בחשבון וכן בעשור ובאחד עשר ובשנים עשר ושלושה עשר וארבע עשר, כיון דאיתמלא סיהרא אמרו דומה שהקב"ה ביטל אותה גזירה מעלינו וחזרו ועשאוהו יום טוב.

שאלות:

א { צריך להבין מדוע עשו אותו יו"ט ומה הדמיון ליו"כ? ב { ושמעתי דבר נפלא בשם המשגיח מפונביץ' הרה"ג לוינשטיין זצ"ל שהנהגה לכאורה יש להבין מדוע רק החמש עשרה אלף האחרונים זכו שהגזרה תבטל מעליהן וכי אחרים לא התפללו להינצל? ותירץ שההבדל בין הקודמים לאחרונים כיון שבכל שנה היו מתים ט"ו אלף מתוך עשרות אלפים ששכבו בקברם והרוב היו קמים ורק ט"ו מתוכן לא היו קמים, א"כ בכל פעם ששכבו בקברם עדיין לא היית תפילתם שלמה לתלות עיניהם רק בחסדי השם יתברך, כיון שהיית מתגנבת מחשבה בתוך ליבם שהוא מקוה שלא יהיה בין הט"ו אלף שנפטרים אלא יהיה מן הנשארים, אולם הט"ו אלף האחרונים של דור המדבר היה ברור להם שהם לא יקומו ואין שום סיכוי שהן ישארו ואין להם להישען אלא על אביהם שבשמים, רק אז שפכו ליבם באמת ותלו ביטחונם רק בקב"ה לכן התקבלה תפילתם והתבטלה מעליהם הגזירה, ללמדנו את אשר אמר דוד המלך שאמנם קרוב השי"ת לכל קוראיו, אך אינו נענה אלא לכל אשר יקראוהו באמת, והיינו בלב שלם מבלי להישען על חכמתו או גבורתו או כספו או קשריו לבעלי מעמד וכדומא, ורק כשאין שיתוף ופונה אך ורק לקב"ה זוכה ומתקבלת תפילתו. ולכן אמר מדוע ישיבת מיר שרדה במשך שנות השואה למרות כל גלותה ומעברה ממקום למקום בסכנות גדולות ובתנאים קשים ביותר, ואילו כאשר הגיעו לארה"ב נחרבה והשיב כיון שכאשר היו בגלות תלו כל ביטחונם בהשי"ת והיה להם סייעתא דשמיא, ואילו כאשר הגיעו למקום מבטחים כבר בטחו גם בבני אדם ובעושר ולכן לא נענו וחרבה הישיבה. ובזה מובן מדוע עשו אותו יו"ט כי בו התחולל הנס והתקבלו התפילות וממילא הופך ליום שמסוגל לתפילות כעין יו"כ, ורוב הטעמים בגמרא הן שנתקבלו התפילות של ישראל ולכן זכו להאיר עיניהם להתיר השבטים ושבט בנימין ולהביא לקבורה הרוגי ביתר ולבטל השומרים שמנעו לעלות לרגל.

מעשה שהיה:

ובהקשר למאמר הזה התכתב איתי ופנה אלי בשאלה ר' אליעזר נחום איזנברג משיקאגא ארצות הברית האם זה לא תפילת שווא כאשר יש כבר גזירה, והסברתי שתפילה מעומק הלב יכולה לשנות ולבטל הגזירה כמ"ש הגמרא בברכות וכו"ל. וסיפר לי מעניין מאוד מה שקרה איתי בדבר תורה זאת, הייתי אצל רופא ירא שמים, היה לי בעיני עם הרגל שלי, בדיוק כאב לי העקב, לכבוד פרשת השבוע. הוא ביקש שאגיד לו "ווארט", ואמרתי מה שכתבת מהר' לעווענשטיין. הוא הגיב ברגש ואמר שזה מאוד מתאים לחייו. וסיפר הרופא שהוא בן 51, וכשהיה בן 45 אמרו לו כל הרופאים המומחים בעולם שהגיע הזמן להתייאש ללדת בנים, כיון שלא אפשר בשום אופן שיוליד בנים, ושממש לא כדאי להמשיך לנסות ולעשות שום טיפולים. והוא החליט בלבו ש"היפלא מה' דבר??" ושדוקא במצב של יאוש הגיע הזמן להתפלל בכל לבו. ואכן סוף דבר דווקא מתוך היאוש הגיע להכרה שאין עוד מלבדו ואך ורק הקב"ה יכול לסייעו והתפלל מעומק הלב בלי לתלות תקוות בשום עזרה חיצונית, ואכן זכה לחמישה בנים.

כוח התפילה לשנות הטבע:

ואכן יסוד זה מבואר במס' קידושין (דף כט ע"ב) שפעם רבי יעקב בן רב אחא בר יעקב הלך לאביי כששמע אביי על כך היות והיה להם מזיק בבית מדרש שכל מי שנכנס היה ניזוק ואפילו שניים ואפילו ביום היו נזקים, ולכן ציוה על בני המקום כיון שהגיע הצדיק למקום אף אחד לא יקח אותו כאורח לישון ועל ידי זה יהיה מוכרח לישון בבית המדרש ואולי בזכותו יהיה נס וימות המזיק, ואכן כך היה שהלך לבית המדרש לישון וראה מזיק עם שבעה ראשים והתפלל שימות ואכן כל השתחוויה שכרע נפל ראש אחד ולאחר שבע כריעות נפלו ראשיו ומת. ובמהרש"א שם כתב וז"ל ק"ק דהיאך דחה אביי אותו למקום סכנה על הספק דשמא יתרחש ניסא? וגם אם יתרחש ניסא יהיו מנכין לו מזכיותיו כדאמר בעלמא? וי"ל דודאי סמך אביי על חסידותו ושמיתוך תפלתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק, ואין זה מקרי נס, וכו' ע"כ. מתבאר מדברי המהרש"א שתפילה בכוחה לשנות דבר שהוא מעל הטבע, ואין כאן דבר ניסי כלל, כי הוא הוא הטבע שהקב"ה הטביע בבריאה, שבכוח תפילה לשנות את טבע העולם.

כוח התפילה להחיות מתים:

עוד מבואר בשיטה מקובצת כתובות דף קד ע"א. בשם רש"י שלכן ביקש רבנו הקדוש שלא יספרו בעיר על פטירתו, "כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב", כדי שאנשים לא ידעו, וימשיכו בתפילתם, ואולי יועיל להחיותו ממיתה, ומשום שתפילה מועילה גם להחיות מתים, אלא טבע האדם שעל מת אינו מתפלל שיחיה.

להתפלל אפילו שזה נגד הטבע:

מסופר כי מרן הסטייפלר זצ"ל שאל את החזון איש אם יש ענין להתפלל על אדם שחולה במחלה הקשה רח"ל האם זה בגדר נס ואין מתפללים על ניסים ואפילו עושים לו נס מנכים מזכויותיו, השיב לו החזון"א שהוא מכיר רב אחד הרב דצרניגוב זצ"ל שהרופאים אמרו עליו שלא יחיה יותר מזמן מועט וחי אח"כ שלשים שנה הרי שאין זה נס ולפעמים אפשר להוסיף לחיות, והוסיף על כך הסטייפלר ואמר אח"כ אף אנו ראינו את רבי משה חברוני ורבי ברוך סורוצקין זצ"ל שהוסיפו לחיות עשרות שנים עם מחלה זו.

תפילת מעומק הלב הביאה תרומה של חמש מליון.

ואסיים בסיפור שסיפר לי ידיד היקר [החפץ בעילום שם] מייסד מוסדות חינוך בירושלים כאשר המוסדות התפתחו החליט לבנות בניין למוסדות לא היה אפשר לחכות

לרשיונות והתחיל לגייס תרומות ולבנות את הבניין, כמובן שנוצרו בעיות קשות בדרך הן בגלל העירייה והרשיונות והן בגלל חוסר כסף וממש היה נרדף מכל הגורמים ובמיוחד היה חוב של מליון דולר לבעלי מקצוע שרדפו אותו לשלם הלך לגר"ח קנייבסקי זצ"ל וסיפר לו על מצבו והוא מתפלל לזכות לגייס את המליון דולר ורוצה את ברכת הרב, אמר לו הרב חיים למה אתה מתפלל על מליון תתפלל על חמש מליון כי באמת הוא צריך חמש מליון לגמור הכל, ואכן ברכו והיה מתפלל מעומק הלב איך לזכות לתרומה של חמש מליון דולר,

הטלפון הישיר לבורא עולם

והנה יום בהיר הגיע אדם חוצניק למשרדו במוסד דפק על דלתו וביקש לשוחח איתו, לאחר שכבדו התיישב והתעניין על הבניין של התלמוד תורה ואם הוא מוכן למכור לו את שם המוסד כמובן שהביע הסכמה ושאל מה הסכום שנצרך כדי לגמור את הבניין אמר לו חמש מליון דולר הוציא פנקס צקים ורשם לו צ'ק על חמש מליון דולר, הוא פשוט היה המום הוא לא מכיר את האדם בכלל עד אותה פגישה וככה בנקל נותן לו חמש מליון דולר, ושאל אותו איך הוא הגיע אליו, וסיפר לו אותו גביר שמשרדו נמצא במקום מרוחק מיהודים וכמעט לא מגיעים לשם ולא מזמן הגיע אליו איזה אברך שאוסף עבור כולל וכמובן תרם לו אבל שאל אותו מהיכן הוא ואם יודע על מישהו שרוצה או בונה בניין של מוסדות תלמוד תורה או ישיבה, והשיבו שהוא מירושלים וגר בשכונה מסויימת והוא יודע שפלוני בונה כעת את המבנה לתלמוד תורה קיבל את הפרטים ובזה נגמרה הפגישה ולאחר מכן כאשר הגיע לארץ חיפש ומצא את הכתובת והגיע אליו, בעל המוסד לא מכיר את האברך עד היום, ומאז כל דבר שנצרך למוסדות יודע שיש מפתח הישועות זה התפילה מעומק הלב לבורא עולם ותיכף רואה ישועות.

מוסר השכל:

עלה בידנו להבין אחד מעמודי התווך של העולם ושל הבית היהודי עמוד העבודה שזו "תפילה" עד כמה כוחה ומעלתה של התפילה המסורה ביד כל אדם ובפרט בימים אלה שנחרץ גזר דינו של כל אדם ברור שאם יתפלל מעומק הלב התפילה מועילה לאדם להצילו מכל רע ולבטל מעליו ומעל בני ביתו כל גזרות רעות ח"ו, ועוד יותר כאשר משתדל להתפלל בציבור שתפילת רבים מעלתה גדולה מאוד, ומובא בספר פורת יוסף בשם הבעש"ט שלפעמים למרות שאין האדם רואה שתפילתו אפילו מעומקא דליבא לא פעלה שתתקבל בקשתו ידע שהתפילה מועילה לאחרים והאחרים ניזונים בזכותו וזכות זו נזקפת לו וכאמור מכל תפילה יורד שפע אין תפילה לחינם אלא שהשפע מתפזר כפי גזרת האל, עוד מובא בשם החזון איש זצ"ל שלפעמים תפילה מועילה לבנים או לנכדים והם מקבלים השפעה רוחנית או גשמית בגלל תפילת סביהם או סבתותיהם שלא התקיימה בהם עצמם ומתקבלת היא בזרעם. ולזאת כל אדם צריך לנצל את המתנה הגדולה שהקב"ה נתן לנו אשר אינה בשמים ולא מעבר הים אלא קרוב הדבר "בפיך ובלבבך לעשותו" ולהתפלל מעומקא דליבא מתוך מחשבה שאין שום כוח בעולם שיכול לעזור לו מלבד השם יתברך ולא יתלה בטחונו בגורמים אחרים ויעורר ליבו להתפלל בתחנונים ידבר רש ובשברון לב כעני השואל על הפתח מחוסר כל, כי לב נשבר ונבזה אלוקים לא תבזה ונהיה בזה בטוחים כי קרוב השם לכל קוראיו אשר יקראוהו באמת ויתקבלו ברחמים וברצון תפילתנו ויבטל מעלינו כל גזירות קשות ורעות ויגזור עלינו גזירות טובות ותכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה לטובה ולברכה לששון ולשמחה ולישועה בחסד וברחמים ונכתב ונחתם לחיים טובים ולשלום אמן ואמן.

בידידות ואהבה ובברכת שבת שלום ומבורך ושנה טובה ומבורכת

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד ת"ו

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

ראש השנה

יש לנו שני ימים של ראש השנה.

ובשני הימים הללו אנחנו עושים כל מיני דברים. בעיקר מתפללים המון. מחזור שלם. יש גם סעודות, וגם 'סימנים'.

אנחנו גם משתדלים שלא לישון. שלא יהיה 'דמיך מזליה'. שיהיה לנו 'מזל' עירני. וטוב. וחזק.

- אבל מה העיקר?

אנחנו הרי ביום הדין. יום בו קובעים עבורנו את כל השנה הבאה. מה יהיה בכל יום, בכל שעה. והדין - באופן הפשוט - הוא על פי מה שעשינו עם כל מה שקבעו עבורנו לפני שנה. ואם לא עשינו את המוטל עלינו, ומי הוא זה שיכול לומר שעשה, אז למה שיאשרו לנו 'תוספת בניה'. למה שיתנו הארכה. למה.

אז מה אנחנו עושים?

- 'סימנים'.

זה חשוב. אין ספק. זה אפילו מדינא דגמ'.

אבל האם יש לנו איזה 'כלי' להתמודד עם הדין הזה? יש לנו איזה עורך דין מבריק שיטען עבורנו?

- כן. יש לנו.

והעורך דין הזה, הוא העיקר של ראש השנה. הוא מהותו של יום.

- 'יום - תרועה'.

*

עורך דין חסר גבולות

השופר הוא עורך דין לא שגרתי.

- מישהו ראה פעם עורך דין שלא מדבר?...

והשופר, אינו מוציא מילה אחת. שלא לדבר על להביא טיעונים להגנתנו, או לסדר לנו איזה 'כתב הגנה' מפולפל.

הוא רק - תוקע. ומריע. ותוקע. זה הכל.

- הוא יוצר 'קול' - בלי 'דיבור'.

יתכן לבאר.

מילים, הם 'גדר'. משהו ברור. משהו שיש לו התחלה אמצע וסוף.
 בכל חלק מהמילה - יש 'אות'. אות, זה כמו סימן. כל חלק - מגלה משהו. מגדיר משהו.
 וכך נוצרת מילה שלמה - הגדרה שלמה - המורכבת מחלקי הגדרות.
 וכשאתה רוצה להוציא מילה מהפה, אתה צריך שני דברים: קול, וחיתוך אותיות.
 הקול לכשעצמו אינו מוגדר. אין משהו ברור שם. ועוד משהו - הקול מגיע מ'פנים'.
 חיתוך האותיות, הוא - 'חותך'. מגדיר. משנה את הקול, משתמש בו לצרכיו. תוחם
 ומגדיר אותו. והחיתוך הזה - מגיע מחלק יותר חיצוני: הפה.
 מילה, היא כמו 'למול' את התינוק. היא 'חותכת' את הקול לנתחים נתחים, כפי מה שהיא
 רוצה להשמיע.

אם נאריך באות אחת בלבד, או בקול בלבד, לא נוכל לבטא מאומה. צריך להפסיק
 ('לפסוק' - לחתוך) את האות הזו, ולהתחיל את השניה. להפסיק את המילה הזו, ולהתחיל
 את הבאה אחריה. לכל מילה יש התחלה, וסוף. הכל חתוך. מוגדר.

לפעמים יש לנו איזו 'הרגשה'. סברא, רעיון. וקשה לנו 'למצוא את המילים' להגדיר את
 המחשבה שלנו. היא עדיין חסרת הגדרה, חסרת מילה. אין איזה 'סכין' שיכול 'לחתוך'.
 קול לבד, יכול לבטא משהו פנימי יותר. משהו שאין אפשרות להגדיר אותו במילים. משהו
 - שהוא חסר גבולות.

גבול - הוא 'דין'. את הדין, פוסקים. חותכים. עד כאן שלך, מכאן ואילך - של השני. הכל
 ברור ומוגדר.

והבלתי גבול, זה מקור הרחמים. אפשר לתת גם בלי שמגיע. גם אחרי הגבול. אין הגדרות
 חותכות. אין 'יקוב הדין את ההר'. יש 'השפעה' - בלי חשבונות.
 כך גם קול השופר. יש כאן משהו בלי גבול. חסר הגדרה. משהו פנימי, עליון, שאי אפשר
 'לתחם' אותו בכלים של העולם הזה.

*

מלאך או שכינה?

אחרי תקיעת השופר אנחנו אומרים כך:

...היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם. אם כבנים, אם כעבדים. אם כבנים - רחמנו כרחם
 אב על בנים; ואם כעבדים, עינינו לך תלויות כו'.
 יש יחס של 'בנים', ויש יחס של 'עבדים'.

- ובמה זה תלוי?

זה תלוי בשייכות שלנו.

יש אפשרות להיות מחוברים לעולם המלאכים. שם השכינה 'מתלבשת' ומסתתרת במלאך, ואותו מלאך נקרא - 'עבד'. 'עבדו זקן ביתו, המושל בכל אשר לו' (עי' זוה"ק רע"מ במדבר רטו ע"ב).

ושם גם אנחנו מוגדרים - כ'עבדים'.

ויש לנו גם אפשרות אחרת. אנחנו יכולים להיות שייכים למקום גבוה יותר, בו השכינה היא בלי 'לבושים'. ואז אנחנו נקראים - 'בנים'.

אומר ה'חסד לאברהם' (לרבי אברהם אזולאי, סבו של החיד"א):

'דע כי נשמת ישראל הדרים בחו"ל, מעולם... האופנים, ויקראו בית יעקב, ויקראו עבדים... והישראלים הדרים בארץ... יקראו בני ישראל, ויקראו בנים, ונקראים בני אל חי'.

בארץ ישראל - אנחנו 'בנים'.

- איך זה? האם הארץ הזו מגדלת יהודים מסוג אחר??

אז הוא מסביר:

'והנה האדם כשהוא בחו"ל היתה לו נפש מעולם האופנים. וכשזכה ונכנס לארץ, בא לו נפש חדשה מעולם היצירה, ומתלבש בתוך הנפש הישנה שהיתה לו. ובלילה הראשונה שישן בארץ, יוצאת ב' הנפשות ועולות למעלה, ובחזרה אינה חוזרת אלא החדשה בלבד, ולזה אינה ראויה לעונשין כי לא חטאה, ולזה אמרו רז"ל שמוחלין לו על כל עונותיו'.

- שתי נפשות שונות לגמרי!

ועל זה אמרו חז"ל (כתובות קיא.): 'אמר רבי אלעזר. כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון'.

*

איך דרים באמת בארץ הקודש

שוב:

'הדר בארץ ישראל - שרוי בלא עון'.

- האמנם??

אני מכיר כמה אנשים שדרים בארץ ישראל, שהם כן 'שרויים בעון'. אפילו בהרבה עוונות.

- הערב רב, למשל.

וגם עוד כמה אנשים. אפילו כאלו שרחוקים מאוד מהערב רב.

מה הפשט בזה?

יתכן.

'הדר בארץ ישראל'.

צריך לדור - בארץ ישראל. בארץ הקודש. בארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה. בארץ - שהיא ביתו הפרטי של ה' יתברך. הארץ בה הוא מלך. הארץ שלעולם לא יהיה בה מלך אחר. ומי שאינו מודע לכל הנ"ל, כנראה שהוא אינו דר בארץ ישראל.

הלא 'בו לדבר - יחבל לו' (משלי יג, יג).

כשלא מעריכים את הדבר - הוא 'נחבל'. הכח שלו נחלש. הוא לא פועל על מי שאינו מאמין בו.

אז אפשר לדור בארץ ישראל - ובעצם לא לדור בה בכלל. כי מי שלא מעריך את העובדה שהוא דר בארץ ישראל, או שאינו מודע לכוחה - אז 'יחבל לו'. זה לא יכול לפעול עליו. וגם בראש השנה.

אנחנו שרים יפה 'אם כבנים אם כעבדים'.

ומה אנחנו? בנים - או עבדים?

- תלוי בדעת שלנו. אם אנחנו - הדורים בארץ הקודש - יודעים מה מהותה; מה היא פועלת עלינו; נותנים לה את חשיבותה האמיתית - אז אנחנו 'בנים'.

ואם לא, אז עינינו לך תלויות. אנחנו צריכים ש'תחננו'. שתהיה כאן מתנת חיים.

וגם אחרי שאנחנו דרים בארץ הקודש; וגם לאחר שאנחנו מודעים לכוחה - עדין צריך לדעת איך 'לעורר' את היחס הזה, של 'בנים'.

*

יצחק ועשו

'תקעו בחודש שופר, בכסה ליום חגנו'.

ראש השנה, זהו יום של 'כסה'.

הלבנה מתכסית. זהו תחילת חודש, ולא רואים אותה.

וגם ה'מקבילה' העליונה של הלבנה - השכינה הקדושה - 'מתכסית' ביום הזה. כך מלמדים אותנו חז"ל (זוה"ק רע"מ ויקרא צח ע"ב).

ומי הוא זה שמכסה עליה?

- המקטרג העליון.

וכי יש לו רשות לכסות בפני השכינה הקדושה??

כן. יש לו רשות.

- הקב"ה נתן לו את הרשות הזו. 'והאלוקים עשה שיראו מלפניו'. ה' 'עשה' - את המקטרג הזה. שיהיה איזו 'חרב חדה' שמתנופפת מעל באי עולם. והסיבה לכך - ה' רוצה שתהיה יראה מלפניו.

וכך הוא עומד שם, מכסה את שפע הרחמים העליון, ותובע את בני האדם לדין. ויש לו רשות לנעול את הפתח, עד שיגזרו את הדין - על כל מה שהוא תובע.

ה' אוהב את הדין. 'מלך אוהב צדקה ומשפט'.

- אבל את הבנים שלו, הוא אוהב יותר.

והאהבה של הבנים שלו - מנצחת את אהבת הדין!!

וכאן מגיעה העבודה שלנו. עבודת השופר.

וכל זה רמוז - בפרשת יצחק ועשו. בפרשת הברכות.

מידת יצחק, מידת הדין - מתעוררת. הלא ה' אוהב את הדין. ואז יצחק קורא לעשו, למקטרג, ומצוה עליו - עשה לי מטעמים. תביא לי את היתבשילים' שכל בני העולם 'בישלו'. את העברות.

כעת, זה זמן בו עיני יצחק 'כהות'. הכל חשוך שם. חושך של דין. מידת הדין 'פורשת' ממידת הרחמים, ופועלת לבדה.

ואז רבקה קוראת ליעקב.

- השכינה הקדושה - קוראת לנו, בני ישראל. אנחנו הלא בניה, אהובי נפשה.

והיא אומרת לנו - תעוררו את הרחמים העליונים, רחמי האב על בנו, על ידי המעשים שלכם. על ידי התפילות שלכם.

- על ידי ה'קול יעקב'. קול השופר.

והקול הזה, מעורר את ה'קול' העליון. הקול שמחבר את הדין - לרחמים. הקול שמאחד ביניהם. הקול - שמעמיד את מידת הדין תחת מידת הרחמים, לשרת אותה.

כי כדי לתת משהו, אתה חייב גדר. אי אפשר לתת למישהו לשתות, בלי שיהיה שם איזו כוס שמגדירה בדיוק כמה. אתה לא יכול לשפוך עליו את כל החבית.

וגם כדי לומר משהו, אתה צריך חיתוך אותיות.

אבל הכל - בשירות מידת הרחמים. הכל כדי לתת. להשפיע. כשתסיים את מה שיש בכוס - תקבל עוד כוס. ועוד. אל תדאג. אבל הכל יהיה לפי יכולת הקיבול שלך. זה ה'דין'.

- לא כדין בפני עצמו, כפי שהיה קודם שהשופר החל לפעול את פעולתו; לא כמשהו שעובד לבד, ומונע מבני האדם את השפע בגלל מעשיהם הרעים.

אלא - כ'מידה'. יש כאן כלי מדידה, כדי להגדיר את השפע. כדי להגביל אותו - לפי יכולת הקיבול של בני האדם.

כמו אמא, שרוצה להעניק לתינוקה את כל החלב שבעולם; אבל היא יודעת שזה עלול לחנוק אותו. ולכן היא מצמצמת ומגבילה, עד שנותר צינור קטן מאוד - כפי שיש בפיטמת הבקבוק.

בלי מידת הדין, לא היה אפשר לייצר את החור הזעיר ההוא.

- אבל כל כולו נגזר - מהרצון להשפיע. והוא באמת עוזר להשפיע. 'אברהם - הוליד את יצחק'. מידת החסד, הולידה את מידת הדין - כדי שהיא תשרת את האינטרסים שלה. זה מה שקורה כש'נצח רחימוי דבנוי לרחימו דדינא'. כשאהבת האב לבניו, מנצחת את אהבת הדין שלו.

וכך מידת הדין הזו חוזרת למקומה הטבעי. הנכון. המקורי. כמו אצל כל אבא, כשרחמי מתעוררים.

והמקטרג, שנשלח להביא את ה'מטעמים', כשהוא חוזר - הוא רואה מה קרה, ומתבלבל לגמרי. משהו השתנה כאן כשהוא הלך. זה ששלח אותו - כבר ממש לא 'שם'. מידת הדין, 'התמתקה'.

ואז כל טענותיו - 'מתערבות'.

וכשאינן טענות, יש צעקות. ככה זה עובד. 'ויצעק צעקה גדולה עד מאוד'. הוא מתנגד למה שקורה כאן.

יצחק, מברך אותו. 'משמני הארץ'. אומות העולם. לך 'תטפל' בהם.

וזה לא מספיק לו. הוא שוטם את יעקב. את עם ישראל. מנסה בכל זאת. לא מוכן לוותר. ואנחנו - 'בורחים' לבית לבן. עשרת ימי תשובה. מרבים בתפילות ובקשות.

את הדין של ראש השנה - עברנו, ובהצלחה מרובה. הצלחנו 'לחסום' את ה'מטעמים' הללו, את העברות שלנו. המקטרג לא יכול היה להביא אותם לפני מידת הדין.

- אבל הם לא הלכו לשום מקום. הוא שומר אותם אצלו, מכל משמר.

ואז מגיע יום הכיפורים, בו שולחים לעשו 'מנחה'. עיזים, תישים. גמלים. 'שעיר לעזאזל'. זה מה שמרגיע אותו. הוא הופך את עורו, ונעשה 'חבר' שלנו.

לזה אנחנו כבר לא מסכימים. 'יעבור נא אדוני לפני עבדו'. תמשיך הלאה. תעזוב אותנו. לא מדובשך ולא מעוקצך.

זה נעשה בשעת תפילת נעילה, בה המקטרג פורש מאיתנו סופית, וה' יתברך - האבא האוהב שלנו - סולח לעוונות שלנו לגמרי.

ואז - 'ויעקב נסע סוכותה'. חג הסוכות, בו ה' שמח איתנו. האבא והבנים ביחד, בלי שום 'צד שני' שמפריע.

אז דוקא כאן, בארץ הקודש, יש לנו את הכח האדיר הזה - לעורר את המציאות הזו של 'בנים'. לעורר את מידת רחמי האב.

וכל זה - על ידי ה'קול'. על ידי הבלתי מוגדר, הבלתי גבול. זה שמגיע ממקום של רחמי האב.

ורחמי האב - הם בלתי מוגדרים בעליל. אין להם שום גבול.

- וכל מי שאוהב את בניו, יסכים עם ההגדרה הזו.

לצאת מהתמונה

כל זה, כשאנחנו רוצים 'לעורר רחמים' - עלינו.

- כש'אנחנו' זה כל התמונה.

עלינו לדעת: יש כאן 'עוד מישהו', והוא העיקר. לא אנחנו.

- השכינה הקדושה.

והיא, מסתתרת. לפי מה שלמדנו לעיל - המקטרג מסתיר. חוסם. לא נותן לרחמים להגיע אליה.

בתיקוני הזוהר (נח ע"א) משמע, שלא המקטרג הוא זה שמכסה עליה, אלא היא מתכסה בעצמה. היא לא רוצה ש'יסתכלו' עליה.

ויתכן שיש כאן חילוק בין הדור האחרון, שהתיקו"ז נכתב לו כידוע (כך כתוב במפורש בתחילת התיקו"ז עיי"ש), לבין הדורות הקודמים.

הדור האחרון - זה אנחנו. הדרים בארץ ישראל. 'תיקונים', משמע שאפשר 'לתקן' משהו. בחו"ל, אין אפשרות 'לתקן' מאומה. הכל זה רק כדי לקבל שכר, ו'להתאמן' - כדי שנדע מה לעשות באחרית הימים (עי' רמב"ן ויקרא יח, כה); כאן, אפשר להתחיל לתקן משהו. לעבוד למען השכינה. היא כאן (בחו"ל היא לא היתה, היו רק 'ניצוצות' ממנה. עי' חסד לאברהם מעין ד נהר מז), ומחכה שנעשה למענה.

ויתכן, שכאן אין 'מקטרג' שמונע. יש רק כאלו שהיא צריכה 'להסתתר' מהם, בסוג של 'תיבת נח', וכפי שאנחנו כולנו 'בורחים' היום מהמבול הנורא ששורר ב'חוץ'.

ואם אנחנו תוקעים בשופר כדי שיתעוררו רחמי האב עלינו, שנצא זכאים בדין ויהיה לנו שפע רב - אז החטאנו את המטרה האמיתית.

הלא השכינה בצער נורא! היא 'מתכסה' מבעלה, מתכסה מקודשא בריך הוא!

חז"ל מלמדים אותנו שאנחנו - בפרט לומדי התורה - מחוייבים לדאוג לה (תיקו"ז תקונא תלתין פא ע"א. וזו תביעה גדולה מאוד, עיי"ש).

שלא נהיה בבחינת 'כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין'. שלא נעשה את התורה 'יבשה'. חלילה (עיי"ש).

- עלינו לחשוב עליה! ורק עליה!

לפחות לנסות. להשתדל. זה מה שבידינו. לנסות להבין מה קורה כאן. מי בצער. ולמקד את התפילות - בה.

ואם בכל זאת מקנן בנו החשש מה יהיה איתנו, אז אפשר להירגע: מי שדואג לה - ה' ידאג לו (עי' נפש החיים ש"ב פי"א). הלא זו המטרה של כל התורה כולה, לעשות למען השכינה.

גם כל תפילות ראש השנה הן עליה. על ה'מלכות'. שה' - ימלוך. שהוא יתגלה ב'מלכות'
שלו. שיתאחד איתה.

וגם אם אנחנו לא 'מרגישים', אפשר לנו לנסות להבין. ואולי גם נצליח כך להרגיש משהו.
אבל גם אם לא - אפשר 'למקד' את עצמנו. אני לא מרגיש, אבל אני מתפלל על זה. מכוון
לשם.

ואני גם רוצה - לרצות את זה. הלואי והייתי באמת רוצה.
זה מה שבידינו לעשות.

- ולא תובעים מאיתנו יותר ממה שבידינו.

אז כתיבה וחתימה טובה לכל עם ישראל.

- למען השכינה הקדושה.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

בגדר יום ראש השנה - ממוצע בין השנים, וביאור המחלוקת אם שם צב-אות קודש

נצטט מתוך עדות מיוחדת במינה על שיח של תורה עם רבינו בד' תשרי שנת תרפ"ה היא שנתו האחרונה להיותו בגולת פטרבורג ביקרוהו רז"ש דווארקין ור"א דרייזין ז"ל ושוחחו עמו כחמש שעות (!) ובתוך הדברים אמר להם כמובא להלן: "והגאון ביאר עוד בדברי הרמב"ם (פכ"ט ה"כ שפסק שבקידוש הלילה אומר זכרון תרועה^{היא}), שר"ה הוא ממוצע בין השנה החולפת לבין השנה הבאה^{היא}, וזה ע"ד ההווה שהוא מחבר את העבר והעתיד ולפיכך אינו מציאות לעצמו^{היא}, אלא הוא מקור הזמן שלמעלה מהזמן. וזהו גם הביאור במחלוקת שבועות ל"ה ע"ב^{היא} אם שם צב-אות הוא משמות הקודש, היות והוא כח ומקור לעולם ויש להסתפק אם הוא עצמו שייך לעולם או שהוא קדוש ומובדל מהעולם^{היא}.

ובמקום אחר כתב רבינו בתו"ד: "זה תליא בהך פלוגתא בגמ' שבועות דף ל"ה אם צב-אות קודש או לא, דזה הוא הנהגת העולם, אם זה רק בגדר עילה ועלול או גם הוא משיג מעצמות רק השגה מועטת. וע' מ"ש בחגיגה דף מ"ז ע"א אות הוא. וע' סנהדרין צ"ב גדולה דעה וכו' וע' ב"ב דף כ"ה ע"ש בזה ואכמ"ל".

ובמקום נוסף כתב רבינו בענין שם צב-אות, "וכידוע שצבא-ות נקרא מסדר מערכת הגלגלים כמבואר בס' הקנה דהוא רמז לשם מ"ב ומעשה בראשית. וע' חולין דף פ"ז יוצר הרים כו' וזהו המחלוקת אי הוי בגדר עילה ועלול ע' בס' המורה פ' ס"ט ופ' ע"ב בח"א במש"כ והיא ישלח עליהם כוחותם. ור' יוסי לשי' בסוכה דף ה' דלא ירדה שכינה למטה מי' וזהו רשות אחר ואינו בגדר גבולין ותחומין ע' ערובין דף מ"ג ודף מ"ה ובירוש' פ"י

---

^{נא} ראה במתורתו של הצפנת פענח של השנה שעברה שהובאו שם ב' ביאורים שאמר רבינו בדברי הרמב"ם הללו.
^{נב} רבינו בכמה מכתבים (ראה שו"ת צ"פ החדשות ח"ג מכתב ח' וח"ד ריש סי' כ"ה ובמצוין שם ובסי' ק"ז) מדבר על זמן זה שהוא זמן החיבור בין השנים ונקרא "יום נשק" עפ"י הירושלמי ביבמות פט"ו ה"ב על הפסוק בתהילים ק"מ, ח'. סכותה לראשי ביום נשק. וראה באדרת אליהו פ' בראשית (עה"פ והיו לאותות וגו') שביאר דכל העשרה ימים חשיבי ר"ה משום ששנות החמה יתירים על שנת הלבנה כמספרם, ולכן המעשים הנאותים הנפעלים בימים אלו, חשובים ככל השנה. וציינו גם לדבריו בספד"צ (פרקא תנינא עמו' י"ט ד'). וראה בשיעורי הגר"מ שפירא זצ"ל (מאמר לשנה טובה וכו') שביאר היטיב ענין זה. ואמנם גם רבינו כתב במקו"א (שו"ת צ"פ החדשות ח"ג מכתבים מכת' ט') שכל העשרת הימים נחשבים כאחד, ע"ש.

^{נג} לכן לא מכנהו יום תרועה.

^{נד} ת"ר כתב כו' צדי בית מצב-אות ה"ז נמחק כו' רבי יוסי אומר צב-אות כולו נמחק שלא נקרא צב-אות אלא על שם ישראל שנאמר (שמות ז-ד) והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים.

^{נה} ראה צ"פ פ"ב מיסוה"ת ה"ה ובהשמטות לתרומות עמו' 122 ובצ"פ על המורה נבוכים ח"א פע"ג.

דסנהדרין גבי עיה"נ דעוף טש למעלה מי' אינו בכלל. ולכך ס"ל דצב-אות אינו קדוש"י.
[שו"ת צ"פ החדשות ח"ה ליקוטים אות כ' (מתוך מגדל עז עמו' צ"ג) והל' יסוה"ת פ"ב ה"ה
ותרומות עמו' 122].

*

הדין בראש השנה - כבני מרון

איתא בר"ה דף ט"ז ע"א משנה, בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר
(תהילים לג-טו) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. ובגמ' (דף י"ח ע"א), מאי כבני
מרון הכא תרגימו כבני אמרנא ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון (אמר) רב יהודה אמר
שמואל כחיילות של בית דוד. ופירש"י, **כבני אמרנא**. ככבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין
זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד. **כמעלות בית מרון**. הדרך קצר ואין שנים
יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך. **כחיילות של בית דוד**. כבני מרון
כבני חיילות של מלך מרון לשון מרות ואדנות וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה
בצאתם למלחמה.

ומבאר רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל, שלשת השיטות נחלקו באופן הדין בראש השנה, אם כל
יחיד נשפט **כיחיד המצורף לציבור**, כדוגמת העברה למנין למעשר בהמה שמעבירים אחד
אחד להצטרף לעשרה. או שכל יחיד נידון **כפרט לעצמו**, וכדוגמת מעלות בית מרון שכל
יחיד עובר במעבר הצר בפני עצמו ואין לו שייכות עם אחרים. או **שכלל ישראל נידון יחד**
אך נכתבים בשמות כל אחד בפני עצמו כדוגמת חיילות של בית דוד ועל פי דברי הגמ'
בקידושין דף ע"ו ע"ב המבארת את דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס שכל מי שמוכתב
באיסטרטיא של מלך אין צריך לבדוק ביחוסו, אמר רב יהודה אמר שמואל בחיילות של
בית דוד. אמר רב יוסף מאי קרא (דברי הימים א ז-מ) והתיחשם בצבא במלחמה. וטעמא
מאי, אמר רב יהודה אמר רב **כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן**. ופירש"י, שהיו באים
בחלוקה חדש בחדש וחוזרין חלילה והוא לשון איסטרטיא וכותבין בשמות משפחת פלוני
ופלוני בחדש פלוני והיו זהירין לייחסן מכל מום כדמפרש שתסייעם זכות אבותם במלחמה.
[מקורות: שו"ת צ"פ דווינסק ח"א סי' צ"ט ושו"ת צ"פ נ"י סי' ל"ז ל"ח וקידושין דף מ' ע"ב]

*

התקיעות במקדש וראש השנה שחל בשבת

עיון במשנתו של הצפנת פענח

תקיעות ר"ה במקדש

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שופר ה"ב, במקדש היו תוקעין בראש השנה בשופר
אחד ושתי חצוצרות מן הצדדין השופר מאריך והחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר.

¹¹ וראה צ"פ שמות משפטים (כד י) עמו' קלט-מ.

ולמה תוקעין עמו בחצוצרות משום שנאמר (תהילים צח-ו) "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'". אבל בשאר מקומות אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד.

הצפנת פענח (פ"א מר"ה ה"ב) ביאר וחיידש מהלך מופלא בביאור תקיעות ראש השנה שבמקדש. דהמדובר הוא על התקיעות שתקעו בכל ראש חודש כשמקדשין את החודש עיין סנהדרין דף מ"א ע"ב ונדה דף ל"ח ע"א. והני תקיעות מצותן היא התקיעה ולא השמיעה. ולפי"ז נראה שבאמת במקדש לא היו תקיעות דעלמא דר"ה דזה שמעו בבית הכנסת. ואפי' אם היו שם תקיעות דעלמא דר"ה עבור אלו שלא היו בבתי כנסיות, להנ"ל, יתכן שלא היו תוקעין עמהן בחצוצרות, דבחצוצרות תקעו רק עם התקיעות של ראש חודש שהיה גדר מצותן התקיעה ולא השמיעה.

זמן תקיעות כשבאו עדי קידוש החודש מן המנחה

איתא בתוספתא פ"ב מר"ה ה"ז שמעון בן הסגן אומר אם באו עדים מן המנחה ולמעלה, תוקעין היו. אבל אין [מוספין קריבין] עד שיקדשו החודש. ע"כ. הביאור הוא דאף שהקרבנות קריבים למחר מ"מ היו תוקעין היום. ובכה"ג אם חל יום ראשון דר"ה בשבת לא היו תקיעות שבמקדש דוחין את השבת כיון דאינם עם הקרבנות [והדחיה של תקיעות במקדש את השבת זהו דוקא באלו שבזמן הקרבנות כמבואר בירושלמי פ"ד דר"ה ה"א]. והטעם שהיו תוקעין ביום הראשון ביאר הצ"פ (מהדו"ת דף ע"א טור ג' ד') משום שהתקיעות תלוין באחד [- בחודש] וזה לא שייך כלל לחשבון הזמן שהוא תלוי בקידוש בי"ד, דאחד הוא ענין מציאותי [כפי שביאר שם שמספר אחת אינו נחשב בגדר המנין רק דבר הכרחי. וממילא המושג חשבון הזמן התלוי בקידוש החודש אינו מתחיל ממספר אחד]. ובמקום אחר (צ"פ הל' יו"ט פ"א הכ"ב, ובהל' קידוה"ח פ"ג הי"ב (בקיצור)) ביאר עפ"י שיטת הרמב"ם ז"ל סופ"ג מקידוה"ח דמקדשין את החודש למפרע, דהחשבון וכל הדינים הם מיום ראשון, ורק הקרבן היה קרב ביום השני. ואף דתקנו שלא לקבל את העדים ביום ראשון אחר המנחה, מ"מ אח"כ היה קידוש למפרע. ורק בירושלים בזמן הקרבן היו עושין ב' ימים, משא"כ בגבולין ואחר החורבן רק יום אחד כמו שאר יו"ט.

תקיעות במוסף - ביאור בירושלמי

עוד ביאר בפירוש מופלא את הירושלמי פ"ד דר"ה ה"ח דמייתי קרא דתוקעין במוסף מדכתיב ותקעתם ועשיתם. ומבאר רבינו דקאי אתקיעת קידוש החודש דעושה את ר"ח [פ"ג מקיה"ח הי"ב].

ובכל אלו לא הבנתי לענ"ד.

במש"כ ב' הביאורים בתוספתא. נראה שהביאור הא' הוא להחולקים על הרמב"ם ז"ל וסברי דהיום הראשון אינו בא בחשבון, דקיה"ח מכאן ולהבא. והיו"ט מדאורייתא הוא ביום השני. והביאור הב' הוא לשיטת הרמב"ם ז"ל דהקידוש הוא למפרע, וממילא דיום ראשון הוא היו"ט דאורייתא. וזה צ"ב למה הותר להקריב ביו"ט שמדרבנן, הלא מדאורייתא הוי ר"ה ביום הראשון, וביום השני ליהוי חולין בעזרה.

במש"כ לבאר ד' הירושלמי, לא הבנתי לענ"ד. הלא עדיין אין מקדשין את החודש משום התקנה שלא לקבל עדים מן המנחה ולמעלה. וא"כ אין אלו תקיעות דקדוש החודש. וכן למה שביאר דאיירי בתקיעות המקדש אין מובן מה מקור מביא הירושלמי מזה לתקיעות במוסף.

גם מה דמבואר בדבריו (בשו"ת צ"פ החדשות ח"ב סי' י"ג) דהתקיעות דר"ח שהיו בר"ה בזמן שהיו עם הקרבנות דחו את השבת צ"ב, וכי אלו תקיעות דאורייתא, וצ"ב.

וכן מה דבעו חצוצרות עמהן, ע"כ דזהו מדברי קבלה כיון דמקורו מהקרא שהביא הרמב"ם מתהילים, דלתקיעות מדרבנן מה שייך חצוצרות מדאורייתא.

חל ר"ה בשבת

עוד הנה בצ"פ על ר"ה (הנדפמ"ח מחדש מכת"ק) הוסיף רבינו חידוש, דבאופן שבאו עדים מן המנחה ולמעלה וחל א' דר"ה בשבת אז גדר התקיעה במקדש ביום הראשון הוא בגדר שמיעה. ונ"מ דאז גם כל עיר ששומעת ורואה וכו' תוקעין שם בשבת. משא"כ כשבאו עדים לפני כן והיה קרבן אז התקיעה בשבת רק במקדש ולא בירושלים.

וכונתו היא דכשחל יו"ט ראשון בשבת ובאו עדים מן המנחה ולמעלה דאז אין הקרבנות קריבין, אין גדר תקיעה המיוחדת למקדש - שהיא בגדר מצות תקיעה דוחה שבת. ונשאר רק גדר תקיעה דר"ה שיש בכל מקום - שהמצוה היא השמיעה, והיא דוחה את השבת בכל מקום שיש בו בי"ד ובכל עיר ששומעת וקרובה ויכולה לבא לעיר שיש בה בי"ד. [מתוך: ספר אישי מועד חלק ב' (בעריכה)]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס

אורי זה ראש השנה

לְדוֹד ה' אורי וְיִשְׁעֵי

בחוּדש אלול מוסיפים לתפילה את המזמור לְדוֹד ה' אורי וְיִשְׁעֵי (תהלים כז, א. משנ"ב סי' תקפא ס"ק ב). טעם הדבר מובא במדרש רבנין פתרי קרא בראש השנה וביום הכפורים. אורי בראש השנה, שהוא יום הדין, שנאמר וְהוֹצִיא כְּאוֹר צְדָקָה וּמִשְׁפָּטָה כְּצִהָרִים (תהלים לז, ו). וְיִשְׁעֵי ביום הכפורים, שיושיענו וימחול לנו על כל עונותינו (שוחר טוב סי' כז אות ד), וכפי שכתב הקיצור שולחן ערוך ה' אורי בראש השנה וְיִשְׁעֵי ביום הכפורים כִּי יִצְפְּנֵי בְּסִפְּהָ רִמּוֹ לְסוֹכוֹת (קש"ע סי' קכח סע' ב).

*

אורי בראש השנה

וצריך להבין מה פשר האור בראש השנה, מה מיוחד בראש השנה שנקרא אור. המדרש מביא לכך טעם בפסוק, הדין מביא אור למי שיוצא זכאי בדין, וְהוֹצִיא כְּאוֹר צְדָקָה. וכאן הבן שואל, את מי ראיתם זוחח בדעתו ושמח ומאושר בדרכו לבית הדין. היה לי דין תורה עם מישהוא, כאשר בלי להשלות את עצמי הייתי בטוח לגמרי בצדקתי, התייעצתי עם דיין מומחה חבר שלי, וגם הוא אמר לי שאני צודק לחלוטין. ואכן בסופו של דבר יצאתי זכאי. אבל עם זה שהייתי בטוח בצדקתי, יש מתח ופחד מפני הדין, וגם אותו דיין בירך אותי בהצלחה, ולא סתם. אז כיצד נאמר שזו צורת הדין שלנו, אור ושמחה.

זאת ועוד, הרי הגמרא אומרת שכל אחד צריך להתייחס אל עצמו בתור בינוני (ברכות סא, א; קידושין מ, ב. ובספרי המוסר בענין ראש השנה), ולמי שהוא בינוני אין אור בדין, צריך להיות לו פחד מהדין. אז מדוע השם של ראש השנה הוא 'אור'.

והתשובה - היא הנותנת, בזכות ראש השנה נצא זכאים בדין, ראש השנה הוא האור שמציל אותנו מחרדת הדין. בזכות זה שאנחנו עושים חשבון נפש כל שנה, בזכות זה אנחנו לא מידרדרים עד כדי כך, ויכולים להיות זכאים בדין הזה של השנה, וביום הדין הגדול.

*

ה' אורי

מה הוא האור המיוחד עליו דיבר דוד המלך בפסוק לְדוֹד ה' אורי וְיִשְׁעֵי. המדרש מביא לכך שני משלים. בעזרת ה' נלמד אותם, ונראה את האור שיש לכל אחד מאיתנו בראש השנה.

מדוע אנחנו בינונים, הגמרא מסבירה מפני שזה וזה שופטן, לכל אחד יש גם יצר טוב וגם יצר רע, שניהם משפיעים עליו. האור של ראש השנה עוזר לנו להתגבר על היצר הרע, והיא הנותנת, אז רואים את האמת הפנימית, והוציא כאור צדקך.

*

תאורה באפילה

כתוב במדרש למה הרשעים דומין, למי שמהלך באישון לילה ואפילה, הגיע לאבן ונכשל בה, הגיע לגומץ ונפל בו... ולמה הצדיקים דומין, למי שמהלך בדרך, ובידו נר דלוק, הגיע לאבן ונשמר ממנה שלא יכשל, הגיע לגומץ ונשמר עצמו שלא יפול לתוכו.

כך אמר דוד, באתי לחלל את השבת, והאירה לי התורה, שנאמר זכור את יום השבת (שוחר טוב סי' כז אות ב).

מי שהולך בחושך זקוק לאמצעי תאורה. בלי זה הוא ייכשל, יתקע בעמודים ויפול לבורות. העולם הזה מלא פיתויים, כמה אנשים הפסידו את כל אשר להם בגלל מעידה פתאומית, אנשים שישבו בכבודו של עולם ומצאו את עצמם בבית האסורים, אנשים שהרגישו את עצמם חשובים ומיוחדים ופתאום הכל ראו בנבזותם השפלה.

התורה היא האור שלנו. מי שמתייחס לכל דיני התורה כמחייב מוחלט, הוא נשמר. ומי שמחפש עיגולי פינות, לא מספיק שמור, ועלול להיכשל בדרכו בחיים.

זה מסביר לנו מדוע התורה נקראת אור, אבל עדיין לא הבנתי מה מיוחד בראש השנה.

*

תאורה פרטית

בנוהג שבעולם, אדם מוליך אור הנר בתוך פלטיין שלו, שמא יכול לומר פלוני שהוא אוהבי ישתמש לאורה, ופלוני שהוא שונאי אל ישתמש לאורה, אלא הכל משתמשין לאורה.

אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, ברא את האור, והרשעים אינן רואין לאורו לעתיד לבוא (שוח"ט שם אות א).

בשפה של היום זה נקרא משקפי ראיית לילה, על ידי המשקפיים המיוחדות הוא מסוגל לראות גם בחושך, ומי שלא מרכיב כאלו משקפיים לא רואה, ועלול להיכשל.

הגענו לאותה נקודה שהתורה נקראת אור, התורה מאירה למי שמעוניין להשתמש בה. מי שרואה בלימוד התורה פולקלור ומשחק, נהנה מההברקות ולא רואה את זה בצורה מחייבת, לומד לשם ידיעה ולא לשם קדושה (עפ"י בית יוסף או"ח סי' מז בשם הר"ן), הוא לא זכאי לאור שבתורה.

*

שכל ודעת ישר

המשנה ברורה מסביר את סדר ברכות שמונה עשרה בצורה לוגית הגיונית, כיצד התפילה הופכת את הראש שלנו ממחשבה על העולם הזה למחשבה על תכליתנו בחיים. אתה חונן

ראשונה... שזה עיקר השאלה שצריך האדם לשאול מאת הבורא ית', שיתן לו שכל ודעת ישר למאוס ברע ולבחור בטוב. השיבנו לאחר הדעת, כי מתוך הדעת נותן לבו על חטאו, וכוונת הברכה הזאת לבקש מאת ד' ית' שיכניע וישפיל גיאות יצרו. סלח לנו, אחר תשובה צריך שיעלה על לבו החטאים או הפשעים בעצמם (משנ"ב סי' קטו ס"ק א, ויסודו בדברי הטור שם).

רואים שהלימוד החשוב ביותר שיכול להיות לאדם הוא תכליתו בחיים, החכמה העיקרית שאדם יכול לזכות אליה היא למאוס ברע ולבחור בטוב.

ואת זה ראש השנה מלמד אותנו, זהו האור הגדול ביותר. הזעזוע הזה של ראש השנה, של יום דין, מעמיד אותנו במקומינו האמיתי, ומאיר את דרכינו בעולם.

האור של התורה מנווט את דרכינו, כאשר נפתח את הלב ונרצה לשמוע, וכאשר נתייחס אל המצוות כגורם מחייב. את זה למדנו בשני המשלים הנ"ל. אותו אור קיים בראש השנה, כאשר הדין גורם לזעזוע במחשבה, ולמבט מפקח על תפקידנו בעולם. אבל אם ראש השנה משמש רק בתור סעודות חגיגיות ויום הדין, אז באמת יש סתירה בין הדברים, הוא לא אור הוא יום מפחיד.

*

זעזוע פתאומי

משל לאדם שלא ידע ולא שמע כי סוף כל אדם למיתה, ולפתע נודמן לו לראות מיתת אדם, האם לא יודעזע האיש ההוא, הלא יהפך לבבו ויהיה לבעל תשובה גמור (שיחות מוסר שערי חיים מאמר צו, ניצבים תשל"א).

אנשים אוכלים ומשתוללים בלי לשמור על הבריאות שלהם, עד... שמתחילים להרגיש כאבים בחזה. ומי שיש לו שכל, עוצר הרבה קודם, כאשר הוא מתחיל להרגיש כאבים בעת מאמץ, או כאשר בדיקות הדם לא נראות טוב.

במבט שיטחי ראש השנה הוא יום מפחיד, יום הדין, ובאמת הוא צריך לגרום לנו לזעזוע. אבל באמת ראש השנה מלמד אותנו ומכוון את דרכינו, נותן לנו את החכמה האמיתית למאוס ברע ולבחור בטוב. ראש השנה נקרא אור מפני שהוא מאיר את דרכינו.

ראש השנה יכול להיות כמו התקף לב, יום מפחיד. אבל הוא יכול להיות כמו בדיקת דם, תשומת לב שהמצב לא ידרדר, וכך אתה יכול להציל את עצמך בהתעמלות והקפדה על אורח חיים בריא. זה האור של ראש השנה.

אבל זה רק למי שרוצה ולמי שראוי. מי שמחפש את האוכל הטוב ואת האוירה הנעימה בבית הכנסת לא יזכה, צריך לפתוח את הלב וגם לרצות ולקיים את כל מה שנדרש מאיתנו. או במילים אחרות, מי שיעצום את העינים לא יהנה מהאור, צריך לפתוח את הלב בשביל להתרומם מחרדת הדין של ראש השנה, ואז ראש השנה הופך לאור גדול.

*

מעשה בטרמפיסט

בדרכי חזרה מטלז-סטון לירושלים, העליתי אברך שעמד בתחנת האוטובוס. לא הכרתי אותו, אבל הוא הכיר אותי, ואמר לי תודה רבה על כך שהצלתי את חייו. טוב, אחרי כל כך הרבה שנים שעסקתי בעזרה ראשונה זה יכול להיות, אבל הסיפור כאן היה מעניין במיוחד. הוא הגיע אלי לתרומת דם, ופסלתי אותו בגלל לחץ דם גבוה. וכיון שהוא הגיב במבט מזלזל, והיה לי פנאי באותו רגע, תפסתי אותו בצד והסברתי לו את המשמעות של הדבר, ואת הנזק המצטבר שעלול להיות לו. הוא תפס אותי ברצינות, ושינה את אורחות חייו לבלי הכר. כעבור תקופה השינוי השפיע על ההרגשה הכללית, ובמעקב רפואי הרופא הסביר לו שאלמלא השינוי המדובר מהר מאוד הוא היה נעשה לאדם חולני. באותה רבע שעה שהסברתי לו את המשמעות של לחץ דם גבוה, באותו זמן הצלתי את חייו, והעמדתי אותו על דרך המלך.

פגשתי חבר שלי מימי הבחרות בישיבה, והוא סיפר לי שאיבחנו לו 'כבד שומני'. הרופאים אמרו לו שבפעם הבאה לא יהיה להם מה לעשות איתו, אם הוא לא יקפיד על תזונה ופעילות גופנית, הוא יהפוך למועמד להשתלת כבד. אז בלית ברירה הוא הפסיק לחיות כמו פריץ, והתחיל להקפיד על אורח חיים בריא. נכון שאצלו זה היה ברגע האחרון, אחרי תקופה של מחלות חוזרות ונשנות, אבל עדיין הוא לא הגיע למצב של סכנת חיים.

בשני הסיפורים האלו עדיין עסוקים במניעה, שומרים על אורח חיים בריא בשביל לא להגיע להתקף מחלה חריף. וכך אנחנו צריכים להתנהג מבחינה רוחנית, ראש השנה מאיר את חיינו, בשביל שלא נצטרך להגיע לזעזוע מאת בורא עולם. מי שנעזר בראש השנה לחשבון נפש ולעליה רוחנית, אצלו ראש השנה הוא אור. ומי שלא רוצה, הוא עלול להגיע למחוזות לא רצויים.

אצלינו ראש השנה צריך להיות כמו אותו טרמפיסט, להודות לקב"ה על כל רגע של אפשרות לתקן את דרכינו, בשביל שלא נידרדר וניסחף אחרי פיתויי העולם הזה והיצר הרע.

*

אנחנו בינונים

נכון שאנחנו בינונים, זקוקים לעזרה במלחמת היצר. והנה, הגיע ראש השנה, היום שעוזר לנו במלחמת היצר, היום שמאיר את דרכינו, ועל זה נשמח ונודה לקב"ה. כפי שנאמר בהלכה אוכלים ושותים ושמחים... בר"ה (או"ח סי' תקצז סע' א), כמאמר הפסוק לכו אֶכְלוּ מִשְׁמְנִים וְשָׂתוּ מִמֵּתְקִים וְשָׁלְחוּ מְנוֹת לְאֵין נֶכּוֹן לוֹ פִּי קְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ וְאֵל תַּעֲצְבוּ פִּי חֲדָוֹת ה' הִיא מְעַזְכֶּם (נחמיה ח, י).

*

ונסיים בדברי הרמב"ם אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמוז יש בו, כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו

בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה (הלכות תשובה ג, ד).

קיום המצוות של ראש השנה נועד לזעזע אותנו. מצד אחד יש את חרדת הדין, ומצד שני אם באמת אנחנו מקיימים את המוטל עלינו, אז חרדת הדין הופכת לאור גדול, וראש השנה הוא היום שמלמד אותנו למאוס ברע ולבחור בטוב. ה' אורי בראש השנה.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

סוף מעשה במחשבה תחילה!

הרה"ח רבי יוחנן בריזל, הוא גבאי צדקה פעיל ונמרץ, שבמשך עשרות בשנים היה 'חורש' את אוקראינה לאורכה ולרוחבה בפעילות של קירוב יהודים לאביהם שבשמים. רשות הדיבור לר' יוחנן:

באותה שנה נשלחתי לעיר שפיטובקא שהייתה עיר גדולה לאלוקים בימים עברו, והתגוררו בה גדולי עולם. הרה"ק רבי פנחס מקוריץ נטמן בבית העלמין העתיק של שפיטובקא, וכמובן שניצלתי את ההזדמנות כדי להשתטח על ציונו הקדוש לפני ראש השנה, בתפילה ובזעקה שנזכה לשנה טובה ומתוקה, ושזכה לקרב יהודים לאביהם שבשמים בראש השנה הקרב ובא.

כמובן שכשבאים לכזה מקום אי אפשר לבוא חצי שעה לפני החג ולהתחיל להתארגן. צריך לבוא שבוע קודם, לאתר מקום מתאים לקיום התפילות, לדאוג לתעמולה בין יהודי המקום, וליידע אותם על כך שיש 'טקס' תפילה ותקיעת שופר, צריכים לארגן סעודות, לבשל אוכל, זאת עבודה לא פשוטה.

הגעתי לעיר עם כמויות של מזון, קופסאות שימורים, צנצנות של געפילטע פיש, נקניקיות פסטרמה וכדו' ועוד, ובמקום הייתי צריך לארגן השלמות, פירות וירקות, ביצים, לחפש דגים כשרים [אם אצליח למצוא], וגם לאפות חלות במקום במאפייה מקומית, שהבעלים יסכים לשתף פעולה עם 'החוקיים הדתיים' שלי, בתמורה לתשלום הוגן כמובן...

את פני קיבל יהודי מקומי, סוג של חברה'מן כזה, שהקים את הקהילה מאפס והחל לבצע פעילות, אבל לצערי הוא עצמו היה רחוק מאוד משמירת תורה ומצוות, וכמה שניסה להתקרב, הוא עדיין היה חי בעולם מושגים שונה לחלוטין משלנו.

הוא לקח אותי לסיור באולמות בעיר, חיפשנו אולם מתאים לתפילה, כי בית הכנסת המקומי היה קטן מאוד, והנה ב"ה מצאנו אולם שנראה לי מתאים. אמרתי לו: 'כאן יתפללו, בצד הזה נכין שולחנות לסעודה, בחדר ההוא אני אבשל ואכין את המזון, אנחנו צריכים לשכור את המקום מעכשיו עד אחרי ראש השנה'.

הוא פתח עלי עיניים כאלו גדולות ואומר לי: 'מה זאת אומרת סעודה? כבר סגרתי עם קייטרינג מקומי, יהיה פה אוכל מצוין בלילה הראשון של החג, לאחר מכן אנשים יאכלו בבתים שלהם ביומיים שלאחריו'.

עכשיו היה זה תורי לפתוח עליו זוג עיניים גדולות □ 'מה זאת אומרת קייטרינג מקומי? אתה הולך לתת ליהודים לאכול מאכלים טרפים בראש השנה, רחמנא ליצלן! על מה אתה מדבר? לא יקום ולא יהיה, אני באתי ממרחקים לפה, כדי ולקרב יהודים לתורה ולמצוות, לא כדי לכנס אותם לסעודת טריפות ונבילות רחמנא ליצלן!'

ואז הוא נזכר פתאום שבעצם יש בעיה עם אוכל לא כשר □ אני מבין על מה אתה מדבר, הוא התנצל, 'אולי באמת הייתי צריך לחשוב על זה קודם, אבל עכשיו אין מה לעשות, כבר פרסמתי מודעות. כולם יודעים שתהיה פה סעודה מהקייטרינג הכי יוקרתי בעיר, אני לא יכול לאכזב את הציבור. מה שכן, אני יכול לבקש ממנו שיקפיד שלא יהיה באוכל בשר דבר אחר!! שישים רק בקר או עוף □ בכל מקרה למחרת הם יבואו לכאן ויאכלו כאן אוכל כשר'.

תפסתי אותו והסברתי לו את חומרת העניין. התחננתי אליו: יש לי אוכל כשר, הבאתי איתי כמויות, בוא ניתן ליהודים הללו להימנע ממאכלי איסור לפחות בראש השנה. הוא אמר שאני סתם מתעקש 'ממילא הם אוכלים לא כשר בכל ימות השנה, ומה זה משנה מה יאכלו ביום זה דווקא'...

הייתי אובד עצות! לא ידעתי מה אני יכול לעשות כדי להציל מאות יהודים מאכילת מאכלי איסור רח"ל □ פתחתי ספר תהילים והתפללתי לקב"ה שיאיר את עיני....

*

רעיון מבריק

כשסיימתי לומר תהילים כבר היה לי רעיון מבריק □ יצאתי לשוק המקומי, לקחתי איתי סכום כסף גדול, וקניתי כמויות גדולות של מיטב המאכלים הכשרים, בעיקר פירות וירקות ועוד מוצרים שלא היה בהם חשש איסור, אבל לא קניתי רק תפוחי אדמה וגזר, קניתי את הפירות הכי טובים והכי טעימים, דברים שאנשי הקהילה לא יכלו להרשות לעצמם במצב הכלכלי שהיה אז, ענבים, בננות, אבטיחים ועוד כל מיני פירות מיובאים.

בערב יום טוב הכנתי טשולנט וקוגלים מכמה סוגים, גם אטריות וגם תפוחי אדמה, עבדתי קשה מאוד, חתכתי את הפירות בצורה יפה, והכנתי בר מפואר ומשובב עין.

באו יהודים להתפלל, והתוכנית היתה שאחרי התפילה הם עוברים לאולם עם הקייטרינג היוקרתי וכו'. לא יכולתי לומר להם מילה, אבל אחרי התפילה אמרתי להם, לפני שהולכים לאכול את הסעודה באולם השני, בואו תטעמו משהו, שיהיה לכם כח לדרך...

הסטתי את המחיצות והתחלתי לפתוח את הסירים שהריח של הטשולנט והקוגל ימלאו את החלל, פתחתי בקבוקי וודקה ובקבוקי בירה ואמרתי להם, 'לחיים' בואו שבו ואכלו שיהיה לכם כח לדרך...

הציבור הגיב כמצופה, אנשים טעמו מהפירות, ישבו לאכול קוגל וטשולנט, שניצלונים שטיגנתי בעמל וביזע רב, האוכל כמעט התחסל למרות שהוצאתי כמות גדולה מאוד.

לצערי הם הלכו אחר כך לסעודת הפיגולים, בכיתי על מצבם של יהודים יקרים אלו, תינוקות שנישבו שלא יודעים להבדיל בין ימינם ובין שמאלם.

למחרת בבוקר הם באו לתפילה ואמרו לי: 'רבי מה עשית לנו? אתמול אכלנו פה כל כך הרבה מהאוכל שלך, וכשהגענו לאולם היוקרתי כמעט לא הצלחנו לנגוע באוכל, היינו

מלאים עד אפס מקום כל הבשר הטעים והמנות הריחניות נשארו על השולחן כמעט לא נגענו בהם.

כששמעתי את זה חייכתי חיוך רחב ואמרתי להם: 'טוב מאוד! זאת בדיוק היתה המטרה! שתדעו לכם שכל חתיכת בשר טרף שנמנעתם מלאכול, זה רווח עצום בשבילכם ובשבילי! עד כאן הציטוט. [מתוך לקראת שבת מלכתא שמות פג]

*

ולענייננו: פעמים רבות אנו נצבים מול הבן או הבת או החניך שיש לו דחף לעשות כך או אחרת, מעשה שאינו לרוחנו. לפעמים נדמה לנו שאי אפשר לעצור אותו. מה עושים? נסו את שיטת רבי יוחנן! אל תחסמו! פתחו לו פתח רחב ומפתה מכיוון אחר! הוא מעצמו יבוא כבר אחריכם ויעזוב את רצונותיו ושגיונותיו...

דוגמא: תלמיד שכל ראשו נתון ב'עולם הציור'. תן לו לצייר את הסוכות הכשרות אודותם למדתם היום בשיעור או בשבוע החולף / תן לו לצייר את השופרות הכשרים ולחילופין השופרות הפסולים אודותם למדתם השבוע / תמנה אותו על ציורי הקיר התלויים בכיתה. תלמיד שראשו ורובו באומנות - תן לו לייצר קישוטי סוכה. תן לו לייצר חנוכיות מעץ או סביבונים. מעשה בתלמיד שראשו חורו בו היה נתון בדברים אלה. הוריו ומחנכיו כווננו אותו לנ"ל והיום הוא רב פוסק מובהק, ואף מחבר ספרים ומכניס בהם תמונות להמחשה - תמונות שהוא עצמו יוצר...

אוהב לשיר - תארגנו מקהלה לפני כל חג והא יהיה ממונה שם בתפקיד סולן או כל תפקיד אחר. כמובן - הכל לפי הענין.

ובדידי היה מעשה. באזור בו התגוררנו דרה משפחה שלא כל כך הייתה אדוקה בקיום כל המצוות.

כאשר הרב וייא שליט"א יצא במסע הרצאות על התגלית הנוראה שבכל ירקות העלים יש תולעים, אבי אותה משפחה לא התייחס לכך כלל ועיקר. וטענתו: אני לא רואה כאן תולעים...

אבל הרב וייא פרסם תמונות ושקפים [בגודל פי מליון] של אותם תולעים. כשראה זאת הלה, מיד הגיב: "אני לא מכניס יצורים כאלה לפי". ומני אז חדל לצרוך ירקות עלים ללא השגחה מתאימה שהם נקיים מתולעים.

שנה טובה ומתוקה! כתיבה וחתימה טובה!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

עבודת תקיעת שופר כשחל ר"ה בשבת

"יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה" (ראש השנה כט:). בגנזי ישראל (ר"ה תרס"ט) מאדמו"ר מטשארטקוב זי"ע כתב על זה דבר נפלא וז"ל "אומרים בשם איש אלקים הרב מברדיטשוב זצ"ל, על זה שכתוב במשנה "יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת", ולא כתוב סתם ר"ה שחל להיות בשבת, דאם חל ראש השנה בשבת אז הוא יום טוב לישראל, כי בשבת אסור לכתוב ורק בשביל פקוח נפש מותר, ולכן אך טוב וחיים וחסד יוכל הקב"ה לכתוב לנו ולכל ישראל".

וכעין דבריו כתב גם מרן החתם סופר זי"ע (דרשות שס"א ט"ג ד"ה כתיב) וז"ל "ומאי טעמא אין תוקעין בו כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחד אומר זכרון תרועה, כאן בשחל בחול כאן כשחל בשבת. (ר"ה כט:): אע"ג דלמסקנא איסור תקיעה בשבת דרבנן בעלמא היא, מכל מקום קראי מתפרשי כנ"ל, והענין כשחל בשבת אזי מקדושת שבת מדת הדין מבוסס וממותק ומשום הכי יכלו חכמים להעמיד דבריהם שלא לתקוע כי בלאו הכי הדין רפה וממותק, ואמנם מה ענין מתיקתו דלעולם הקב"ה יושב ודן את כל העולם, אלא שבשבת אין הקב"ה מוציא בפיו דבור רע ופסק דין אלא הטוב, כלומר כשרצה לומר פלוני ימות או יחלה או יעני ביום פלוני, אם חל בשבת יאמר פלוני יחיה עד יום פלוני, או יהיה בריא אולם או עשיר עד יום פלוני, וממילא מובן ההיפוך.

וההפרש רב ביניהם כי מדיבור רע יוצא מלאך רע וההיפך מדיבור טוב, ובוה יש להבין הא דאמרו חז"ל שם (ט"ז:): 'צדיקים נכתבים לחיים ורשעים למיתה' באופן זה שהצדיקים מזכיר חיותם עד יום פלוני, והנה כתבתי (דרשות דף שמה ס"א ד"ה בעזרא) שלשון תרועה הוא מדת הדין והרעה וקאמר שבתון כשהוא בשבת יש רק זכרון מחשבת תרועה ולא בפועל כי אם מכלל טוב נשמע תרועה ומדגילה לן קרא דבשבת הדין ממותק ממילא היה כח ביד חכמים שלא לתקוע בשבת".

הרי שבשבת קודש אין גזירה רעה בפועל והיא רק זכרון בעלמא של הרעה, אבל לא בפועל, ועוד סימוכין ליסוד זה כתב בספר שפתי צדיק (לר"ה אות י"ט) שנמצא במדרש שאדם הראשון נגרש מגן עדן סמוך לשבת, וכשרצה הקב"ה לענשו מיתה המליץ שבת קודש בעבורו, "לא נהרג עוד בריה בעולם וכי זו ברכתי וכי זו קדושתי", ועל ידי זה ניצל אדם הראשון והתחיל לשורר מזמור שיר ליום השבת. כן עתה שהקב"ה יושב בדין, השבת קודש מלמדת זכות על שומרי שבת קודש" עכ"ל.

ואדמו"ר הזקן הפחד יצחק מבאיאן זי"ע אמר (אוריאן תליתאי ר"ה תרמ"ה) "שבת אין צריך לשופר ועושה בעצמו זה התיקון, יתפרדו כל פועלי און. יום א' דר"ה הוא דינא קשיא ויום ב' הוא דינא רפיא, וכשחל יום א' בשבת שאין אין דינים כלל, אז ביום ב' אפילו דינא רפיא אינו" עכ"ל.

אמנם אין הדברים פשוטים כל כך, שבהמשך דבריו הוסיף האדמו"ר מבאיאן ואמר "הגם ששבת הוא המתקת הדינים מ"מ צריך אתרערוותא דלתתא, וכשעושים תשובה נעשה המתקת הדינים".

וכך הם דבריו הנוראים של בעל הערוך לנר בספרו מנחת עני וז"ל: "יש לחקור אם ראש השנה בשבת אם זה סימן טוב? ובזה מצאנו שהשנים שבהן חל יום ראשון דראש השנה בשבת היו השנים הטובות ביותר של עם ישראל, מצינו שמחילת עון העגל היה בשנה שחל ראש השנה בשבת וכן הקמת המשכן, וכן שנה שנכנסו לארץ היה גם בשנה שחל ר"ה בשבת. ומאידך גיסא מצינו שהשנים שבהן חל יום ראשון דראש השנה בשבת היו השנים הקשות ביותר של עם ישראל ל"ע. בשנים אלו נחרבו השתי בתי מקדש והתרחשו צרות גדולים באותן שנים".

וממשיך הערוך לנר שסתירה זו יובן עם משל: "שר אחד עבר עבירה חמורה והיה חייב מיתה, הלכה אשת השר והתחננה לפני המלך לרחם על בעלה והסכים המלך לא להרגו. אחר תקופה קצרה שר נוסף חטא למלך ויצא גזר דינו למות. השר שלח את אשתו להתחנן לפני המלך שירחם על בעלה כמו שריחם על השר הראשון. אולם דבריה לא נתקבלו. על פני האשה היו נראים סימני חבלה ממה שהיה מכה אותה בעלה האכזרי. אמר לה המלך: דוקא משום שיש לי רחמנות עליך שלא תסבלי עוד, אהרוג את בעליך!

ובזה יתבאר שפעמים השבת הוא לטובתינו ופעמים שהוא סימן לרעה ח"ו. כי כשחל ראש השנה בחול זכות התקיעות הם לנו לסניגור וכשחל בשבת שהיא בת זוגה לישראל, הקב"ה מוחל עונותיהם בזכות שישראל משמרים השבת.

אבל זה דוקא כל זמן שישראל מקיימין את השבת אבל כשאין משמרים את בת זוגה כראוי ואדרבה מחללין את כבודה ברבים איך תעשה השבת סניגור להצדיק משפטינו, הלא תעשה קטיגור. ולכן בפרט בשנים כאלו שראש השנה חל בשבת נתאמץ בתשובה בלי הפסק כי המופלא ממנו בל נדע ובמכוסה ממנו בל נשאל" עכ"ל המנחת עני.

וכיסוד דבריו כתב גם רבי יעקב עמדין בסידורו שתמה למה אנו אומרים בפסוקי דזמרה בשבת פרק יושב בסתר עליון הלא חז"ל אמרו (שבועות טו:) שפרק זו נקראת "שיר של פגעים" שהוא מעביר רוח הטומאה ומזיקין, והלא בכניסת שבת נסתלקו כל המזיקין וכתב היעב"ץ "על כרחך צריך לומר דווקא כשישראל שומרים שבת כהלכתה, משא"כ כשאין נזהרים כראוי אז אדרבה מתגברים בליל שבת קודש לפי שהוא שעת שליטתן כמ"ש רבותינו ז"ל בפרק עברי פסחים. לכן כשמוציאין במה להאחז מתפשטין יותר וצריך שמירה מעולה, לכך התקינו זה המזמור בשחרית לטהר האויר מהם".

ומקור דבריו בספר חסידים מרבינו יהודה החסיד (ס' תתשע) "כל תולדות קין שמתו נעשו נשמותיהן מזיקין, וניתן להם רשות להזיק למחללי שבתות, או אם היו עצבין בשבת, או אם אינו מתעדין בו, לכך תחלואי רוחות בשבת. ולכך סמך שיר של פגעים לשיר של יום השבת".

וכן ביאר הט"ז (ריש ס' רס"ז) למה אנו אומרים "ושמור צאתנו ובואנו" בברכת השכיבנו בשבת הגם שהטור פסק שאין חותמין "שומר עמו ישראל לעד" בברכת השכיבנו בליל שבת כמו בימי החול דאיתא במדרש שבשבת אין צריך שמירה, ותמה הט"ז "ומן התימה על מנהגנו שאומרים ושמור צאתנו וכו' הפך הדין".

וכתב הט"ז "ונ"ל דטעם שלנו ע"פ מ"ש הטור דהא דבשבת א"צ להתפלל על שמירה לפי שאם ישמרו את השבת השבת ישמור אותם והיינו אם ישמרו אותנו כראוי כמ"ש אלמלי שמרו ישראל ואנו יודעים שאין אנו בחזקת שומרי שבת כראוי ע"כ צריכין אנו להתפלל על השמירה, אלא דמ"מ אין לסיים שומר עמו ישראל לעד לפי שזה שם התואר לו ית' שהוא שומר אותנו תמיד משמע שהשמירה היא שוה בתמידות דהא אומר לעד ובאמת אינו שוה, כי בשבת יש מעלה טפי ואינו שומר אז כי נתן לנו שבת לשמור אלא שמצד האדם אין השבת שומרו, ע"כ אנו מבקשין שישמור אותנו גם בשבת, אבל עכ"פ אין לחתום כן אלא יחתום בפורס סוכת כו' שפירושו שהשכינה סוככת עלינו והיינו בשבת כדאמרי' בואי כלה כנלע"ד נכון":

הרי שאם אין שומרים שבת כראוי ח"ו, אז נמצא שעוד גרוע יותר רח"ל משאר שנים וכדברי המנחת עני. והנה המשנה ברורה כותב בהקדמתו להלכות שבת בשם היערות דבש "כי אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמד כל הדינים על בורים היטב היטב", ואם כן צריכים אנו לשאול את עצמינו, האם יש איזה עצה והיאך אנו יכולים להמתיק הדין במקום תקיעת השופר שחסר לנו.

וכדי להסביר הדברים יש להקדים דברי הרמ"א (סי' תקפ"א ס' א') שכתב שנוהגין לתקוע השופר כל ימי חודש אלול, ובסעיף ג' הוסיף הרמ"א שאין תוקעין בערב ר"ה, והביא המשנה ברורה שני טעמים לזה, (א) כדי להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה. (ב) כדי לערבב השטן. וכתב עוד דאף כשחל יום א' דר"ה בשבת ג"כ אין תוקעין בערב שבת, ובשער הציון פירש הטעם וז"ל "כיון שאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה" עכ"ל.

וכ"כ בעל מטה אפרים (סי' תקפא באלף המגן סקי"ג) וז"ל "ומשמע דאף כשחל יום א' של ר"ה בשבת אין תוקעין בערב ר"ה והיינו כיון שאומרים בשבת זכרון תרועה הוי כאלו תוקעין ובפרט דבמקדש היו תוקעין בו עכ"ל".

ודבריהם צ"ב, דהלא בין לטעם הראשון ובין הטעם לשני למה לא יתקעו בערב שבת. לפי טעם הראשון שצריך להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות החובה, כיון דבשבת אין תוקעין יש הפסק ממילא, ולפי טעם השני דצריך להפסיק כדי לערבב השטן, שרואה שפסקו מלתקוע, היאך אמירת זכרון תרועה נחשבת כאילו תוקעין, והלא אינם דומים כלל להדדי, הלא בתוס' (ר"ה טז:) כתב "כד שמע קל שיפורה זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורה דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא", הרי שהשטן נתבלבל כששומע קול השופר שמזכיר אותו מקול שופרו של משיח, ואיך הוא יתבלבל מאמירת זכרון תרועה.

והנה כבר הבאנו לעיל דברי החתם סופר דהגם שאיסור תק"ש בשבת היא רק מדרבנן עכ"ז הגמרא (ר"ה כט:): הביא ראייה לזה מדברי הפסוק זכרון תרועה. הרי כשחל ר"ה בשבת עדיין יש חיוב של "זכרון תרועה", כלומר שהגם שאין תוקעים בפועל אבל כוונת ועניני השופר שפיר נוהגים בשבת, ובספר ברכת משה מהרה"ק מפאשקן זי"ע מובא שאדמו"ר הזקן מסאדיגורא זי"ע שאל פעם אחת מה היה מנהגו של הרה"ק מברדיטשוב זי"ע כשנפל ר"ה בשבת? וסיפרו לפניו שמנהגו היה שהיה אומר שרוצה לתקוע אף ששבת היום דהרי בית דין מוסמך רשאי לתקוע וגם הרי"ף תקע בשבת והוא גם כן בית דין מוסמך. וחששו החסידים פן יעשה למעשה ויתקע אך לבסוף לא תקע ואמר שבדבריו וכוונותיו פעל שלמעלה בשמים תקעו.

והנה ממה נפשך קשה להבין, דאם צריכים לתקוע בר"ה למה באמת לא תקע ואם אין צריכים לתקוע למה עשה עצמו כאלו הוא תוקע ולמה כיוון כל הכוונות ואמר שיצאו בזה? בספר החיים (סליחה ומחילה ריש פרק ה') לרבינו חיים אח המהר"ל כתב בזה"ל: "טעמי התקיעות הוא העיקר ולכן נדחו התקיעות בשבת מפני טעם קל דהיינו שמא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים, לפי שהזכרון הוא העיקר וזה שייך בשבת כמו בחול. ורבותינו ז"ל רמזו זה באמרם (ר"ה כז:): התוקע לתוך הבור כלומר לעם הארץ אותה תקיעה פסולה דאינו אלא כרועה זה התוקע לאסוף הבהמות וכן הנוסח לשמוע ולא לתקוע" עכ"ל. והנה יוצא מפורש מדבריו שאע"פ שאין תוקעים בשבת אבל כוונת המצוה אכתי שייך בשבת ובזה מבואר פעולת הרה"ק מברדיטשוב זי"ע, וכן יוצא מהוראת הלקט יושר שכתב דכשחל ר"ה בשבת "טוב שיקרא בהלכות תקיעה".

וכן כתבו ספרי המקובלים (ספר הכוונות לרש"ש הק') דכשחל ר"ה בשבת גם צריך לומר למנצח לבני קרח מזמור וכו' "ואח"כ יכווין בשתיקה כל סדר הכוונות השייך ליום א", ומביא שם תפלה שיאמר "ובכן יהי רצון מלפני ה' אלקינו ואלקי אבותינו שיהא חשוב ומקובל ומרוצה לפניך מחשבותינו זאת כאלו תקענו כל המאה קולות הראויות ליום הזה וכאילו כוננו כל הכוונות הראויות והמתייחסים אליהם". (וע"ע בזה בספר הבן בחכמה ס' לא מהגה"צ ר' יעקב הלל שליט"א)

והנה דבר זה צ"ב דאם אין אנו תוקעין בשבת בשביל מה יש לנו לכווין כוונות התקיעות בשבת, והדבר צריך תלמוד. והגם שספרי דברי המקובלים הם למעלה מהשגותינו עכ"ז תורה היא וללמוד אנו צריכים.

ולפני שנסביר הדברים יש להקדים עוד שאלה, שלכאורה כמו שאין תוקעין בשבת כן לא היה לנו לומר בשבת בתפלת מוסף פסוקי שופרות, ולמה אנו מברכים בשבת הברכה "שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים" אם אין תוקעין.

וביאור הדברים כתב הריטב"א בפירושו על הגמרא (ר"ה טז:): "אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר". והקשה שם הריטב"א "וכי תימא ועדיין לא נתן טעם לפסוקי

שופרות", כלומר דלמה לא אמר הגמרא מה טעם אומרים ברכת שופרות, שהגמרא נתן טעם רק למלכיות וזכרונות ולא לשופרות.

ותירץ שם הריטב"א וז"ל "י"ל דלא צריך דהא פשיטא דכיון דאיכא שופר איכא נמי פסוקי שופר, וי"ל עוד דהכי קאמר 'ובמה' בשופר ממש ובפסוקי שופרות שברכת השופרות היא על שם השופר, שאף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה, וכך לשון התוספתא שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה כלומר בהזכרת תרועה והיינו נמי זכרון תרועה":

הרי שהריטב"א כתב להדיא שגם בזמן שאין לו שופר עדיין צריך להזכיר השופר בתפלתו משום דאמירת פסוקי שופרות פועלת להעלות תפילתינו, ולכן "אף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה", ולכן אנו צריכים לומר ברכות שופרות גם בשבת הגם שאין אנו תוקעין ואנו צריכים לפסוקי שופרות כדי להעלות תפילתינו כדרך שהשופר מעלה את תפילתינו.

ואחר שכתבתי הנ"ל מצאתי בספר אני לדודי (עמ' רלח) מהגה"צ ר' שריה דבליצקי זצ"ל שכתב וז"ל "ואף שבזכרון תרועה יש כמה וכמה פירושים וביאורים אבל הלא אין מקרא יוצא מדי פשוטו שיש בזה איזה ענין ושמרומו בתורה לזכור ענין השופר והתוצאות היוצאות מקול השופר. ולפי זה חובת היום כהיום לזכור שני הדברים, הדבר הנעלם והמכוסה שהוא השופר, ביחד עם זכרון הדבר המעלים והמכסה והמחפה שהוא השבת ובשניהם נאמרה איפוא זכירה.

ומעתה הנני אולי חוזר בי ממה שעד היום הייתי בדעה תקיפה נגד מנהג בית אל שמצאתיו אח"כ ג"כ לכת הקודמים בכוונות הרמח"ל שהמנהג הוא שבשבת קודש מכוונים בשתיקה כל כוונות התקיעה במחשבה כאילו מקיימים כעת בפועל לפני אשרי יושבי וכו' באותו מקום בסדר התפילה ששם תוקעים בימי החול. והייתי סבור שאין זו מן המידה כיון דחז"ל אמרו דאין היום תקיעת שופר הרי דגם הכוונות והפעולות היוצאות מהשופר אינן כהיום, מדנעשה הדבר בשמי שמים בצורה אחרת ומי עלה לשמים וירד, או שנעשים כוונות אלו מעצמן מבלי שנצטרך לכוין בהם.

ועכשיו נראה דאולי באמת יש בזה ענין לכוין אותן הכוונות בשתיקה בעלמא ולקיים עי"ז את ענין זכרון התרועה, ועכ"פ נבקש מאת ה' אלקינו שיסודר הכל על צד היותר טוב ואם כן הוצרכנו לכוין יהיה כמו שכווננו בפועל".

הרי שגם בשבת יש חיוב של זכרון תרועה ואנו יוצאים ומקיימים את זה במה שאנו אומרים פסוקי שופרות וכלשון הריטב"א הנ"ל "שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה כלומר בהזכרת תרועה והיינו נמי זכרון תרועה".

ובספר פני מלך מהרה"ג ר' אלימלך גוטליב שליט"א מביא בשם הגר"י אורחי שליט"א שזהו כוונת המטה אפרים והמשנה ברורה כשאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה דבודאי לא נתכוונו לאמירת "ותתן לנו את יום הזכרון הזה יום זכרון תרועה" אלא כוונתם כדברי הריטב"א הנ"ל דאמירת המלכיות והזכרונות והעלאתם לפני ה' עם פסוקי השופרות זהו ה"זכרון תרועה" כמו תקיעת שופר.

הרי שגם בשבת יש לנו לכוון הזכרון של התרועה אע"ג שאין אנו תוקעין בפועל, ואנו עושים כן בעת אמירת פסוקי שופרות, וכן כתב בספר נהר שלום (דע"א ע"ב דף כ"ט) וז"ל "אם יום א' בשבת נכון לכוין בשעת תקיעת שופר סדר הכוונה בלא תקיעת שופר וסדר התפלות בשבת הוא כמו בחול" עכ"ל. כלומר דהגם שאין תוקעין אכתי צריך להזכיר פסוקי שופרות כנ"ל.

ומעתה מבואר דברי החתם סופר הנ"ל דכיון שבשבת "אין הקב"ה מוציא בפיו דבור רע ופסק דין אלא הטוב", לכן קאמר שבתון "כשהוא בשבת יש רק זכרון מחשבת תרועה ולא בפועל". כלומר כשחל ר"ה בימי החול שאז יש גזר דין בפועל צריכים השופר בפועל כדי להמתיק הדין, אבל כשחל ר"ה בשבת שאז אין דין רעה בפועל "כי אם מכללא מכלל טוב נשמע תרועה", לכן כדי להמתיק מחשבת הגזירה צריכין התקיעות במחשבה שהוא זכרון תרועה.

ועלה בדעתי כוונה פשוטה לאנשים כערכינו, שיכולים לחשוב בשבת במקום התקיעות, והוא מבואר לפי דברי אדמו"ר מטשארטקוב בספרו גנזי ישראל (ר"ה תרפ"ה) שנתן טעם לתקיעת שופר וז"ל: "הנה יש טעמים רבים על תקיעת שופר ולענ"ד נראה ליתן טעם, כי כבר מצאנו שאמר התנא האלקי רשב"י זצ"ל, אילו הייתי בעת בריאת עולם אמרתי לברוא אדם בשתי פיות, אחד לדברי חול ואחד לדברי קודש, כי איך יוכל אדם לגשת להתפלל וללמוד בפה שמשתמש בהם לדברי חול. וכן יסופר על הקדוש מסטרעליסק זצ"ל שהיה מתפלל בקול צרוד לא בקולו הטבעי שהיה מדבר בו, והרגיל גם את תלמידיו להתפלל כמו כן, וטעמו היה כי אין לבוא לפני המלך באותו קול עצמו שמדברים בו דברי חול. ולזה נוכל לומר כי ה' הרחמן ביום הדין חס וריחם על בריותיו, איך יבואו להצטדק ביום הדין ולחנן על נפשם בפיהם המלוכלך ומגואל בכל דבר הנתעב. על כן מצא להם תחבולה חדשה לחנן לפניו בתקיעת שופר בזה הקול שלא נשתמש לשום דבר חול והוא באמת חסד אלוקי" עכ"ל.

ועכשיו שאין תוקעים בשבת חסר לנו תחבולה זאת, אמנם יש לעשות כמו דאיתא בספר פנים יפות (פר' יתרו ד.ה. לא תעשה) שהסביר שמה שאמרו (שבת קיג:) שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול "אין הכוונה על ריבוי חול בלבד דא"כ הל"ל שלא ידבר בשבת דברי חול. אלא הכוונה הוא שיקדש את פיו ולשונו בקדושה יתירה בין בלמוד ובין בתפלה. כגון שלשה ברכות ראשונות של עמידה ששויין בשבת כמו בחול יתקדש בשבת יותר מבחול, וכענין זה אמר שלא יהיה דבורו של שבת כדבורו של חול שאפילו אותו דיבור של יום חול עצמו כשתדבר אותו בשבת יהיה בקדושה יתירה".

היוצא מדבריו שאין לדבר לפני המלך בשבת באותו דרך שמדברים בימי חול, דהיינו שצריך האדם לקדש עצמו ולהפך את עצמו להיות שונה מהנהגתו במשך השבוע, וכן אמרו חז"ל (בראשית רבה יא,ב) עה"פ ויברך אלוקים את יום השביעי, ברכו באור פניו של אדם קדשו באור פניו של אדם, לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת. ובזה מבואר שבשבת אין צריכים לעצת השופר דהא אין אנו מתפללים באותו דיבור שמדברים בה ביום חול. ויש להטעים לזה טענת ישעיה הנביא שהוכיח את ישראל

ואמר יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני. דהיינו שכדי שתפלותינו
יתקבלו בשמים צריכים שהדיבור יהיה דברים היוצאים מן הלב ולא מן הפיו וכדברי זקני
הק' הנ"ל.

ובזכות זה שאנו מתאמצין לכוון ביותר בתפלותינו בשבת קודש, נזכה להמתיק כל הדינים
ושנוכה ביחד עם כל בית ישראל לכתובה וחתימה טובה ושנת גאולה וישועה אמן כן יהי
רצון.

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו ומממוררי תנועת התשובה

עוברין כבני מרון ונסקרין בסקירה אחת

📌 כבני מרון בסקירה אחת

"בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר: 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם'" (משנה ראש השנה דף ט"ז ע"א)

"אמר רבי יוחנן: וכולן נסקרין בסקירה אחת" (גמרא שם דף יח ע"א)

לכאורה יש כאן שני הפכים בנושא אחד ובזמן אחד. כיצד יעברו אחד אחד כבני מרון - מחד, ומאידך יהיו נסקרים בסקירה אחת? הרי לכאורה אלו הם תרתי דסתרי.

📌 יש דורשין את נח לשבח ויש דורשין גנאי

נקדים את דברי רש"י על הפסוק (בראשית ו' ט'): "אלה תולדות נח, נח איש צדיק": "יש מרבתינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם, לא היה נחשב לכולם". ונראה לבאר שבעצם אין כאן מחלוקת, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים. דז"ל הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו הל"א): "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג במנהג אנשי מדינתו. לפיכך, צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם. ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמוד ממעשיהם. הוא ששלמה אמר: 'הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע' וכו", עיי"ש. ומבואר שטבעו של האדם להיות נמשך אחר סביבתו.

ומעתה "יש דורשין אותו לשבח": בדורו המושחת ומלא הרשע של נח, נח היה צדיק, וכל שכן שנח היה צדיק יותר אילו היה חי, גדל, ומתחנך בדורו של אברהם, שהיה דור בעל דרגה יותר גבוהה.

"יש דורשים אותו לגנאי": ביחס לדורו נח היה צדיק, אך אם כמות שהוא היה היו מעתיקים ומשתילים אותו לדורו של אברהם, אז ביחס לדורו של אברהם נח לא היה נחשב לכולם.

📌 היחיד נדון ביחס לדורו

ואפשר לפרש שכך הוא גם בדין של ראש השנה. "כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון". איש לפי מעשיו ואיש לפי מפעליו, ואף על פי כן "וכולן נסקרין בסקירה אחת", כי ה' יתברך סוקר את הדור כולו, וביחס לדור הוא דן את היחיד.

יחיד שחי בדור שפל של רשעים, דורשים ממנו פחות.

יחיד שחי בדור של צדיקים, דורשים ממנו יותר.

* * *

"ושבו מארץ אויב, ושבנו בנים לגבולם"

השתפכות של אהבה

הפטרת היום השני של ראש השנה היא נבואה המבטאת כיצד הקב"ה כביכול "משתפך" באהבתו לעם ישראל: "כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרידי חרב" וגו' (ירמיה לא, א).

בסוף ההפטרה ירמיהו הנביא מתנבא (שם יד-טז): "כה אמר ה', קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם על בניה כי איננו. כה אמר ה', מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך נאם ה' ושבנו מארץ אויב. ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבנו בנים לגבולם".

בדברי תנחומים אלו בהם מנחם הקב"ה את רחל אמנו, לכאורה ישנה כפילות. תחילה נאמר: "ושבו מארץ אויב", ושוב נאמר: "ושבו בנים לגבולם". מה זה בא ללמדנו?

התנועה הציונית: שיבה מארץ אויב

נבואה זו מתקיימת בימינו, ובהתבוננות בקורות תקופתנו מתבארים דברי הנביא כבאספקלריא המאירה: התנועה הציונית שעוררה לשיבת ציון, באה לעולם כתגובה לאנטישמיות ממנה סבלו המוני בית ישראל בארצות פזוריהם. ההשקפה ביסוד ההתעוררות של התנועה הציונית לעלות לארץ ישראל היתה, במהותה, בריחה מאותה אנטישמיות. בעצם, פתרון "הבעיה" של האנטישמיות היתה הדאגה היהודית היחידה שלהם. הוגי הדעות של התנועה הציונית הטיפו שאם רק תהיה לעם ישראל "מולדת" משלה או אז "בעיית היהודים", כלומר האנטישמיות, תיפטר ותיעלם. אלא שבעוד שהציונות הרוויזיוניסטית ראתה במולדת פתרון מושלם בפני עצמו (בלי קשר לדת) ל"בעיה" זו, הציונות הכללית ראתה במולדת פתרון חלקי בלבד, כאשר החלק הנוסף של הפתרון, לשיטתם, היא מחיקת זכר ישראל והפיכת עם ישראל ל"עם ככל העמים" רח"ל. רק כך, הם הטיפו, השנאה תיעלם.

אוגנדה

לצורך יישום השקפה זו היו ביניהם שאף הציעו להקים "מולדת" מחוץ לגבולות ארץ ישראל, באוגנדה למשל. הצעה קונקרטיה בכיוון הזה עלתה בקונגרס הציוני וכמעט נתקבלה. הדבר נבע מהשקפה שעמדה בשורש העלייה לארץ ישראל, והיה פועל יוצא מהצורך לברוח מאנטישמיות. לא מאהבה ותשוקה לארץ ישראל.

רחל ממשיכה לבכות

והנה, אודות ה"עלייה" שנוצרה כתוצאה מהשקפת עולם זו, אמר הנביא: "ושבו מארץ אויב". הם אמנם ישובו לארץ ישראל, אך לא מחמת אהבת הארץ עצמה, אלא כדי לברוח

"מארץ אויב".

אולם רחל אמנו, בראותה את אלו שחזרו לארץ ישראל "מארץ אויב", נוכחה לדעת שהם כה התרחקו מחיי תורה ומצוות שלא לכך היא התכוונה, והיא ממשיכה אפוא לבכות.

בנים השבים לגבולם

אשר על כן הקב"ה ממשיך לנחם את רחל אמנו ומוסיף ואומר לה: "ויש תקוה לאחריתך וגו', ושובו בנים לגבולם". קיימת "תקוה", שתתגשם בשלב מאוחר יותר, בשלב בו ישובו "בנים", וכפי שנאמר: "בנים אתם לד' אלוקיכם", "לגבולם" - לגבולות ארץ ישראל. בשלב מאוחר זה, ישראל ישובו לארץ ישראל משום שאלו הם גבולות ארץ ישראל; מחמת קדושה הארץ ולא מחמת בריחה מארץ אויב.

רק אז, כאשר שרחל אמנו תראה את ה"בנים" הללו החוזרים לגבולם, היא תבוא סוף סוף אל סיפוקה, והיא תסיר את הדמעות מעל לחייה.

ברוך ה' זוכים אנו לראות את תחילת קיומו של החלק השני של הנבואה, כאשר בזמננו הרוב המכריע של העליה לארץ ישראל הם בני תורה, בעלי תשובה, ושומרי תורה ומצוות, הבאים להתענג על ד' בארץ הקודש - "בגבולם"!

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

היחס למצוות שאינן מושלמות

א. בעמדנו לפני יום הדין, יתכן שעולה הרהור בלב כי ע"פ שורת הדין אין סיבה לחשוש מהמשפט בראש השנה. כיון שבפשטות הגמרא נראה שהדין נקבע ע"פ ריבוי הזכויות והעוונות, וכל יהודי שמשדל לעשות רצון קונו, ובפרט מי שזכה לשבת באוהלה של תורה, זוכה להרבות לעצמו כל יום אלפי מצוות. ואף אם הוא נכשל בחטאים, בוודאי מספרם אינו מתקרב כלל למספרן של המצוות להן הוא זוכה.

לעומת זאת, בסיום 'אבינו מלכנו' אנו אומרים "אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים". ומפורש שאי אפשר להחשיב את מצוותנו כמעשים אשר בזכותם אפשר לזכות בדין, וצריכים אנו למתנת חינוך. וצ"ב.

מדברי מרן הח"ח בספרו שמירת הלשון (שער התבונה פרק ד) עולה ידיעה יסודית מאד בצורת קבלת המצוות והעבירות בדין שמים. בפרק זה האריך הח"ח בגודל חשיבות הענין לדון לכף זכות. ובתוך דבריו בענין זה, כתב כך:

"והנה לפי רוב הרגלו של אדם במדה זו, כן נגד זה יתמעט ממנו עון לשה"ר. והנה מה מאוד צריך האדם לחזק את עצמו במדה זו לדון את כל אדם לכף זכות, כי ע"י מדה זו דכף זכות וכן להיפך ח"ו, נקל להאדם להעלות על עצמו שם צדיק או רשע לעולם, כי ידוע הוא דחובתו של האדם וזכותו תלויים לפי רוב המצות והעוונות שיש בידו, כמו שאחז"ל בכמה מקומות אם רוב מצות הוא בגדר צדיק ואם רוב עונות הוא בגדר רשע, ואחז"ל (ראש השנה ט"ז ב) שלשה ספרים נפתחין ליום הדין (היינו יום הדין הגדול בעת התחייה כפירש"י שם) צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם, רשעים גמורים (היינו רוב עונות כפירוש רש"י שם) נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם שנאמר וכו', בינונים וכו'. והנה ידוע הוא דבענין הזכויות שיש ביד האדם אף אם כחול ירבון, אם הקדוש ברוך הוא יתנהג עמו במדת הדין הגמורה לא ישארו בידו כי אם מעט מזער, כי כמה וכמה מהן לא השלים לעשות אותן בכל פרטיהן ואופניהן הנאותין לאותה מצוה, ואפילו אותן שהשלימן כדין לא היו באהבה וביראה ובשמחה הראוי לעשיית המצוה. כללו של דבר, אם ידקדק הקדוש ברוך הוא ח"ו אחר עשיית מצותיו, ימצאו רובן בעלי מומין, והמצות שישארו לו יהיו מעוטא דמעוטא נגד העונות שיש לו, ויקרא על האדם עבור זה שם רשע לעולם. אבל אם הקדוש ברוך הוא יתנהג עמו במדת הרחמים, ויחפש עליו זכות בכל עניניו, ישארו זכויותיו על מכונו. ויותר מזה, שאפילו אם נמנו מעשיו ונמצא שיש לו רוב עונות, אם הקדוש ברוך הוא יתנהג עמו במדת הרחמים הגמורה יתמעטו מנינו. כי בודאי ימצאו כמה וכמה מהעונות שיש לחפות עליו שעשה אותן בשגגה או בסיבה אחרת. כללו של דבר אם ירצה הקדוש ברוך הוא לחפש זכות על האדם לא יבצר ממנו. וממילא אם יתמעטו מקצת עונותיו תכריע כף הזכות ויקרא עליו שם צדיק לעולם.

והנה כל זה תלוי לפי ההנהגה שהנהיג את עצמו בימי חייו עם הבריות. אם דרכו היתה לדון אותם לכף זכות, דנין אותו ג"כ לזכות כדאיתא בשבת קכ"ז. ואם דרכו היתה ללמד חובה על הבריות ולדבר עליהם רע, גם מלאכי השרת מדברים עליו רע למעלה, כדאיתא במדרש משלי. על כן צריך שידע האדם בנפשו בעודו בחיים, כי בעת שהוא דן את חברו בין לטב בין למוטב אז בדיבוריו ממש הוא מסדר דין לעצמו".

ומבואר בדבריו שמעיקר הדין מצווה שלא נעשתה כראוי בכל פרטיה, ואף אם נעשתה כראוי, אם לא נעשתה באהבה וביראה ובשמחה הראויה לא תיחשב למצווה כלל!

וההבנה בזה, כנראה, היא שלפני מלך הכבוד לא שייך להביא מצוות שאינן בשלמות, וכשם שנאמר על קרבן בעל מום "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", כך יש לומר גם על מצווה שאינה מושלמת. וממילא מצווה שאינה בשלמות אין ראויה להחשב כלל. ובמשל הדיוט נאמר, שכשם שברור שאי אפשר להביא לשלחנו של מלך סחורה מסוג ב' וג', ומי שקיבל על עצמו לספק את הסחורה לבית המלך, אם יביא סחורה כזו, לא יקבל תשלום כלל, כך מעיקר הדין א"א להביא לפני הקב"ה מצוות שאינן מושלמות מכל הבחינות, בין בדקדוק הלכותיהן, ובין בשלמות רגשות הנפש בזמן קיום המצווה.

ומצינו יסוד זה במסילת ישרים פרק ט"ז (בביאור מידת הטהרה) "...ואמנם אף על פי שאיסור כזה בטל במיעוטו, על כל פנים, המעשה שתערובת כזה בתוכו טהור לגמרי איננו, כי הנה כשם שאין עולה על גבי המזבח שלמטה אלא סולת נקיה מנופה בשלש עשרה נפה (מנחות עו, ב) שכבר טהור לגמרי מכל סיג כך אי אפשר לעלות על רצון מזבחו העליון להיות מעבודת האל השלמה והמובחרת, אלא המובחר שבמעשים, הטהור מכל מיני סיג. ואינני אומר שמה שהוא זולת זה יהיה נדחה לגמרי, כי הרי הקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בריה ומשלם שכר המעשים לפי מה שהם. אמנם, על העבודה התמימה אני מדבר הראויה לכל אוהבי ה' באמת, שלא יקרא בזה השם אלא העבודה הטהורה לגמרי, שלא תהיה הפניה בה אלא לשם יתברך ולא לזולתו. וכל מה שיתרחק מן המדרגה הזאת, כפי הרבות רחוקו כן ירבה החסרון בה וכו'". וגם בדבריו נראה שמעיקר הדין העבודה הראויה צריכה להיות שלמה בכוונה, בלתי לה' לבדו.

ב. וכעת צריך להסביר מדוע כאשר מתנהג הקב"ה עם האדם בכף זכות, מתקבלות זכויותיו, הרי אינן ראויות להתקבל למעלה.

וצריך לומר שכיון שיש לאדם סיבות מדוע לא עשה את המצווה כראוי הקב"ה מתחסד עימו ומקבל את המצוות כמות שהינן.

וכעין זה מצינו במהר"ל נתיבות עולם נתיב התשובה פרק א בביאור דברי המדרש על דברי החכמה והנבואה וכו' בענין התשובה: "משל אל מלך בשר ודם שנתן לאחד כלי

---

¹² ואולי הטעם כעין הנאמר בחוני המעגל שיש הנהגה מיוחדת כלפי בן החביב לאביו. ובדרך מליצה יש לומר שמכל מקום בזה"ז מקבלים אף מצוות אלו כיון שבזה"ז זוהי דרך העולם, וכעין הדין המבואר באתרוג הכושי שכשר לבני כוש (סוכה ל"ו), כיון שזו הדרך במקום זה.

לשמור והכלי נשבר והוא מצטער על זה מאימת המלך ולא ידע מה יעשה לכך הוא שואל חכם אחד מה יעשה, והוא משיב כי דבר זה אינו כבודו של מלך ואין להשיב לו הכלי כך. ואדם זה לא ידע מה יעשה ויאמר כי באולי זה לא ידע הנהגת מלך זה אלך ואשאל אחד מקרובי המלכות שהם מכירים את המלך, וכאשר הוא שואל אותו משיב לו כי אני מכיר את המלך גדולתו ורוממותו אין ראוי להביא כלי זה לפניו ולכך אמר כי יש לאבדו לגמרי. והנה לא ידע מה יעשה ולכך אומר אלך אל האומן שתקן את הכלי אולי ימצא לו תקנה ובא אל האומן אמר שיש תקנה לזה הכלי אבל התקנה קשה גם לא לכל הקלוקלים שבו רק לאחד או לשנים. והנה זה אומר על כל פנים לא אוכל להיות נקי מזה אלך אל המלך עצמו יעשה רצונו מה שיעשה, והנה המלך אמר הכלי הזה שבור אני משתמש בו, והראשונים שלא אמרו לך כך מפני כבודי עשו ולא מצד הנהגתי אבל אני משתמש בו כך".

ובזה מבוארת היטב התפילה 'כתבנו בספר זכויות', בה אנו מבקשים שהקב"ה יקבל ברצון גם את כל ריבוי המצוות שאינן מושלמות.

ג. ונראה שע"פ הקדמה זאת יש לבאר היטב את דברי הרמב"ם (פירוש המשנה, מסכת מכות פרק ג משנה יז) "מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם מצוה משלש עשרה ושש מאות מצוות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא, לכן אמר ר' חנניה כי מחמת רבוי המצוות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה. וממה שמורה על היסוד הזה שאלת ר' חנניה בן תרדיון מה אני לחיי העולם הבא, וענהו העונה כלום בא לידך מעשה, כלומר האם נודמן לך עשיית מצוה כראוי, ענה לו שנודמנה לו מצות צדקה בתכלית השלמות האפשרית, וזכה בה לחיי העולם הבא. ופירוש הפסוק ה' חפץ לצדק את ישראל למען כן יגדיל תורה ויאדיר". ולכאורה צ"ב, מדוע יזכה האדם לחיי העוה"ב דווקא מחמת מצווה אחת שעשאה לשמה מאהבה, ולא בכל ריבוי המצוות האחרות.

ונראה שביאור דברי הרמב"ם הוא ע"פ דברי הרמח"ל והח"ח - אף שבדרך כלל הקב"ה מקבל אף מצוות שאינן מושלמות, ונותן עליהם שכר, בכל זאת, שכיון שמטרת בואנו לעולם היא כדי שנזכה לקבל עוה"ב בלא 'נהמא דכיסופא', על כן צריך שתיעשה מצווה אחת באופן שהשכר עליה יהיה במידת הדין, וללא כיסופא כלל. ולכן הרבה לנו הקב"ה תורה ומצוות, כדי שמתוך ריבוי זה נזכה לכל הפחות למצווה אחת מושלמת, ורק על ידה נזכה לחיי העוה"ב.

ד. נמצא ע"פ המבואר, שבמבט הפשוט, ובמידת הדין הפשוטה והברורה, מצבו של אדם מן השורה מדאיג מאד. ואין מקום לזכייה בדין אלא בביטחון בגודל רחמיו של אב הרחמים, ובריבוי תפילות ובקשות, וההתנהגות במידות החסד וכף הזכות הגורמות שמן השמים ידונו אף אותנו בחסד וברחמים ויכריעונו לכף זכות.

כתיבה וחתימה טובה.

לתגובות: c053312259@gmail.com

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א רב
ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק □ מפעל "משיב כהלכה"

ירח האיתנים תשפ"ד

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

בגיל ובחרדת קודש מגישים אנו הלכות לחודש תשרי הנוגעות במיוחד לשנה זו, שחל ר"ה בשבת, וכוללים הלכות לכל החודש, עשי"ת, יוכ"פ, סוכות, דיני חוה"מ החמורים, שמחת תורה, הכל באופן מסודר בס"ד החל מחודש אלול עבור לימים הנוראים, דבר דבור על אופניו.

מורינו שליט"א מציינ במכתבו בסיפוק "ולקראת חודש תשרי ערכו חוברת בהלכות ממני הנחוצות לכאו"א וכו' " אכן עמל רב, ושבעות רבים, ודמים תרתי משמע הושקע בחוברת זו ע"מ לערוך דבר מושלם, ורבינו שליט"א ישב שעות רבות, ובכח סכינא חריפא אשר משמיא קזכו לי, לא השאיר הלכה עמומה וכך זוכים אנו בס"ד להגיש לפניכם הלכות ברורות אלו ב"ה.

חוברת זו יוצאת לאור לקראת יום השנה החל בכ"א אלול של האי גברא רבא הגאון האדיר חסידא ופרישא רבי יעקב אשר זצוקל"ה פלדמן מגדולי רבני ירושלים ומשיירי אנשי כנסת הגדולה אשר רז לא אניס לי' והוא הגבר הוקם עול ומראשית הוצאת הלכות אלו לאור עולם, הגיה, איזן, תיקן, חיקר, עבר על חלק גדול מהנכתב כאן וליבן שעות מרובות בהלכות אלו ובזכותו רואים הדברים אור. יהיו הדברים לנחת רוח ולעילוי נשמתו הזכה ותהא צרורה בצרור החיים.

יש לתת את הדעת על בקשה נוספת במכתבו של רבנו וכלשונו, "היו שותפים במפעל קדוש זה ע"י רכישת שעות מענה, אחד המרבה ואחד הממעט, כל אחד כפי יכולתו" עוד מוסיף רבינו "ויש כאן גם את המעלה של צרכי רבים, שמי שחייב ממון לאחרים, ואינו יודע למי, שחז"ל תקנו שיעשה בהם צרכי רבים יכול לצאת ידי חובתו ע"י נתינה למקום קדוש זה, וזה מלבד זכויות מזכי הרבים להשפיע חסדים מרובים ולהוושע בבנים ובני בנים תלמידי חכמים ובכל הישועות כמבואר בזה"ק".

מכאן תצא הקריאה לאלו שעדיין לא זכו להיות שותפים במפעל קדוש זה, חייגו נא 24 שעות ביממה למספר 0733-100-202 ורכשו לכם יחידת שותפות.

יש לציין כי בימים של לפני יום כיפור, פועלת שלוחה מיוחדת לשאלות בעניני רפואה והלכה, שלוחה 4 ע"י רבנים מוסמכים ומובהקים, מה שגם פועל לקצר את התור בשלוחה הרגילה.

השי"ת יעזור ונזכה כולנו לשנה טובה ומתוקה, כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים.

מפעל משיב כהלכה

הלכות לימים הנוראים וחגי

תשרי

הכולל

חודש אלול, ימי הסליחות, ראש השנה שחל
בשבת, עשרת ימי תשובה, יום כיפור, סוכות
, חול המועד, שמיני עצרת ושמחת תורה
מאת עמוד ההוראה הגאון רבי נפתלי נוסבוים
שליט"א

רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק
אלול תשפ"ג

לעילוי נשמת

האי גברא רבה ויקירא , מנקיי הדעת שבירושלים , צנא מלא ספרא , בקי במכמני התורה ורז לא אניס ליה,

שייף עייל שייף נפיק , ויגע באורייתא תדירא , חסידא ופרישה,
עשה לילות וימים באהבתה של תורה , והורה בהלכה ביראה טהורה,
העמיד תלמידים לאלפים לתורה ויראה , והתווה דרך להוראה כדת של תורה

בטל בלוי"נ לרבוה"ק מגור זיע"א ויבדלחט"א

הגאון החסיד רבי **יעקב אשר** זצוקל"ה

בן הרה"ח ר' משה ז"ל **פלדמן**

מגדולי רבני ירושלים ומחשובי הרבנים דחסידי גור

מחבר הספרים 'כתב משה' על השו"ע ו'מכתם ליעקב' על התורה

נלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה בצפרא דשבתא

לסדר "ברוך אתה בצאתך" כ"א אלול תשפ"ב

יהי זכרו ברוך וימליץ טוב בעד המשפחה הרוממה ותלמידיו וממשיכי דרכו

ת.נ.צ.ב.ה.

בס"ד

חודש אלול

א. ימי אלול הם ימי רחמים והסליחות וימי רצון .

ב. **כתב המט"א: דיש לכל אחד לעורר לבו בתשובה אשר חטא על הנפש למען יזכה בהשפטו בשבת המלך על כסא דין ביום הרת עולם.**

ג. החל מב' דר"ח אלול , נוהגים לומר אחר גמר התפילה בוקר וערב מזמור כ"ז בתהלים לדוד ד' אורי וישעי , וכתבו הגאונים כי היא סגולה נפלאה לזכות בדין.

ד. הרבה נוהגים לומר אחר שחרית אחר עלינו ואחר ערבית משום דעלינו תדיר והוא קודם , שכח לומר אחר שחרית יכול לומר אחר מנחה. העיקר שיאמרו ב' פעמים ביום.

ה. הרבה נוהגים לומר לדוד עד שמיני עצרת , היינו פעם אחרונה שאומרים הוא בהושענא רבה אחר שחרית (ויש מקומות שאומרים גם בשמ"ע).

ו. כתב מט"א , דאף למנהג האשכנזים שלא אומרים סליחות מר"ח אלול, מ"מ יש להשכים להרבות בתורה ובתפילה , לקיים הפסוק קומי רוני בלילה לראש אשמורת שפכי כמים לבך נוכח פני ה'.

ז. המנהג לתקוע בשופר מב' דר"ח אלול כל יום אחר שחרית תשר"ת.

ח. המנהג לעמוד בשעת התקיעות , ויש שהסבירו כי בהיות וענין התקיעות הוא כדי לעורר נפשו בתשובה ולקיים הכתוב היתקע שופר בעיר והעם וכו' אך אין חובה לעמוד.

ט. העומד באמצע ברכות קר"ש בין פרק לפרק ואין מי שיתקע מותר לתקוע לציבור ולא נחשב הפסק.

י. יחיד שלא שמע תקיעת שופר , אינו חייב להשלים , אבל טוב שישמע כדי שיתעורר בתשובה.

יא. כתב באגרו"מ , ציבור ששכחו או לא יכלו לתקוע בשחרית יתקעו אחרי מנחה.

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

- יב. אין מדקדקין בתקיעת שופר של ימי אלול כמו בתקיעת שופר של ימי ר"ה.
- יג. נשים אי"צ להקפיד על שמיעת תקיעת שופר באלול.
- יד. אין תוקעין בערב ר"ה כדי לערבב השטן. התוקע להתלמד יעשה זאת בחדר סגור.
- טו. הפוסקים הביאו להרבות בתהלים בימי אלול, לכן רבים נוהגים להוסיף עשרה מזמורים כדי שעד ר"ה יגמרו ב' פעמים ספר תהלים שיוצא כמנין כפ"ר, (ק"י מזמורים כפול ב' פעמים), וכתב הטור (תקפ"א) דכל שמרבה לבקש רחמים זכות היא לו.
- טז. נהגו בקרב חסידים לעשות נישואין בחודש אלול, ואפילו אחר ט"ו, מפני שהחודש מוצלח וטוב לישראל והם ימי רצון.
- יז. כתבו בפוסקים, דכשנותנים אגרת לחבירו עד י"כ, נכון להוסיף באגרת שמברכו בכתיבה וחתימה טובה, (ואחרי ר"ה בגמר חתימה טובה).
- יח. כתב מט"א, כי במסגרת בדק הבית שכא"א עושה, אנשי מעשה נהגו לבדוק תפילין ומזוזות שהגיע הזמן לבדוק, ויש מהפוסקים שהמליצו, שבזמנינו שהתפילין נעשים בהידור רב, עדיף לא לבדוק אם אין סיבה מיוחדת, (שהיה במקום עם לחות גבוהה או בשמש או במים ח"ו), כי מריבוי הבדיקות יכול להיווצר פסולים חדשים, ואם בדק פעם אחת והיי טוב העמד דבר על חזקתו.
- יט. מרבים בצדקה בחודש אלול, ובא"ר כתב דמרומז בפסוק איש לרעהו ומתנות לאביונים.
- כ. סגולה לזכות ביום הדין, כתב בספר קדושת לוי לדון את ישראל לכף זכות.

ימי הסליחות

- א. מתחילים לומר סליחות במוצאי שבת לפחות ארבעה ימים לפני ראש השנה ובשנה בה חל ר"ה ביום שני או שלישי מתחילים במוצאי שבת שבוע שלפני זה.
- ב. כתב שו"ע הרב בסידור שלו דזמנה החל מאשמורה שני, עוד כתב באגרות משה (או"ח תנינא קה) דבזמן התחלפות המשמרות הוי עת רצון, ויש שנהגו לומר יותר מוקדם, ויש אומרים בלילה אחר חצות, ולכל מנהג יסודו מקודש.
- ג. בשאר ימים נוהגים לומר זאת בבוקר אחר ברכה"ת, (וי"א בלילה אחר חצות), אם הגיע זמן טלית ותפילין (משיכיר) ראוי לחזן שילבש טלית שלו מאשר יקח מאחר שנכנס בספק ברכות ואם לא הגיע עדיף שיקח של ציבור.
- ד. מתחילין סליחות באשרי גם המתפללים ביחידות, והמתפללים ביחידות אין אומרים י"ג מידות אלא בטעמים כמו שנקרא בתורה, או מדלגים לגמרי, וכן מדלגים המלים זכור לנו היום ברית שלוש עשרה שלפני הי"ג מידות.
- ה. הלומדים בזמן אמירת הסליחות במקומות שיש כמה מניינים, אין חייבים להפסיק לאמירת י"ג מידות עם הציבור, וודאי הלומדים לרבים שלא יפסיקו.
- ו. נהגו שהחזן שניגש לסליחות, מתפלל גם שחרית ומנחה, וכ"ז באופן שאין חיוב, וביש חיוב אין מעכב אם יתפלל החיוב התפילות הרגילות.
- ז. יום א' דסליחות רבים נהגו לצום, כיום שקשה לצום וזה גורם לחולשה בתורה ותפילה, עכ"פ יש לנצל היום בריבוי תורה ותפילה.
- ח. שבת שלפני ר"ה אין מברכים החודש, ואומרים אב הרחמים, וכן מסיימים מסכת אבות (הפרקים שנשאר).
- ט. במוצאי שבת אומרים ויהי נועם.

ערב ראש השנה

התרת נדרים

- א. שחרית א"א תחנון.
- ב. נהגו לעשות התרת נדרים לפני ר"ה כדי שיבוא לר"ה נקי מכל חטא נדרים החמור. והוא סגולה שיתקבלו תפילותינו לרצון ביומא דצלותא.
- ג. לכתחילה נוהגים ששלושת המתירים יושבים והמבקש התרה יעמוד.
- ד. לכתחילה, מי שיכול, יש להקפיד שהמתירים יהיו שלושה אנשים (ולא נשים), ויהיו בני מצוות ונתמלא זקנם.
- ה. אפשר שהמתירים יהיו קרובים (מלבד בעל לאשתו).
- ו. המתירים יכולים להיות ג' הדיוטות, אבל ברמה כזו שאם יסבירו להם הלכות נדרים יבינו, וכן שאם יצטרכו לפתוח פתח או חרטה ידעו לעשות זאת, אבל אי"צ לדעת הלכות נדרים, ואפילו שאינם יודעים ההלכות הפשוטות גם טוב.

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

- ז. מתירים נדרים מגיל בר מצוה ולא לפני אפי' שנדרו נדר, מ"מ י"א שמופלא הסמוך לאיש, הגם שנדרו נדר, מכל מקום אינו יכול להשאל על הנדר.
- ח. מסירת המודעה נהגו לומר בפני שלושה, אך אין מעכב ויכול לומר גם בינו לבין עצמו.
- ט. מסירת המודעה מועילה, כששכח מהתנאי בשעה שנדר, ולא כשזכר מכך, דאם זכר הרי מבטל תנאו.
- י. הפוסקים מציינים, דאין לסמוך על מסירת המודעה אלא לצורך גדול, אבל במקום **שלא התכוין לנדר**, כגון, שנהג מנהג איסור או מצוה ולא אמר בלי נדר, אפילו שצריך לקיימו, מ"מ בזה מועיל מסירת המודעה אפי' לכתחילה, אבל במקום נדר גמור, לכתחילה לא יסמוך על זה ויתיר כהלכה.
- יא. נשים לא נהגו במסירת מודעה, והפוסקים מציינים, שנראה שסמכו על כל נדרי שיאמרו בליל יו"כ"פ, שהוא גם מעין מסירת מודעה, ולפי"ז עליהם להבין פי' המילים שאומרים דב"ז אין מועיל.
- יב. השואל ומבקש התרה צריך להבין מה שאמר ובל"ז אין מועיל.
- יג. לא זכר לעשות התרת נדרים בערב ר"ה, יכול להשלים בעשרת ימי תשובה עד יו"כ"פ, ואפשר גם בלילה.

הכנות לחג.

- א. יכין פרי או בגד חדש לצורך ברכת שהחיינו בליל ב' דר"ה.
- ב. כפי המבואר בשו"ע לגבי ערב יו"ט שאין להקיז דם, ה"ה בער"ה אם אין צורך מיוחד להקיז הדם עדיף לעשות זאת, לפני ערב יו"ט, או אחר יו"ט, אבל בדיקות דם שגרתיות אינם בכלל זה.
- ג. מרבים בצדקה לעניים לצורך החג.
- ד. מהנכון ללכת לקברים לבקש מלפני השי"ת שיצא דיננו לטובה.
- ה. יזכור להכין הסימנים לליל ר"ה.
- ו. יש להשאיר אש דלוקה ל – 48 שעות שיוכל להשתמש ביום השני לנרות ולבישול.
- ז. יזכור לחתוך מפות ניילון לפני החג כי בחג אסור.
- ח. מסתפרים בער"ה, להראות שאנו בטוחים בדין, ונכון להסתפר קודם חצות.
- ט. המנהג ללבוש בגדי יו"ט כבכל יו"ט.

יו"ט של ר"ה שחל בשבת

מה נכבד היום לאדונינו בהגיע יומא דצלותא עת כל העולם כולו עובר לפניו כבני מרון, הפליגו צדיקים בגדלות היום ועל הצורך להיות בשמחה, כמאמר הנביא: כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, וביחוד כשחל בשבת שהיא יום שמחתכם (ספרי פי' בהעלותך), ועם זאת להיות באימה ויראה על שבת אלוקים במשפט, ובטחון שבוודאי יצא היום לטוב לנו, וכתב הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א ענין ראש השנה כמו שאחד רוצה לבנות בית אזי הוא מצייר תחילה על הטבלא צורת הבית עם חדריו וכו', ובהמשך מבאר דכשאוכל דבר חמוץ הרי הוא מעקם פיו ונשאר מזה רושם לא טוב כל השנה ולכן מסיים: אין לאדם בראש השנה כי אם לבלות כל היום בתורה ותפילה.

- א. במעריב מוסיפים בתפילה זכרנו לחיים, לפני מלך עוזר, מי כמוך, לפני ונאמן אתה, וכתוב לפני וכל החיים, בספר חיים, בברכה אחרונה לפני החתימה, וכל ההזכרות האלו אם שכח אין חוזר, ויכול להשלים מיד אחר הברכה לפני שהתחיל הברכה הבאה, וכן בתפילת אלוקי נצור אבל אין חייב להשלים.
- ב. מסיים המלך הקדוש ואם טעה וסיים הק-ל הקדוש יחזור לראש התפילה, מי שנסתפק, בר"ה שמוסיף ובכן תן פחדך וכו' ויודע שהוסיף הוספות אלו, יכו לסמוך שוודאי סיים כהוגן, אך בעשי"ת שאין הוספות אלו, המסתפק צריך לחזור לראש התפילה.
- ג. שכח יעלה ויבוא בתפילות ר"ה, אם הזכיר קדושת היום באמצע אינו חוזר.

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

- ד. כתבו הפוסקים לדקדק יותר בניקוד התיבות של התפילה בר"ה, כי בר"ה יש משמעות חזקה לכל המתבאר, אם לשון בקשה או לא, וכן משמעות של חיים, כגון לחיים כתוב שיאמר בשו"א ולא בפתח או קמץ.
- ה. חתם מקדש ישראל והזמנים, ולא זכר להוסיף ויום הזכרון, לא יצא ואם נזכר לפני רצה יכול לתקן ולומר החתימה ואם התחיל רצה יחזור לאתה בחרתנו ואם סיים התפילה יחזור לראש התפילה.
- ו. בכל התפילות חייב להזכיר של שבת, שכח ולא הזכיר, אם הזכיר בחתימה, אינו חוזר, כמו"כ אם הזכיר באמצע ושכח להזכיר בחתימה, אינו חוזר.
- ז. בסיום התפילה אומר 'עושה השלום', וכן בקדישים בסיום הקדיש.
- ח. בעשיית אומרים המלך המשפט, ואם טעה ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט ונזכר תוכ"ד חוזר ומתקן, ואם לאחר כדי דיבור, אינו חוזר מכיוון והזכיר מלך בתפילתו.
- ט. בשנה זו שחל ר"ה בשבת, אומרים ויכולו, וכן מזכיר המלך הקדוש בברכת מעין שבע, ואם טעה, חוזר ומתקן, והש"ץ מתקן רק אם לא סיים הברכה.
- י. אחר ברכת מעין שבע, אומרים מזמור כ"ד בתהילים פסוק בפסוק, החזן והקהל.
- יא. אחר סיום התפילה בליל א' דר"ה נוהגים לברך אחד לשני לשנה טובה תכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים, ומשחרית נוהגים לברך גמר חתימה טובה.

סעודות ליל יו"ט

- א. עושים קידוש ומזכירים של שבת, ומברכים שהחיינו על יו"ט, וגם אם יש לו פרי חדש אין מכוין עליו, וטוב להסירו מהשולחן, ונשים העושות קידוש לבד יאמרו שהחיינו בקידוש ולא בהדלקת הנרות ויוציאו יד"ח את שאר השומעים, ואלו שברכו שהחיינו בהדלקת הנרות, מותרות לומר אמן ואין זה הפסק.
- ב. טובלים הפת בדבש, והמנהג לטובלו גם במלח, יש שטבלו בצד אחד מלח ובצד שני דבש ויש שלא הקפידו ע"כ, ולבי הדרכים אוכל מצד הדבש.
- ג. בליל ר"ה אוכלים הרבה דברים לסימנא טבא, ומתחילים בתפוח, ואם יש מן שבעה על השולחן, מוריד מהשולחן ואם א"א מברך עליו קודם ופוטר כל מין העץ שבסעודה.
- ד. אחר שאוכל התפוח אומר יהי רצון מלפניך ה"א וא"א שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה.
- ה. בשאר המינים יש אומרים שמזכירים עם שם שמים וכמו בתפוח ויש אומרים שאומרים יה"ר מלפני אבינו שבשמים בלא שם שמים.
- ו. אם בירך כבר על המאכל את הברכה שלפני מבקש היה"ר ואח"כ אוכל ואם לא בירך עדיין, מברך ואוכל מעט, ואח"כ מבקש יה"ר וכו', ואוכל עוד.
- ז. אם בטעות אמר היה"ר מיד אחר הברכה לא הוי הפסק.
- ז. לגבי ברכת האדמה, היות והסימנים אינם רגילים לבוא בדרך כלל בסעודה במשך השנה, ורק עכשיו בר"ה אוכלים את זה לא נחשב כדבר שדרכו לבוא בסעודה, ויכול לכתחילה לברך ע"ז אדמה, (ולא דומה לגזר שרגיל לבוא באמצע הסעודה במשך השנה).
- ח. חובה לבדוק את התמרים מתולעים לפני האכילה, ואם רואה שיש שכיחות מצויה של תולעים או שאין רוצה לאכול בגלל שחושש מתולעים, יסתכל על זה ואין חיוב לאכול, דהרי בגמ' יש גירסה יהא רגיל למחזי היינו שדי בהסתכלות.
- ט. יזכור בסוף הסעודה לא לברך שוב על הקומפוט, משום שבירך עליהם בתחילת הסעודה.
- י. חוץ מהסימנים שנזכרים בשו"ע יש שנהגו להוסיף מיני מאכלים המסמנים על סימן ברכה, שלפי המקום ההוא יש לו משמעות לסימן ברכה, לדוגמה, גזר שבלשון אידיש הינו מעהרי"ן ומבקשים שירבו זכויותינו או שנרבה, והיו שאכלו את עין הדג ואמרו יה"ר שתשגיח עלינו בעינא פקיחא, וכן על זה הדרך, ובאמרי פנחס כתב, יש לאכול ארבוז (ארבעס) בר"ה לעורר חסדים (עיי"ש ענייני ר"ה אות עו).
- יא. לגבי אכילת הראש מוזכר שיאכלו ראש כבש, אמנם זה רק למי שיש לו ומי שאין לו יכול לאכול ראש דג אך לא יאכל ראש פרה או עגל.
- יב. מי שנמצא במקום שאין שם את הסימנים בכל זאת יכול לומר את היה"ר, דהלא זה רק בקשת רחמים.
- יג. נהגו גם לאכול מיני מתיקה כגון צימע'ס.

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

יד. כתבו הפוסקים שלא יאכלו דברים חמוצים או מרים בראש השנה לכן נהגו שלא לבשל הדגים בחומץ.
טו. בכלל דברים המרים ג"כ חריין, אפי' שזה חריף ובחריף לא מצינו שיקפידו, מ"מ מכיון ויוצאים בזה יד"ח מרור בפסח רואים מכאן דזה נחשב דבר מר ולכן לא אוכלים בר"ה חריין.
טז. קצת לימון ששמים לטעם לא הופך הדבר לחמוץ אבל אם עיקרו חמוץ, נהגו שלא לאכול.
יז. בצל ופלפלים חריפים אין בעי' לאכול כאמור לעיל, דזה לא חמוץ או מר.
יח. בספרים הביאו אחד הטעמים שלא לאכול דברים חמוצים, דאדם מעוות פניו כשאוכל דבר חמוץ או מר ומשפיע על כל השנה, ק"ו המראה פנים שמחות ושלוות משפיע לכל השנה טובה רבה, אך לא יזוז מאימת יום הדין.
יט. מי ששכח יעלה ויבוא בברכת המזון בלילה חוזר ומברך, וביום אין חייב לחזור דהרי י"א דיכול להתענות.
כ. אחר האוכל ילמד מעט קודם השינה, וי"א תהלים דהרי הלילה נכתבים הספרים, וכתבו הספה"ק דיכול לפעול בלילה לעצמו ולאחרים שנה טובה ומתוקה.

ר"ה ביום

א. ר"ה הוא אחד מההשכמות המובאים בטור ולכן נכון להשכים לפני התפילה.
ב. רבים מקפידים להשכים לפני עלות השחר, על פי מש"כ הירושלמי מאן דדמיך ריש שתא וכו' וכן נכון לעשות, ועכ"פ לא לקום אחרי נץ החמה, ומי שחושש שאם יקום כ"כ מוקדם, זה יפריע לו בעבודת היום, יקום בשעה שלא יפריע לו מסדרי היום ברגיעות.
ג. אם אמר בטעות יום תרועה, אינו חוזר.
ד. אין אומרים אבינו מלכנו בשבת.
ה. אחר התפילה הולכים שמחים וטובי לב, בבטחון כי שמע ה' קול תפילתנו ברחמים, אך לא יקילו ראש ותהיה יראת ה' על פניהם.
ו. אין להתענות בראש השנה, וככתוב בנחמיה אכלו משמנים ושתו ממתקים וכו' כי חדות ה' היא מעוזכם.
ז. מקדשים כבכל יו"ט ומוסיפים פסוק תקעו בחודש שופר וכן מזכירים של שבת (ומתחילים בשל שבת, ואח"כ וידבר משה, ואח"כ תקעו).
ח. הפוסקים הביאו דברי הירושלמי כי מאן דדמיך בר"ה דמיך מזל"י, פי' הישן בר"ה גם מזלו ישן, עם זאת, כתב במשנ"ב כי מי שראש כבד עליו אחר הסעודה יכול להקל, ובפרט שזה אחר חצות והאריז"ל הביא שאחר חצות אי"צ לחשוש לכך, כמו"כ יש הכותבים כי בשבת יותר קל, ועכ"פ יזהר מהבטלה, שההולך בטל כישן, אלא ינצל זמנו בלימוד דברים הקלים או אמירת תהילים, ואם ראשו כבד עליו יכול לנוח מעט ולא נחשב דמיך בריש שתא.
ט. בשנה זו שר"ה חל בשבת אומרים תשליך ביום השני.
י. הנוטלים ידים לסעודה שלישית, לא ירבו באופן כזה שלא יוכלו לאכול בלילה, סעודת יום טוב לתיאבון.

ליל שני דר"ה

א. יש להזהר שלא לעשות מלאכה לפני זמן כניסת יו"ט, וגם אחר כניסת הזמן יש לומר ברוך המבדיל בין קודש לקודש, או ותודיענו במעריב.
ב. שכח לומר ותודיענו יכול לומר עד סוף הברכה, ואם סיים הברכה אינו חוזר וסומך על הבדלה שבכוס.
ג. בקידוש ליל יום טוב, אומרים לפי הסדר של יקנה"ז, דהיינו יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן.
ד. מותר להדליק נר מיוחד לצורך הבדלה, וידליק מנראש אחרת.
ה. שכח להבדיל בקידוש, אומר הבדלה על הכוס באמצע הסעודה.
ו. שיירי הנרות הם מוקצה אבל יש מקילים שמוותר להוציא שיירי נרות ע"י כף או סכין ולרוקן לאשפה.
ז. נחלקו הראשונים אם יש לברך שהחיינו בליל ב' דר"ה כיון דזה יומא אריכתא, לכן הכריעו הפוסקים להכין בגד חדש או פרי חדש (החייב בשהחיינו) בשעת הקידוש וכשמקדש יכוין גם ע"ז וגם על יו"ט אבל גם מי שאין לו מברך שהחיינו.
ח. נשים שאין מקדשות בעצמם יעשו אחד מהשניים או ילבשו בגד חדש קודם הדלקת הנרות או ידליקו סמוך לקידוש ומיד ישמעו קידוש ושהחיינו ויאכלו הפרי חדש סמוך לקידוש לפני נט"י.

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

ט. נשים המקדשות לבד יברכו שהחיינו רק בקידוש, כמו בליל א' ויניחו הפרי סמוך אליהם ויאכלו מעט מיד אחר הקידוש לפני נט"י.

י. בשעת הקידוש יהא מונח הפרי לפני המקדש ובשעת ברכת שהחיינו יתן עיניו ולבו גם על הפרי (ובבגד יכוון על הבגד).

יא. שאר השומעים הקידוש יכוונו גם שהחיינו על הפרי חדש ויאכלו מעט קודם נט"י.

יב. אין לברך שהחיינו על פרי חמוץ או שלא נגמר בישולו ולכך אין לקחת קלמנטינה ירוקה (המצוי בעונה זו) וכן פרי בוסר.

יג. יקפיד לא להרבות באכילת פירות כדי שיעור כזית, אם אכל כזית, יקפיד לאכול גם בתוך הסעודה, ויפטור הכל בברכת המזון, גם מי שאוכל גרעינים של רימון או פלח תפוז כיון דהוי בריה ויש אומרים דחייב בברכה אחרונה גם אם פחות מכזית הוי ספק לכן יקפיד לאכול גם בתוך הסעודה ולא יברך העץ שהרי נפטר בברכת העץ שלפני הסעודה.

יום ב' דר"ה

א. ר"ה הוא אחד מההשכמות המובאים בטור ולכן נכון להשכים לפני התפילה.

ב. רבים מקפידים לקום לפני עלות השחר, וכן נכון לעשות על פי הירושלמי מאן דדמיך וכו', ועכ"פ לא לקום אחרי נץ החמה, ומי שחושש, שאם יקום כ"כ מוקדם זה יפריע לו בעבודת היום, יקום בשעה שלא יפריע לו מסדרי היום ברגיעות.

הלכות נחוצות לתקיעות

א. השנה מברכים שהחיינו ביום השני לכל הדיעות דהרי לא בירכו ביום הראשון כי הי' שבת, ולכן אין צריך להדר אחר בגד חדש.

ג. הרבה נוהגים שלא לאכול קודם התקיעות, ומי שחלש ליבו יעשה קידוש ויאכל בצינעא.

ד. נשים יכולות להקל לאכול קודם התקיעות, וק"ו קטנים.

ה. המנהג להקל לשתות בהפסקה שקודם התקיעות, כבכל שבת ויו"ט.

ו. הנכון ביותר לשמוע בזמן שכולם תוקעים, כי כיון שתיקנו לתקוע אז, מתקבל יותר, ואין מדקדקין בדינו, ומי שלא יכול לשמוע עם כולם מחמת אונס, ויש באפשרותו לשמוע או מוקדם בבוקר או אחר הצהריים, עדיף שישמע מוקדם בבוקר מהטעם שזרזין מקדימין למצוות.

ז. אומרים למנצח קודם התקיעות ז' פעמים, מי שלא הספיק מפסיק, ולא ימשיך כשמתחילים ברכות.

ח. מי שנכנס אחר שבירך התוקע או שהיה במקום ולא שמע הברכות, אם יכול להתחיל ולסיים הברכות קודם שיתחיל לתקוע יעשה כן, ואם לא, יחכה לסדר אחר, ואם גם אז לא הספיק, יברך בשמו"ע אחר סיום הברכה מקדש ישראל ויום הזכרון, אבל לא יברך באמצע הברכות של שמונה עשרה, אם לא הספיק בשמו"ע יברך בחזרת הש"ץ לפני שהתחיל הבעל תוקע לתקוע, ומברך ב' ברכות לשמוע ושהחיינו.

ט. בעל תוקע שקולו נמוך ואין יכול לברך, יברך אחר שקולו נשמע, כמו"כ אם בירך התוקע ולא הצליח לתקוע כלל, או שאין יכול להמשיך, יתקע אחד מהנמצאים שם ואי"צ לברך שוב, ואם לא שמע הברכות, אם כבר שמע התקיעות אי"צ לברך שוב ואם כעת רוצה לצאת יברך בלחש.

י. אין להפסיק בדיבור בין הברכות לתקיעות, בין התוקע בין השומעים, רק לצורך התקיעות, הפסיק בדיבור בין הברכה לתקיעה לצורך אחר, חוזר ומברך.

יא. לכתחילה גם לא יפסיק בין סדר לסדר בתקיעות דמיושב, ומנהגו שלא לומר היה רצון שבין התקיעות.

יב. גם בין התקיעות דמיושב למעומד לא יפסיק בדיבור לכתחילה, שלא מענין התקיעות או התפילות, ואם הפסיק שם, אי"צ לחזור ולברך, שכבר שמע תקיעות דמיושב.

יג. לצורך אמירת תהלים מותר להפסיק (אבל לא באמצע שמו"ע), אבל אין ללמוד בה.

יד. נשים נהגו לשמוע שלושים קולות, אם לא שמעו בביהכני"ס, אבל לא יתקעו.

טו. ילדים קטנים שהגיעו לחינוך, ישמעו לפחות ל' קולות.

טז. התוקע לנשים וכבר יצא יד"ח, אסור לברך עבור הנשים (וזה ברכה לבטלה), אלא יברכו לעצמם או תברך אחת בשביל כולם, ובכה"ג שאף אחת מהם אינה יודעת לברך ישמעו תקיעות ללא ברכות.

יז. התקיעות ששומעים בציבור מגיעים לסך מאה קולות, אבל התוקע ליחיד די שיתקע עבורו שלושים קולות דמיושב, ולכתחילה לפני שהתחיל מוסף, ואם לא אפשרי ישמע אחר מוסף, אבל לא יפסיק בתפילה לשם כך.

יח. תקיעות דמיושב הגם שנקראים כן, לכתחילה נהגו לעמוד, ומי שקשה עליו עמידה יכול לסמוך עצמו על שולחן וכדו', אבל התוקע מחוייב לעמוד מעיקר הדין, ולכן גם לא יסמוך עצמו על כלום אלא בשעת הצורך כשא"א אחרת.

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

יט. ולכן יחיד השומע רק השלושים קולות כדלעיל (אות יז), מחוייב לעמוד מעיקר הדין, ולא יסמוך עצמו על כלום, אלא א"כ הוא חלש מאוד או נפל למשכב שאז מותר גם לשבת או לשכב וכו' (כפי הענין).
 כ. חובה להזהר לשמוע כל תקיעה גם השברים או התרועה, גם אם התקיעה או התרועה ארוכה מאד ויותר מהנצרך.
 כא. השפ"א מחדש בספרו עהש"ס (ר"ה לד) שאם מאריך בתרועה חייב להאריך בתקיעה כנגדה, וכך המנהג למעשה.
 כב. השומע תקיעת שופר ויחד עם זה שומע גם רעש מאנשים בחוץ או רעש ממכונות (מזגן, מאוורר וכדו'), או כל רעש אחר לא הוי הפסק, ולא צריך להשלים התקיעות האלו.
 כג. חולה או זקן הנמצא בביתו, אי"צ להדר אחר מנין שיבואו לביתו לשמעו בעשרה.
 כד. אין שום הידור לתקוע לבד, ואין בזה משום מצוה בו יותר מבשלוחו, כיון שעיקר המצוה היא בשמיעת התקיעה.
 כה. בעל תוקע שצריך להתלמד, יכול לתקוע בר"ה לפני התפילה ויכוין שלא לצאת יד"ח.
 כו. לכתחילה לא יטלטל שופר בליל ר"ה שלא לצורך, אבל לצורך יש להקל, ואף שאין תוקעים בלילה מ"מ כל החג נקרא יום תרועה.

כז. ביום מותר לטלטל השופר דהלא ראוי לקטן כדי להתלמד, אבל לא יתקע שלא לצורך כלל.
 כח. אחר התפילה, הולכים שמחים וטובי לב, בבטחון כי שמע ה' קול תפילתנו ותקיעותינו ברחמים, אך לא יקילו ראש ותהיה יראת ה' על פניהם.
 כט. יום ב' דר"ה אין נוהגים הקולות של יו"ט שני, מכיון דחוששים שהוי יומא אריכתא וזה יום אחד של יו"ט.
 ל. אחרי מנחה אומרים תשלך.

דינים כלליים לר"ה

א. אין לאכול אגוזים בר"ה, וב' טעמים נאמרו בפוסקים: א. שמרבה כיחו וניעו ומפריע לתפילות, ב. משום שאגוז בגי' חטא.
 ב. לטעם ב', רבים נהגו להחמיר, שלא לאכול גם תבשילים שמעורב בהם אגוזים, שהגם שלא מפריע להתפלל, אבל יש בזה את הטעם השני.
 ג. עם זאת, אם זה בטל בתבשיל, או שאין שמו עליו, כגון נוגט, שאין ניכר וידוע כלל שיש כאן אגוזים, נהגו להקל.
 ד. עפ"י סוד, נהגו שלא לאכול ענבים, אבל מיץ ענבים אין להחמיר.

מוצאי ר"ה – צום גדלי' – עשיית

א. יש להקפיד להתפלל מתוך סידור, כי יש כמה הוספות חשובות, וביניהם שצריך לחזור ולהתפלל.
 ב. מבדילים כבכל מוצאי יו"ט, ברכת הגפן והמבדיל.
 ג. מי שהתענית גורם לו חולשה, ורוצה לאכול ולשתות קודם עלוה"ש, יתנה (אפשר גם במחשבה) שאינו מקבל התענית עד עלוה"ש, וליטול ידיים אפשר עד חצי שעה קודם עלות השחר אבל מיני מזונות ופירות ושתי' אפשר עד עלות השחר.
 ד. מי שחושש שאם יצום בצום גדליה, לא יוכל לצום ביוכ"פ, ישאל חכם אם לצום, וכן מי שחלוש ישאל חכם.
 ה. עשיית, נהגו לגמור התהלים עוד פעם לפני יוכ"פ, ואומרים ספר תהילים כל יום, ואם יש ארבע ימים אומרים ביום השלישי ב' ספרים (ספר שלישי ורביעי).
 ו. כתבו הספרים, להרבות בספרי מוסר בימים אלו, והביא במשנ"ב, כי כל יום ישוב כנגד ימות השנה, כגון ביום א' ישוב על ימי ראשון, וכן הלאה, ולכן ירבה בתשובה ויקפיד יותר גם על דברים שבד"כ אינו מקפיד עליהם כי זה חומרא או מנהג חסידות.

ז. רבים נהגו ללמוד מס' יומא בימים אלו עד יוכ"פ.
 ח. מרבים בתפילה ובסליחות בימים אלו, ובנתינת צדקה.
 ט. בשנה זו, שיוכ"פ חל ביום ב', יש נוהגים שמקדימים סליחות י"ג מידות ליום חמישי, ויש נוהגים שאומרים ביום שישי.
 ט. מי שלא עשה התרת נדרים בערב ראש השנה, יעשה בימים אלו ואפשר גם בלילה.
 י. נוהגים לעשות כפרות בימים אלו, מי שביכלתו לקבל תרנגולים שעדיין לא השתמשו בהם לכפרות מכשרות טובה, יהדר לעשות בתרנגול, ולוקחים תרנגול זכר לאיש ונקבה לאשה, ויכולים מצד הדין לעשות כמה בתרנגול אחד.
 יא. המשתמשים בתרנגול, ובאפשרותם גם לשחוט מיד אחר כך, יזכרו לקיים מצות כיסוי הדם בברכה, ובעמידה, ויש לפזר עפר תחוח במקום שעומד לשחוט, ואם יש שם עפר כזה יזמינו בפה לצורך כיסוי הדם, ומעיקר הדין, המצוה של כיסוי הדם שייכת לשחוט, אך יכול לכבד אחר במצוה זו, אבל לא יכבד קטן למצוה זו.

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

יב. מכיון, ובזמננו קשה לדעת אם התרנגולים אכן השתמשו בהם או לא, רבים עושים במעות, ואומרים, מעות אלו ילכו לצדקה ואני אלך ואכנס לחיים טובים ולשלום.
 יג. במעות לכפרות, אין שיעור למעות (ולא פחות מפרוטה), ויתנו המעות לצדקה.
יד. החייבים כסף ואין יודעים למי, נתנו חז"ל תקנה, שיעשו בהם צרכי רבים, כמו"כ אפשר לתת עבור קרובים או ידידים שהלכו לעולמם, 'משיב כהלכה' עושה צרכי רבים במשך כל השנה, ואפשר לצאת ידי"ח תקנת חז"ל בנתינה למקום זה, אפשר לחייג 24 שעות ביממה למספר 0733-100-202.

ערב יום כיפור

דינים כללים

א. בליל ערב יוכ"פ, נוהגים לאכול סעודה עם בשר כמו יו"ט, וגם אלו שלא אוכלים כל השנה בשר, יכולים לאכול כבר מהלילה מאחר שנהגו כן.
 ב. אין נוהגים לומר סליחות, ומרבים בתשובה, ובצדקה, ומעשים טובים, רבים נהגו ללכת לקברי צדיקים כמש"כ הרמ"א, לבקש על גמר חתימה טובה.
 ג. אין אומרים מזמור לתודה, ותחנון, ולמנצח, ואבינו מלכנו.
 ד. אחרי שחרית לובשים בגדי שבת.
 ה. יש מצוה מיוחדת מן התורה לאכול ולשתות ביום זה, והאוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי, ויראה לאכול מספיק כדי שיוכל לצום כראוי ביוכ"פ.
 ו. אלו שמותרים לאכול ביוכ"פ לשיעורים, יראו להרבות בשתייה ביום זה, כדי שלא יצטרכו להגיע לכך, שלא יוכלו לצום אפי' לשיעורים.
 ז. מי שיכול לצום באופן שאם ישאר בבית, ולא ילך לתפילות, יצליח לצום, כי המאמץ גורם לו קושי לצום, עדיף להישאר בבית לנוח, ואפילו לשכב כל היום ולא להתפלל כלום, העיקר לצום, כי הצום מדאורייתא ביום זה.
 ח. אלו שעפ"י הלכה אין להם לצום, אסור להם להחמיר על עצמם, ויותר נח"ר להשי"ת מכך שעושים כפי ההלכה, מאשר שיחמירו במקום סכנה, ואכילתם נחשב יותר להשי"ת, מאשר שיצומו.
 ט. גם מי שאינו מתענה, יש לו מצוה להרבות באכילה ובשתיה, משום שמחת יו"ט.
 י. באכילת ערב יוכ"פ, מתקנים האכילה של כל השנה, ויש לכוין לשם מצוה.
 יא. נוהגים לאכול דגים ובשר עוף בסעודת ערב יוכ"פ בבוקר.
 יב. כמו"כ נהגו באכילת קרעפליך, (בצק ממולא בבשר עוף), ע"ש שהיו"ט מכוסה.

פיוס חבירו

א. יפייס אדם חבירו בעיוכ"פ, גם אם ציערו בדברים.
 ב. אם גרם לו גם הפסד כספי, צריך בנוסף לשלם לו את הנזק, ובזה כתבו הפוסקים שיתיעץ עם רב, ולא יורה לעצמו היתר, כי גזל נפשו של אדם מחמדתו, ואין לסמוך על עצמו.
 ג. הפוסקים מציינים, כי משמע מהגמ' ביומא, שעל הצריך לפייס חבירו, לבקש, או לשלוח מי מטעמו, כדי לפייס חבירו, ולא שהנפגע יאמר איזה נוסח כללי ששייך לכולם, ונלמד מזה שבגמרא יומא מספרת, שרב הטריח עצמו להסתובב ליד מי שפגע בו, כדי שיוכל לבקש ממנו מחילה.
 ד. אם המבקש מבין שע"י שמפרט החטא, הנפגע יתבייש, לא יפרט, ונכונים הדברים גם לגבי לשה"ר שאם יפרט יגרום רק יותר צער ועגמ"נ.
 ה. לא מועיל שנותן מתנות וכדו' לחבירו, או שקונה לו עליה, אלא צריך לפייסו, בפרט בדברים שהשני נפגע.
ו. בשפ"א על הש"ס (יומא פז:): כתב, דאף אם השני טועה בכך שנפגע, ומקפיד שלא בצדק, גם יש לפייסו בעיוכ"פ.
 ז. מידת חסידות לנפגע, שימציא עצמו לפני הפוגע, לעזור לו לשוב על מה שפגע בו, כמו"כ לא יהא אכזרי מלמחול, ויש לזכור, שביוכ"פ כולם מבקשים מחילה מאת השי"ת, ובזכות שמוחלים למטה מוחלים למעלה.
 ח. כל השנה אפשר, ויש לבקש מחילה, אלא שביוכ"פ מתעורר עת רצון אצל הבריות עם הזמן, ולכן יש שמשאירים לעיוכ"פ, אבל יש לראות שלא לדחות זאת לזמן אחר, שמא יפסיד המחילה, וגם שביוכ"פ חותמים הספרים.

מנחה – סעודה המפסקת – הכנות לחג

- א. מתפללים מנחה לפני סעודה המפסקת.
- ב. החזן מתעטף בטלית במנחה .
- ג. במנחה אומרים וידוי בשמו"ע בלחש , קודם אלוקי נצור, אחר יהיו לרצון.
- ד. החזן אינו מתוודה בחזרת הש"ץ.
- ה. אחר מנחה אוכלים סעודה המפסקת, אוכלים מאכלים הקלים להתעכל , בשר עוף ותפוחי אדמה וכדו' , שלא יהא שבע ומתגאה ומתפלל.
- ו. יש להקפיד על סעודה זו , ולאכול לפחות כביצה פת ולגמור מבעוד יום.
- ז. יתנה לפני ברכה"ז (גם במחשבה מועיל) שאינו מקבל התענית.
- ח. אפשר לשתות עד השקיעה , וגם השותה מים שלא לצמאו עכשיו , אלא כדי שלא יהיה צמא ביוכ"פ , מברך שהכל.
- ט. נהגו אברכים להדליק נר הבריא שידלק כל היוהכ"פ ויכולה גם האשה להדליק עבורו בבית ויש שכתבו דיותר טוב להדליק בבית, למוצאי יוהכ"פ מבדילים על נר זה.
- י. מי שאין לו אב או אם , מדליק נר מיוחד עבורם (חוץ מנר הבריא).
- יא. המדליקים בביהכ"ס , יניחו את הנר יחד עם כולם , ולא יעקבו אחר הנר אם דלק וכמה דלק , ואי"צ להקפיד בזה כלל , גם אם ראה שנכבה , אלא אם ראה שנכבה ידליקו שוב במוצאי יוכ"פ כדי שידלק כל הנר , (ובמשנ"ב הוסיף בזה דהרבה פעמים בגלל החום או איזה רוח נכבה הנר ואי"צ לחשוש לכולם).
- יב. נוהגים להדליק נרות לפני יו"ט , ומברכים להדליק נר של יום הכיפורים.
- יג. נשים שמדליקות נרות , מברכות גם שהחינו בזמן ההדלקה , ולא יברכו אחר כך בביהכ"ס , עם כולם , רק ישמעו ויענו אמן.
- יד. כיון שחובה ליהנות מהנרות , יש לשים נרות שידלקו לפחות עד שיחזרו מהתפילה , (יש לחשב שהתפילה ארוכה יותר מכל שבת ויו"ט).
- טו. גם נשים חייבות להוסיף מחול על הקודש ביוכ"פ.
- טז. יזכור למשמש בכיסוי קודם כניסת החג , כדי לראות אם לא נשאר מעות , או דבר מוקצה אחר.
- ליל יוהכ"פ**
- א. מוציאים ס"ת (לכתחילה כשר) מהארון , ואומרים מזמור צ"ז ה' מלך עד אור זרוע לצדיק , ומסתובב מחשובי הקהל עם הס"ת סביב הבימה , ואומרים כל הזמן שמסתובב הפסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה , החזן עם הקהל , ומנשקים התורה , ומפייסים התורה על מה שפגמו בכבודה , ומקבלים ע"ע ללכת בדרך התורה.
- ב. אחר כך מכניסים הס"ת לארון קודש , ועומדים שני אנשים מחשובי הקהל , לימין החזן , ולשמאלו , ואומרים יחד , ע"ד המקום וע"ד הקהל וכו' אנו מתירים להתפלל עם העבריינים.
- ג. אח"כ אומר החזן כל נדרי , ומתחילים כל נדרי כרבע שעה לפני השקיעה , והשניים נשארים עמו לידו עד אחרי שמברכים שהחינו.
- ד. אומרים כל נדרי ג' פעמים , וכל פעם מגביה כחזן קולו יותר מפעם קודמת , והקהל אומרים יחד עם החזן בקול נמוך יותר.
- ה. צריך להבין נוסח המילים שאומרים בכל נדרי.
- ו. נשים צריכות במיוחד להבין , כי זה במקום התרת נדרים שאומרים בער"ה.
- ז. חולה שמתפלל ביחידות בביתו גם אומר כל נדרי.
- ח. המנהג לומר דנדרנא מיום כיפורים זה עד יו"כ"פ הבעל"ט.
- ט. אח"כ אומרים ונסלח וכו' , ויאמר ד' וכו' ושהחינו.
- י. ויאמר שהחינו בשמחה עצומה ויכוין על היו"ט ועל מחילת עוונות שביום זה ויקבל במחשבתו כל העינויים.
- יא. כשאומרים וידוי, צריך לעמוד בלא לסמוך על כלום.
- יב. אחר מעריב , אומרים אדון עולם ושיר היחוד .

(המשך בגיליונות הבאים בע"ה)

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

סימנא מילתא!

"מה יהיה? טרם קנו חבושים לראש השנה!" הבית כמרקחה, חייבים מרקחת חבושים כ'סימן'. הבת מצאה אצל ירקן חבושים ירוקים מקומטים. "לא! אל תקני! קשה לקלף אותם". במקום 'כולל-ערב', תר האב אחר חבושים צהובים וחלקים. עקרת-הבית מאחרת לאסיפת ההורים ב'בית-יעקב' כי הרחיקה לקצה העיר בחיפושיה... היתכן? ר"ה בלי חבושים? "אמא", שואלת הקטנה "למה בעצם אוכלים חבושים בר"ה?". "אהה, לא זוכרת, משהו באידיש, שאלי את אבא". האב מסביר כי באידיש 'של פעם' נקראו 'גוטעס' ורוצים 'גוט יאהר', שנה טובה. אך משפחה זו חיה ב'קללה' - לחץ ועצבים, ביטול לימוד התורה, זילות בצוות החינוכי, הכל למען 'סימן ברכה'. אכן, כל מנהג קדוש, אך אין 'חבוש' מתיר עצמו...

*

'מנהגים ומסורות' עוטפים את מועדי ישראל. חן מיוחד וחוט של טוהר מלווים את המנהגים הללו. צדיקים הקפידו מאוד לבל ישנו מנהג אבות, ואף החמירו עם הלועגים עליהם. ברם, צריך להתבונן ולחבר ילדינו לזהות מה העיקר. מנהג אינו 'טפל', חלילה, אבל מחשבת הלב היא העיקר, כנשמה שבגוף. מה שווה עטיפה הדורה ללא 'מתנה' בפנים?

נשנן בקרבנו ובאוזני תלמידינו מְשֻׁלוֹ הַנִּפְלֵא שֶׁל הַמַּגִּיד מְדוּבְנָא עַה"פ אֲשֶׁרֵי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה, אודות כפרי שבביקור בעיר ראה כי עם פרוץ דלקה הריעו בחצוצרות עד שהאש שככה. התלהב מהרעיון! במיטב כספו רכש חצוצרה ובשובו לכפר הודיע, שמעתה, בפרוץ אש, יעמוד יתקע ויריע מול הלהבות! ויהי היום, הוועק האיש שאש אוחות בבתי הכפר. הוא נעמד על כסא, תוקע ותוקע, והבתים נשרפים ונשרפים. איש בער לא ידע וכסיל לא יבין שאין בכח החצוצרה לכלות אש. תרועותיה מזעיקות עזרה, מגייסות שאיבת מים ופעולות כיבוי. אֲשֶׁרֵי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה, יהודי יודע מה מהות התרועה! 'עורו ישנים... וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה!' השטן נרתע, לא מהקרן גופא כי אם מההתעוררות!

הפרסומאים והשבועונים השתלטו על חיינו. 'מועדי ישראל' הפכו לחגיגות קולינריות מעוצבות נטולי פנימיות. אכן, בספה"ק יש טעמים רבים למאכלי חלב ב'שבועות', אך מכאן ועד להפיכת 'זמן מתן תורתנו' למצעד קישים, פשטידות ולזניות... בחודש סיון המתכונים מרובים ממאמרי חיזוק על קבלת התורה. כך בראש השנה. בגמרא מוזכר לאכול ולראות מאכלים שונים. תמרים, קרא, כרתי.... אך מה העיקר? ה'סימן' מעורר לתפילה ותחינה, לא הרוביא והסילקא חשובים כמו אמירת ה'יהי רצון' בכוונת הלב! האם עיקר ר"ה הוא "ראש פּוֹרָל מְקוֹרְמֵל בְּגַרְעֵינִי רִימוֹן בְּנִיחוּחַ סִילָאן"? נוהגים להימנע מאכילת אגוז שהוא בגמטרי' חטא. הכי חשוב זה להתרחק מחטא, שהלוא גם הוא בגמטרי' חטא!

קראתי על משפחה שסועדת בניחותא בליל ר"ה, מתבוננים ומתפללים עם כל סימן וסימן. לדוגמא, "שנפרה ונרבה כדגים" - מתפללים על זוג פלוני ואלמוני. "שנהיה לראש..." - משוחחים על דברים שבהם מבקשים מה' עליה והצלחה. "שיכרתו שונאינו" - נזכרים בפיגועים ובשכול... "שנה טובה ומתוקה" - מקבלים על עצמם קבלה טובה (בחד-פעמי או בהו"ק...) **להמתיק למישהו...** נציין כי אש"ה בגמטרי' דב"ש, ובוודאי יש להמתיק לעקרת הבית, ובכך להרויח גם סגולת חז"ל לפרנסה (ב"מ נט.). משפחה זו מְחַיָּה ומעוררת פנימיות מנהג הסימנים, בבחי' **לא המדרש העיקר אלא המעשה.**

"אין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי עצמו הוא סימן שיזכיר לאדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר הזה... העיקר הוא ההתעוררות והתפילה..." דברי רבינו השל"ה הק'. בדורנו הפכה המליצה "עם סגולה" לפירוש מחודש, עם שְׁתוּלָה כל ביטחוננו בסגולות. קונים סכין חדשה והרי פרנסה, שנא' 'החותך חיים לכל חי!'. שום בכיס וקוביית מלח בתיק, ניתן לרכוש "ערכת סגולות", עלה ערבה חבוטה, ושאריות נר חנוכה, חול ממירון, מים מהכנרת וכו', במחיר מבצע! מקור הסגולות בהררי קודש אך לא במקום תפילה ומעש"ט. האם גם אנו מאמינים שחצוצרה קסומה מכבה שריפות?

"א"ר אבהו, למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" (ר"ה טז). איך עוקדים עצמנו? אי' בשל"ה הק' נכמו 'תפילתו' הנודעת, גם לימוד וקיום דבריו הם 'סגולה': שבכל פעם שמזדמן לאדם מצוה, או שחלילה ניצב בפני עבירה, יחשוב שהקב"ה מנסה אותו ברגע זה, בודק אותו, כפי שניסה את אברהם ויצחק! גם בדברים 'קטנים' כהשכמת הבוקר לתורה ותפילה, איפוק מדיבור שעדיף-לא-להשמיע. **בעמידה זו עוקדים עצמנו לפניו! מקריבים אברי גופינו ונפשנו, מתבטלים בפניו!**

נזכור דברי ה'משנה ברורה' - למען שנה טובה יש לנהוג במתיקות, ולא רק להימנע ממאכל חמוץ. בל נהיה 'חמוצים'! עזור ליהודי לזכות לשנה מתוקה, הלבן שיניו והקב"ה ילבין חטאיך... **חַיֵּךְ**, והשנה תהיה לך מחויכת!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

החצי הוא נורא

ולפעמים צריך אכילה

גם המלך הורה

לכבד את הכלה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון:

תענית עד חצות בראש השנה שחל בשבת

כל שנה מותר להתענות בראש השנה עד חצות [סי' תקפ"ד, א' ומשנ"ב סק"ה וסי' תקצ"ז
סק"ב], אבל השנה שראש השנה חל בשבת, חייבים לאכול לפני חצות מפני כבוד השבת
'הכלה' [שם ובסי' רפ"ח, א' וסק"ב].

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף לג: גמ' יכול יעצים עינו. ומשמע שאם עצם עינו פטור מעיקר הדין דעיקר הוא שיראו שעומד לכבוד רבו, אלא שעובר על ויראת, מכיון שמפקיע את עצמו מן המצות. ועי' בביאור הלכה (סי' קכח) שהוכיח מזה לענין כל המצות, שאסור להפקיע את עצמו מן המצוה, ועי' בתוספות בברכות (לז:): והנה הנחלת צבי (יו"ד סי' רמ) הקשה שלכאורה כשם שהעוצם עינו פטור מחיוב קימה, הוא הדין סומא פטור, ובסומא אף אין חיוב משום ויראת, שאינו עושה כן כדי להיפטר ממצוה, ואם כן מדוע רב יוסף היה קם לפני אמו (כמבואר לעיל לא:): הרי הוא היה סומא, וכתב לחלק שהפטור באינו רואהו הוא דוקא לענין חיוב כיבוד, שילפינן מתקום, אבל חיוב מורא הוא גם באינו רואה, ועיין בחזו"א, ועי' ברעק"א בשו"ע סי' רמ' שכתב שאפילו אם אביו הוא סומא יש חיוב לעמוד, וצ"ב אם זהו דוקא באביו מצד יראה אבל בת"ח שזהו מצד כיבוד והידור אולי אינו חייב.

דף לד: גמ' אשה בעלה משמחה. ואין החיוב מוטל עליה, וכתב התוס' רי"ד שגם בבתו החיוב הוא על האב, ובאלמנה על מי ששרויה אצלו. ורש"י פירש באלמנה שמשמחה בשאר דברים, והתוס' הקשו עליו מכמה מקומות, שמבואר שבזמן בית מקדש לא היה אפשר לקיים רק בבשר של שלמי שמחה, והנה כשנדייק בדברי רש"י, לא נקט את זה אלא באלמנה, ועי' במרומי שדה, ואפשר לומר דודאי רש"י מודה שבאשתו החיוב הוא בשלמי שמחה, שהדין הוא שהבעל יכול להביא קרבנות של אשתו (עי' בנדריים לו.) א"כ אפשר לומר שהחיוב הוא על הבעל להביא קרבן בשביל אשתו, אבל באלמנה לא שייך את זה, וממילא א"א לקיים את החיוב שמחה רק בשאר דברים, וכמו בזמן שאין בית המקדש קיים, וסובר רש"י שאין החיוב לאכול את הבשר משלמי שמחה, אלא החיוב הוא הקרבת הקרבן, ולכן זה לא שייך באלמנה, אבל התוס' סוברים שהחיוב הוא רק לאכול מבשר של שלמי שמחה, וזה שייך גם באלמנה, ונ"מ אם יש חיוב שמחה בר"ה [עי' בשאג"א] מכיון דליכא חיוב שלמי שמחה ומדברי הר"מ בפ"ו הל' יו"ט מבואר שכל שאר שמחות הם בכלל החיוב דשלמי שמחה ומבואר דאם ליכא שלמי שמחה ליכא חיוב לשמח בשאר דברים המשמחים, ועי' באבי עזרי הלכות חגיגה באריכות, ובהגהות חזו"א שם (וע"ע תוס' חגיגה ו. ד"ה דמחייבא, ובטו"א שם, ובאמרי ברוך).

דף לה. גמ' משום דהוי שמחה. ופרש"י שחולק על ר' זירא שסובר שאין חיוב על האשה, ובאמת זהו מחלוקת הרמב"ם והראב"ד (חגיגה פ"א ה"א) לפי האמת, האם האשה בעלה משמחה או שהחיוב הוא על האשה, ובריטב"א לעיל כתב שאפילו אם נימא שהחיוב מוטל על האשה אבל אין ללמוד משם מכיון שהבעל צריך לדאוג בשבילה, ועי' בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' א) בענין אשה ששכחה יעלה ויבא ביו"ט, אם צריכה לחזור על ברהמ"ז, וכתב שם שלכאורה זה תלוי אם החיוב שמחה הוא על האשה או על הבעל, ומסיק שאפילו אם נימא שהחיוב עליה, אבל החיוב לאכול פת אינו מצד שמחה, אלא מכבוד ועונג ומזה נשים פטורות, כמו כל זמן גרמא, והאחרונים הקשו לדברי הרעק"א דפטורות מכבוד ועונג א"כ

היאך מברכים על הדלקת נרות ביו"ט דהחיוב הדלקת נרות הוא מצד כבוד ועונג, ומ"ש שאין חיוב פת מצד שמחה, הקשו עליו מדברי הרא"ש פרק מי שאכלו (סי' כג) שסובר שחייבים מצד שמחה, ובזה לכאו' תלוי אם מותר להתענות בר"ה [עי' סי' תקצו] ובשערי תשובה שם] אם יש חיוב שמחה או לא וזה רק אם החיוב פת הוא מצד שמחה, והפנ"י בכתובות דף ה. כתב דאפילו להנך שי' שמותר להתענות אבל בלילה בודאי יש חיוב סעודה ואם נימא שהחיוב פת תלוי בשמחה ובר"ה ליכא חיוב שמחה אז לכאו' אין חילוק בין הלילה ליום ובפרט דלילה בין כך נתמעט מאך למעט לילה הראשונה ויש לדון הרבה בזה.

דף לו. האי מבעיא לכדתניא בנים אתם לה'. וצ"ב אטו לר' יהודה בזמן שאין נוהגים מנהג בנים ליכא איסור דקרחא, והנה הצדיק מסקולען זצ"ל אמר דבודאי כלפיה הקב"ה בודאי אנו נשארים בנים שלו אלא אם אנחנו מתנהגים כעבדים אז הקב"ה נוהג אתנו כמנהג אדון לעבדו ובבחי' ה' צלך [ובזה פירש מה שאומרים ידיד נפש אב הרחמן ואח"כ אומרים משוך עבדך אל רצונך] והבני יששכר ביאר שזהו הפשט מה שאומרים בר"ה אם כבנים אם כעבדים והיינו אם הלכה כר"י או כר"מ [ועי' ברמ"א יו"ד ס"ס שעב' דישראל מומר מטמא ולא הוי כגוי וכתב הגר"א דקי"ל דבין כך קרוים בנים] אבל באמת בזה שאנו תוקעים וחוזרים ותוקעים ופרש"י בר"ה דף טז: שזה מגלה שאין אנו עושים כעבדים רק לפטור חובתם אלא כבן שעושה רצון אביו יותר ממה שאנו מחויבים בזה אנו מגלים שאנו כבנים ובזה מסתתם טענותיו של השטן, והנה ר"מ מביא ראיה מדכתיב והיה במקום וגו' ופרש"י דמקרי בני אל חי ע"י תשובה וצ"ב דאז גם לר"י נחשבים כבנים ובמהרי"ט כתב דלאחר תשובה נקרים בני אל חי מכלל דקודם לכן נקראים סתם בנים, ובאמת עצם הדבר שמהני תשובה הוא רק מכח שיש לנו דין בנים וכן איתא דמה"ט קבעו לשון השבינו אבינו בברכת תשובה, וזהו הפשט מה דאיתא ברבינו יונה דטובה תשובה ניתן רק לכלל ישראל ובגוים ליכא מושג של תשובה [והגם שמצינו בנינו שהועיל תשובה היינו שזהו בתורת מחילה מכאן ולהבא שלא יענשו עוד אבל התשובה שעוקר למפרע ונעשה כאדם אחר ידיד ואהוב של הקב"ה כלשונו של הר"מ בפ"ז הל' תשובה זהו רק לכלל ישראל שנקראים בנים, והנה האבודרהם ביאר מה שאומרים סלח לנו אבינו כי חטאנו [לשון שוגג] מחל לנו מלכנו כי פשענו [לשון מזיד] וביאר שאם אנו מתנהגים כבנים אז זוכים להנהגה שאב רואה בבנו ודונו לכף זכות שזה רק בבחי' שוגג כי לכל העם בשגגה, אבל אם אנו בבחי' עבד ומלכנו אז רואה האמת שהיה פשע.

דף לז. חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ. ופרש"י שמוטלת על הקרקע או גידוליו. ויל"ע למה חמץ או ד' מינים שהם תלוי בגידול קרקע נחשב לחובת הגוף, והנה התוס' בב"ב (פא. ד"ה ההוא) בתירוץ השני כתבו שביכורים הוי חובת הגוף, שגדר חובת הקרקע הוא שמוטל דין על הקרקע או על גידוליו (ועי' בתורת הארץ סי' א) וכלשונו של רש"י לקמן, והיינו שעצם הפרי אסור משום טבל, וכן בלקט שכחה ופאה, צריך לומר שחל עליהם דין ממון עניים [ועי' בר"מ מתנ"ע פ"ו הל' יד' שהביא דרשה מיוחדת] אבל חמץ או לולב, מכיון שאין שום דין על החפץ רק על הגברא, הוי חובת הגוף, וממילא ביכורים מכיון שאינם טובלים

את הכרי, הוי חובת הגוף, והגם שיש איסור לזרים, אבל זה אינו חל אלא כשנכנסים לירושלים או לעזרה, וא"כ בשעה שמפריש לא חל עליו שום דין, ומשו"ה בעינן מיעוט של ארצך, ובתירוצם הראשון סברו התוס' שבכורים מיקרי חובת קרקע, והיינו או מצד שחל על הפירות איסור לזמן שיכנסו לירושלים, או משום שכל חיוב בכורים חל על הפירות ולא האדם, ועי' בתורת זרעים (בכורים פ"א מ"ו) וא"כ הוי דבר שחל על גדוליו וקרוי חובת קרקע, ולפי"ז גם הפרשת חלה הגם שכל חיובו חל רק בגלגול העיסה, אבל מכיון שחל על העיסה דין טבל, הוי חובת קרקע, וכן כתב רש"י לקמן בפירוש, וכן מוכח מהירושלמי שהביאו התוס', אבל המקנה כתב שלפי הבבלי הוי באמת חובת הגוף אלא שיש מיעוט דכתיב מלחם הארץ, וצ"ל שכיון שהחיוב הוא על העיסה, ולא על גידול של הקרקע הוי חובת הגוף, ועי' בחידושי רבי חיים הלוי (תרומות פ"א הכ"ב) שכתב שלענין חלה אינו תלוי בכלל בגידול, שאפילו אם גדל בחו"ל, אם הגלגול היה בא"י חייב מן התורה, ועיי"ש בגליונות של חזו"א שהקשה, דא"כ למה מיקרי חובת קרקע ולפמ"ש המקנה לק"מ, ומהגאון ר' רפאל שארר שליט"א שמעתי שאפשר לומר שהחיוב בחלה הוא בעצם על התבואה ורק זמן החיוב הוא בשעת שנעשה עיסה [ולפי"ז ניחא שחמץ הוי חובת הגוף אפילו אם נימא שחמץ הוי איסור על החפץ].

דף לח. גמ' והיו מסתפקין ממזן. והנה הגרי"ז על התורה (בשלח טז לה) הקשה, איך היה מותר להותיר מהמן הא נצטוו בלאו שלא להותיר מן המזן, וכתב שכיון שהפסיק המן לירד מן שמים נפקע גם כל דיני המזן, ועי' בבד קודש (פרשת בשלח) שכתב לחדש שאיסור להותיר מן המזן, אינו כאיסור נותר בקדשים, שהאיסור הוא להשאיר כלום, אלא האיסור הוא שאסור להשאיר למחר מכיון שמחר ירד מן ואין לדאוג למחר וכן הוא באבן עזרא שם, ומה"ט כתב שביום השישי לא היה איסור להותיר לשבת, מכיון שבשבת לא ירד מן, וממילא גם כאן, מכיון שירידת המזן פסקה, אין איסור להותיר, ומה"ט לא היו רימה ותולעה בהם, ועי' באוה"ח הק' פ' בשלח שאם הותיר המזן נאסר באכילה דהוי כנותר או מצד לא תאכל כל תועבה (עי' משך חכמה פ' בשלח שארבעים יום אלו היו בזכות יהושע שישב בהר ארבעים יום לחכות למשה רבינו וזהו הפשט לחם אבירים אכל איש עיי"ש).

דף לט. גמ' אריוך ספק לי. וכתב הר"ן שאין בזה איסור לפני עיור, שנתחדש היתר בתורת ודאות, שהספק אינו בכלל האיסור, וכמו ספק ממזר, והשב שמעתתא (ש"א פ"ב) הקשה כיצד מותר לנותן לתת לאחר שאינו יודע, הרי כיון שהוא יודע שזה ערלה, יש לו הנאה מערלה, ולפמ"ש התוס' רי"ד בסוכה (לה.) שערלת חו"ל מותר בהנאה לק"מ, ובזה מובן מה מה שאמר ליה ואבד ודאה וכן שטעונים גניזה ולמה לא חייב שריפה כדין ערלה, ובמנחת ברוך (סי' פט) ובשו"ת בנין ציון (סי' קא) רצו לחדש, שאין חיוב שריפה בערלה, אלא אם שורפו מתירו עיי"ש, ויש שרצו להוכיח מזה שעל ערלת חו"ל אין דין שריפה, וכמ"ש התוס' הרי"ד בסוכה (לה.) שאין בה איסור הנאה, וטעם הדבר הוא כמ"ש הגר"ח הלוי (מאכלות אסורות פ"י הט"ו) על מה שכתב הרמב"ם (שם הכ"א) שעל ערלת חו"ל לוקין רק מכת מרדות וכתב הגר"ח שהרמב"ם לומד שבהלכה לא נאמר שערלה נוהג בכל מקום, אלא נאמר שודאי ערלה אינו נוהג אלא בארץ, והתחדש עוד איסור של ערלת חו"ל

אבל ליכא לאו ע"ז ובזה כתב לבאר הנך שי' דאין רבעי בחו"ל, וממילא אפשר לומר שאין בו כל דיני ערלה וליכא גם חיוב שריפה, ובזה ניחא דאין שורפין הערלה בחו"ל [אבל עדיין צ"ב למה אין שורפין הערלה בארץ ישראל ובחת"ס בת' נתקשה בזה] ומדברי רש"י משמע שלא רצה להתיר להם ספק ערלה, מכיון שהיו מקילים ביותר, ומה"ט הכריז גניזה ולא שריפה, כדינו של ערלה מכיון שמעיקר הדין מותר שהיו ספק ועדיין צ"ב החילוק בין אבד בידים לחיוב גניזה.

דף לט: גמ' מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה. והתוס' כתבו שבעכו"ם הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, וראיה מעשיו. והמהרי"ט כתב שמשמע שישראל מומר הוי כעכו"ם לענין זה, ועי' במשך חכמה (פ' וירא) שביאר את החילוק בין עכו"ם לישראל, עפ"י יסודו של הרמב"ם (גירושין פ"ב ה"כ) שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, הוא משום שישראל בעצם רוצה להיות טוב, אלא שהיצר הרע מעכב, ומשו"ה אין מחשבה רעה מצרפה, משא"כ בעכו"ם וכן במומר שכבר נמשך לרע, המחשבה היא כמעשה, וזהו גם הטעם למה שמבואר לקמן מ. שאם שנה בעבירה, מחשבה רעה של עבירה זו מצטרף למעשה, וכן אם עשה את המעשה לבסוף, מבואר לקמן שגם המחשבה מצטרפת למעשה, ומה דאיתא ודלמא מהרהר בעבודת כוכבים הוי. והיינו ששם ג"כ מחשבה רעה מצטרף למעשה ועי' במשך חכמה פ' צו הביאור בזה דעצם המחשבה הוא החטא גופיה, ועי' בארצות החיים סי' א' דביאר דבזה מובן שבקרבנות של סוכות שבא על הגוים וכן בקרבן דע"ז עולה קודם לחטאת מכיון שבאותן המחשבה הוי ג"כ עבירה א"כ אין העולה דורון עיי"ש, והנה כל סוגית הגמרא איירי שחשב לעשות עבירה, אם נחשב כאילו עשה, אבל המחשבה עצמה היא גם אסורה, כמו שכתב השערי תשובה (ש"ג אות מא) שהלאו שלא תתורו אחרי לבבכם, הוא אזהרה שלא לחשוב לעשות עבירה (ומה"ט מבואר לקמן שאם עשה המעשה נענש גם על המחשבה, מכיון שגם זה אסור) ולענין עריות עצם המחשבה אסור אפילו אם לא חשב לעשות מעשה עבירה, שכתוב ונשמרת מכל דבר רע, כמו שכתב השערי תשובה שם (אות מ).

סיפור

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק

”ומלכותו בכל משלה” - סיפור מיוחד לראש השנה

בשעה שהגביה המטוס והבקיע את שכבת העננים העבה, פרצה השמש בבת אחת מבעד לאשנבים והאירה את פנים המטוס באור חזק, חושפת קהל נוסעים מנומנם למחצה. לא נצרכה עין בוחנת כדי לגלות שמרקם הנוסעים הומוגני לחלוטין. כולם משאינם בני ברית.

רק נוסע אחד היה יוצא דופן, בולט בשונותו. יהדותו הכריזה עליו למרחוק. הנוסעים כולם ניסו למצוא תנוחה טובה יותר על מושבם, הוא בחר לעמוד בירכתי המטוס. מצא לעצמו מקום שאינו מפריע את המעבר, הצטמצם בפינה ככל האפשר והתפלל. עטוף היה בטלית ומעוטר בתפילין. זקנו היה כסוף ברובו אך שריגים שחורים נבזקו אי פה אי שם בתוך שפעת הצחור ההדור. עיניו החומות נעוצות היו בתוך דפי הסידור שהחזיק בידי. הוא ניסה והצליח להתפלל בריכוז למרות ההפרעות הקלות מסביב. המטוס נטה מדי פעם מצד לצד בהתאם להשפעת הרוחות; הקברניט והכלכל שיגרו אחת לכמה דקות הודעות כלשהן במערכת הכריזה; צוות המטוס חלף לידו מדי פעם חמוש בעגלה ומגשי אוכל, אך היהודי התפלל בכוונה גדולה, ומתוך שמחשבתו נצמדה למילים היוצאות מפיו, לא הרגיש בכל המתחולל בסיפון המטוס. כשסיים תפילתו פסע לאחוריו שלוש פסיעות קטנות, מצומצמות, ומיד חלץ תפיליו וקיפל טליתו.

כזה הוא רבי יקותיאל גרונדמן, רבו של בית הכנסת ”נשמת כל חי” בעיר סולט-לייק-סיטי שבמדינת יוטה בארה”ב. כשאומרים בקהילת ”קהל עדת ישורון” שבסולט-לייק-סיטי (להלן סל”ס) את הביטוי ”איש אשכולות”, הכל טוענים שמיד נעמדת מול עיניהם דמותו החייכנית של רבי יקותיאל גרונדמן. אכן איש האשכולות הוא, מלא וגדוש בתורה, ידען נפלא בהלכה ובכל מיני ספרי קודש העוסקים במגוון תחומים נרחב.

אך לא רק איש הספר הוא רבי יקותיאל, שאיש אינו טורח לקרוא לו בשמו המלא, והכל מכנים אותו בחיבה יתרה ”רבאיי גרונדי” במקרה הטוב, ובדרך כלל בקיצור שבקיצורים: ”גרונדי”... ואל תשאלו כיצד רב כזה חשוב, נקרא במין שם כזה שלכאורה איננו מוסיף כבוד, כיון שאחרון האחרונים במרדף אחר הכבוד הוא הרב יקותיאל גרונדמן, והוא עצמו אחראי לכינוי שנדבק בו. חיוכו הרחב מכסה תמיד את פניו העגולות וזקנו הכסוף, כשמישהו מתאמץ לקרוא לו בשם רבאיי גרונדמן, או רבי יקותיאל. ”קרא לי גרונדי” הוא מציע בפשטות נעימה, וצחוקו המתגלגל והסוּחף מדביק את כולם. ”מה יתנו לך ומה יוסיפו לך תארי כבוד” הוא צוחק תדיר. ”כשיהודי מגיע לבית-דין של מעלה אחרי ומאה ועשרים שנה, מרוב בהלה ואימת הדין הוא אינו זוכר כלום. הו, שמה זו אימה אמיתית. פחד המשפט הנורא, ששום תפוח בדבש וסלסולי חזנים בגרונם לא יצליחו להשכיח. הוא שמח מאד אם הוא מצליח לזכור את שמו הפרטי, וכסגולה שלא ישכח אדם את שמו ביום הדין, הוא אומר שלוש פעמים ביום פסוק הקשור בשמו בצורה זו או אחרת. עד כמה שידוע לי, בית-דין של מעלה אינו מזמן אדם למשפט בשם כבוד של מוריני ורבינו...”

כאמור, לא רק איש הספר הוא מיודענו גרונדי, אלא בעיקר איש המעשה. תמיד מתרוצץ הוא ברחבי העיר וידיו מלאות עבודה. פה עזרה למשפחה שנשבר מטה לחמה עם פטירתו הטראגית של האב הצעיר, שם דאגה לרופא מומחה לאחד מבני הקהילה מהעשירון התחתון, הסובל ממחלה כרונית וקצרה ידו מהשיג רופא טוב. ועוד כל מיני עיסוקים שונים שהצד השווה שבהם, עזרה ודאגה לכל נצרך ומבט רחב אופקים הרואה תמיד את הכלל כולו. וכך משלב לו "גרונדי" תורה וגמילות חסדים ועבודת הבורא בתוך סדר יומו הדחוס, ומספיק לעשות בזריזות הנפלאה בשעה אחת, מה שעצלים אינם מספיקים ביום שלם. אי אפשר לתאר את חייה של הקהילה ללא דמותו הכובשת של רבאיי גרונדי, וכבר עשרות שנים שהוא והקהילה הקטנה חד הם.

יחד עם זאת שגרונדי הוא אחד מאבני היסוד של הקהילה היהודית בסל"ס, הרי שדווקא בהגיע הימים הנוראים הוא אינו נמצא שם. מדי שנה באופן קבוע, גרונדי מעמיס את עצמו ואת חפציו יום לפני ראש השנה על מטוס, וטס כאלף ק"מ לעיר גֶּפֶרסון שבמדינת אורגון, כדי לשהות שם בקהילה קטנה של כשבעים יהודים. זה תפקיד שקיבל ירושה מאביו הרב יהושע השיל גרונדמן רבה הקודם של הקהילה. רבי יהושע השיל גרונדמן, לפני שעבר לסל"ס, כיהן כרבה של קהילה קטנה בגֶּפֶרסון, וכאשר עזב לטובת קהל עדת ישורון שבסל"ס, בכו לפניו אנשי קהילתו הקודמת, ובעיקר התלוננו מה יעשו בימים הנוראים. דבריהם הכנים והנרגשים נגעו ללבו, והוא הבטיחם שלא יעזבם לכל הפחות בחודש תשרי, ולכן תמיד לקראת הימים הנוראים היה אורז את חפציו, ונוסע מרחק של אלף ק"מ כדי לשהות עם צאן מרעיתו משכבר הימים. רוב אנשי המקום היו רחוקים מתורה ומצוות, ולא ראו צורך ברב כל ימות השנה. רק בימים הנוראים היה מתעורר בהם הזיק היהודי הכבוי, ואז היה מגיע אליהם רבם לשעבר ושוב שוהה במחיצתם כמה ימים.

הרב יהושע השיל גרונדמן היה "כלבוניק" של יהדות, "כלי קודש" אמיתי, וכך גם בנו אחריו. רבאיי גרונדי עושה הכל בבית הכנסת של הקהילה הקטנה בגֶּפֶרסון: חזן של כל התפילות; בעל תוקע; בעל קורא; וכמובן שאינו נוטש את תפקידו הראשוני ובמסגרת תפקידו כרב, דואג לתקן את כל ענייניה הרוחניים של הקהילה עד כמה שידו מגעת. לפני כל תפילה נושא דרשה ודברי כיבושין לפני המתפללים.

רבאיי גרונדי איננו סומך במאומה על תושביה של הקהילה המתפוררת. בכל שנה טרם נסיעתו הוא מצטייד בכמה מחזורים, ספרי תהילים, לוחות שנה, כיפות רקומות, ציציות, כמה 'קיטלאך' למי שירצה, וחוברות הסברה יהודית שכתב הוא עצמו, לקרב את לבם של בני הנוער לתורה. כיון שאינו מסתמך על כשרותם של המאכלים בקהילה שבעיר גֶּפֶרסון, אורז הוא רבאיי גרונדי קופסאות שימורים לרוב וערמת חליות (חלות קטנות), וכך, כשמזוודת נפילים נגררת אחריו על גלגליה הקטנים, עושה גרונדי את דרכו למרחק רב, כדי לשהות שם במחיצתם של אותן נשמות נידחות. להעניק להם מעט אווירת חג מקורית, וצביון יהודי לימים הנוראים. בכל שנה מברכים אותו הקשישים מחדש. יהי רצון בזכות האור שהארת לנו, יאיר לך ה' את השנה הבאה לטובה.

באותה שנה עשה גרונדי את כל ההכנות כרגיל. ארוז את כל חפציו, את האוכל הכשר שהכינה לו רעייתו במסירות ויצא לדרך.

כשסיים את תפילתו הנוכרת בראש הסיפור, חזר למקומו. טעם מעט ממנת האוכל הכשר המוכנה בתיק היד שלו והתנמנם מעט. דרך ארוכה עוד לפניו וכמה ימים קשים ודחוסים בפעילות אין סופית. עליו לאגור כוחות לקראתם.

פתאום הקיץ בבהלה. רגיל הוא בטיסות. מכיר את טיבן בעל פה. לכן גם מתוך שינה הרגיש שמשוהו אינו כשורה. המטוס צלל צלילה בזוית חדה. פקח את עיניו והתבונן סביב. הדיילים נראו מתוחים. עברו בכל רחבי המטוס והושיבו את כל הנוסעים במקומם חגורים בחגורת הבטיחות. "נחיתת חירום" הכריז הקברניט ברמקול, "עקב תקלה חמורה במערכות ההגאים".

כמה מהנוסעים פרצו בזעקות שבר ואימה. לנגד עיניהם חלפו תמונות בלהה של מטוס מתרסק באויר או נופל על הקרקע. שתי האפשרויות לא נראו מלבבות במיוחד. המצב במציאות היה קשה הרבה פחות. המטוס הנמיך במהירות, אולם היה זה נוהל מוכר של נחיתת חירום. צוות המטוס הצליח ליצור קשר עם נמל התעופה של העיר בייקר, גם היא במדינת אורגון, וקבל רשות לנחות.

כעבור דקות אחדות נשמו נוסעי המטוס לרווחה והצבע חזר לפנייהם החוורות. גלגלי המטוס התגלגלו על האספלט של מסלול יציב ובטוח והסכנה המפחידה חלפה. אך עבור רבאיי גרונדמן היתה זו רק ראשיתו של חלום בלהות. השנה דחה את נסיעתו ממש עד לערב החג, התאריך הוא כ"ט באלול. השעה 10 בבוקר ובמקום להתקרב ליעדו הוא תקוע בנמל התעופה של העיר בייקר שמעולם לא דרך על אדמתה. אם תתוקן התקלה בתוך שעה ואפילו שעתיים, עוד יספיק להגיע לקהילה בג'פרסון בצהרים. לנוח קמעא ולהתארגן לקראת החג.

חבריו הנוסעים הרגו את הזמן בשוטטות בנמל התעופה, בלגימת בקבוקי בירה וזלילת כעכים גדושי בשרים, בקריאת עיתונים וספרים ובפתרון תשבצים. גרונדי ישב ואמר תהלים, נושא תפילה מלב חרד שצוות המטוס והמכונאים יצליחו לתקן את התקלה במהירות וביעילות, ויאפשרו לו להגיע מהר ככל האפשר אל צאן מרעיתו.

אבל משמים הועידו לו תכנית אחרת.

לאחר שעתיים של המתנה, נגשה אליהם אחת הדיילות והודיעה להם כי עליהם להתאזר בסבלנות. התקלה מסובכת הרבה מכפי שהעריכו תחילה, ותימשך לכל הפחות עוד חמש שעות ואפילו שש. עליכם להודות לא-ל שהתקלה לא היתה חמורה יותר והטייסיים הצליחו

להשתלט עליה, הדגישה מול פניהם המחמיצות של הנוסעים, תחשבו על האלטרנטיבה, ותגיעו למסקנה שהרבה יותר נעים לשבת באולם ממוזג...

דבריה לא הקלו במאומה על הרגשתו הלחוצה של גרונדי. הוא הביט בשעון בדאגה גדולה. השעה 12 בצהריים. לפני 6 בערב לא תתוקן. כן. לראשונה בימי חייו לא יוכל לשהות בראש השנה בין יהודים מוכרים. הלוואי וימצא בעיר הזו יהודי אחד לרפואה.

ניגש אל הדיילת והסביר לה את הענין. זו פנתה אל הממונים עליה, ואלו התייעצו בממונים עליהם... לאחר שרשרת שלמה של התייעצויות ניתן האישור לפרוק מתא המטען את כל המזוודות, כדי לחלץ משם את מזוודתו הבודדת של רבאיי גרונדמן שלא רצה להמשיך בנסיעה. אבל כל זה לקח הרבה זמן. עד שיצא משטח נמל התעופה היתה השעה 2 אחה"צ. עד לכניסת החג נותרו ארבע שעות, אולי חמש. הוא אינו מכיר את המקום ולא את לוח הזמנים שלו. הלוואי ולא יעשה חגו חול. רבונו של עולם עזרני. יצאתי מביתי מתוך כוונה טובה לעזור ליהודים. לכל הפחות תפילה במנין, יום הדין לכל באי עולם! אוי גוואלד!

*

נהג המונית הסיט את המצחייה האדומה שלו הצדה, ירק את המסטיק הלעוס מפיו וסקר אותו בחיוך עליו. "סינגוג של ג'ו (בית כנסת של יהודים) אתה רוצה?" קימט את מצחו, "אני לא מכיר דבר כזה בעיר שלנו. אין כאן יהודים!"

"זה לא יכול להיות" התעקש רבאיי גרונדמן. לא יתכן שמשמים יטלטלו אותו סתם כך למקום זר דווקא ביום הגדול והנורא, שבו תינשא מלכותך ויכון בחדסד כסאך ותשב עליו באמת.

"טוב", התרכך הנהג, "אני נזכר שפעם ראיתי במרכז העיר איזה מסעדה עם שם יהודי, משהו כמו גולדמן. עם סימן גדול של האות "קיי" מוקפת בעיגול. כנראה סמל של "כשר", אקח אותך לשם."

"כן כן, קח אותי לשם", הסכים רבאיי גרונדמן בלהיטותו של טובע הנאחז בקש. "רק מהר פליז, אשלם לך כפול"

"אני יודע" צחק הנהג, "אתה תשלם לי אפילו פי שלוש..."

המונית פיתחה בתוך שתי דקות מהירות שלא היתה מביישת נהג מרוצים ותיק. נמל התעופה על מרחביו נעלם מן האופק ועתה חצו את רחובות העיר ואת הרבעים השונים. מבנים במגוון צורות וצבעים. מבתים בני שלוש קומות שבחזיתם חצרות פורחות, ועד לגורדי שחקים המאפילים על כל האזור בנוכחותם האדירה. כעת עבר שוב לאזור שונה בעיר, שקט יותר. זיגוג בין הנתיבים ועצר פתאומית ליד חנות שהשלט "רסטורנט" (מסעדה)

באותיות בוקות לא השאיר מקום לספק. מבעד לקירות הזכוכית הגדולים נראו מבחוץ אנשים סועדים את לבם בתאבון בריא כשלפניהם מונחים מיטב המעדנים.

"זה כאן" הכריז הנהג כשהוא מפנה את תשומת לבו לשם המסעדה היהודי אופייני "גולדשטיין", ולאות "קיי" מוקפת בעיגול המסמלת את המילה "כשר".

"כאן זה מסעדה, לא בית כנסת" ציין רבאיי גרונדי במורת רוח.

"אם יש יהודים בעיר הזאת, מכאן הם מתחילים" הבטיח הנהג וסימן באצבעותיו סימן של כסף.

בלב מלא חרדה תהיה ותקווה, יצא גרונדי מהמונית, שילם לנהג מחיר מפולפל וגרר אחריו את המזוודה הכבדה ותיק היד כמעט עד פתח המסעדה. לבו צנח בקרבו למראה חגיגת הסועדים הנמרצת. פנים ממושני עונג אלו אינם נראים מוטרדים מאימת יום הדין. האם הם יהודים בכלל? אלולי לי. בכל שנה בשעה כזאת, הוא כבר לבוש בקיטל, ומכין עצמו לקראת היום הנורא בלימוד של גמרא ומוסר ואמירת פרקי תהלים ברגש. היום הוא תקוע במסעדה-מאורה בהילולת זלילה וסביאה ופרצי צחוק המעוררים בו קבס. מה יהיה? מי הוא כאן בעל המסעדה, מי יכול לעזור לו בשעת לחץ כזו. עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ.

*

טרם יקראו ואני אענה. עיניו רק נישאו למרום וכבר ניגש אליו אדם צעיר כהה עור, שערך ארוך וסרט שחור על המצח. שופע חיוכים ונכונות לסייע. "אני ג'קי בעל המסעדה" הציג את עצמו. "יש לך בעיה?" שאל בעדינות והצביע לעבר המזוודה הגדולה.

רבאיי גרונדי נענע ראשו בכבדות וענה "כן, ביג פרובלם". בעיה גדולה.

אפשר לעזור לך?

בבקשה.

הוא סיפר לצעיר כיצד נקלע לכאן ומה הוא מחפש כעת. הצעיר הקשיב לו והתעלם לרגע מהמסעדה ההומה והמלצרים המתרוצצים לכאן ולכאן, כשמגשים עמוסים בידיהם.

"באת למקום הנכון" הפטיר לבסוף, "לא לא, לא התכוונתי למסעדה. אבל ליד הבית של ההורים שלנו יש סינגוגה ישנה ועד כמה ששמתי לב, הבוקר ראיתי שמנקים שם, כמו שנוהגים לעשות בכל ערב חג".

"באמת?" כמעט בכה גרונדי מרוב שמחה, בית כנסת יהודי!! לא יצטרך להתפלל באיזה חור נידח בחדר במלון ביחידות.

הוא רצה שבעל המסעדה יקח אותו לשם מיד, וזה לא סירב כשהבין את מצבו הדחוק של היהודי המזוקן המודאג ממראה השמש הנוטה כלפי מערב.

לאחר עשר דקות של נסיעה במכוניתו של ג'קי, הגיעו אל המקום. זה היה מבנה חד קומתי ישן ומצויד בסימני הזהות הטיפוסיים של בתי כנסת אמריקאיים מלפני שבעים ושמונים שנה. צורת מגן דוד מסביב לחלון העגול בכותל המזרח. מנורה מחלידה על הגג מול שער הכניסה, כתלים עבים.

"שהחיינו וקיימנו" מלמל נרגשות למראה בית הכנסת. מי היה מאמין? להיקלע לעיר זרה לגמרי בקצה העולם, ולמצוא שם בית כנסת אמיתי עם כל הסממנים.

בלב הומה התקרב אל השער. משאלה אחת הציפה אותו כנהר גואה: שיהיה כאן מנין מתפללים! אבא רחימא, עשה עמדי חסד שלא אתפלל ביחידות ביום הדין. מעולם לא אירע לי כזאת.

בעודו משתרך בכבדות, לא הבחין בגבר אחד חבוש כובע מצחייה אדום וחליפה תכלת שנשען על קיר הסורג של שביל המבוא. אולם הלה לא החמיץ אותו. הוא בחן אותו היטב במבטו החודר ופלט שתי מילים, "ידעתי שתבוא".

???

המילים האלו ריחפו בחלל האויר ונקלטו באוזניו. הוא הרגיש שהן מכוונות אליו. עצר בבת אחת והפנה פנים מלאות תמהון ופליאה אל האיש.

זה האחרון נענע בראשו שוב, החליק בידיו על החליפה הבהירה שלבש וחזר שוב על המילים, "ידעתי שתבוא". כעת הוסיף עוד משהו, "אני מחכה לך"
"מי אתה?" פלט גרונדי בקושי.

"השם שלי בנימין בינט, אבל כולם קוראים לי ביטי" חייך האיש והושיט לו יד לחה מעט.
"אתה מכיר אותי?" חקר גרונדי במקום להזדהות.
"לא ולא. הרי זו פעם ראשונה שאנו נפגשים, לא?"

סימני השאלה על פניו של גרונדי התעבו לממדי צינור השקיה מפותל. "איך ידעת שאני צריך לבוא ומדוע חיכת לי? הייתי בדרך לג'פרסון, ואלמלי נחתתי כאן נחיתת אונס, לא היינו נפגשים לעולם. אפילו אני לא ידעתי עד לפני עשר דקות שאבוא לכאן, אז איך אתה ידעת?" הציג את השאלה הבלתי נמנעת.

האיש שכינויו 'ביטי' הסתובב והצביע על בית הכנסת. כעת ראה גרונדי מספר אנשים מתבוננים בו מהחלון, בעיניהם היו משהו לא מוגדר. משהו שבין עצב לתקווה. גרונדי לא

ידע להסביר. “אתה רואה את בית הכנסת שלנו?” שאל ביטי. “הוא נעול כל השנה ונפתח רק בראש השנה ויום כיפור. אנחנו כאן קומץ מתפללים. בכל ימות השנה, בני הקהילה שלנו, אם הם מתפללים, עושים את זה בבית הפרטי. רק ביחידות לצערנו. אבל בימים נוראים זה משהו אחר. יש לנו, כלומר היה לנו, יהודי יקר שהיה בשבילנו הכל: חזן, תוקע, דרשן. הרוח החיה של המקום, סמואל קאגאן היה שמו. לפני יומיים נפטר בפתאומיות והשאיר אותנו בהלם גמור. כולם כאן היו בטוחים שהקהילה הקטנה שלנו תתפורר באופן סופי. כולם רצו להשאר בבית. אין בשביל מה לבוא, טענו כולם. לא יהיה חזן, לא יהיה מי שיתקע בשופר, מי שיקרא בתורה. אני טענתי באזני כולם שלא יכול להיות. הקב”ה נקרא “הרחמן”, הוא לא יעשה דבר כזה לעדה שלמה של יהודים תמימים שרוצים להתפלל פעם אחת בשנה כמו שצריך. נכון, בכל השנה אנחנו לא בסדר. אנחנו נראים כמעט כמו גויים לדאבונו הרב. מה לעשות? אנחנו בגלות. אבל לכל הפחות בראש השנה ויום הכיפורים גם אנחנו רוצים להיות הבנים של הקב”ה. כך אמרתי אמש בטלפון עשרים פעם. פשוט טלפנתי לכל המתפללים הקבועים והמרצתי אותם לבוא, ואתה יודע מה עוד אמרתי להם? מה העיקר?”

“לא” עיניו של גרונדי גדלו לשתי צלחות קטנות. הוא עמד המום.

“אמרתי להם: אתם עוד תראו, לפני החג יבוא אלינו יהודי שיודע לתקוע, ולהיות חזן וקורא בתורה, ואפילו דרשן”. ביטי נעץ בו מבט חריף “נכון שאתה כזה?”
“אני בהלם גמור, איך ידעת?”

“איך ידעת? אני הבאתי אותך לפה!” צעק ביטי בהתרגשות. “זאת אומרת לא בידיים. האמונה שלי ושל כל החברים שלי הביאה אותך לכאן. הקב”ה הביא אותך לפה. סלח לי שאילצנו אותך לנחות נחיתת אונס במקום לא מוכר.”

“הורדתם את המטוס שלי עם טיל אמונה”. מלמל גרונדי הלום רעם. “אני לא מאמין, זה פשוט לא יאומן”.

“בוא תכנס אתנו לבית הכנסת”. גרר אותו ביטי בשביל מגודר משני צדדיו בעצי מחט קטנים, גזומים בהקפדה. ניכר שיד אוהבת השקיעה את כל מרצה במקום הזה ביממה האחרונה. “יש לנו צמוד אליו חדר אירוח. אתה מוזמן להניח בו את חפציך ולהתארגן”.

*

חדר האירוח, התברר, היה דירה שלמה בת שני חדרים, מטבחון ואפילו סלון קטן. זה היה מעונו של אותו סמואל קאגאן המנוח שהתגורר בקצה השני של העיר. המתפללים אבזרו אותו בכל הדרוש לשהות נוחה ככל האפשר. גרונדי פרק את חפציו בתנועות זריזות. השעון התקדם כל העת ללא רחמים ונותרה עוד שעה אחת בלבד עד התקדש החג. במהירות

סידר את כל בגדיו וחפציו בארונות ובמגרות. הפריד את תשמישי הקדושה, חפצי המוקצה, ופריטי החולין זה מזה והניח כל אחד במקומו. בנימין בינט בא לעזרתו ועזר לו להתארגן ביעילות רבה. הראה לו את חדר הרחצה וסידר כל דבר במקומו בעת שגרונדי התרחץ לכבוד החג.

לאחר חצי שעה חש הרב גרונדמן כתינוק שנולד מחדש. בבגדי החג שלו, ולאחר מקלחת הגונה היה רענן ונמרץ.

עשרים ואחד מתפללים המתינו לו בענין רב. הם לא חדלו מלהתפעל מאמונתו היוקדת של ביטי, טפחו בחדוה על שכמו וקראו לו נביא קטן.

"אני לא נביא ולא בן נביא", טען ביטי בצניעות. "אבל הבנתי שלא יתכן שהקב"ה יעשה דבר כזה לעדה שלמה של יהודים שרוצים להתפלל כמו שצריך בימי החג הקדושים".

*

ימי החג עברו כחלום. איש לא ידע מי נהנה יותר ממי. רבאיי גרונדמן מקהילתו החדשה, או הקהילה מהרבאיי שנפל אליה משמים תרתי משמע. שני הצדדים יצאו מרוצים ושמחים. אבל ביום הראשון של ראש השנה, לקראת תקיעת שופר אירע משהו שהחריד את שלוותם של המתפללים.

לבית הכנסת נכנסה פתאום קבוצת צעירים שנראו כגויים לכל דבר. חלקם מקורחים, חלקם מגודלי שיער צבוע בכל צבעי הקשת. הצד השווה שבהם שכולם נראו בריונים מגודלים, לכולם היו עגילים לרוב בכל מקום אפשרי בפניהם, ועינים שהבעת הריקנות המרחפת בהן מפחידה. גרונדמן נבהל ברגע הראשון. הוא היה בטוח שאלו בני נוער גויים, אנטישמים מקומיים, המבקשים להתנכל ליהודים הקשישים בעת תפילתם, אולי אפילו להרביץ מכות. להפתעתו הגמורה של גרונדמן, הגיב פתאום צעיר אחד גבוה ומשופם, שנראה כמנהיג הקבוצה בצעקה "אבא, צדקת". הוא ניגש אל ביטי, מארחו הראשון של הרבאיי, לחץ את ידו בהתרגשות ודבר אתו בערנות שעה קלה. לאחר מכן סימן לחבריו תנועה של "לשבת", ואמר להם משהו בשקט. פתאום ניגשו כולם אל המדף, נטלו משם כיפות ומחזוריים עם תרגום לאנגלית, התיישבו באחד הספסלים, (מקומות לא חסרו), ועקבו בענין אחר התקיעות ותפלת מוסף. גרונדי הבין שטעה ובני הנוער הם יהודים. נופך של התרגשות נמהל בתפילתו. רבונו של עולם, ראה את בניך, אפילו בחורים כאלו, שנראים ממש כגויים לכל דבר, גם בהם מתעורר הזיק היהודי הכבוי ביום הדין. הנשמה היהודית מפרכסת עמוק, ואינה נותנת מנוח.

כשסיים את תפילתו, ולאחר שהכל עודדו אותו בברכות "ישר כח" לבביות, פרש לחדרו לסעוד את סעודת החג. ליד הדלת המתין לו הצעיר המשופם והגבוה.

"אני הבן של ביטי". הציג את עצמו. "אבא שלי כל הזמן טען שלא יכול להיות דבר כזה שהקב"ה ישאיר את המתפללים לבד, בלי חזון ותוקע. אני צחקתי עליו, ואמרתי לו שהעולם שלנו לא מתנהל לפי משאלות לב, אלא לפי חוקי הפיזיקה, ומה שקובע זהו החומר ולא הרוח, או הדמיון כמו שאני קורא לזה. לא יכולתי לחכות עד שיסתיים החג, ובאתי עם כל החברים כדי להראות לאבא, שבחיים שלנו לא ההזיות והרצונות הן הקובעות. אבל כמעט בלעתי את הלשון כשראיתי אותך. אבא צדק. ובאמת הוא והקהילה שלו לא נשארו לבד. תגלה לי מי אתה ואיך הגעת לכאן? את האמת! אבא שלי הזעיק אותך בטלפון בערב החג? הוא מכיר אותך מאיזשהו מקום? בודאי הבטיח לך הרבה כסף".

"שום דבר מכל מה שאמרת" הכחיש גרונדי נמרצות. "אביך שלח אלי נשק לא קונבנציונלי שנקרא 'טיל קרקע-אמונה' והוריד אותי מהמטוס. או מה שיותר נכון, הוריד את המטוס כולו לכאן".

"מה?!!"

גרונדי סיפר לו בקיצור אגב אכילת הדגים והבשר, מה עבר עליו ביום אתמול ובאיזו צורה מפתיעה תפס אותו כוח נעלם בצווארו, והביא אותו למקום שבקושי שמע עליו.

"אני לא מאמין" הלא הצעיר באגרוף על השלחן. "זה פשוט לא יכול להיות".

"אולי, אבל זה קרה רק אתמול" גיחך גרונדי ומהל את כוס התה שלו בכפית דבש. "גם אני לא חשבתי שאשב כאן ואנהל אתך שיחה כזאת. הייתי אמור להיות בקהילה הקבועה שלי בעיר ג'פרסון, שאתה אני שוהה בכל שנה בימים נוראים מזה עשרות שנים".

"אהה". הבזיק בעיניו של הצעיר ניצוץ של חריפות והבעה שובבה עלתה על פניו. "אבא טען שלא יתכן שהקב"ה ישאיר קהילה שלמה של יהודים בלי חזון ותוקע. ומה עם הקהילה בג'פרסון. הם לא יהודים? האם הקב"ה עשה לקהילת בייקר נס על חשבון קהילת ג'פרסון?!"

"לא ולא" הסביר גרונדי בנחת. "מזה שנים שאני מבקש לפרוש מהתפקיד שלי בג'פרסון, ומסביר להם שקשה לי להיטלטל בגילי את כל הדרך הרחוקה הזו, רק בגלל שאין להם רב. לפני שנתיים הכשרתי צעיר אחד מבני הקהילה לתפקיד ממלא מקום קבוע שלי. דאגתי מראש שיוכל ליטול את כל הפונקציות שלי בבוא היום. הוא יודע לעבור לפני התיבה, לתקוע בשופר, לקרוא בתורה, ואפילו למסור שיחת התעוררות קצרה לפני התפילה".

הצעיר בנו של ביטי, שהציג את עצמו בשם ניל, נשאר ללא מענה. ההוכחה היתה כה חותכת, שלא היה מה לומר אחריה.

לאחר כמה דקות של הרהורים. נעץ הצעיר מבט ברבאיי, גרונדי חשב שהוא רוצה לומר משהו ואין לו אומץ. "דבר, דבר" עודד אותו.

ניל היסס לרגע קצר. התאזר בעוז ואמר. "יכולתי לשתוק ולא לומר דבר. אך יש בי מידה של יושר אינטלקטואלי. אינני יכול לברוח מהאמת. אני חייב לומר לך שאני נמצא ב'שוק' מוחלט, ממש קשה לי לדבר".

רבאיי גרונדי הבין שכדאי לשתוק בשלב זה ולתת לצעיר להסביר את עצמו. ניל התכנס שוב בעצמו וקולו הושפל. "כשהיינו ילדים ואפילו נערים, גם אנחנו היינו שותפים לכל ההווי הזה המתחולל כאן. באנו להתפלל בבית הכנסת שלושה ימים בשנה. שני ימי ראש השנה ויום כיפור. כשגדלתי ועמדתי על דעתי לא יכולתי להבין את הזיגוג הזה. את היהדות המקוטעת הזו. אנחנו גויים כל השנה ויהודים רק בימים הנוראים! לעגתי ל"יהודי שלושת הימים" המתנהגים כל השנה כמו כל הגויים סביבנו, ורק פעם אחת בשנה פתאום הם נזכרים ביהדותם. נטשתי הכל מאחורי גבי. כבר שנים שאין בי זיק של אמונה. אני כופר גמור. אבא שלי מנהל אתי ויכוחים מזה שנים ואינו מצליח לשכנע אותי בכלום. אותי יהדות כזאת לא משכנעת. באוניברסיטה החלטתי שהמורים צודקים, היקום כולו איננו אלא התפתחות אקראית שהחלה במפץ הגדול, ובכמה יצורים נחותים ששדרגו את עצמם עד שהפכו לאדם. לאחרונה קשרתי קשרים עם בת למשפחה נוצרית ואני עומד להינשא לה בעוד שבוע. אינך יודע כמה אבי מצטער בגלל זה. הוא בכה לפני כמו תינוק שלא אעשה את הצעד הנורא ולא אשרוף מאחורי את הגשרים. הטחתי בו דברים קשים והסברתי לו שאין לו שום זכות לתבוע ממני לוותר על אושרי, רק בגלל אמונתו המצומקת.

כאשר החזן שלנו קאגאן, נפטר לפתע לפני כמה ימים. גיליתי פתאום אבא אחר. התברר לי שאבי אולי יהודי הרבה יותר מכפי שאני חושב. אבא עמד כצוק סלע איתן באמונה לזהות, ושכנע את כל הקהילה שבודאי ישלחו לנו משמים ממלא מקום, לעגתי לו וחשבתי: הנה ההזדמנות להוכיח לאבא, עד כמה אמונתו נבובה ותפלה.

"באת אתה והפכת לי את הקערה על פיה" רגש ניל בקול נסער, "אני לא מאמין. היושר שבי לא מאפשר לי לעצום עינים ולומר שזהו סתם מקרה. מה שקרה פה כעת, זה דבר שאין לו הסבר בשום רובד ביולוגי והגיוני כלשהו. זה פשוט נס אמיתי. ואם כך, אם יש יהודים כמוך שהיהדות שלהם לא גנוזה בארון בכל ימות השנה ויוצאת מהנפטלין רק לקראת החגים, אני חושב שעלי להסיק מסקנות אישיות".

רבאיי גרונדמן רצה לומר עשרה דברים בבת אחת. מחשבה אחת הממה אותו לחלוטין ולא הצליחה להתלבש במילים: הרי את הסטטיסטיקה העגומה של התבוללות יהדות ארה"ב, מקרהו הבודד של ניל לא ישנה כלל. גם אם המסקנות האישיות עליהן רמו,

יתבטאו בסופו של דבר, הלוואי, בנטישתה של בת אל נכר, ונישואין לבת העם היהודי. אבל צא וראה כיצד על כל נשמה יהודית, ישנה יד מכוונת, יד רחומה הדואגת לה שלא תאבד. למען נשמתו של ניל, בן אחד של עם ישראל, מתקלקלת מערכת ההגאים של מטוס משוכלל באופן פתאומי ולא מוסבר, ומצניחה אותו לעיר זרה. להוכיח לצעיר תוהה שהוא טועה, ולהראות לו בעליל כי ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

בכל משלה! בין הערים בייקר וג'פרסון מתגלית יד האלוקים ומלכותו המושלת בכל.

אם יאמר זאת לניל, יבין אותו?

אבל ניל היה זריז ממנו. "אני חושב לבוא לפה גם מחר, באיזו שעה מתחילה התפילה?"...

סיפור / מתוך המדור החשוב 'מאיר לישראל' באספקלריא הנוכחי

תשובת מרן הגר"ח קניבסקי לשאלה 'מתי ועד כמה עליי להשתדל לפרנסת בני ביתי ומשפחתי?'

אחד נכנס למעונו של מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ושטח בפניו שאלה: "ילמדנו רבינו, מתי ועד כמה עליי להשתדל לפרנסת בני ביתי ומשפחתי?".

השיבו רבינו הגר"ח, וכך אמר: "אני משתדל לפרנסתי יומים בשנה, בראש השנה. הלא מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, ביומים הללו מוכרע בשמים כמה פרנסה תהיה לכל אחד ואחד, ביומים הללו אני משתדל לפרנסתי, בתפילה מעומק הלב ותחנון אצל הנותן לחם לכל בשר, למען לא יחסר לי דבר כל ימי חיי", עד כאן.

*

כל אחד יקח מוסר לנפשו, לדעת שלפרנסה צריך לעשות השתדלות בראש השנה, אחרי זה כבר לא יועיל מאומה, כמו שאמרו חז"ל 'כל' מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה לראש השנה חוץ מהוצאת וכו'.